

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Hava BÜYÜKDERECİ

“GAYRET DERGİSİ”
(Fihrist ve Metinler)

709236

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Yöneticisi
Yrd. Doç. Dr. Etem ÇALIK

T 109236

ERZURUM-2001

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatın Ana Bilim Dalının Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman/Jüri

Yard. Doç. Dr. Etem ÇALIK

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

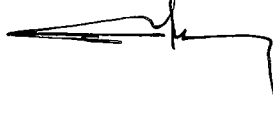
Jüri

Doç.Dr.Mehmet Törenek

Jüri

Yrd.Doç.Dr.Feridun Alper

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir.

06.10.2001

(İMZA)

Enstitü Müdürü
Prof.Dr.Bilge Seyidoğlu

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
1-GİRİŞ.....	1
1.1.Gayret Dergisi ve Özellikleri.....	2
2-FİHRİST.....	4
2.1.Yazar Adına Göre Fihrist.....	4
2.2.Konularına Göre Fihrist.....	8
3-METİNLER.....	15
4-SONUÇ.....	287
5-ÖZGEÇMİŞ.....	288

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****GAYRET DERGİSİ****(Fihrist ve Metinler)****Hava BÜYÜKDERECİ****Danışman:Yrd. Doç. Dr. Etem ÇALIK****2001-SAYFA: 288+3****Jüri:Yrd.Doç.Dr. Etem ÇALIK**

.....

.....

Gayret Dergisi Tanzimat ve Serveti Fünun arasındaki döneme aittir. Mecmua 33 sayı olarak 1886-1887 yılları arasında çıkmıştır. Mecmuanın başyazarı Menemenlizâde Tahir'dir. Mecmua dönemin önemli sanat yazarları tarafından destek görmüştür.

Mecmua edebi polemiklere girmemiştir. Mecmua Fransız edebiyatından şiir ve hikaye tercümelerini de ihtiva etmektedir. Çalışmamızda kısa bir giriş bölümünden sonra mecmuadaki mevcut yazıları günümüz alfabesine çevirdik. Yazar ve konu başlıklarına göre bir fihrist çalışmamıza ekledik.

Çalışmanın edebiyat alanında araştırma yapacaklara faydalı olacağı umudunu taşımaktayız.

ABSTRACT
MASTER THESIS
“GAYRET JOURNAL”
(İndex and Texts)

Hava BÜYÜKDERECİ

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Etem ÇALIK

2001-Page:288+3

Jury: Yrd. Doç. Dr. Etem ÇALIK

The Gayret Journal, the subject of my master thesis, belongs to the period of between Tanzimat and Servet-i Fünun. The journal was issued from 1886 to 1887 in 33 volumes.

The journal was issued by Menemenlizade Tahir, the chief author of the journal. It was also enriched by the writings of the notable men of arts of the period.

The journal didn't give place to the literary polemics. However, it included translations, poems and stories from French literature.

We, in our study, translated the writings in the journal into today's language after a brief introduction. we included all of the writings without excluding any of them.

we prepared an index according to the names of authors and titles of subjects. we are of the opinion that our study will be of use to the researchers of literature.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tezi olarak Ara Nesle ait önemli basın organlarından biri olan Gayret Mecmuasını inceledim. Gayret haftalık bir mecmua olup Cuma günleri çıkmıştır.

Edebiyat dünyamızda yer etmiş önemli imzalar bu mecmuanın yazı kadrosunda yer almıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Başyazar Menemenlizâde Tahir, Namık Kemâl, Abdülhak Hamid Tarhan, Samipaşazade Sezâi, Recaizâde Mahmut Ekrem vd.

Osmanlıca çıkmış mecmuanın 33 sayısı bugünkü alfabeye aktarıldı. Yazar adına ve konu başlıklarına göre fihrist hazırlandı. Giriş bölümünde Gayret dergisinin özellikleri hakkında kısa bir bilgi verildi.

Çalışmalarımın edebiyat dünyasına faydalı olacağı inancını taşıyorum. Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen, yol gösteren, yön veren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Etem ÇALIK'a teşekkür ederim.

Erzurum-2001

GİRİŞ

XIX. yüzyıl bütün dünyada olduğu gibi Osmanlı Devletinde de önemli değişme ve gelişmelerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilânıyla (1839) beraber devletin her kademesinde görülen bu değişmeler edebiyatta ve basın hayatında da aksini bulmuştur. Yönünü batıya çeviren aydınlarımız ve özellikle de edebiyatçılarımız batılı kaynaklardan faydalanmaya başlamışlardır.

Tanzimat'ın edebiyat ve sanat alanındaki yeniliklerinin yanında basın hayatındaki yenilikleri göz ardı edilemez. Sosyal, siyasî ve ekonomik gelişmelerin geniş kitlelere ulaşmasında ve yaygınlaşmasında etkili olan basının dolayısıyla gazeteciliğin ve mecmuacılığın edebiyat dünyasının gelişmesinde ve değişmesinde de önemli rolü olmuştur. Batıdan tercüme edilen bir çok edebî tür gazete ve mecmualar sayesinde halka ve sanat severlere ulaştırılmıştır. Ayrıca telif eserler de bu yolla tefrika halinde halka ulaşmıştır. Toplumsal kalkınmayı amaçlayan Tanzimat edebiyatı basının da yardımıyla edebiyat tarihimizde hak ettiği yeri almıştır.

Önceleri gayr-i Müslimlerin elinde olan basın, Tasvir-i Efkâr gazetesinin yayın hayatına başlamasıyla kimlik değiştirmiştir. Daha sonra da bir çok gazete ve dergi teker teker yayın hayatına başlamıştır.

Edebiyatın gelişmesinde mecmuaların önemi yadsınamaz. Birçok topluluğun mecmua etrafında gelişmiş olması da bunun en önemli kanıtıdır. Eserlerini mecmualar sayesinde geniş kitlelere ulaştıran birçok şair ve yazarımız mecmualarda yayımlanan yazıları sayesinde de edebiyatın nabzını tutmuşlar ve halkı da haberdar etmişlerdir.

Tanzimatla beraber ard arda çıkan gazeteler ve mecmualar sayesinde basın hayatı da renklenmiş ve rekabet ortamı oluşmuştur. Bu da edebiyatın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Mecmua-yı Ebüzziya (1879), Hazine-yi Fünûn (1882), Asar (1886), Maarif (1890), Resimli Gazete (1891) Malumat (1893), Hazine-yi Evrak (1882), Servet-i Fünûn, Haver, Güaneş, Rubab vb. gibi dergiler sayabildiklerimizin bazılarıdır.

Gayret de (1886) yukarıda saydığımız bir çok mecmua gibi edebiyatımızın gelişmesine katkıda bulunan mecmualardan biridir.

Gayret Dergisi ve Özellikleri :

Gayret, ilk sayısı 3 Kanun-ı Sanî 1301 yılında Menemenlizâde Tahir tarafından her hafta cuma günleri birer nüsha olmak üzere yayım hayatına başlayan bir mecmuadır. Abone bedeli 50 kuruş, taşralar için posta ücretiyle 60 kuruş olarak belirlenen mecmua Sahib-i İmtiyazı Menemenlizâde Tahir'in mecmuanın ilk sayısında yer alan mukaddimesinde de belirttiği üzere siyasetten başka her eyden bahsetmek ve özellikle de edebiyat ve fenden bahseden hacim itibariyle oldukça küçük bir mecmuadır. Her nüshasında 4 sayfa olmak üzere elimizde 33 sayısı mevcuttur.

Mecmuada sahib-i imtiyazı Menemenlizâde Tahir başta olmak üzere bir çok tanınmış ismin şiirleri, mektupları ve çeşitli konulardaki yazıları yer almaktadır. Mecmua yazı kadrosu itibarıyla geniş olmasa da dönemin ve Türk edebiyatının en güçlü isimleri yer almaktadır. Namık Kemal'in mektupları, Abdülhak Hamid Tarhan'ın şiirleri, Sezaî Bey'in makaleleri, Recaizade Mahmut Ekrem'in şiirleri ve yazıları dergiyi renklendiren eserlerdir.

Mecmua bütünüyle edebiyattan bahsettiği için edebiyatın her türünden yazı bulmak mümkündür. Mektuplar mutala'a, muaheze, mülahazat, mukabele başlığı altında yayımlanan makaleler telif ve tercüme hikayeler bunlardan bazılarıdır. Mecmuada az sayıda da olsa imzasız yazılar da yer almaktadır. Her sayının sonunda sehiv (düzeltme) yazılarına yer verilmiştir.

Mecmua dönemin edebî nabzını da tutmaktan geri kalmamıştır. Yayım hayatına yeni başlayan gazete ve mecmualar yeni neşr edilen kitaplar ki bunlar tarih, hukuk, tıp alanında olmak suretiyle tanıtılmıştır.

Mecmuada özellikle sahib-i imtiyazın uzun soluklu şiirleri ve bazı konulardaki düşüncelerini dile getirdiği makaleleri ile Namık Kemal'in mektupları ilgi çekicidir. Menemenlizâde Tahir'in muaheze, mutala'a, mukabele adı altında kaleme aldığı ve özellikle Beşir Fuad Bey'e cevaben yazdığı makaleler mecmuada dikkat çeken yazılardır. Abdülhak Hamid Tarhan ve eserleriyle ilgili duygu ve düşüncelerini açıkladığı yazı ve Victor Hugo ile Emile Zola'yı edebi anlayışlarını, romancılıklarını

daha doğru ifadeyle realizm ve romantizm akımlarını mukayese ettiği yazıları önemlidir.

Mecmuada bir de Victor Hugo'nun Gleuxe Gö (Klod Gö) adlı hikayesinin tamamı da Menemenlizâde Tahir tarafından tercüme edilerek yayımlanmıştır.

Elimizde 33 sayısı mevcut olan mecmua, 12. sayıdan itibaren farklı bir matbaada çıkmaya başlamıştır.

Birçok kütüphanede 33 sayısı olan mecmuanın başka sayılarının olup olmadığı tespit edilememiştir. Elimizde 33 sayı mevcuttur. Bazı yazıların devamı var gibidir.

Dönem itibariyle edebiyatımıza renk katan Gayret Mecmuası, yayın amacına uygun olarak edebiyat dünyasına hizmet etmiş bir mecmuadır. Edebiyat camiası tarafından kabul gören ve gönderilen yazılarla da desteklenen mecmuaya tarizde bulunanlarda olmuştur. Fakat Menemenlizâde Tahir bu tarizlere karşılık vermesini bilmiştir.

Mecmua basın hayatında ancak bir yıl kalabilmiştir. Fakat gerek yayın ilkelerine sadık kalmasıyla gerekse yayımlanan güzel eserleriyle mecmualarımız içinde önemli bir yere sahip olmuştur ve olmaya devam edecektir.

FIHRIST

FİHRİST

2.1.Yazar Adına Göre Fihrist

A(yın):

Abdülhak Hamid (Tarhan)

Müseddes : 1.Yıl N: 1, S:3

Mektup: 1.Yıl N: 2, S:6-7

Mektup: 1.Yıl N: 4, S:13-14

Mektup: 1.Yıl N: 7, S:27-28

Fena (Şiir): 1.Yıl N: 8, S:29-30

Küçük Melek (Şiir): 1.Yıl N: 10, S:37-38

Hayd Park'tan Geçerken (Şiir): 1.Yıl, N:12, S:45-46

Mektup: 1.Yıl N:12, S: 46-47

Şiir: 1.Yıl N: 14, S: 53

Mektup: 1.Yıl N: 15, S: 57-58

Mektup: 1.Yıl N: 15, S: 58-59

Ta'lim-i Edebiyat İçin Üstâd-ı Saniye Tebrik ve Teşekkür (Şiir): 1.Yıl N: 18,
S:70-71

Mektup: 1.Yıl N:20, S: 78

Fulorans (Şiir): 1.Yıl, N: 20, S:78-79

Bilmem Kimin için (Şiir): 1.Yıl, N: 24, S:94-95

Mektup: 1.Yıl N: 28, S: 110

Ay'a Hitap (Tercüme Şiir): 1.Yıl, N:28, S: 110

E

E (Elif)

Ebuzziya Tevfik:

Mektup: 1.Yıl N: 22, S: 85-87

Ahmed S:

Ders-i Tabi'at: 1.Yıl N: 11, S: 41-42

Ekrem Bey : (Bkz. Recaizade Mahmut Ekrem)

Mektup: 1.Yıl N:2, S: 5-6

Sabi-i Mahsumun Hâl-i Sahvinde Münacaat (Tercüme şiir): 1.Yıl, N:3 S:9-10

Gazel (Şiir): 1.Yıl, N: 9, S: 33-34

F

Fehmi Bey:

Tebrik: 1.Yıl, N: 6, S:21-22

H

H(a)

Hamid Kâmil:

Mektup: 1.Yıl N: 10, S: 38-39

S

S (in)

Samipaşazâde Sezâi:

Mektup: 1.Yıl N: 6, S: 22-23

Mektup: 1.Yıl N: 16, S: 61

İngiltere Hatıratı: 1.Yıl N: 27, S: 106-107

Haziranda Hayt Park: 1.Yıl N: 28, S: 110-111

Selânikli Fazlı Necib:

Victor Hugo'nun Eşârından Bahar (Tercüme): 1.Yıl N: 10, S: 38

S(ad):

Salâhi Bey:

Mektup: 1.Yıl N: 19, S: 75-76

M

Mehmed Celâl:

Şiir: 1.Yıl N: 13, S: 51-52

Menemenlizâde Tahir :

Şiir : 1.Yıl N: 1, S: 3

Mukabele(Teşekkür): 1.Yıl N: 2, S: 6

Tabi'at (Levha) : 1.Yıl N: 2, S: 7

Ölü (Makale): 1.Yıl N: 2, S: 7-8

Mukabele (Teşekkür) : 1.Yıl N: 3, S: 10

Mukabele : 1.Yıl N: 3, S: 10-11, 1.Yıl N: 4, S: 15-16, 1.Yıl N: 5, S: 18-20,

1.Yıl N: 6, S: 23-24

Tabiat (Bir Çoban): 1.Yıl N: 4, S: 14-15

Mukabele (Makale): 1.Yıl N: 5, S: 18

Çamlıca'da Odam (Şiir): 1. Yıl, N:5, S:18

Bazı Mülahazat (Makale): 1. Yıl, N:5, S:20

Mukabele (Makale): 1. Yıl, N: 6, S: 22

Tabiat (Bir Yerde): 1. Yıl, N: 6, S: 23- 24

Tevhîd-i Mütefekkirâne (Şiir): 1. Yıl, N: 7, S: 25-27

Teşekkür : 1. Yıl, N: 9, S:34

Birinin Lisanından Söylenmiştir (Şiir): 1. Yıl, N: 9, S: 34-35

Birinci Buse (Tercüme): 1. Yıl, N: 9, S: 35-36

Bir Söylenişki Söylenivermişti (Şiir): 1. Yıl, N: 10, S: 39-40

İhtar : 1. Yıl, N: 11, S: 42

Şiir (Tercüme): 1. Yıl, N: 11, S: 42

Edebiyatımıza Dair Bir İki Söz (Makale): 1. Yıl, N: 11, S: 42-44,

1.Yıl, N: 14, S: 54-55-56, 1. Yıl, N: 15, S: 60, 1. Yıl, N: 21, S: 82-83

Tevhit'ten Sonra Na't (Şiir): 1. Yıl, N: 12, S: 47-48

Mülahaza (Makale): 1. Yıl, N: 13, S:51

Terbi' (Şiir): 1. Yıl, N: 15, S: 59-60

İhtar : 1. Yıl, N: 15, S: 60

Mutala'a (Makale) : 1. Yıl, N: 16, S:62-63

Şiir : 1. Yıl, N: 16, S: 63

Bir İhtiyarın Hasbihali (Şiir): 1. Yıl, N: 18, S: 71-72

Mukabele (Makale): 1. Yıl, N: 19, S:76

Makale : 1. Yıl, N:20, S:71-80

Makale : 1. Yıl, N: 21, S:83-84

Klod Gö (Tercüme Hikaye): 1. Yıl, N: 21, S: 84- 1. Yıl, N: 22, S: 88-1. Yıl, N:23, S:91-92- 1. Yıl, N: 24, S:96- 1. Yıl, N: 25, S: 100- 1. Yıl, N: 26, S: 103-104- 1. Yıl, N: 27, S: 108- 1. Yıl, N: 28, S: 112-

Hamid Bey Terakki mi Ediyor Tedenni Yahud Mabker (Makale): 1. Yıl, N: 22, S:87-88

Mektup : 1. Yıl, N: 23, S: 89-90

Zeyl: 1. Yıl, N: 23, S: 90

Arz-ı Şükran (Teşekkür) : 1. Yıl, N: 25, S: 97

Bir Temaşa (Şiir): 1. Yıl, N: 27, S: 107-108

Bir Yıldıza (Şiir) : 1. Yıl, N: 28, S: 111

Mukabele (Makale): 1. Yıl, N: 29, S: 113-115- 1. Yıl, N:30, S: 117-120- 1.Yıl, N: 31, S: 122-123- 1. Yıl, N: 33, S: 129-130

Hikaye: 1. Yıl, N: 29, S: 115-116-1. Yıl, N: 30, S: 120- 1. Yıl, N: 31 S: 123-124- 1. Yıl, N: 32, S:126-127

Mukabele (Makale): 1. Yıl, N: 33, S: 131-132

Tahavvulat-ı Fusuldan İstidlal Yahud Mahşer (Şiir): 1. Yıl, N: 32 S: 125-126

Kıt'a (Şiir): 1. Yıl, N: 32, S: 127-128

Kıt'a (Şiir) : 1. Yıl, N: 32, S: 128

Tarih-i Hukuk-ı Beynel-düel : 1.Yıl N: 32, S: 128

Mustafa Reşit

Tebrik : 1. Yıl, N: 3, S: 10

N

Nâmık Kemal

Makâle : 1. Yıl N: 1, S: 35

Şiir : 1. Yıl, N: 2, S: 5

Teşekkürnâme : 1. Yıl, N: 3, S: 9

Şiir : 1. Yıl, N: 4, S: 13

Şiir : 1. Yıl, N: 5, S: 17

Kıt'a : 1. Yıl, N:6, S: 21

Kıt'a : 1. Yıl, N:6, S: 21

Kıt'a : 1. Yıl, N:6, S: 21

Şarkı : 1. Yıl, N:6, S: 21

Kıt'a : 1. Yıl, N:8, S: 21

Gazel : 1. Yıl, N: 9, S: 33

Kıt'a : 1. Yıl, N6, S: 21

Şiir : 1. Yıl, N:15, S: 57

Mektup : 1. Yıl, N:17, S: 65-68- 1. Yıl, N:19, S: 73-75-1. Yıl, N:20, S: 77-78

Tezkire : 1. Yıl, N: 24, S: 93-94

Mektup : 1. Yıl, N:26, S: 101-102- 1. Yıl, N: 27, S: 105-106-1.Yıl, N:28, S:
109-110

İslâh-ı Huruf'a Dair Bir Fıkra : 1. Yıl, N:31, S: 121-123

T

T (e) :

Tepedelenlizâde Kemâl Bey :

Şiir : 1. Yıl, N: 34

Mesken-i iti'la (Şiir) : 1. Yıl, N: 14, S: 53-54

V

Vehbi Bey:

Tehessür (Şiir) : 1. Yıl, N: 4, S: 14

2.2.Konularına Göre Fihrist

2.2.1.Makaleler

2.2.2.Mektuplar

2.2.3.Şiirler

2.2.4.Tercümeler

2.2.5.Diğer yazılar

a-İhtarlar

b-Tebrik ve teşekkürler

c-İlânlar

d-İmzasız yazılar

2.2.1.Makaleler

M

Menemenlizzde Tahir:

Makaleler : 1.Yıl, N:2, S: 6-

Makaleler : 1.Yıl, N:3, S: 10-11

Makaleler : 1.Yıl, N:4, S: 15-16

Makaleler : 1.Yıl, N:3, S: 12

Makaleler : 1.Yıl, N:5, S: 18-20

Makaleler : 1.Yıl, N:6, S: 22

Makaleler : 1.Yıl, N:6, S: 22-23

Makaleler : 1.Yıl, N:7, S: 31

Makaleler : 1.Yıl, N:10, S: 40

Makaleler : 1.Yıl, N:12, S: 47

Makaleler : 1.Yıl, N:19, S: 76

Makaleler : 1.Yıl, N:29, S: 113-115- Makaleler : 1.Yıl, N:30, S: 117-120-

1.Yıl, N:33, S: 129-130

Muaheze:

Edebiyatımıza Dair Bir İki Söz: 1.Yıl, N:11, S: 42-44- 1.Yıl, N:14, S: 54-55-56

1.Yıl, N: 15, S: 60- 1.Yıl, N:21, S: 82-83

Mülâhazat : 1.Yıl, N:4, S: 16- 1.Yıl, N:5, S: 20- 1.Yıl, N:7, S: 28- 1.Yıl, N: 13,

S: 51

Mütala'a : 1. Yıl, N: 16, S: 62-63- 1. Yıl, S: 20, S: 71-80

Hamid Bey Terakki mi Ediyor Tedenni Yahud Makber : 1. Yıl, N: 22, S: 87-88

N

Namık Kemâl :

Muahezename : 1. Yıl, N: 25, S: 97-99

2.2.2 Mektuplar :

Abdülhak Hamid Tarhan

Mektup : 1.Yıl, N: 2, S: 6-7

Mektup : 1.Yıl, N: 4, S: 613-14

Mektup : 1.Yıl, N: 7, S: 627-28

Mektup : 1.Yıl, N: 12, S: 46-47

Mektup : 1.Yıl, N: 15, S: 57-58

Mektup : 1.Yıl, N: 20, S: 78

Mektup : 1.Yıl, N: 28, S: 110

Ebuzziya Tefvik:

Mektup : 1.Yıl, N: 22, S: 85-87

Hamid Kâmil:

Mektup : 1.Yıl, N: 6, S: 38-39

Samipaşazâde Sezâi :

Mektup : 1.Yıl, N: 6, S: 22-23

Mektup : 1.Yıl, N: 16, S: 61

Salahî Bey :

Mektup : 1.Yıl, N: 2, S: 75-76

Mister Kip :

Mektup : 1.Yıl, N: 8, S: 30-31

Mektup : 1.Yıl, N: 13, S: 49-51

Namık Kemâl:

Mektup : 1.Yıl, N: 17, S: 65-68- 1. Yıl, N:19, S: 73-75- 1.Yıl, N: 20, S: 77-78

Mektup :1.Yıl, N: 26, S: 101-102- 1.Yıl, N:27, S: 105-106- 1.Yıl, N:28,

S: 109-110

2.2.3 Şiirler :

A'(Yın)

Abdülhak Hamid Tarhan:

Müseddes : 1. Yıl, N: 1, S:3

Fena : 1. Yıl, N:5, S: 29-30

Küçük Melek : 1. Yıl, N: 10, S:37-38

Hayd Park'tan Geçerken : 1. Yıl, N: 12, S: 45-46

İsimsiz : 1. Yıl, N: 14, S: 53

Bir Hüznün Hüznü : 1. Yıl, N: 15, S: 58-59

Ta'lim-i edebiyat için Üstad-ı Saniye Tebrik : 1. Yıl, N: 18, S: 70-71

Fulorasan : 1. Yıl, N: 20, S: 78-79

Bilmem Kimin İçin : 1. Yıl, N: 24, S: 94-95

Ay'a Hitab : 1. Yıl, N: 28, S: 110

Ali Ulvi :

Tahmis : 1. Yıl, N: 16, S: 62

Mehmet Celâl :

İsimsiz : 1. Yıl, N: 13, S: 51-52

Menemenlizâde Tahir :

İsimsiz : 1. Yıl, N: 1, S: 4

Tabi'at (Levha) : 1. Yıl, N: 2, S: 7

Tabi'at (Bir Çoban) : 1. Yıl, N: 4, S: 14-15

Çamlıca'da Odam : 1. Yıl, N: 5, S:18

Tabi'at (Bir Yerde) : 1. Yıl, N: 6, S: 23-24

Tevhid-i Mütefekkirâne : 1. Yıl, N: 7, S: 25-27

Birinin Lisanından Söylenmiştir : 1. Yıl, N: 9, S: 34-37

Bir Söyleniş ki Söylenivermişti : 1. Yıl, N: 10, S: 39-40

İsimsiz : 1. Yıl, N: 10, S: 40

İsimsiz : 1. Yıl, N: 11, S: 42

Tevhitten Sonra Na't : 1. Yıl, N: 12, S: 47-48

Terbi' : 1. Yıl, N: 15, S: 59-60

İsimsiz : 1. Yıl, N: 16, S: 63

Bir İhtiyarın Hasbihali : 1. Yıl, N: 18, S: 71-72

Bir Temaşa : 1. Yıl, N: 27, S: 107-108

Bir Yıldıza : 1. Yıl, N: 28, S: 110-111

Tahavvulat-ı Fusuldan İstididlâl Yahud Mahşer : 1. Yıl, N: 32, S: 125-126

Kıt'a : 1. Yıl, N: 32, S: 127

Kıt'a : 1. Yıl, N: 32, S: 128

İsimsiz : 1. Yıl, N: 32, S: 128

Namık Kemal :

İsimsiz : 1. Yıl, N: 2, S: 5

İsimsiz : 1. Yıl, N: 4, S: 13

İsimsiz : 1. Yıl, N: 5, S: 17

Kıt'a : 1. Yıl, N: 6, S: 21

Kıt'a : 1. Yıl, N: 6, S: 21

Şarkı : 1. Yıl, N: 6, S: 21

İsimsiz : 1. Yıl, N: 8, S: 29

Gazel : 1. Yıl, N: 9, S: 33

Kıt'a : 1. Yıl, N: 10, S: 37

İsimsiz : 1. Yıl, N: 5, S: 57

Mersiye : 1. Yıl, N: 32, S: 125

Ekrem Bey (Bkz : Recaizade Mahmut Ekrem)

Sabî-i Mahsumun Hâl-i Sahvinde Münacaat : 1. Yıl, N: 3, S: 9-10

Gazel : 1. Yıl, N: 9, S: 33-34

Tepedelenlizâde Kamil Bey :

İsimsiz : 1. Yıl, N: 9, S: 134

Mesken-i İ'tilâ : 1. Yıl, N: 14, S: 53-54

Vehbi Bey :

Tehessür : 1. Yıl, N: 4, S: 14

2.2.4. Tercümeler

a-Hikâye Tercümeleri

b-Şiir Tercümeleri

a-Hikaye Tercümeleri

Klod Gö : 1. Yıl, N: 21, S: 84- 1. Yıl, N: 22, S:88- 1. Yıl, N: 23, S: 91-92-

1. Yıl, N: 24, S:96- 1. Yıl, N: 25, S:100- 1. Yıl, N: 26, S:103-104-

1. Yıl, N: 27, S: 108- 1. Yıl, N: 28, S:112

Hikaye : 1. Yıl, N: 30, S:120- 1. Yıl, N: 31, S:124- 1. Yıl, N: 32, S:126-127

b-Şiir Tercümeleri :

Ay'a Hitab : 1. Yıl, N: 28, S: 110

Sabî-i Mahsumun Hâl-i Sahvinde Münacaat : 1. Yıl, N: 3, S:9-10

İsimsiz : 1. Yıl, N: 11, S:42

İsimsiz : 1. Yıl, N: 32, S:125

2.2.5 Diğer Yazılar :

a-İhtarlar :

1. Yıl, N: 13, S:52- 1. Yıl, N: 15, S:60- 1. Yıl, N: 18, S:69- 1. Yıl, N: 27, S:105

1. Yıl, N: 29, S:113- 1. Yıl, N: 31, S:121- 1. Yıl, N: 33, S:132

b-Tebrik ve Teşekkürler :

Teşekkürnâme (Namık Kemal) : 1. Yıl, N: 3, S:9

Tebrik (Mustafa Reşit) : 1. Yıl, N: 3, S:10

Tebrik (Fehmi Bey) : 1. Yıl, N: 6, S:21-22

Teşekkür (Menemenlizâde Tahir) : 1. Yıl, N: 25, S: 97

Arz-ı Şükran (Menemenlizâde Tahir) : 1. Yıl, N: 25, S: 97

Bitlis Gazetesi'ne Şükran : 1. Yıl, N: 25, S:97

Nokta Dergisi'nin Çıkışına Tebrik : 1. Yıl, N: 28, S:111

c-İlanlar :

Kitap İlanları :

Bediü'l-inşa : 1. Yıl, N: 2, S:8

Elhân: 1. Yıl, N: 6, S:24

Hakkı Bey'in Bir Eseri : 1. Yıl, N: 7, S:28

Ye's : 1. Yıl, N: 8, S:32

Mutala'ahane-yi Osmânî : 1. Yıl, N: 14, S:56

Mektubat-ı Sırrı Paşa : 1. Yıl, N: 24, S:95

Tedrisat-ı edebiyye : 1. Yıl, N: 26, S:102-103

Söylediklerim : 1. Yıl, N: 32, S:128

Tarih-i Hukuk-ı Beyneldüel : 1. Yıl, N: 32, S:128

Dergi İlanı :

Terakki Dergisi : 1. Yıl, N: 10, S: 40

İmzasız Yazılar :

Nâkâfî (Şiir) : 1. Yıl, N: 19, S:75

Yine Bir Yerde : 1. Yıl, N: 20, S:80

Bir Mütedefenninle Bir Şair : 1. Yıl, N: 26, S:102

METİNLER

MUKADDİME

Bir çok zamandan beri vatanıma acizane bir hizmette bulunmak emelinde idim. Vaktiyle Hâver gibi, Güneş gibi mecmualara -bizim memleketin mahsusuatından olduğu üzere menfa'at görebilmek şöyle dursun üstüne bir çok fedâkarlıkta dahi bulunarak- muharrirlik ta o zamandan beri gönlümde bir arzu-yı hizmetin vücuduna delâlet eder.

Bilmem nedendir İstanbul'da risâle-i mevkûtelere devam edemiyor. Hâver bu iddiâyâ şehâdet etmek üzere a'dem âbad-ı ihtifâyâ çekildiği gibi, Güneş risâlesi de bir takım mevânî'-i mücbireden dolayı şimdilik devamını tatil etti. Halbuki âlem-i matbû'atta bulunarak o vâsıta ile milletime az çok bir hizmet ibrâz edebilmek hevesi mezkûr risâlelerin ta'til-i intişâr ve devam etmesiyle mahv olmadığından başka bir vâsıta ile idâre-yi kâlem etmeye mecbur oldum ve bu Gayret isimindeki risâleyi neşre başladım.

Risâlemde siyâsetten başka herşeyden bahs olunacaktır. Fakat ihtisâs-ı mebâhisi edebiyâta ve ondan sonra fûnûna olacaktır. Edebiyatı takdim edişim halkın nazargâh-ı râğbet ve istifadesine arz olunabilecek âsâr-ı fûnûndan ziyâde kısm-ı edebiyâta kaleme alınacağı içindir. Çünkü ekser görüldüğü üzere neşr olunan fenni makaleler gibi mesela husûf ve kusûftan yahud cezr u medden hemde ma'lum olan dâire-yi mahdûde dâhilinde olarak bahs etmek zannımca halk için hiçbir istifâde-yi mûcib olmaz. Asıl hüner anı gayet etraflı bir sûrette ve herkesin seve seve okuyup anlayabileceği bir tarzda yazmak veyahut okuyanlarda bilmedikleri bir şey hakkında mâlûmât peydâ edecek bentler kaleme almaktır. Bu yolda maddeler ise hem her zaman bulunmaz, hem her kalemin ma'mâfih mevlûdû olamaz. Dediğimiz gibi eserler elimize geçtikçe veyahud yazılabildikçe derc edeceğim.

Risâlemin mündericâtını şimdiye kadar çıkan ve alanda peşimâan olmayan da peşimân yolunda bir ta'rif her şeyden ziyâde muvâfık-ı şânları olan bir çok risâlelere fâik bulundurmaya çalışacağım. Eazım-ı üdebâmızdan bazıları eser ihsân buyuracaklarını va'ad ettiklerinden muhteviyâtı yalnız mahsûl-ı kâlem-i âcizi olmayacaktır.

Padişâhımızın nâmına şerefbahş olacak kadar terakki numûn olan âsâr-ı matbu'at arasında ümit ederim ki şu risâle de bir mevki' tutar da âsâr-ı muvaffakiyat-ı şehriyârilere bir lâhika-yı nâçiz olur. Veminallahi'ttevfik.

Menemenlizâde Tâhir

Atûfetlû Kemâl Bey efendi hazretlerinin bir hayli zaman mukaddem bir gazetede tab'ı tasavvur olunan Sa'y risâlesine mukaddime olmak üzere kaleme aldıkları bir makâledir ki müşârünileyh hazretleri gibi bir edib-i azamın bu eserini ihtifâgâh-ı nisyânda bırakmamak fikriyle elimize geçen bir nüshasını derc-i sahife-yi iftihar ve bu suretle tezyin-i risâleye ictisâr ederiz.

Bu dünyâda sa'y u gayretten büyük medâr-ı saâdet olmaz. İnsanın hevâyic-i tabi'ye ve âriziyesi ikdâm ve ihtimâmdan başka hiçbir şey ile husûl bulamaz. Cümlelerin bağzâr-ı âlemde iktitâf ettiği esmâr kavâid-i kedd-i yemin ve arak-ı cebinnin mahsûlü değil midir ? Ve şu meşhûdumuz olan kemâlât-ı insâniye ve me'ser-i medeniyenin ne derece ta'mik-i enzâr ve ihâle-yi efkâr olursa gayret ve himmetten başka bir sebebi bulunabilir mi ? Bu sebepten terbiye-yi efkâr-ı millet ve teh'îye-i bazâr-ı ticâret eden devletlerin kalemru hükûmeti behişt âbâd-ı huzûr ve zir-i destân-ı a'dâleti mâliknisâb-ı refâh ve sürûr olageldiği emr-i gayr-ı mesturdur. insan daima hıfz-ı bekâ ve feyz-i irtikâ talebinde bulunduğundan levâzım-ı ma'îşetinin istihsâli ve esbâb-ı huzûr ve saâdetinin istikmâli için fitratında olan kuvvet ve kabiliyetinin hüsn-i istimâline mecbûrdur. Mütemeddin ve mu'âvenet-i umumiye ile müteayyiş olması hasebiyle dahi ebnâ-yı cinsinin sermâye-yi meksûbatını muktedir olabildiği kadar tezyid etmeye çalışmak ikdâm-ı ferâiz-i insaniyesinden olduğu bahs ve iştibâh kabul etmez. Ya üç günlük ömr ile bir lokma gıdâ için bu kadar meşakkat hilâf-ı akl u hikmet olmaz mı denilmesin ? Çünkü tabiat-ı insaniye hâcât-ı zarûriyesinin istifasıyla iktifâ edemez herhalde refah ve saâdet arar hatta barikâ-ı akl u hikmetle tenvir-nigâh-ı basiret eden bunca milletler servet ve saâdetle ebnâ-yı cinslerinin cümlesine tefevvuk etmiş oldukları halde custicu-yı terâkki ve kemâl ile indlerinde e'azz-ı eşyâ olan nefislerini nâire-i harb u helâka ilkâ ettiği ve ruh-ı insani izzet ve refâha mekrûn olmayan hayatı memâttan bile ednâ gördüğü müsellemdir.

Sa'y u gayretin meziyyeti nasıl inkâr olunabiliyor ? Ma'îşet-i hayvaniyeye nisbetle medeniyet-i insaniyenin safat-ı fârikası ve vâhib-i evvelinin bu dünyada insana en büyük ihsân u a'tiyesi refâh-ı hâl değil midir ? Refâh-ı hâl için say'u gayretten müvessir bir sebep var mıdır ? Harebezâr-ı âlemi baştan başa gülistan-ı abâdani ve efrâd-ı beni âdemi her suretle nâil-i sermâye-yi feyz u şadımâni eden gayret değil mi? Etfâl-ı beşer dünyâyâ sefil u uryân ve garib-i natüvân olarak gelmekte iken ebnâ-ı cinsinin eser-i hüsn-i himmeti olmak üzere envâi'niemle mâlâ mâl bir sefire-yi istifâdeyi müheyya bularak bunca seneler tahrik-i yed ve temyiz-i nik ü bede muhtâç olmaksızın hıfz-ı sıhât ve iktisab-ı rahat u saâdet ediyor. Say'u gayretin kadr u kıymetine bundan büyük delil olur mu ?

Ancak sa'y u gayret bir nev'i mecbûriyet ve insan daima mail-i istirâhat olduğundan bir milletin gördüğü derece-i medeniyetle kanâat etmeyip haiz olduğu istidât-ı saâdeti temamiyle fiile çıkarmak için terk-i hâb u huzur etmesi herkesin ne derece sa'y ve ikdâm ile mükellef olduğunu bilmesine mütevakkıftır. Zira insanın lüzumuna hükmettiği şeyi tahsile çalışması kanûn-ı tabiate muhâliftir. İcâbat-ı medeniyeti bilmeyen adam zatında her ne kadar gayûr ve mukdim olsa sa'y ve ikdâmı menba'inden zuhûr ile etrafa yayılmış bir nehir kabilinden add olunur. Nitekim : Nehrin mecrâları mahal-i lüzuma tahvil olunmadıkça feyzânından istifâde olunmazsa insana kendi tab'ına ve vatanın ihtiyaç ve menfa'âtine müvafık olan işler bildirilmedikçe gayret ve himmeti meşâgil-i beyhûde ile hebâ edilmiş olur. Bu sebebdendir ki mükellef olduğumuz vezâif-i kesb u ikdâm ve mesâlik-i sa'y u ihtimâmı ta'lim için ulemâ-ı nakl ve a'kl bunca kütüb-ı mutebere telif eylemişlerdir. İşte bu kabilden olarak kesbin ahkâm-ı şeri'ye ve sûver-i meriye'nin mubeyyin ...tarafından bir risâle-yi müfide tahririne himmet ve burada tab' ve neşrine mübâderet olundu. Mülkümüzde efkâr-ı cedide henüz pirâye-yi mehdi vücûd olmuş bir tıfl-ı kâbil olup neşv u nûma ve incilâ-yı havas u kâvası hâne-i müşterek yani vatanımızda sakin olan ihvanın terdesti-i terbiyet ve mu'âmele-yi şefkât ve mu'âvenetine muhtâç ve şimdi hakkında ne kadar himmet gösterilir ise ondan dahi zaman-ı kemâlinde umumun saâdet haline o kadar hizmet görüleceği müstağni-i ihticâdır.

Numara 1

Abdülhak Hâmid Bey efendinin geçen muhârebeden bitteessür söylemiş oldukları bir manzûme-yi beligânedir ki elimize geçmekle derc-i sahifeyi iftihâr ediyoruz.

MÜSEDDDES

Düşmende gazez rahne-i bünyân-ı vatandır
 Evlâdının imdâdı temennâ-yı vatandır
 Meydân-ı vegâ çünkü şu pehnâ-yı vatandır
 Teslim olacak hâin ednâ-yı vatandır
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Zalimleri kahr eylemedir ayn-ı a'dalet
 Şiddet günü bir lâzimedir ârz-ı besâlet
 Hak bizde olunca o şehensâh-ı risalet
 Te'mine ne hâcet ki eder harbe delâlet
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Mahsul-ı gazâ toprağımız kân-ı keremdir
 Bustân-ı safâ bezm-i vefâ genc-i diremdir
 Nüzhetgeh âlemde gülistân-ı iremdir
 Her bir ciheti hain-i islâma haremdir
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Ey ehl-i vatan arz-ı cibillet günüdür bu
 Hıfz-ı vatan ve hizmet günüdür bu
 Osmanlıların şan ile devlet günüdür bu
 Yekcân olarak düşmana savlet günüdür bu
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır

Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır
 Âlemde sebep olmak fevz u felâha
 Hahişger iken devletimiz sulh u salâha
 Bak zahmımıza ekdiği semgûn meleha
 Kâni' değil olmuş yine leb-teşne silâha
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Her nefere karşu çekup bir koca leşker
 Ser haddimize gelse eğer hasm-ı sitemger
 Osmânlının en acizi olmaz ana çâker
 Askerle beraber olalım yaver-i a'sker
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Askerlerin ihsânı bize haric-i ta'dâd
 Layık mı ki biz etmeyelim askere imdâd
 Osmanlılara hâk-ı vatan rızk-ı hüdâdâd
 Hainlere çekinmeyelim dâd edelim dâd
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Hıfz-ı vatan emrinde olup hepsi birâder
 Ateşte yaşar askerimiz ayn-ı semender
 Patlar topa kızmış sarılır her bir ejder
 Toptan çıkacak olsa ad ve kahrı mukadder
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Zabitlerimiz bârikâdan çabuk u çalâk
 Askerle eder can atarak düşmanı ihlâk
 Ulviyet-i şöhretlerinin şahidi eflâk
 Muhyi-i vatan olsa da ol mazhar-ı levlâk
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Osmânlının âvâzesi âdâya cezadır
 Her ferdi buâlemde âceb hâdise zâdır
 Hem mevlidi hem meşhedi meydân-ı gazadır
 Meydân-ı gazâyâ vatanım derse sezâdır
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Mâzi düşünülse ne küçük neşetimiz var
 Hâle bakılınca ne büyük heyetimiz var
 Bin kâla-yı düşmende bizim râyetimiz var
 Sulhı severiz harb edecek cüretimiz var
 Düşman geliyor maksadı ifnâ-yı vatandır
 Karşu duracak a'zmine ebnâ-yı vatandır

Ederdi bu şii'r-i hazin ile âh
 Kılup zeber u bâlâyâ atf-ı nigâh
 Güzel bir mahalde hazin bir seher
 Bir ak saçlı pir-i mükedder nazar

Ne hoş demdi bahtım bana yar idi
 Değil böyle zâlim vefâdar idi
 Hayâtım güzel bir çemenzâr idi
 Ki her tarhi pür zib-ezhâr idi

Muhabbetle mahsûd-ı ahbâb idim.

O günler ki oldu misl-i hayâl
 Bu gün avdete kalmadı ihtimâl
 Ne vardır cihânda mesûn-ı zevâl
 Beni bahtiyar eylemişti o hâl
 O gülşende hayran-ı mehtâb idim.

O gülşen bana arz edip bir çiçek
 Severdim kamer çehreli bir melek
 Visâliydi gönlümde ancak dilek
 Beni kâmyâb eylemişti felek
 Sefâ-yı peyâpeyle bitâb idim

Şebâbım ki bir gülnihâle misâl
 Fakat oldu bir gonca zib nihâl
 Hayal et matali o hâli hayâl
 Esir eylemişti beni bir cemâl
 Ki hürlerden efzûn-ı safâyâb idim.

Ne neşe idi yârab o âlemde âh
 Nedir dilde şimdi bu leyl-i siyâh
 Cemâliydi zevk-i cenâne penâh
 Muhabbetle mest-i mey-i nâb idim

Şu yerlerde olsaydı nutka mecâl
 Ederdim ben onlar ile hasbihâl
 Neler gördü bunlar ki oldu hayâl
 Hayâl etdi hep onları sin u sâl
 Ne şebler visâliyle bi hâb idim.

Gezüp seyr ederek bu sahrâları
 Tutup koştururdum siminberi
 Ki cennet gördüm o dem her yeri
 Görüp her gün ol yâr-ı şirinteri
 Sefây-ı peyâ peyle bitâb idim.

Hazan erdi soldu o bağ-ı sefâ
 Hazin yadı gösterdi ancak vefâ
 Esüp geçti ayn-ı nesim-i saba
 Ne ol zevk kaldı ne o dilrubâ
 O demler ki mesûd idim şâb idim.

Menemenlizâde Tahir

Bir şâir-i felâket -dide bu günlerde şu yolda terennümsâz-ı nedâmet olmakta imiş.

Beni şâir sanırdım vasf ederdim hâmemi
 Zulmet-i cehl içre aldattımdı halkı bir zamân
 Neyleyim berk-i hakikât parlayıp birden bire
 Eyledi mahiyyetim nur ile enzâra ıyân
 Şimdi hayfa gûş eden yok nesrimi eşârımı
 Bir zaman eş'ar sanırdım kendimi oldum ziyan

İhtiyar bu mısraı “hayâl eyleyin ey melekler hayâl” demişti yahud öyle söylediği tasavvur edilmişti. Buraya ise bilmünâsebe bu suretle derc olundu.

10 Kânûn-ı sâni sene 1301

Birinci sene Numara 2

GAYRET

‘Atûfetlu Kemâl Bey efendi hazretlerininindir

Değişmez fen mi vardır müstekirr eşyâ mı kalmıştır
 Delil-i sâbit olmuş beyinde bir da’vâ mı kalmıştır
 Deyme insâna ma’lûm olmadık ma’nâ mı kalmıştır
 Eğer meçhûl ararsan her işin encâmı kalmıştır.
 Sipihrin bahtını ikbâlini hep pâimâl ettim
 Hamiyet mesleğinde terk-i evlâd u ‘iyâl ettim
 Hayâtımdan mu’azzezken vatandan infisal oldum
 Sebât u ‘azme hâil bir deni dünyâ mı kalmıştır.

Memâtı görmedim ömrümde bir inkâr eder mezhep
 Fenâdır bir fenâ dünyâdayız intâc-ı her matlab
 Firâkı habs u nefyi keder ve nâmûsumla gördüm hep
 Cihânın bir belasından bana pervâ mı kalmıştır.

Musırrım sâbitem ta cân verince halk hizmette
 Fedakârlık kalır ezkârı daim kalb-i millette
 Dinûr bir gün gelir de sâye-yi feyz-i himmette
 Kemâlin seng-i kabrı kalmadıysa nâmı kalmıştır

Saâdetlu Ekrem Bey efendi hazretleri tarafından ihsan buyurulmuştur :

Efendim

“Gayret” inizin ilk nüshasından bir tane de bendenize göndermişsiniz. Kemâl-i memnûniyetle okudum.

Mülukumuzda neşr-i edebiyâta hizmet edecek bu yolda vesâitin te’eddüd ile beraber kifâyetsizliği malum olduğundan “Gayret” i neşre ibtidârınız şâyân-ı takdir ve teşekkürdür.

Sizin kifâyet-i edebiyenizi herkesten ziyâde ben bilirim (Kifâyet-i edebiyeye) tabirinden maksat-ı âcizânem ne olduğunu herkesten ziyâde siz bilirsiniz. O cihetle “Gayret”in men’i yed-i iktidârınızda olmayan bir sebebi muc’bir-i hâdis olmadıkça-ber devâm olacağından eminim.

Mukaddime-i risâlede : “bilmem nedendir. İstanbul’da risâle-yi mevkûter devâm edemiyor” demişsiniz. Bundan ne anlayacağız ? O makûle risâile halkın rağbeti mi yok. Yoksa çıkarılan resâilin rağbet-i umumiye mazhar olacak liyâkatı mı yok ? Bendenizce doğrusu ikincisidir.

Mülûkumuzda âsâr-ı fikriyenin her nev’i için gayet mahdût görünen erbâb-ı mutâla’a layık şeyler vücûda gelince çoğalıyor. Bu tecrübe ile sâbit olan hakâyıktandır. Filhakika bu günki günde halkımızın edebiyâtça evvelân ihtiyâcını layıkıyla takdir ve o ihtiyâca göre tutacağı meslek-i sahihi birkaç nüshasıyla isbât ve tekrar eden risâle-yi edebiyeler niçin devam edemesin ? Vaktiyle “Mecmu’a-yı Fünûn”lar ondan sonra “Dağarcık”lar “Kırk Ambar”lar o kadar mevâniyle beraber nasıl devam etmişler idi ? Şimdi de mecmû’â-yı ebûzziyâ”lar “Mirât-ı âlem”ler nasıl devam ediyorlar ? Okumak yazmak bilmeyen bir köylüden bedâ ile en büyük ‘ulemalara hekimlere kadar her sınıfta her sinde bulunan ‘ümûm halkın gıdâ-yı rûh-sefâ-yı vicdân add ettiği edebiyâta ait olan ihtiyâcı bu memlekette ifâya “Gayret” gibi haftalık bir gazete değil yevmiye neşr olunur seksen tanesi bile kâfi olmamak lazım gelir. Ne faidesi var ki edebiyât-ı sahiha ne olduğunu bilmeyerek ve o yoldaki ihtiyâcı takdir ve kendilerine bir meslek dahi tayin etmeyerek bir taraftan peyda bir taraftan nâbûd olan mevkût risâleler-heman’umûmunda ceditten bir eser olmadığı için- bittabi’ mazhar-ı rağbet olamıyorlar. Sonra da bunların devam edemeyişi erbâb-ı mutâla’anın fikdânına haml olunur !

İnsâf edelim : Bu günki günde ecmâ ne fahriyyeleri hâvi ma’nasız gazeller-Nergisi pesend ibareleri şâmil-i gülünç makaleler -şunun bunun hakkında ta’rizler mezemmetler tezyifler- etfâl-ı mekâtebi güldürmeye eğlendirmeye mahsûs maskaralıklar ve husûsiyle terâkki arzû-yı ‘umûmiyesine münâfi ucube ve sakim fikirler gibi hic bir kimseye zerre kadar faidesi olmakdan başka ezhân-ı nur-ı sıkân için bayağı sem mehlin derecesinde muzırr olan mündericât-ı merdûde ve

müstekirhesiyle bir risâle-yi edebiyeye- her okuduğu şeyde bir fâide-yi ciddiye arayan ekseriyet erbâb-ı mutâla'a râğbet etmezse mazûr değil midir ?

Vak'a öyle maskara mecmûa'ların da ibtidâ-yı zuhûrlarında revâçları görülüyor da o revâç daimi olamaz : Maskaralıktan mahzûz olanlar da bir gün olur ondan usanırlar. Usanılmayacak âsâr ise 'asr-ı mümtâz-ı padişâhını terakkiyat-ı edebiyesiyle mütenâsip olarak fikren liyâkat ve nezâhati-lafzen suhûlet ve letafeti hâiz olan şeylerdir ki herkes için munis-i ruh, nedim-i vicdân olmağa şâyândır.

Yine tekrar edelim : Kifâyet-i edebiyenizi bilirim, 'Ümid ederim ki risâlenizi okuyanlara hem istifâadeyi hem de telezzuzi mucib olacak mevâd-ı nâfi'eye, âsâr-ı nefiseye hasr eder ve bu haysiyyetle erbâb-ı hased ve garezin bittabi' uğrayacağınız ta'rizâtına mukabele ve beyhûde münâkaşaya tenezzül etmeyerek meslek-i edibânenizde devâm ve hizmet-i ciddiye ikdâm eylerseniz sizden gayret-i edibâne...halktan râğbet-i müşekkikâne..bâki cenâb-ı hâktan tevîk isteyelim efendim.

Fî 7 Kânûn-ı sâni sene 1301

Recâi zâde

M. Ekrem

Mukâbele

Üstâd-ı muhteremim efendim hazretleri

Şu iltifâtânemizi kemâl-i iftihar ile risâleye derc ettim. Üstâdının böyle teşvik ve tergebine mazhar olduğunu gördükçe tahrik-i şevk ve gayreti ne mertebeye varacağını efendimiz de tasavvur buyurabilirsiniz dünyâda inkârı kabil olmayan hakâyıkdandır ki insan bir surette teşvik görmedikçe pek güç terakki eder yahud hiç edemez meger ki tabi'atı mehtâb gibi zulmet-i yes içinde keşâyış bulan duhât ola.

Gayret'i neşr etmekten maksadım mukaddimesinde de 'arz ettiğim gibi vatanıma az çok bir hizmet ibrâz edebilmekten ibarettir. Bu maksadın husûli ise iki şeyle müyesser olur. Biri risâlenin mündericâtı daire-yi edep ve terbiyeyi tecâvüz etmemek ve mübâhisi halkın nazar-ı râğbetini câlib olacak surette bulunmaktır. Bu husûsa kudret-i âcizânemin yettiği kadar çalışacağım.

Biri de efendimiz gibi duhât-ı ‘udebamızın âsârıyla tezyin etmektir ki bu ancak lütfunuzla mümkün olur.

Risâlem rağbet-i ‘umûmiyeye mazhar olabiliyorsa hiç şüphe etmem ki bu sââdetin husûlu bendenizde-taltifen- vücûdu tebşir buyurulan kifâyet-i edebiye ile değil hüsn-i nazar-ı edibâneniz sayesinde müyesser olur ki gayretin ona mazharyeti bu taltifnâme-yi üstâdânenizle mübeşşerdir.

Sa’adettü Hâmid Bey efendinin bir mektuplarıdır ki ‘udebâmızın en büyüğü olan bir zatâ göndermiştir.

Üstâd-ı muhteremim birâder-i mukerremem efendim

Biraz rahatsızlığınız olduğunu işittiğim cihetle birinci mektûbumu ta’kibe mecbûr oldum. Herkesle başladığınız muhâbereyi benimle niçin kesdiniz ? Vatandan çıkan bir adam hâtırdanda mı çıkmak lazım geliyor ? Bense size buradan kendimi ihtâr ile mukabeleye icbâr edecek halli bir mektup yazmıştım. usûlünü (.....) den istihbâr ettim buna da teşekkür olunur vefâsızlık ta’birini sizin hakkınızda yâd etmek bize yakışmaz değil ama pek kayıdsız oluyorsanız buna da sebep ? Biliyorsunuz ki siz bize ne yapsanız bizim size güvenmek ihtimalimiz yoktur. Keşke bu hakikati bilmeseydiniz ?

Ben de bir ‘acayib hastalığa uğradım ki iki aydır, kurtulamıyorum. Şunun için ‘acayib ki beni geceleri rahatsız gündüzleri de rahata mecbur ediyor. Hazımsızlıktan hasıl olma bir nefes tıkanıklığı çekiyorum. Kitap okuyamıyorum, yazamıyorum. Okur yazarsam gece rahatsızlığım artıyor. Telif hevesi bâkî ise de vücûd faniliğini göstermeye başladı. Tebdil-i hevâ için bu mübâyeden civardaki dağlara nakl-i mekân ettim. Himâlâyâ silsilesinden bir parça diyebilirim. O kadar yüksek fikri şâirânenin vatanına ise pek yakın gözüm melekleri arıyor. Gönlüm Allah’a açılıyor. Orman! Bir yeşil zulmet! Böyle yerde sıcak ne gezer ? Ağaçlıklar arasında güneşin nuru görünüyorsa da harâreti anlaşılmıyor. Binlerce tuyûrun icra ettikleri esvât-ı latife çağlayanlarının bu deryâ-yı sükûnete akıp gittiğini görüyorum. Ne kadar hoş...Lâkin ben hoşlanmıyorum. Fikrim efkâr-ı âliyenin mesiresi olan nâmütenâhiliğe doğru burada bir kadem daha irtifa’etmek lâzım gelirken bilâkis duruyorum ve arada

kendini tutamayarak vatana düşüyor. Böyle sükût-ı i'tilâya tercih olunur öyle değil mi ?

... Mektûbu muhtasır ise de pek çok tefsilât-ı maneviyeyi şâmil idi. Henüz Almanya'ya gidememişsiniz de...Tebdil-i hevâ için gidiyorsunuz gazetelerde de...Gördüm rüyâda görülmeyen vâkı'alar gaztelerde görülüyor. Bakın mektubum henüz dolmadı yine başım dönmeye başladı. Eyvah eyvah yine yazamıyorum. Ben yazı da yazamazsam ne yapabilirim Allah aşkına olsun beni arada sırada mazhar-ı hitâb edin de isterseniz itâb olsun ben ona da razıyım. Belki de layıkım.Bâki ellerinizden iştîyak ile öper ve Allah'a emânet ederim. Birader-i muhteremem efendim.

Abdülhak Hâmid

TABIÂT

Levhâ

Severim levhâ-yı tabia'tı ben
 Bir güzel dağda ya çayırda iken
 Yada almam meşagil-i dehri
 Hây u hûy merâsim-i şehri
 Âtf-ı enzâr edip sinâyi'ne
 Hayret-i izhâr ile bedâyi'ne
 Olurum fikr-i hak ile meşgûl
 Mihr ise ya tulû' eden ya ufûl
 Gark edip asmânı elvâne
 Eyler icrâ-yı sûr-ı şâhâne
 Bir hevâ-yı latif içinde kalıp
 İnbisât eyleyip olur meclûb
 Türlü hiss-i latif-i sevdâya
 Türlü şevk-i muhabbet-i efzâya
 Neşr eder bûy-ı dîlîfirib-i ezhâr
 Ceryân etdikçe bâd-ı bahâr
 Neşve u inbisât-ı rûh-ı efzâ

Goncalardan çıkıp eder ihyâ
 Kürre-yi ârzı büsbütün guyâ
 Yâde gelmez meşâgil-i ferdâ
 Dallar üstünde şevk ile murgân
 Okudukça hazin elhân
 Dinleyip ben derim ki dünyâda
 Hasır-ı vakt eyleyip de feryâda
 Neşve-dâr olmak isteyen bir dem
 Meyî sâkiyi etmesin hem dem
 Seyr-i sahra' dile neşad verir
 Mürde bir kalbe nevhâyat verir.

Menemenlizâde Tâhir

Ölü

Fenâdan bahs eder idi bir kitâptı. Müellifi bu eserin bir kisve-yi edebiyeye hâiz olmadığını binânaleyh hafre-yi nisyân içinde gâyip olacağını iddi'â ediyor. Heyhât ! Ölü'yü yazan o muktedir kalemde ne büyük hatâ...Ben bu kitâbı aldığım sâ'at bin kere okudum. Ondan sonra şimdiye kadar beş altı defâ tekrar ettim, yine okuyacağım. Öyle zannederim ki bundan sonra da elime geçtikçe mutâla'a etmeden bırakmayacağım.

Her beyitinde bir letâfet, hele heyet-i mecmûasında bir 'ulviyyet bir nefâset var ki sâmi'a-yı vicdâna (Ben şiirim) diye nidâ ediyor. Okuyanlar müellifinin hissettiği tesirâta iştirak eyliyor, işte şiir budur. Hataları yok demem hatta içinde ma'nası anlaşılmaz bazı sözleri de var fakat yine güzel çünkü okunduğu zaman insan müteessir oluyor. Şiir güneşin ziyası gibi olmalı. Ta'lik ettiği her türlü hissiyâtı gönüllere nakş etmelidir.

Şiir bir bad-ı nesîm-i letâfettir ki geçtiği gönülleri revâih-i eşvâk ile doldurur.

Şiir bir seyyâle-yi belâgattır ki mısralarının tesâdûmunda berk-i 'ulviyyet hâsıl olur.

Sorar bu hikmeti yerden semâ semâdan yer

Cevâb-ı 'acz gider daim inden ana

İşte bu beyit Hamid Beyin cihân içinde cihan itlâkına şâyân olan zihn-i şâirânesindeki kuvvet ve kudreti mümkün olduğu kadar ‘ulvi dildir.

Yukarıdan aşağıya bir silsile-yi belâgat olarak yazılıp gelen birbirinin nihâyetinde görülen:

Beyrûtta kumlara defn ettiğim o gonca femin
Bütün dudakları meydana çıktı dendanî

Beyiti hiss üzerine o kadar şedîd bir tesir hâsıl ediyor ki biçâre bir yetimin bir çok tezellümlerden sonra gözlerinden akmağa başlayan girye-yi ma’sûmâne gibi insanı bilâ ihtiyâr bukâya mecbûr ediyor.

Ya kitâbın nihâyetinde olan şu bend şâirâne olmakta daha bir misli görülmemiş denecek kadar latif bir eserdir ki okuyan gönüllerden çıkacak âh-ı tesir gibi Hâmid Beyefendinin kadr-i edebiyesini ismen peyveste etse şâyândır.

Bu gülşenin olamam mübtesim baharından
Hayatım ağlayarak geçti cûybarından

Olursa bir uçurum-ı yâr olur ya bister senin
Cûdâ düşen ser-i sevdânişine yarından

Revâ mı hemrâh-ı ‘ömrün düşünce girdâba
Şumâr mevce-yi bahr eyleyim kenarından

Egerçi gitmeye benzer peyinde mihr u mâhın
Şitâb edip gidiyor ruh-ı rehğüzârından

Zemine doğru vücûdum bir incizâb duyar
Bu mağribin güzer ettikçe dil civarından

Zevâle ermez imiş neyleyim o bende değil
Bu gülistanda eser yok değil izârından

O bî nevâya niçin kıydın ey felek ‘acaba
Ne lezzet anladın ey mevt-i cism-i zârından

Büyür mü âlem-i ma’nâ ‘aceb ne sûd olacak
Bu hâkdâne anın bir avûç gubârından

Olaydı sin anı da şüphesiz yok eyler idik
Ölenlerin bize bir sûd-ı yâdigârından

Ne gösterin bana bir kabr ta ebed beste
Ne anlarım ben anın fikr-i tarûmârından

Tağyır etmesi ‘ayn-ı zevâldır bence
O peykerin ki serim düştü inkisârından

Kemâl-i ‘aczden eyler bu hale sabr beşer
O sabrı terk ise hariçtir iktidarından

İki yetim sen u pâý fikr-i tende mukîm
Hayalinin ne ‘acib farkı yok mezarından

Beyrutta kumlara defn ettiğim o yâr-ı garib
Garib gitti uzaktır mezârı Edirne’den

Beni bu çehre-yi hâkî ile gören lakin
Görür nişâne anın kûşe-yi kararından

Uzak düşerse de yarinden ey gönül dehrin
Kişi uzak düşebilemez ya girdigârından

İşte şiir bu yolda sözlere böyle bedielere denilir. Zamanımızda pek çok emsâli görüldüğü gibi şiir olduğu yalnız vezin ve kafiyesinden anlaşılan herzenâmelere ne denilecekse denirde şiir denilemez. Hâmid Bey efendiyi cidden tebrik ederiz. Çünkü tercüme-yi vicdânda gösterdikleri iktidâr cidden tebriğe sezâvârdır.

Bedâi ülinşâ

Edebiyat-ı osmâniyenin teceddüddât-ı âhiresine sebep olan ‘udebâ ile pirûlarından bazılarının en müntehib ve gayr-ı matbû’ âsârını cem’ bulunan bu kitâbın birinci ve ikinci cüzleri çıkmış, üçüncü cüzü de der dest-i tab’ u neşr bulunmuştur.

Tarz-ı nevin edibin emsâl-i latifesini görmek isteyenlere bu kitâbı tavsiye ederiz.

matba’a-yı ebü’zziya

Birinci sene Numara 3

17 Kânûn-ı Sanî 1301

GAYRET

‘Atufetlû Kemâl Beyefendi hazretleri tarafından bir çok zaman mukaddem büyük bir zâtâ gönderilen teşekkürnâmedir.

Bir bendeki hulûs ve ‘ubûdiyetle müftehir olur velî nimetinin meclis-i ‘inâyetinde müşâhade-yi cemâliyle tenvir-i bâsire-yi ümîd etmek şerefinden mehcûr olunca tasvir-i hayaliyle teskin-i tahassür eder. Ve bir muni’ m bahşindeki rahm u ‘inâyetle müştehir olur. Elbette meftûn-ı hüsn-ı etvârı olan bendegârının kûşe-yi hasrette temâşa-yı hayâl ile giryân-ı iştîyak olmasından teessür eder. Ta’rif-i evvel hal-i âcizâneme sâdık ve tevsif-i sâni velinimetinin şân-ı celilâne muvâfıktır. Çünkü kullarının rûsâ-yı meclis-i âmâl olmaklığına imkânsızlık hail ve fakat zat-ı sami munmimanelerinin ‘inayet-i fevkâledeleri imkânın haricinde görünecek mertebelere dahi şâmilidir. İşte lütfen ve tenezzülen ihsân buyurulan tasvîr-i bînâzır bu müddeaye mücessem bir burhân-ı âdildir.

Hakikat-i hâlde misâl-i cemâle mu’âdil olmasa bile her vechle hayâle rûchânî müsellemler olup hususiyle bu tasvir-i ‘âli bir nişânı zişân-ı mefheretdir ki yanında iftihâr nişânlarının suretine bakılmaz. Zihî tasvir-i ‘âli ki şu’le-yi âfitâb ile mürtesem olmuş ve sahifesi sûret-i âmâl ile ziynet bulmuş muhafaza-yı zerrine bedel muhafaza-yı derûn içinde saklanırsa revâdır. Ve cevher-i elmâsa mukâbil cevher-i cân ile tezyîn olunsa ihrâdır. Cebin-i devletinde lem’ân eden envâr-ı ‘ulviyet sâhib-i celil-ülşânını mürdem çeşm-i cihân ettiği gibi tasvir-i sabahat-ı nişânını dahi kara-yı ‘ayn-ı müştekan eyler.

İki merdûmdûr elhâk-ı sâhibiyle resm ve ilâsı

Ki çeşm-i t’âli’-yi eyyâm hep bunlarla bünyâdır.

Şu sûret-i ihsâna seyret ‘âbidânemde olan rûtbe-yi sadâkatten başka bir cihet istihâk olmayıp kal û kalem bu yolda bu beyân-ı ‘acizden başka her sözden ‘aciz kalıyor. Vecibe-yi şükranî ifâya çare ise yine tezeyyid-i sadakât olduğundan ve halbuki derûnunda olan sadakat zaten tezâyidine imkân kalmayacak bir derece-yi kemâle vardığından bu sırada tasvîr-i cihan kıymetine nâil eden tâliden sahib-i

sa'adetine bir an evvel bezm-i saâdetine dahi vâsıl olabilmek müsâ'âdesini temenni ile hatm-i makâl eyledim.

Saâdetlü Ekrem beyefendi hazretleri tarafından ihsân buyurulmuştur.

SABÎ-Î MA'SÛMUN HAL-I SAHVINDA MÛNACATI

Ey râb ki sana eyler ebem hasr-ı 'ibaret
Namın olunur secde ki şükürde tezkâr
Ol nam ki hâsiyetidir havf u halavet
Rû-ı mâl kılar mâder mi yerlere her bâr

Derler ki bu hûrşîd-ı zirândûd-ı cihântâb
Kim olmadı der pîş-i celâlinde firûzân
Kandil-i musanni' ki eder âlemi icâb
Baziçesidir kudretinin ey ûlû yezdân !

Derler ki bütün sensin olan hâliki hep sen
Kırlardaki murgân-ı seri'ülharekâtın
Etfâle de sensin veren ancak kereminden
Ol rûh-ı latîfî ki ola 'ârif-i zâtın

Derler ki senin lutfun ile olmada peydâ
Pirâyede bağ u busâtın olan ezhâr
Feyz almasa senden hele mânend-i ihsâ
Hâli bulunurdu ebedi meyveden eşcâr

În'amının ihsânının âsâr-ı güzini
Hayvâna nebâta cemâdâte şâmil
Bir dâr-ı ziyâfet ki cihân havân-ı behini
Naciz hevâmında olur rızkına kâfil

Mahz-ı kereminden yine her saniye her ân
 Halk ettiğin ifrâd-ı ‘irâyâtına yârab
 Gönlünce sezâvar olabilmek için insan
 Etmek yetişir nâmını takdis ile derleb!

Ey havf-ı derûn-ı pederim dağlayan Allâh
 Kıl vâlidemi kesret-i insâl ile hürrem
 Tâ etmek için vâlidemi vasl-ı dilheva
 Eyle beni de hikmet ü irfân ile mûkerrem

(Dola Martin)

BİRÂDER

Gayret’inizi tebrik eden bunca âvâze-yi takdir arasında benim gibi bir ‘âcizin sadâ-yı şükrân-âmizî hâiz-i ehemmiyet olmazsa da bu sadâ kalpten geldiği için câlib-i sem’-i itibâr olunur ümidindeyim. Fakat mürâca’ât ettiğim nakl-sadâ -yani şu kağıt parçası- o sadâ-yı kalbiyi size kemâliyle isâl edebilecek mi ? Heyhât !

Terâkki için “Gayret” lazımdır risâlenize intihâb ettiğiniz ünvân bunu takdir buyurduğunuza bürhândır.

İnşâllâh gençlerimizde “Gayret” inizden sâikayâb-ı teşvik olarak tarîk-i terakkide gayûrâne hatve endâz olur.

Allah “Gayret” inizi daim etsin ! İşte benim gibi bir âcizin du’âsı böyle kısa olur. Gayretinizde kusur etmeyiniz ki tevfik-i ezel gayrete âşıktır !

Mustafa Reşit

MUKABELE

Mustafa Reşit Beyefendinin şu tebriknâmelerini derc-i sahife-yi şükrân ederiz :

Kendileri gibi bir çok zamandan beri envâr-ı zekâlar ile âlem-i edebiyâtı tenvire gayret eden eshâb-ı himmet ve iktidârın böyle tebriknâmelerini almak, beyâna hâcet yoktur ki tezyîd-i gayret eyler.

Âlemi ma'mûr eden âsâr-ı gayrettir bütün
 Şâm-ı cehli subh eden envâr-ı gayrettir bütün
 Eylemez aslâ 'âtâletle terakkî-i ittihât
 Garbı bir firdevs eden ebzâr-ı gayrettir bütün

Menemenlizâde Tâhir

Birâderim Fuad Beyefendi

Victor Hugo ismiyle Victor Hugo'ya dair telif ettiğiniz kitabı mütâla'a ettim. Hakikaten pek güzel pek tabî'î yazmışsınız. Denilebilir ki fikirler kaleminizin ucundan ceryân etmiş. Denilebilir mi yazdığınız kağıt zihninize bir âyineyi ini'kâs olmuş da içindeki fikirler kağıdınıza nakş olunuyormuş.

Yazı yazmak hususunda herkesin bir fikr-i mahsusi vardır. Kimi muhteşem kimi tumturaklı kelimelerle, mükellef musanni ibarelerle yazılmış şeylerden haz eder. Kendince güzel gördüğü bir san'at-ı bîlüzum için en metin bir kâideyi pâimâl eyler kimi de sade, selisülfâde eserleri Beyenir. İnsan fikrine ne gelirse yazmalıdır. Kaleme alacağı şeyin esasını bir kere kararlaştırdıktan sonra tefsilât ve tasvirâtı irticâle hâvâle etmelidir. Fikrinde bulunur.

Bence de en muvafık fikir bu ikinci surettir. Kâinatta âsâr-ı tabî'yeden güzel ondan san'atlı ne görüyoruz.

İfadeki teşhîrgâh-ı efkâr olmak lazım gelir Bîluzûm bir takım sanâî(ile müşevveş bir hale getirilirse onda ne letâfet görülür.

İşte kitabınız bu yolda bî lüzum teklifâtan biri tabî'î bir eserdir. Telifine muvaffak olduğunuzdan dolayı tebrik ederim. Hususiyle Victor Hugo gibi âlem-i edebiyâtı halk etmiş denecek kadar tevsî' ve ikmâl eylemiş bir zatın tercüm-yi haline memleketimizde bulunan bu kadar 'udebâdan şu'râdan evvel meydana getirmeniz tebriğimi tezyid edecek hallerdendir.

Yalnız ta'accub ettiğim bir cihet varsa o da kitâp hakkında benden mütâla'a istemenizdir. Ben de ne iktidar görürsünüz ki mütâla'a mı almakla müstefit olacaksınız ? Öyle ya mütâla'amı istemek elbette bir fâide bulmak fikriledir.

Ma'mâfih mademki bir şey yazmalığı mı istiyorsunuz ve mademki bundan müstefit olacak yalnız ben değil belki sen de istifâde edersen cümlesiyle benim istifâdemi de temin ediyorsunuz . Mücerret bu va'adinize inanarak ve arzûnuza

teba'iyet ederek şu birkaç satırı yazıyorum. Tabîî' siz de cevâb verirsiniz aramızda güzel bir bahs açılır.

Kitâbınızda en ziyâde şâyân-ı ta'riz gördüğüm cihet şâirler hakkında gösterdiğiniz su-yı teveccühdür. Siz şâirleri Fuzûlî'nin ta'rifiyle tavsif etmek istiyorsunuz. Şâirlik yalancılık hayâl perdâzlık muhâlât perverliktir diyorsunuz bunları sarahâten söylemiyorsanız da ifadeleriniz onu işrâb ediyor.

Şiiri ikiye taksim eyliyorsunuz. Birini ma'yûb diğerini makbûl 'add ediyorsunuz. Pekâlâ fakat şâirler içinde birinci kısma dahil olacak surette şiir söylemiş kimse yoktur demek istiyorsunuz. İşte bu fenâ

Eğer bir şâirin eserlerini bir fen kitâbı, her beyitini de sırf hakikat bulmak üzere tetkik ederseniz vâkı'a istediğiniz gibi bir şâir bulamazsınız.

Bir roman ise fikrini halkın mazhar-ı kabulî etmek için hâyalatının sâye-yi imdâdına ilticâ ile anı muhayyel bir hikâye içinde efkâr-ı 'umûmiyeye 'arz ettiği gibi bir şâirde esas fikrini herkesin nazâr-ı tahsinine 'arz etmek için câlib-i nazar-ı dilrubâ bir takım teşbihât ve istiârât ve hayâlât ile iksâyâ mecbûr olur.

Meşhûr bir meseldir ki hakikat çıplak gezermiş. Kimsenin mazhar-ı itibârî olamazmış. Nereye giderse kovulurmuş. Nihayet bir kuyuya saklanmaya mecbûr olmuş. Bir gün nasılsa hikâye bunun kuyusuna gelmiş. Hakikatle bir mukavele 'add etmişler. Hakikât hikâyenin letâfet-i nazar-ı firibîne bürünmüş ondan sonra nereye gittiyse nâil-i hürmet ve itibâr olmuş.

Bu mesel ki müddeâsına kendisi şâhittir. Şâirlerin fikirlerini hayâlât ile mezc etmelerindeki ma'zereti gösterir. Bu fikrimi, izah için size bir misâl göstereyim. Eski şâirlerimizden Vehbi bir manzûmesinde:

Var mıdır fâidesi dünyâda
Deseler de sana Vehbizâde
İrs olur mu ab u ceddin hüneri
'İlmidir necl-i âsilin pederi

Enbiya varisi olmuş ‘ulemâ
 Anla kim buna verâset ne gınâ
 Mâl ile ilmi müsâvi sanma
 Mala rağbetle varıp aldanma.

Ağniyâ müflis olur bir demde
 Görmüşüz nicesini âlemde

Demiş. İşte bu sırf hakikâtle mâli bir şiidir. Her beyiti hakikâti hâvidir. Fakat bir şair nazarında meselâ:

Nâks olamaz feyz-i zâtı telhî-i ıyâdımdan
 Bâde telh oldukca âsâr-ı neşesi kutlanır

yahut

Müşkilât-ı dehr olur mu hiç pâbend-i dehân
 Zahme dûş oldukca şirk-i savleti şiddetlenür

Beyiti evvelkilere nisbetle birkaç kere müreccah ‘add olunur. Çünkü ikinci beyitler evvelkiler gibi birer hakikâti havî olduktan başka birer de güzel teşbihi muhtevidirler.

Yalnız hakikâti beyân etmekle anı güzel bur suretle nazar-ı halka vaz’ ederek celb-i tahsîn eylemek beyninde pek büyük fark görürüm işte şâirler bunun içindir ki ikinci sûrete çalışırlar.

(Mâb’adı var)

Menemenlizâde Tâhir

GARİP BİR TERAKKİ

Edebiyatımız ki bazı gazetelerimizin risâlelerimizin sözlerine bakılırsa terâkkinin müntehâ-yı merâtibine varmıştır. Benim gibi muhâkemâtında biraz teniyi itiyâd eden ‘acizeye göre sezâ-yı te’accub bir mazhariyete mâlik olmuştur.

Vaktiyle Yunan tiyatrolarında surûr ve tesir göstermek için aktörler bir tarafı tebessüm bir tarafı tesir-i irâe eder. Yüzlükler giyerek gülmek icab ettikçe bir

taraflarını ağlamak iktizâ ettikçe diğer taraflarını gösterirlermiş. Bizim edebiyatta buna yakın bir halde bulunuyor. İki çehreye maliktir ki biri terâkki diğeri tedennî-i irac ediyor. Bir taraftan vicdanın hissiyat-ı hafiye ve tesirât-ı âliyesini nazarlara ibrâz ile gönülleri meftûniyet ve hayrete gark edecek eserler çıkarmakla beraber diğer cihetle bir yıllık köhne mazmunlardan ibaret gazeller, kasideler filânlar neşr olunur. Halk ise ikisini de mütâla'â eyliyor. Bu halde devamı elbette kâbil olamaz. Hiç şüphe yoktur ki efkâr-ı 'umumiye bir noktada ictimâ' edecektir. Fakat o noktanın ta'yini bazılarınca müşkil görünüyormuş. Bence ise pek kolaydır. Bir kere zamanın efkâr-ı 'umumiyesini göz önüne alalım. Meyelân-ı milleti düşünelim. Bu gün hiçbir kimse yoktur ki terakkinin ehemmiyetini takdir ile halde tevekkûf etmeyerek daima ileri gitmek esbâbını istihzâr eylemek lüzumunu teslim etmesin. Bu delâlet eder ki her şeyde olduğu gibi edebiyâtda dahi halkımız taharri -hakâyıkla iştigâl ederek ve gazellerin kasidelere isbâtına vücûdlarından büyük delil olmayan fenâlığı nazarlara çarpa çarpa halkta kendilerine bittabi; bir nefret peydâ eyleyerek edebiyât-ı sahihaya bir meyl-i 'umumi görülecektir.

Hem ne hâcet ben pek çok gazelperdaz şu'râ gördüm. Mesleğini kendisi de Beyenmiyor ve niçin devam ettiği soruldukça bir kere alışılmış bırakamıyorum. Cevabını veriyor.

Yirmi otuz sene mukaddem tumturaklı bir kaside ile sahib-i câh bir adamı meth edebilmek edebiyatça en büyük faziletlerden ma'dud idi. Sezâ-yı teşekkürdür ki bu gün 'udebamız o yolda bir eseri takdir etmek şöyle dursun okumaya bile tenezzül etmiyor. Bu da bir delildir ki şu küçük terâkki ileride bittabi 'tevassu' ederek şimdi bir dereceye mazhar-ı takdir olan ve hakikatte ise hiç kıymetleri bulunmayan eserlerde layık oldukları mertebede ziyâde teveccühe mazhar olamayarak hafre-yi nisyân içinde gayip olup gidecekler.

Fakat dünyâda pek az şey vardır ki kendi kendine hâsıl olabilsin Hiçbir şey yoktur ki meydana çıkması bir müşevvike muhtâc olmasın.

Hususiyle ekseren görülüyor ki efkâr-ı 'umumiye temamiyle esâsegir olmayan hissiyât ve efkârını pek çabuk unuttur. Bir fikr-i cedîd meydana konulunca arkası bırakılarak düşmânlarının ta'rizâtına terk olunur. ve bilhusûs edilecek ta'rizâb halkı ürkütüp korkutacak bir sûrette olursa velev ne kadar kuvvetli bir fikir olursa olsun

düşmanlarının payîmâl-i gâlibiyeti olmaktan kurtulamıyor. Şu zamanda ise vaktiyle yine bu maksat üzerine yazıp Haver'e derc ettiğiniz bir makâlemde de söylediğim gibi terakkiyât-ı edebiye hususunda kendilerinden en ziyade hizmet ümit edilen 'udebâmızı birer kûşe-yi sükûta çekildiklerinden bir zamandan beri tervicine çalışılan fıkır-i hakikât tedennî etmemişse de hâl-ı vukûfta kalmıştır.

Binânaleyh şimdi edebiyâtımızın terakkisi için edilecek hizmetin en müsmiri edebiyât-ı sahihaya muhâlefet edenlere karşı fikirlerini ibtâl ve eserlerini muahaze ve tenkittir. Bu fıkır ile yazılacak -risâlenin hacmine göre müfît-i muhtasar- ve takdir olunabilecek eserler Gayret'e kabul olunabileceği gibi kendim de ta'riz ve tenkite dair makâleler yazacağım.

Bu fikri pek çok zamandan beri muhâfaza etmekteydim. Hatta Hâver'in ikinci cüzünde bir makâle ile teşrih-i fıkır etmiş ve aşağısına devam eylemeği tasmin eylemiştim. Fakat muharrirler beyninde zuhûr eden ihtilâf risâlenin devamına vakt bırakmamışdı ki ben de fikrimi icrâda devam edeyim.

Ümid ederim ki Gayret Haver'e benzemez. Maksadımı ta'kibe muvaffak olur.

Şurasını da söyleyeyim: Ma'lûmdur ki tenkit ve muahaze yalnız izhâr-ı hataya mahsus değildir. Ben eserin güzelliğini bedâî'i göstermekde muahaze'dir. Binânaleyh yazacağım muahazelerde Beyendiğim ve hatta hayret ettiğim eserleri de tenkit edeceğim.

İhtimâl ki bir takımları bu hareketimi nâbecâ görerek had-ı nâşinâslığıma haml ederler. Onlara karşı Haver'deki makâlenin şu ibâresini tekrâr ile cevap veririm.

"Benim için bu büyük bir cesarettir fakat ne çare ki 'udebâmız her nedense birer kûşe-yi inzivâyâ çekilerek ihtiyâr-ı sükût ettiklerinden böyle mübahis-i mühime benim gibi iktidarsız kalemlere kalıyor. Bu şâyân-ı teessüftür ne çare ki böyle oluyor!!!"

TERCÜMÂN-I HAKİKAT GAZETESİNE MUKABELE

Tercümân-ı hakikat gazetesi geçen cumartesi günki nüshasında risâlemizin intişârından dolayı beyân-ı memnuniyeti hâvî bir fıkra neşr eylemiştir.

Tercümân-ı hakikat gibi âlem-i fen ve edebe ettiği hizmetle edebiyât ve fûnûn erbâbını kendine bihak müteşekkir eden bir gazetenin hakkımızda öyle bir fıkra yazması bizi muharrirlerine karşı arz-ı şükrân-ı azime mecbur eylemiştir.

Birinci sene Numara 4

24 Kânûn-i sanî 1301

GAYRET

‘Atûfetlû Kemâl Bey Efendi hazretlerindir.

Ruhsârı yine nikâba girse
 Mehtâb da bir sehâba girse
 Derya-yı kamer ederdi de muzlim
 Pürnûr eder eşkimi hayâli
 Gösterse cemâlini o zâlim
 Asla olmaz güneş misâli
 Ruhsarını halka açmasın hiç
 Tâ mağrib-i nâze kaçmasın hiç
 ‘Aks eylese âleme zülâli
 Hep nuri donuk görür eâli
 Tenzirinin olsa ihtimâli
 Hüsn-i ezeli ‘ayân olurdu
 Hûrşîd bile nihân olurdu
 Mehtap ile encûmun zülâli
 Encümle kamer zülâl olurdu
 Bilmem o zaman ne hâl olurdu
 Envâr bile hayâl olurdu
 Rüyâmada girse hüsn-i sâni
 Gözden bile saklı pek nihâni

‘Abdülhak Hamid Beyin Bombay’dan gönderdiği bir mektuptur ki âsâr-ı edebiyenin en güzellerinden olduğu için derc olundu.

Bombay denilen belde-yi dûr u dırâza vüsûlumuz müyesser oldu. Tasavvur edemezsiniz ki o koca ‘ummanı ne kadar suhûletle güzâr ettik. Maddeten hiç rahatsız olmadığımız, şöyle dursun ma’nen ne kadar safâyâb oldum. Gök bî nihâyet, deniz bî nihâyet, nihâyetsizlikten tecessüm etmiş bu nezâret ne kadar ‘ulvi ne derecelerde derin bir şey ! Sanki ‘ulviyet ayağımla yer altında ‘umkiyet ise fevkimdeydi. Ah o

tulu' ile gurûplar ne kadar ilâhi idi. Emvâc içinde bir büyük cihân-ı nûrun nâmûtehaniliğe doğru 'urucunu ve yine deryâya hubûtunu gördüm. Mehtâp ise ne kadar meleğe benziyordu. Nısf-ı leyde güvertenin üstüne çıkıp da tek ve تنها seyrettiğim ve o ebediyetin bana teveccüh etmiş 'ufyûn-ı bî hısâbı zanettiğim yıldızların ziyâ-yı semâiyesi içindeki seyâhatime hiç istemezdim ki nihâyet gelsin. Orada bir deryâ-yı bahâr içinde gittik. Beyaz karanlıklar kırmızı sabahlar gördük. Dûr-ı merâhil, dûr-ı 'avâlim ettik. Bombay denilen belde-yi dûr-ı dırâza vüsûlümüz müyesser oldu. Vapur durunca şehrin hariçten görünüşü biraz korkunç idi. Çıplak kayıkçılar bizi alıp kıyıya götürdüler. Sahilde arabalar hazır imiş, bindik. Bir otele gittik ki İngiliz binası olduğuna delâlet etmek üzere demirden musanna idi. Zaten memleketin bir ingiliz memleketi olduğu arabayla geçerken gördüğümüz enbîya-yı âliyeden turuk-ı cismiyyeden şimendiferlerle tranvaylardan âsâr-ı medeniyetten belli idi. Hindistan'a mahsus olup da benim İstanbul'da düşündüğüm alâkâ ettiğim hint cevizi ve hurmâ ve ananas ve abna ve narçil ağaçları içinde Londra adamları, Londra arabaları, âvrupa haneleri görmek pek ziyade hoşuma gitti. Ah ben hurma ağaçlarını ne kadar severim. Otelde üç gün kaldım. Dördüncü gün muteberandan biri bizi sayfiyesine davetle birkaç gece ziyâfet verdi. Bade şehre yarım saat bu'dı olan dilnişin bir mevkide mesken ve şehirde ise diğer bir mahal bularak yerleştik. Şehirdeki mahl konçlaryedir ki her gün gidiyorum. Diğerî fâmilyaca oturduğumuz meskendir ki herkese ittibâ'en meşâgilden cüdâ bulunduruluyor. Bu hâne sahil-i deryâada ağaçlar içinde bir yer. Oturduğum dairenin önünde bizim evden daha büyük bir kuş yuvası var. Yani Bambu ağacı ki akşamları belki yedi sekiz yüz kadar tuyûrun aşiyângâhı oluyor. Bu kuşlar 'aliül'umum güzel, tûtilerin bizim âdi kuşlar gibi ötüp uçmakları daha ziyâde güzel. Kendi zihnimdeki meleklerden sonra vicdân-ı nedimliğine sezâ burada kuşlardan başka bir şey görmüyorum. Bahçeler balolardan daha iyi , kuşlar kadınlardan daha güzel. Kendi yazı odam şimdiki hal mecâlis-i ülfetten daha faideli, tiyatrolardan daha eğlenceli. Sabahleyin pek erken uykudan kalkıp yemek yedikten sonra halvetime çekilip yazı yazıyorum. Akşam ta'amından sonra eğer bu yerde medu'vv değilsem kendimi yatak odama da'vet ve o da'vete icâbet ediyorum. Memleket ma'mûr-ı müntezim. Avrupa gibi fakat Avrupa pek uzak. Gulus'de yalnız vatanıma yakın idim. Burada insaniyetten uzak değil isem de

vatanım....Ah vatanım pek ba'id. Bence evelleri uzaklıkla yakınlığın hiçbir farkı yok idi. Şimdi bilmem nasıl oluyor ki kendimi uzakta vatanıma iştiyâkta buluyorum. Ah Midilli'yi hiç görmedim fakat sizi Midilli'de gördüğüm gecehiç hatırımdan çıkmıyor. Bu güzel rüyâya ne kadar benziyor. Fikrim hep o geceyle iştigâl etmek istiyor. Evet...iki geveze herif geldi. Beni yarım saat bu mektuba devamdan men' etti. Sizinle olan musâhabat-ı gıyâbiyemizde mi böyle mani'lere tesâdüf edecek ? Tahammül kalmayıp yazmaya başladım. Nihayet cehennem oldular. Ne diyecektim...Bombay Bombay pek güzel yer. Ah vatanım pek uzak ! Bahr-ı muhîti o mu'azzam cihan-ı emvâc-ı tekrâr nasıl tay edip te döneceğiz ? (...) mız ne âlemde (...) mız Almanya'ya gitti mi ? Ricâ ediyorum beni unutmayınız. Bana ne oldu ki böyle mensî ve metrûk kalıyorum. Bilmem buraya geleli yetmiş gündür hiçbir taraftan bir haber alamadım. 'Aceb beni gözlere görünmeyerek yaşayan emvât-ı serine mi idhâl ettiniz ? Yazdığım feryât nağmeleri ise ne olduklarını bildiğim için bahr-ı muhite atmış gibi oluyorum...

lî 17 Kânûn-i sâni sene 99

Münif Paşazâde encûmen-i teftiş ve mu'âyene başkâtibi izzetli Vehbî Bey tarafından ihdâ buyurulmuştur.

TEHESSÜR

'Acaba şimdi kimi şâd eyler
Kimi eylenceler icâd eder
Ne yalanlar düzer irâd eyler
Beni nefretle mi, âh yâd eyler
Bana rağmen kime imdâd eyler
Bu tahayyül beni berbâd eyler

Takınıp şimdi takıştırmıştır
Süsünü hoşça yakıştırmıştır
Handeyi kibre karıştırmıştır
Bir iki meyde çakıştırmıştır
Bana rağmen kime imdâd eyler

Bu tahayyül beni berbâd eyler
 Kime sâkîlik eder şimdi ‘aceb
 O güzel zâlim u mekkân bu şeb
 Sine u sâ’idi açmıştır hep
 Kimedir bunca sa’adet yarâb
 Bana rağmen kime imdâd eyler
 Bu tahayyül beni berbâd eyler

Çözerek şimdi o zülf-i zerrini
 Örtetek nimçekler hallerini
 Hangi zonuya koymuştur serini ?
 Hangi el silmekte müşkîn terini
 Bana rağmen kime imdâd eyler
 Bu tahayyül beni berbâd eyler

Şimdi yatmışmıdır, eyvâh ‘acaba!
 Ediyor mu yine bin istiğna
 Kimle hemdemdir o kıymetli belâ ?
 Kime der yine o bin va’d-ı vefâ
 Bana rağmen kime imdâd eyler
 Bu tahayyül beni berbâd eyler

TABÎAT BİR ÇOBAN

Bir sabah bahar idi nagâh
 Gûşuma geldi bir hazin “eyvâh”

Bir hazin nağme-i fenâ perver
 Getirdi anı nesim-i seher

Dikildim bir çoban imiş bîdâr
Âşıkâne olan terennümkâr

Şu zeminde eder idi feryâd
Bir güzel şiiri eyleyip inşâd

Bidâr oluyor seherde hûrşîd
Yıldızlar içinde kaldı yerler

Reng-i şebi eylemekte tecdîd
Hûrşîd-i şafk-feşân-envâr

Köyler de gürültüyle uyandı
Dünyâya hayat saçıldı güyâ

Doğmakla semâda mihr-i bâlâ
Bir renk ile âsumân bu yanda

Kazlar sürüler göründü yer yer
Kazlar oluyor zeminde handân

Encam olmuş semâda pinhân
Olmakta kaval sesi ğam aver

Herkeste bir inbisât-ı peydâ
Her çehrede handeler nümâyân

Gönlüm ya niçin kederle giryân
Bir derdi mi var ? Nedir o âyâ

Eyvâh gönlüm olur mu memnûn
Biçâre ve bî enistir o

Dünyâyı görür kederle memlû
Olmaz mı ya bir yetim-i mahzûn

Bak bak şu siyah saçlı duhter
Gülçin oluyor çimende handân

Halinden pek olur ki nûmayân
Bir âşıkı var Mûsâid-i ahter

İsterse görür o mâhı bir an
Vîcdânı olur ferahla mâlî

Gahi vererek safâ hayali
Bir kûşede eğlenir ferâvan

Ya ben ne siyâh baht-ı zârım
Bir kimse bulunmuyor cihânda

Taltîf ile-gönüldeyim zamanda
Tezyîd edecek benim messârım

Hiç durma sen ağla ey dil-i zâr
Bülbül bile nağmekâr iken âh

Sen âhlar eyliyorsun eyvâh
Biçârelere budur sezâ vâ

Menemenli zâde Tâhîr

VİCTOR HUGO

(Üçüncü nüshadan mâb'ad)

Zannederim ki şimdiye kadar söylediğim şeyler sizin de mazhar-ı tesliminiz olur. Çünkü 'arz ettiğim misâllerde tezyin-i hakikat için yapılan teşbihâtta birer fikr-i hakikat üzerine müessesistir. Bâde durdukça neşvesi artar. Arslan, zahme düş oldukça savleti şiddetlenir. Bunlar hep hakikattir. Fakat şiir bazen hayâlattanda istimdâd eder ki sizin en ziyâde mazhar-ı ta'riziniz olan cihet burasıdır.

Meselâ

Mihr olsa eğer pînde sâye

Giysûsî gibi kalırdı muzlîm

Beyti bir hayâl üzerine müessesistir ki hüsn-i tabîatın müdâhalesi men ' olunarak tetkik edilirse manasız bir söz olduğuna hükm edilmek lazım gelir. Çünkü güneş sâye olabilmek bir kızın saçı gibi muzlim bulunmak ihtimâli hiçbir mütefennin zihninden geçmez. Bir şair ise sevdiğinin kendine güneşten parlak görünen ruhsârını medh etmek isteyince bu maksadını beyân için yukarı ki beyitten güzel ondan şâirâne bir söz bulamaz. Hakikatte de düşünülecek olsa bu yoldaki sözler niçin muahaze edilir. Bunu okuyan bir adam güneş-i sâye gibi muzlim olabilir fikrinde bulunduğu mı hükm eder ? Buna ihtimâl verebilir misiniz ? Herkes bilir ki beyitin kâili olan Kemâl Bey bunun muhal olduğunu hepimizden iyi bilir.

Güzelsin o rütbe ki şâyân desem

Güzellik seninle eder iftihâr

Beytinde bir dereceye kadar o fikri ifhâm edebilir. Bunda evvelki gibi mugâyır-i hakikat denecek teşbihât ve hayâlât da yoktur. Fakat insaf buyurulsun Mihr olsa eğer pînde sâye giysûsî gibi kalırdı. Muzlim beyitinin hâvi olduğu kuvvet ve letâfet bunda bulunabilir mi ?

Hepsi sizce de malûm olduğuna emin olduğum halde bu kadar tavsîlata girişimi beyan edeceğim : Şu fikre bu yolda bir esâs hazırlamak içindir. Bir şiir fennen muaheze olunmak istenildiği zaman zaman teşbihat ve istiârât gibi her türlü

tezyinâtından tecrît edilerek. Esâs fikir doğru ise şiir doğru ve yanlış ise şiir yanlış olduğuna hükm edilmelidir.

İşte bu kâide muaheze-yi eşâr için bir tarîk-i hakikattir. Meselâ bîsûtün olan feleği bir ah ile berbâd ettim meâlinde olan bir beyite itirâz edip, bunda hakikat yoktur diyordunuz. Ben de sizinle hem efkâr olurum. Çünkü bu beyitte letafetsiz bir mübalâğadan başka bir şey göremem. Meselâ Hügo nefye gittiği zaman :

Vatanın kendi olsa bî pervâ
Yine bünyâd-ı zülmü biz yıkarız
Merkez-i hâke atsalar da bizi
Kürre-yi ‘arzı patlatır çıkarız

meâlinde bir kıt’a söylediği tasavvûr olursa bunu evvelki beyite kıyâs edemeyiz. Filhakikâ kürre-yi ‘arzı patlatmakla felek-i bîsûtünü bir ah ile berbâd etmek beynen de pek büyük bir fark yoktur. Fakat bunun havi olduğu mübalâğa bir fikri -ki şiddet hamiyetdir- dehşetli bir surette beyân ederek sâmi’ni reîşedâr-ı hayret etmek için ihtiyâr olunmuş mu’zır ve hatta makbûldur Diğeri ise hiçbir fikr ve maksada mübteni görülemiyor. Menfûr addolunur.

(Mâb’ad var)

Menemenlizâde Tâhir

Sâhib-i imtiyâzın biraz nâ mizâç olmasından Gayret’in üçüncü nüshasına kadar forma tashihleri layıkıyla gözden geçirilmediği cihetle risâlemiz bir çok mütertip sahviyatı ile enzâr-ı âleme çıkmıştır.

Hataların en ehemmiyetlileri bir vech zîr-i beyân olunur :

Birinci cüzde -son sahifede sahib-i imtiyâzın imzasıyla olan manzûmede “tebâh oldu hayfâ o günler tebâh” mısraı unutulmuş nihayetindeki manzumenin başında ikinci cüzde - Ekrem Bey efendinin ihsân buyurdıkları taltifnâmede “olmadıktan başka” yerine olmaktan başka ve nevresidgelen yerine “nevsigân” dizilmiş. Ölü ünvanlı makâlede ölüden nakl olunan uzun parçada “darından” yerine “iderinden” tertip edilmiş.

Üçüncü cüzde -ekrem Bey efendi hazretleri tarafından denecek yerde bazı nüshâlarda tarafındil denilmiştir ve ser levhânın altında olan manzûmede “ibâdet” kelimesi “ibaret” suretinde yazılmış.

Tercümân-ı Hakikât gazetesi hakkımızda olan hüsn-i teveccüh-ı terakki perverisini izhar ettiği sırada risâlenin mürettep sehvlerinden kurtarılması için nazar-ı dikkatimizi celb ediyor. Gerek hakkımızda gösterdiği o hüsn-i teveccühe ve gerek bu ihtâr-ı müşevvikânesine karşı tekrar ‘arz-ı şükran ederiz. Bundan sonra risâlenin bu yolda kusurlardan ‘ârî olarak çıkmasına gayret edeceğimizi de va’d eyleriz.

BA‘Z MÜLÂHAZÂT

“Edep bir ma’rifettir ki haslet-amûz-ı edeb olduğu için namına edeb ve sahibine edip tesmiye olunmuştur.” Hakikati zamane ediplerinden bazılarınca münsi veyahud bütün bütün meçhûl binlerce hakâyık-i edebiyenin en gerisinde bulunur.

Bir edepliğe maskaralığa âlet olan edebiyâtın mazhariyetine ağlamalıdır.

Erbâb-ı hünere ta’arruz etmeselerdi humkâ hiçbir vakit kâle alınmazlardı.

Kendilerini teşhir için başkalarını zemm ve tahkîr ile uğraşanları zaman herkesten evvel unutturur.

Söğüp saymak vezin ile kafiye ile tağyîr-i mâhiyet edemez. Bu türlü şûtum erbâbına bahâ olunan evsâfta şuna buna söğüp, saymaktan hayâ etmeyen esâfil-i nâsa verilen sıfatların yalnız tebdil-i lafz etmişlerdir.

Erbâb-ı kalem için en büyük fazilet haysiyet-i kalemiye ne olduğunu bilmektir.

(Mâb’adı var)

Birinci Sene Numara 5

31 Kânûn-i sanî sene 1301

GAYRET

‘Atufetlû Kemâl Beyefendi hazretlerindir.

Hüsn-i ezeli teccessüm etmiş
 Dünyâyâ bakup terehhüm etmeş
 Mahzûn mahzûn tebessüm etmiş
 Ol hande senin dehânın olmuş
 Girmiş nice guft-gû-yı ‘aşka
 Her şive ki yâde başka başka
 Bülbul gibi tercümânın olmuş
 Vermiş o kadar makama revnak
 Gül gonca iken terennüm etmiş
 Subh-ı ezel ibtisâma düşmüş
 Fecrî fem-i gonca fâme düşmüş
 Ol fem ne güzel makama düşmüş
 Bir handesini görünce dersin
 Her köşede bir sabâh açılmış
 Her zerreye bir güneş saçılmış
 Baksan o dehâna zannedersin
 Mûsa gibi tûra çıkmış elhak
 Allah ile de tekellüm etmiş
 Hüsnünde bu i’tilâ nedendir
 Mehtâb ya yanında yâsemindir
 Parlaklığı mihre hande-i zendir
 Hiddetle kızarsa da o zâlim
 Benzer mi cemâli safî aya
 Mihr olsa eğer payında sâye
 Giysûsi gibi kalındı muzlim
 Bir şûh kıyafetinde bak bak
 Envâr-ı hüdâ terâküm etmiş

Hûrşit hilâl olur mu yarab
 Bir yanı da âl olur mu yarab
 Bir böyle cemâl olur mu yârab
 Yârab bu ne hüsn-i ilahâne
 Elvânda mı rûları görürmüş
 Ervâha mı nûrlar bürünmüş
 Arş etmedi ya bu hâk dâne
 Nazında vatan değilse mutlak
 Hüsn-i ilahesi tevarrum etmiş

Zannetme ki bir kenara gitdi
 Târih ile iftihâra gitdi
 Yerlerde benim gibi sezer mi
 Her jalesi giryeden hişandır
 Her goncası parça parça kandır
 Bilmem sevişi benim kadar mı
 Ya hiç ölü görmemiş mi toprak
 Kim ya bu kadar teallüm etmiş

Ankara vâli-i vala şânî sa'adetlü Sırrı Paşa Hazretleri tarafından irsâl buyurulmuştur.

Bedi'ü'l makâl efendimiz

Hâme-yi mu'ciz-i âsârınıza bir şeref-i ebedî kazandıran kuvve-yi tab(-ı bedâ'-yi nisârınızı zevk-i âşinâyân edeb-i perestişkârane ta'zîme şitâbân oldukça bendenizi daima saf evvelde kâim-i makam-ı ihtirâm göreceğinizi temin eylerim. Şimdiye kadar mutâla'asıyla şirinmizâk olduğum âsâr-ı 'udebâ içinde zâikâ-yı canı en ziyâde halaviyât eden sizin eşâr-ı abdârınızdır desem ilân-ı hakikat etmiş olurum.

Demin dermeyân-ı gayret olarak 'udebâya meydân okuyan sizin gibi gayr-turan-ı irfânı sezevâr-ı tebrik görenlerin birinciliğini kazanmakla ne kadar müftehir isem bu meydânlarda at oynatmaya çıkanların çoğunu az zaman içinde mağlûb-ı futûr görmekle de hakikaten müteessirim. Zaman-ı istikbâl mevdû ' dest-i

ihtimâmları olan erbâb-ı şebâbda âsâr-ı futûr görmek kadar muhibbân-ı vatânı dağdâr-ı tesir edecek ne var ? Hiç !

Malûmdur ki kavlinde fi'linde ibrâz-ı sebât edenler ictinâ-yı semerât-ı mesâ'i ile kâmyâb olurlar.

İnşâallah siz bu 'azminizde sebât ile fırka-yı nâciyenin ser-i âmedanından olduğunuzu fiilen isbât edersiniz.

(Muharrere)

Seviş cedvelini görsün edenler şüphe

Mülteki-ü 'l abhâr eder biri sebâtı kişinin

MUKÂBELE

Efendimiz gibi âsâr-ı mühellede-yi edibânesi ziynet çâ-yı tezim ve hürmet olan eazım-ı 'udebâmızın bu yolda müşvik-i gayret ve münevver basire-yi ihtimâm ve dikkat olan taltifnâmelerini almak bendeniz gibi itirâf-ı 'aciz-ı kabiliyetten başka bir meziyeti olmayan 'acize için -tarife gerek yoktur ki- tarifine imkân bulunamayacak kadar tezyid-i sevk ve mefharet eyler. İktidâr-ı 'acizâaneme emniyetim yoksada zât-ı âli edibâneleri gibi eâzım-ı 'udebamızın böyle tâltifnâmelerini almakla gönülde bittabi hasıl olacak şevk ve gayret risâlenin bundan sonra da bir dereceye kadar nazar-ı tahsin-i edibânenize musâdif olmaya şâyân bir halde bulunmasını teklif eder ümidindeyim.

Menemenlizâde Tâhir

ÇAMLICA'DA ODAM

Ne hoş bir mevki '-yi dilberdi eyvâh

Ki olmuştu bize mesken o be'gâh

Bu gün kaldı hayyâ-yı yâdı ancak

Önünde vardı bir deryâ-yı ihzâr

Güzel bir tarla vâsî ' bir yeşil yer

Ki cennetten o yer inmişti mutlak

Olunca bâd-ı hoşbû-yı rûh-ı efrâz

Çimenlerde olurda mevch peydâ

Gelirdi sanki bir rûh ihtizâza

Çimen güllerle olmuştu müzeyyen
 Seher vakti çıkardım seyre erken
 Ederdim ibtidâ yani.....
 Ne.....ederdim ben kırâat
 Ki eylerdi bana ilkâ tabiat
 Olurken bunlara tenhâca nâzır
 Ya mehtâbı ne rûh-ı efzâ temâşa
 Dolandı nûr ile dünya serâpâ
 Olup deryâsı nurun sanki zâhir
 Ağaçlar mevce-yi envâr olurdu
 Melekler hâbden bîdâr olurdu
 Perişân saçları güyâ ki envâr
 Evet ! zülf-i melânın dense sâyân
 Denirdi encüme çeşmân-ı hûrân
 Ki mahmûrâne olmuş sanki bîdâr
 Sabâh-ı nevbâharında letâfet
 O rütbe idi ki etmezdi rekâbet
 Ana cennette olsaydı hüveydâ
 Gurûbu sanki bir dilber ki handân
 Fakat mahzûn yine ruhsârı derân
 Denilse neşe-yi mahzûn olmuş ahrâ
 Nasıl olmaz tabi 'atte terâvet
 Hayâlimde nasıl olmaz ciyâdet
 Ederdim şiir ile emrâr-ı evkât
 Odamda seyredirdim bunları hep
 Dolardı gönlüm şevk ile lebâleb
 Geçerdi bilmeden avân u sa 'âdet
 Menemenlizâde Tâhîr

VİCTOR HUGO

(Dördüncü nüshâdan mâb'ad)

Hatta zamanımızda böyle ma'nâdan maksattan müberrâ bir çok manzûmeler filanlar neşr olunduğundan dolaydır ki terakkî perverâne feryâdlar işitilüp duruyor ve inşâallah. bu feryâtların tesir ile âlem-i edebiyatın bir hal-i kemâl u intizâm kesb edeceği ümit olunuyor. Şiire dair mutâla'âtıma burada hıtâm veriyorum. Daha yazacak bir çok fikirlerim varsa da onların beyânını ileriye ta'lik ediyorum. Bahsimiz burada hıtâm bulmayacaktır.

Victor Hugo ile Emile Zola mesleklerinin hangisi diğerine müreccâh olduğu bahsine gelince evvela bu bâbda olan fikrinizi hülâsa edeyim :

Diyorsunuz ki Hugo büyük bir adam. Ediptir, şâirdir. Tasvir etmek istediği şeyi, herkesi izhâr-ı 'acze mecbûr edecek sûrette yazar, fakat fikirleri, romanları, tiyatroları hakiki değildir. Zola ise Hugo kadar iktidârı bulunmamakla beraber doğru düşünür, doğru yazar. Romanlarında tasvir ettiği eşhâs-ı insândan başka bir şey değildir. Birisi meselâ -----okusa hüsn-i beyânına meftûn olur. Bazı efkâr-ı âliye ve hakikesinden istifâde ederse de gördüğü eşhâsı sahih zannederek ve herkesi ona kıyâs eyleyerek mu'âmelatında iğfâl olunur. Zola'nın eserlerini okuduğu zaman gerçi öyleâli fikirler bulamaz, fakat onların halini, ahlâkını tamamiyle öğrenir, müstefit olur: Dünyâda herkesi Papaz Miril gibi zannedersek ne kadar zararlar görürüz.

Siz de biliyorsunuz ki bir eseri mûâheze etmek için her şeyden evvel o eserin maksad-ı telifini bulmak gerekir. Meselâ ben riya'ziyeye dair yazılmış bir kitabı içinde bir ibâre yanlış bulunmakla muaheze edip işte, yaramız diyebilir miyim ? Le mise râbles ne maksatla yazılmıştır ? İnsanların hepsi yahut kısm-ı ağlibi Jan Valjan'a benzer fahişelirin hepsi Fantine gibi sahib-i kalp olur gibi bir iddiada bulunmak için mi ? Yoksa müellifin söyleyecek bir çok fikirleri var da onları halkın nazar-ı dikkatine müsâdif olmak için bir hikâye içine derc ederek meydâna koymak ve bununla beraber fitrat-ı beşerde mündemic olan bir tabiat-ı iktizasında insanlara gösterebilecek numûne-yi imtisâl şeylerin daima câlib-i hayret surette bulunması itbâ ederek halka birde misâl göstermek fikriyle mi kitabını yazmış ?

Birinci sûreti kabul edersek ta'rîzâtınızı muhikk görmek mecbûridir Fakat ikinci sûret-i kabule göre o itirâzlara mahal kalır mı ?

Herkesin tabiatını bilmem tab'imca kendime bir numûne add ederek harekâtına imtisâl edecek zat mertebe-yi fazl ve iktidâriyete yetişebilmek derecelerinden balater olmalıdır. Papas Miril gibi ahlâk-ı hüsne sahip olmakta nevâderden add olunacak bir adam görmedikçe taklit etmek istemem vukûât-ı âdiden i'tiber edilmek lüzumsa gözümüzün önünde bin türlü romanlar, bin türlü tiyatrolar görüp duruyor. Bunlar yetişmiyormuş gibi tabî'i denilen yolda yazılan romanları okumaya ne lüzum var ?

Victor Hugo bir kadın görmüş ki kâlbî pâk olduğu halde nasılsa menine muktedir olamayacağı bazı hallerin icbâr ile fenâ bir yola girmiş seyet-i efkâr ile mâli bir zihne düşmüş fikr-i âlî gibi o meslek-i denâit içinde bir çok tahkirler tezyifler gördüğünden sonra mahv olup gitmiş. O kadını güzel bir terbiye görmüş, safvet-i kalbine muvâfık bir sûrette büyümüş olsa ne öyle meslek-i fahişeliğe girer ne de cemiyet-i beşeriyenin bu kadar tahkirâtına hedef olurdu. İnsanlar o kadının halini görmüşler fakat hiç kimse sefâletine acımamış. Haline uzaktan gülmekten başka bir şey yapmamış. Victor Hugodüşünmüş. Bu kadını enzâr-ı 'umumiyede bir sûretle tasvir edeyim ki herkes acımaya mecbûr olsun. Tasvirin gönüllerde bıraktığı tesir ile bu yolda kadınları her yerde şâyân-ı merhamet görülsün demiş. Mahûd-ı Fantine'i tasvir etmiş kitabın o bahsi okunduğu zaman pek güzel anlaşılıyor ki anı yazmaktan maksadı girdâb-ı fuhuşa düşmüş her kadın Fantine gibi safvet-i kalbe maliktir iddiasına bulunmak değilmiş. Yalnız o zulmetgâh-ı denâite yuvarlanan her kadın şâyân-ı merhamettir. Sezâvar-ı i'ânettir, muhtâc-ı himâyettir demek istemiş.

Bu fikr ile onu yazmış. Şimdi insâf buyrulsun. Böyle maksatla yazıldığı nazar-ı dikkat önüne alındığı halde kitâbın o bahsi nasıl şâyân-ı muâhaze görülebiliyor. Ama denecek ki herkes böyle düşünemez. Hugo'nun maksadını bu yolda tefsir etmek istemez de gördüğü kadınların hepsini Fantine gibi zannederek iğfal olunur zarar görür. Ve bu sûrette cemiyet-i beşeriyeye hizmet değilhiyânet edilmiş olur. Bunu da iki fikr ile reddederim. Birincisi müellifin maksadını benim tasvir ettiğim yolda anlamayarak o ma'nâ-yı ba'ide haml edenler kim olabiliyor. İdrâk-ı ma'nâdan 'aciz bir takım adamlar değil mi ? Onlara böyle şeyde ne ehemmiyet veriliyor ki, Ekseren herşeyi yanlış anlarlar. Victor Hugo bir zihne ilkâ-yı kudret iktidârına mâlik degildi ki mahzûru def'e muktedir olabilsin.

İkincisi büyük büyük fâidelere karşı bu kadar ehemmiyetsiz zararları nazar-ı dikkate alacak isek Emile Zola'nın tasvir ettiği bir takım fahş ve rezalet-i âlemleri de halka tasvir-i hakikât etmek hususunda gösterdiği hizmete mukâbil herkese bir takım rezâlet numûneleri ibrâz ile efkâr-ı 'umumiyyeyi ifsâd edebiyeceğini düşünerek Zola'nın romanlarında red ve tezyid etmeliyiz. Mademki bu mazereti faidesine tesbit kânlemiken add ediyoruz. Victor Hugo'nun romanlarında görülebilecek o küçük mazereti de görmemeliyiz. Bu cihetlerden de kat'â nazar-ı fitrat-ı beşerde meyl-i me'âli meftûniyet-i nevâdır. Meclûbiyet-i 'azimet gibi sevâik-i terakkiden add olunduğu cihetle havas-ı celileden bilinen bir takım halleri vardır ki yukarıda da söylediğim gibi insanlara numûne-yi imtişâl olarak gösterilecek şeylerin havârilikten add olunacak sûrette olmasını istilzâm eder kendilerine. Meselâ Bir celâl bir emir nevrüz bir sultân Selim gösterdiği zaman gönüllerinde hasıl olacak hiss-i meftûniyetle bir derecede müteessir olur ki onlar mertebesine varabilmek için mümkün olsa hayâtlarını fedâyâ râzı olurlar. Arapların zaman-ı cellâtında

Nahnu inas La tavassitu beynena

Li-na 'ssadri dûne'l alemini vel fir¹

gibi bir kân-ı 'ulviyetten sıçramış bir âteşpâre-yi 'azimet itlâkına şâyân olan bir beytin tesir-i mealiyle millet batırmaz, devlet çıkarmaz mağlub bir orduyu galip etmek gibi havârik-i vukû'at meydâna getirilmiştir.

Bu hâl ise yazılacak şeylerin kuvvetli bir tasvirden cevdetli bir tahayyülden çıkmasına vâbestedir. Bunları yazan şâirlerin, ediplerin maksatları ise her ne sûretle olursa olsun teheyyc-i efkâr ederek matlûb olan neticeyi istihsâl etmektir.

Velhâsıl şunu demek isterim ki Le mise labes bir roman değil bir fikrin tervici için yazılmış şâirâne bir makâle addetmeli de. Emile Zola'nın romanlarıyla ondan sonra mukayese eylemelidir.

(Mab'adı var)

Menemenlizâde Tâhîr

¹ Mealen tercümesi : Bizler ırz ki turmak vusatta
Merdâne meslek maksad-ı muin

Kabul değildir bizlerce bîşek
Ya sadra geçmek ya kabre girmek

BA‘Z MÜLAHAZAT

Haysiyet-i kalemiyeyi bilmeyenlerin yazdıkları şeyler nâdânları güldürür ama vicdânları ağlatır.

Barikâ-yı hakikat musâdeme-yi efkârdan çıkâr. Muşâteme-yi eşrârdan çıkacak ise nâire-yi şikâk ve ‘adâvettir.

Ağrâz-ı deniye ve efkâr-ı sufliye ashâbdan olan erbâb-ı kalem sevâd-ı hâmeleri arkasında bazen saklamak isterler. Beyân ise ‘aynıyle insân olduğundan karaladıkları şeyleri sûret-i zâhirede me’âliden bahs bile olsa yine ashâbının esâfilden olduğunu gösterir. Eser vardır ki medh ve senâ görmekle beraber kaderi daima tenezzüldedir. Yine eser vardır ki zem ve tezfiye uğramakla beraber itibarı mutassıl tezâyüd eder. İtibâr ise bir eserin kesret-i intişârıyla değil ezhân-ı erbâb-ı vicdânede hasıl ettiği hüsn-i tesirâtın istikrârıyla mütehakkiktir.

Edebiyat-ı sahihe tesâvir-i hayât-ı insaniye ve temâsil-i meşhûdat-ı tabî ‘yedir.

‘İlm-i lisân başka, meziyyet-i irfân ise yine başkadır. Lisân tahsil ile öğrenilir...’İrfân cenâb-ı feyyâzın ihsân-ı mahsûsudur. Şâir ve edip ki lübb-i hikmet ve hekîkât ve terceme-yi serâir-i tabîat olmak lâzım gelir. ‘İlm-i lisândan pek çok ziyâde meziyyet-i irfane müftekindir.

Edib-i hekîm Volter “En güzel eserler insânı giryebar edenlerdir” demiş. Bu zât burada eftâl-i mekâtebi kahkahalarla güldürdüğü mahsûs olarak neşr olunan maskaralıkları görseydi ‘acaba ne yolda tavsîf edirdi ?!...

Erbâb-ı hezl ve mizâh ki hiffet-i ‘akl eshâbından olan serâsimelerdir. Kavl ve fi’lde ciddi görünmek istedikleri zaman daha ziyâde gülünç olurlar. (...)

(Mâb’ad var)

Birinci sene Numara 6

7 Şubât sene 1301

GAYRET

‘Atufetli Kemâl Beyefendi hazretlerininindir.

Sen öldün cevri ki ey dilşiken mahzûn ben mahzûn
 Felek gülsün sevinsün şimdi sen mahzûn ben mahzûn
 Ölüsem görmeden millete ümid ettiğim feyzî
 Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzûn ben mahzûn

Bu dahi müşârü’nileyh hazretleri yirmi yaşında iken söylemiş oldukları bir kıt’adır.

Mest iken nehy eylemişti hak salâtından bizi
 Ol sebepten yâradır hep secde-yi mestânemiz
 Hûn-i dil bulmazsa eyler meyle ikmâl-i vuzû
 Aşka ettikçe perestiş hâtır-ı divânemiz

Bu dahi müşârü’nileyh hazretleri tarafından Menemenli zâde Tâhir Bey’e verdikleri Ziyâ Paşa’yla birlikte çıkardıkları resmin arkasında yazılmıştır.

Kemâl-i kalb ve ziyâ-yı zekâyı cem’ edemez
 Mülevvesât-ı denâitten olmayan tâhir
 Açık alınları seyrek sana misâl olsun
 Güneş batınca kararmaz cebhe-yi şâir

Bu dahi müşârü’nileyh hazretlerinin tashic veya tabir-i sahîhle tağyir buyurdukları şarkının bendidir.

Nagâh mesti hâb-ı nâza kanmaz
 Uyanmaz uykudan cânân uyanmaz
 Görür rüyâda kendi meh-i cemâlin
 Sabâh olduğuna asla inanmaz.

Mekteb-i hukukta edebiyât-ı osmâniye muallimi tercüme-yi fûnûn kalemleri müdürü edib-i âlî-i beyân izzetli Fehmi Efendi hazretleri tarafından ihsân buyurulmuştur.

Tâhir Bey Birâderime;

Deruhte ettiğimiz hizmetin ne kadar âli olduğunu men gayr-i istihâl takdir ile seni tebrik eylemiş idim. O tebriğimi burada tekrâr eylerim.

Malûmalinizdir ki (edebiyât-ı osmanîye) umumiyeti itibâriyle nazar-ı târihte bir seyr-i garip irâe eyler. Gerçi eâzım-ı selef sözün teşrif-i mahiyetteki mezâyâsiile ezhân-ı beşerin ifâzesindeki tesir-i kuvveti ekseriyetle ârif etmişler ki âsâr-ı mevcûdelerinden bir takımları evvela o meziyetle muvakka'-yı ârâ-yı istifâdedir. Lâkin zamanın her yerde görülen hükm-i inkilâb-ı zevk-i Selim ve hüsn-i tabiatte görüldüğü vakitler olmuş. Söz denilen o (kudretten müekkel cism-i latif) ifâde-yi merâmdan ziyâde temiye-yi mevzûa vasıta bilinerek efkâr ve tasavvurâtın hikmetten tecridine, hissiyâtın dâire-yi hakikatten tebâ'uduna rızâ gösterildiği zamanlarda geçmiş. O tarihe kadar ki devlet-i âliyenin avrupa düvel-i muazzemesi millet-i osmâniyenin garb milel-i mütemeddinesiyle revâlit-i münasebeti kesb-i kuvvet ederek ma'arif-i islâmîye garptan tâli olunca ve bilhûsus taharri-yi hakikât, meyl-i hikmet, sevdâ-yı meâli gibi bedâî -yi ma'rifet şarkın nigâh-ı ibtisârını tenvire başlamış ve kalb-i Osmâniyenin hâbide olan ma'âli şinâslık haslet-i celbiyesi bir sabahü'-l hayr ile bidâr olmuş ve bidâr-ı teceddüd-pezîr-i mahiyeten maruf olan edebiyât-ı sahiha kattiyen meydâna gelmiştir.

İşte bu hakikati göz önünde tutuyorum da zât-ı âlinizin dördüncü nüshada isbât ettiğiniz gibi edebiyâtın hâl-i vukûfta olduğunu teslim edemeyeceğim. Bendenize kalırsa tabir-i asahhile o bâbda bendeniz dahi söz söylemeye müsâade olunursa derim ki edebiyât-ı osmâniye hâl-i vukûfta olmak şöyle dursun terakkide devam edeceğini her gün birer parlak bürhan ile gösteriyor. Bence en parlak bürhân yirmi sinni henüz pek az tecâvüz etmiş olduğu halde aksâm-ı ma'rifetin en mühim, en müşkili olan edebiyattan halkımıza ders vermeye eser ile isbât-ı kudret eyleyen Tâhirdir.

Bu feyz-i mahsûs-ı Hüda'nın vâsitâ-yı in'itâfî edebiyât-ı sahihadaki terakki değil de nedir ? Bilhusûs ki kâbiliyât-ı insaniyenin musavvir-i hüdâ-pesendânesi olan edebiyât şimdilerde kanunsuz bir halde olmadığı gibi yukarıda bahs ettiğim bedâî-yi

garbiye şarkın nazar-ı temyizine daha umumiyetle, daha kuvvetle mun'atîf olduğu için böyle senin gibi şubbân-ı vatan sayesinde edebiyât-ı nehc-i sahihinden insirâf ettirmeye hiçbir şey muktedir olamaz. Öyle olduğu halde edebiyatın hâl-i vukûfta olduğu fikri doğru olmasa gerek. Mamafih kâffen aksâm-ı külliyesine layık olduğu evc-i bâlâ-yı terakkiye itilâsı için sizin gibi mümtazın-i fitratın sa'y ve gayretine olan lüzumda münker değildir. Allâh gayretinizi meşkûr eyleye.

Say u gayrettir medâr-ı itila
 Saye makrûndur fuyûz-ı kibriyâ
 (Gayret)e tergib eder işte hüdâ
 Leyselül insanü illa masea²

MUKABELE

Gayret risâle-yi 'acizanesinin nesrinden dolayı efendimiz gibi âlem-i edebiyâtta bihakkin temyiz etmiş eâzım-ı udebâmızın birçoklarından böyle tebriknâmeler, taltifnâmeler alıyoruz ki her biri iftihâr ve teşekkürümüzü asmân-i reside ediyor desem hiss-i âşinâ-yı kalb-i âcizi olanlar mübağalaya haml etmezler.

Gayret ise bu teşvikleri gördükçe hadd-ı âcizânesi dahilinde terakki-nümâ olacağında ve bu sûrette halka velev cüzî olsun bir hizmet edileceğinden şüphe yoktur.

Bendenize de birkaç söz söylemeğe müsâade bulunursa derim ki zamanımızda edebiyâtın hâl-i vukûfta olmayıp terakki etmekte olduğuna bendeniz gibi acizenin vücûduyla istidlâl ediliyorsa isbât-ı müddeâya muvaffakiyet kâbil olmaz.

Bir başkası çıksada efendimiz gibi udebâmızın vücûduyla serd buyrulan müddeâyı isbata kalkışsaydı bu mühessenât-ı edebiyeye karşı bir takım kabaihininde mevcûd olduğunu görmeyenlere teslim-i davâ ettirirdi. Mamafih bundan maksat taltiften başka bir şey değildir. Taltife karşı ise izhar-ı acz ile (Estağfirulla) demeğe lüzûm yoktur. Yalnız lazım olan böyle sözlerin taltifden ibâret olduğunu bilmektir ki o lüzûma maa' ziyadeten tebâiyyet etmekte kusur eylemem.

Menemenlizâde Tâhîr

² İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur.

Sâmi Pâşâzâde izzetlû Sezâyî Beyefendinin akrabalarından bir zâtâ gönderdikleri tesellinâmedir ki ta'ziyete dâirdir.

İki Gözüm Efendim :

Kalb-i rakîkin ne derece de dağidâr-ı hüzn u elem olduğunu bilirim. Sen pederini ben karındaşımı devlet-i Osmaniye en büyük bir adamını gayb etti. Şu masûm âilemizin bir sene içinde gördüğü felâketler, ettiği feryatlar merhâmet-i ilâhiyeyi tehyic etse sezâdır. Sonra en büyük teselli olmak üzere büyük pederinin

Dünyada kalmaz hiçkes

Allah bes baki heves

Kavl-i âli-yi hekimânesini vird-i zebân etmediği tavsiye ederim. İnsanlar hilkât-i âlemin sabâh-ı evvelinden zevâl-i ayâmına kadar ıztırab çekmek, göz yaşı dökmek için halk olunmuştur. Dünyâyı cennet insanları melek zannedecek kadar sâdedil olmayalım. Bir kere beni düşün, eğer canımdan 'aziz olan iki kardeşimi gayb etmeseydim...kalır mıydım. Ne yapalım kardeşim, göz yaşlarından tufânlar feryâdlardan yıldırımlar hasıl olsa yine tabiat bildiğini yapar. Bu mel'ûn dünyaya lanetler olsun ki en kıymetli vücûtları yemek için besler..Senin vücûdun ki benim ki gibi zâif olduğu için kendini büsbütün tesirât-ı elime içinde bırakmağa çalış. Nazarımızdan gaib olanların mazhar olacağını hâlik-i kâinatın merhâmet ve azametinden ümid et.

İşte iki gözüm...ağlayarak başladığım mektûba yine ağlayarak hıtâm veriyorum. Bana bir mektup yazarak Paris sefâretine yollarsan müntedâr-ı lutfun olurum. Bâkî cümledenizi cenâb-ı hakkın himâye-yi subhâniyesine havale ederim.

Fi 31 Kânûn-ı sani sene 1886

TABÎAT

BİR YERDE

Bu yerler lezzet-i efzâ ruh-ı bahşa hoş temâşadır

Zemini, asumânı bin letâfetle dilâradır

Şu yıldızlar bütün eşârdır eşâr-ı güyâdır

Desem şâyân bu sahrâlar mücessem aşk u sevdâdır

Bütün gördüğüm yerler perilerle leb-i âlâdır.

Kökünde budırahtın nehr-i safi olmada câri
 Sanırsın hâmesinden akmakta eşârı
 Safa ü neşe olmuş her cihette her yere sarı
 Nasıl hayretler etmez seyr eden bu hâl u âsârı
 Olur vareste-yi kayd-ı cihân hayretle efkârı

Doğarken afitâb eyler kühun zirvesin pürnûr
 Şafak tezyin edip gök 'arz eder bir çehre-yi mesrûr
 Zemin-i ezhâr ile nevreste atlarla bütün mestûr
 Beni meftûn eder bunlar eder bunlar bana oldukça hep manzûr
 Ki şâyândır desem manzûme-yi mucizter-i mensûr

Çimenlerde gezer bin kız: melekpeyker letâfetbâr
 Eder çeşm-i kebud pür mâlî bin safâ ihzâr
 Görenler hükm eder kalbinde mutlak bir muhabbet var
 Bunu bilmem ne suretle eder her nezâresi ikrâr
 O ikrârı kılar kuşlar terennüm ile tekrâr

Semâdan yağmasa bârân misâli nûr-ı 'ulviyet
 Zeminden çıkmada ervâh-ı âsa şemme-yi cennet
 Ya âlemde benim bu gördüğüm âsâr pür hayret
 Ya gönlümden hurûş etmiş saçılmış dehne bu suret
 Nucûm-ı âsûmanın her biri bir dide-yi ibret

Bütün bu gördüğüm şeyler safâbahş dil u cândır
 Hayâl ârâ-yı şâirdir, tebessümdür ki handândır
 Melektir intişâr etmiş musahhar saz-ı insândır
 Fakat bir başka şey vardır ki lezzet bahş-ı vîcdândır
 Zeminde asûmânda kalbde her yerde pinhâdır

O pinhândır ki hayret-bâr olur efkâra âsârı

O pinhhândır ki tenhâlarda meşgûl eyler efkârı

O pinhândır ki hükmi zatı her seviye olup sarı

Ayândır âsmândan hâkde encümde envârı

O pinhândır ki hallak-ı cihândır, hazret-i bârı

Menemenlizâde Tâhir

VİCTOR HUGO

(Beşinci nüshadan mabad)

Victor Hugo sizce de malûm olan bir maksatla (bir mahkumun son günü) ünvânlı eserini yazmış. Emile Zola'da yine o maksadı tervicen kendi mesleğinde bir roman yazsın yahud âsâr-ı sâiresine nazaran ne yolda bir eser yazabileceği tasavvur buyurulsun. O zaman görülür ki Emile Zola ile Hugo'nun beyninde olan fark ve nisbet nazar-ı ihata edemiyecek kadar vasidir. Hatta denilebilir ki nazar-ı muhâkeme bu vusât-ı farkın hudûdunu görebilmekten aciz olduğu için fikdânına hüküm ediyor. Bence Victor Hugo'nun kalemi nûr-ı mâha, Emile Zola'nınki ise mum ziyâsına benzer. Biri mahiyyet-i eşyâyı olduğu gibi nazarlara ibrâz etmez fakat o kadar ulvi o kadar latif bir sûrette gösterir ki gönüllerde hasıl edeceği hiss-i hayretle her fikrini erbab-ı mutâlaaya kabul ettirmeye muvaffak olur. Diğerinin ise hizmeti yalnız göstermekten ibâret kalır. Bir adam çalışırsa yani âdat ve ahlâk-ı beşeriyenin tetkikiyle uğraşırsa Emile Zola mesleğinde bir roman yazabilir. Fakat romantik yolda bir eser yazmak ve tasavvur ettiği havarik-i mahlûkatı herkesin nazar-ı tahsinine şâyân bir sûrette bulundurarak tehyic-i efkâra muvaffak olabilmek sa'y ile gayretle iktisab olunur kudretlerden değildir. O bir mevhibe-yi hüdâdır ki pek nadiren tecelli ettiği için say u gayretle hasıl olabilecek meziyetlere fâik add olunur.

Benim mutâlaâtım yalnız mesleklere aittir. Yoksa Emile Zola'nın velev Victor Hugo'nun beş on derece mādûnunda olsun yine kudret-i fevkâlede-yi edebiyeye mâlik olduğunu tasdik ederim. Bilmem ki şu ifâdatımla fikrimi arza muvaffak olabildim mi ? Muhtâç-ı istizâh ve tenkid görülecek yerleri beyân buyurulursa elimden geldiği kadar izâh ve müdâfa'aya çalışırım. Şimdi başka bir bahse geçiyorum.

Kitâbınızda en büyük bir şâirin metfeninden ziyade mazhar-ı hürmet ve riâyet olması lazımdır diyorsunuz. Evet meselâ Vat ile Nevton ile Galile ile meselâ Korne'yi mukayese edersek cemiyet-i beşeriyeye istedikleri hizmet nokta-yı nazarından şâir ikinci derecede kalır. Fakat bu bâbda ifrâd edilmelidir fikrindeyim.

Fünûnun ettiği hizmetin gayesi nedir ? insanların rahat etmesine, sadetle yaşamasına (J.J. Rousso'nun kulağına kurşun) huzûr-ı kalb ile imrâr-ı vakt eylemesine mu'âvenet değil mi ? Şiirde ettiği tesir ile gönülleri lebriz-i neşât eder. Okuyanları havi olduğu efkâr-ı âliyenin vereceği ensebât-ı rûhânî ile münşerihü'l bâl eyler.

Bir sabâh-ı nevbaharide gördüğümüz elvân-ı gûnâ gûn, menâzır-ı cennet nu'mûn gönüllerimizi inşirâh ile nasıl meşhûn ederse bir şiir parçası da letâfet ve ulviyetle bizi o kadar meftûn eyler.

Bir şeb-i mehtâpta semâdan zemine nizân olmuş nur nazar-ı haverân-ı itlâkına şâyân olan envâr-ı mâh o reng-i siyâh ile imtizâc ederek cefâ-yı sevda gibi parlak bir zulmetle efkârımızı müte'âli, neşemizi mütevâlî ettiği gibi bir nazım renginde ifâde-yi dilnişini, belâgât-i anşini bizi meftûn-ı letâfet-i, mest-i tesir-i belâgati eyler.

Gah olur ki semâda sönük sönük parlayan necm-i hazir eylenir kalbine tesir ederek bir manzûme-yi dilpezir meydâna getirir ki şiir-i âşina olan efkâr-ı tenvir etmekte gösterdiği hizmet bir şimendiferin gösterdiği hizmetten de bâlâter olur.

Hem ne hacet! Sizi bir odaya kapasam da mütemadiya çalışmaya mecbur etsem o zaman meydâna getireceğiniz müellifât ile bir de âsâr-ı tabiatın teşhîrgâh-ı bedâî olmuş dilrûba bir mahalde oturup yazacağınız kitâplar arasında- velevki telif edilenler âsâr-ı fetye olsun- ne büyük fark görürsünüz. Bu fark neden neşet ediyor. Açık yerde temâşâ-yı tabîâtın gönlünüze verdiği inşirâhtan değil mi ? Demek ki insan çalışmaya mecbur olduğu kadar fikrinde inbisât hüsnde intişâr hasıl etmek ihtiyâcıyla da meftûr imiş.

Şiir ise bedâî-yi tabiat gibi bu ihtiyâcın defini tekeffül ediyor. Diger binlercesinden kat'-ı nazar etsem de yalnız şu hizmetini söylemekle iktifâ eylesem şiirin ehemmiyetini teslim buyurmaz mısınız?

Şurasını da söyleyeyim ki bu dediğim şey yalnız şiiri telezziz-i hiss u efkâr husûsuna hâdim eden şuara içündür. Yoksa bir kısım şuara vardır ki gerek kudret ve

gerek hizmet cihetleriyle kulûd-ı birnârlara filânlara nisbet kabul etmez. Çünkü bahs ettiğim ulema, âlem-i maddiye, dediğim şua'râ âlem-i efkâra hükm eder. Maddiyât ise efkâr-ı beşeriyenin mağlûb-ı iktidârıdır.

İşte kardeşim benim efkârımın yazmak istediğim kısmı bundan ibârettir. Bu takım mütâlaatım daha varsa da onların tahririne pek lüzûm görmedim. İleri de ihtiyâç hissedersem beyân ederim.

HATİME

Yazacağımız varakaların gayretle neşr olunmasını evvelce bendeniz düşünmüş ve sizede o yolda bir teklifte bulunmuş idim. Fakat gördünüz ya bir makâleyi dört haftada bitirebildim. Böyle giderse beş on senede ancak bahse nihayet verebileceğiz. Bu ise biraz uygunsuz olur değil mi ?

Tercümân-ı Hakikat gazetesine mürâcaatle varakalarımızı o vasıta ile neşr edersek münâsib olur zannederim. Bilmem siz ne dersiniz ? Bilmem ki Tercümân-ı Hakikat mebâhis-i mühimesi arasında bizim yazacağımız şeylere de bir mevki tahsis eder mi ?

Menemenlizâde Tâhir

Sâhib-i imtiyâzın Elhân nâmıyla neşr olunmak üzere bulunan Mecmûa-yı eşârı hakkında bazı mutâlaât ve mülâhazât-ı edibâneyi hâvi olarak üstâd-ı muhteremem saâdetlü Ekrem Bey efendi hazretleri tarafından (Takdir-i elhân) nâmıyla telif edilen eser-i icâzperver geçende âlem-ârâ-yı matbûât oldu.

Bu kitâbın bedâi-yi muhteviyâtına dair söz söylemek bana yakışmaz. Yalnız şu kadar diyebilirim ki tenkid ve muahezede üstâd-ı Celilü'l kadrin ittihâz buyurdıkları meslek bitarafî şimdiye kadar bizde emsâli görülmemiş sûrettedir. Elhân'ın müellif-i âcizi de lisân-ı ihtirâmkârı ile bir mukâbele-nâme kaleme almaktadır ki yakında bir risâle şeklinde olarak o da umuma arz-ı vücûd edecektir.

“Maâriften alınıp yetiştirilemediğinden bu nüshaya mülâhazat-ı husûsiye ünvânlı bendlerin mab'adı yazılmamıştır.”

Birinci sene Numara 7

14 Şubat sene 1301

GAYRET

Tevhid-i mütefekkirâne
 Ey hâlik zîr u bir hüdâvend
 Ey sani ‘ her eser-i hüdâvend
 Ey zülmet içinde mihr-i nevâr
 Ey âlemi müzlim eden envâr
 Her zerrede ey ayan u pinhân
 Ey kudretine cihân hayrân
 Sensin ki o zübdetü’l-hakâyık
 Zirâ ki ne fikr ederse insan
 Her zerreye sen denilse lââyık
 Zirâ ki ne fikr ederse insân
 Allah’ı bulur o şeyde pinhân
 Bir rûh gibi sirâyet etmiş
 Ezhâr-ı Kemâl kudret etmiş
 Ya rûhu değil mi kâinatın
 Hatta o memât ile hayâtın
 Mehtâpta pertevin misâli
 Eşyâda sirâyet-i mâlî
 Her şeye olan odur nihâyet
 Her şeyde ona vusûl-ı gâyet
 Hikmetlerini görürse âdam
 Der hayret ile ne sırr-ı âzam
 Olmaz mı bakıp bakıp da hayrân
 Kudretini düşünse efkâr
 Hayret yığılır misâl-i kühsâr
 Eşyâyı cihân cihân yaratmış
 Hem sanma zaman zaman yaratmış

Bir emr ile kâinâtı yapmış
 Hem cümlesini de zâfi yapmış
 Koymuş bu cihâna âyle kânûn
 Kim hirâfını eylemez diger gün
 Milyonlar ile nücûm yapmış
 Hem hepsini billüzûm yapmış
 Ama ki nasıl lüzûm bilmem
 Fehm eyleyemez o şeyi âdem
 Saçmış o güherleri semâya
 Ayine-yi pâk-ı hak nümâyâ
 Mecmua-yı bir nizâm vermiş
 Kim mebdâ-yı hilkât-ı cihândan
 Bu ana kadar masûn-ı rehjûn
 Muhrikleri üzere seyr ederler
 Bir noktayı devr edip giderler
 Milyonlar ile kerrât devar
 Hem her birisinde kerreler var
 Milyârlar ile demek 'avâlim
 Alsun mu bunu benim hayâlim
 Ey kudreti hayre bahş-ı iz'ân
 Ey hikmeti her cihetle pinhân
 Etsem seni ne zaman tasavvur
 Mağlub-ı futûr olur tefekkür
 Feryâtlar eyler akl u irfân
 Derk etmeğe hikmetin yok imkân
 Pamâl-ı futûr olunca vicdân
 Mazûrdur olsa böyle nâlân
 Yaptın ne içün bu mihr u mâhı
 Halk ettik ol şeb-i siyâhı
 Mihr ile cihânı rûşen ettin
 Mehtâp ile leyliyi şen ettin

Zulmetler eder hayâli lerzân
 Makberler eder hayatı nâlân
 Lâzım mı idi zalâm varken
 Encüm ile mihr ü mâh-ı rûşen
 Lâzım idi vücûd-ı ezdâd
 Ezdâdı nedendir etmek icâd
 Ezdâd değil cihân ne lâzım
 Ecrâm ile asmân ne lâzım
 adam diyoruz nedir bu mevcûd
 Olmaz mı idi olaydı mefkûd
 noksan mı bulurdu kudret-i hak
 Nâkıs mı kalırdı sanat-ı hak
 Kalmazsa neden edildi icâd
 Feryâd hezâr kerre feryâd
 Hikmetlerin ey hekîm-i kayyûm
 İnsâna olur mu hiç ma'lûm
 Ma'nâ-yı beşer ki 'acz-i kâmil
 Olsun mu o rûtbeye ya nâil
 Ama bazen suâl eyler
 Yani sana arz-ı hal eyler
 Layesli eylemekle nisyân
 Bin kerre hata eder bu insân
 Ama yine rahmetin büyüktür
 Deryâ-yı inâyetin büyüktür
 Afeyler anı hüdâ-yı âzâm
 Cehliyle kusr eyleser âdam
 Mazur gör ey hüdâ-yı ekvân
 Ezhâr-ı tahayyür etse vicdân
 Zirâki büyüklüğün büyüktür
 İnsân ise sıfırdan küçüktür
 Hikmetlerini görünce derkâr

Hayretler eder bu yolda ezhâr
 Kâbil mi görüp de âsmânı
 Feryâd ile dolmamak lisânı
 Hûrşîd ile eyliyor tenevvür
 Bâki yine zulmet-i tahayyür
 Meçhûl bize zemin, semâvât
 Etsin mi ulûm aceb mübâhât
 Ulvîyâtı bıraksın efkâr
 Süfliyâtın da derki düşvâr
 Esrâr ile her cihet pür olmuş
 Zulmet ile kâinât dolmuş
 Her hangi eser olursa manzûr
 Günahı kalıyor nigâha mestûr
 Pervaz ediyor hayâl ama
 Çıktıkça iner ne acz u belvi
 Her köşesi âlemin muammâ
 Her zerresi bir cihân-ı ma'na
 Feryâd ki anlaşılmıyor hiç
 Efkâr oluyor da piç der piç
 Lakin yine anlamak için insân
 Eyler buna sırf zihn u irfân
 Tahkik budur ki çıkmaz ol râh
 Mahlûkuna anlaşılmaz Allah
 Bir nûr yanar -görür-uzakta
 İnsâna çalışır...durup ırakta
 Keşf etmek için o nuru heyhât
 Vardır orada hezâr zülmât
 Ol nur zemine nâzil olmaz
 Hûrşîdi bu hâke mâil olmaz
 Bâlâdır o rütbe kim o hûrşîd
 Etsek buradan zamanı temdîd

Bin kere bulur zaman nihâyet
 Bulmaz yine ol mesâfe gayet
 Hayret görürüm semâya baksam
 Her şeyi hüdânümâyâ baksam
 Encümde de runüma o hayret
 Hûrşitte mehde de o zulmet
 Hayretle dolu ne görse insân
 Hayret ne duyarsa hiss u vicdân
 Hayretler içinde bir hakîkât
 Berk urmada sad hezâr hayret
 Bir murga müşabih olmuş efkâr
 Hayretler içinde zâr u tayyâr
 Etmekte baharri-yi hakîkat
 Ettikçe dolar nigaha zulmet
 Avâre eden odur garîbi
 Ol dânedede olmuyor mu nasîbi
 Yârab ne yapar bu acz ile âh
 İnsân denilen o fikr-i kemrâh
 Yârab ne yapar o garka-yı leyl
 Yok mu bu şebîn sabâhı vaveyl
 Makber mi nihâyet-i taharri
 Bir zulmet-i diğere âlehi
 Hiç bilmeyecektir kemâhı
 Esrârını zâtını bu insân
 Bulamaz mı bu cehli hiç pâyan
 Hûrşîdi görünmüyor semânın
 Mehtâbı da yok mu asmânın ?
 Eyvâh ne fikre zâhib oldum
 Bir şey-i muhâle tâlib oldum
 Tekrâr edeyim şu beyti bari
 Fikrin ola tesliyet-i nisârı

Tahkik odur ki çıkmaz o râh
 Mahlûkuna anlaşılmaz Allah
 Efkâr düşünmesin cihânı
 Lâhûn ile arş u lâmekânı
 Bir zerreye eylesin ki dikkât
 Bir başka cihân-ı pûr garabet
 Bir başka cihân ki var hayâtı
 Bizler gibi âkıbet mematı
 Milyonlar ile vücûda mavi
 Bin kadre-yi âb hayret-i efzâ
 Anlar da bizim gibi yaşarlar
 Kühsâr-ı hayâtı hep aşarlar
 Beş on günü geçmiyor mücerreb
 Bir çoklarının hayâtı ağrab
 Anlarca da var mesâfe ibâdad
 Anlarda da var hisâb u idâd
 Anlar dahi bir semâ görürler
 Bizler gibi bir fezâ görürler
 Anlarca da zerre var mıdır ya...
 Ol zerrede hayât âyâ...
 Olmaz mı ? Niçin ya olmaklık
 Nakıs mı kalır nizâm-ı hâlik
 Bir silsiledir ki cümle eşyâ
 Yok mübdeen ve gayet onda asla
 Olmaz bu küçüklüğe nihayet
 Yoktur o büyüklüğe de gâyet
 Allah'ta intiha ederler
 Allah'tan ibtidâ ederler
 İşte budur en büyük hakikât
 Allah'tır evvel u nihâyet
 Allah ki hâlık-i cihândır

Allah ki nûr-i asûmândır
 Tarifi için de derler Allah
 Tarif-i diğer bulunmuyor âh
 Tevhid-i betterdi hep beyânı
 Hep bitti fesâhat u ma'ani
 Pâyâna belâgat oldu müncer
 Allah-ı ekber Allah-ı ekber

Menemenlizâde Tâhîr

Saâdetlü Hâmid Beyefendinin sâhib-i imtiyâza irsâl buyurdıkları bir mektuptur.

Refik-i azizim meslekim efendim:

Fî 21 Kânûn-ı sani sene 1301 tarihle ihsân buyurduğunuz mektupta “Gayret” nâmıyla neşrine ibtidâ buyurulan risâle-yi mavkuteye âsâr-ı acizânemi dahi kabul edeceğinizi yazıyorsunuz. Bu hizmeti mi’ülmemnuniye ifâ ederdim eğer yazdığım şeyleri tebyize kudretim olsaydı.

Müsvedde halinde eser göndermek ise göndermemekle birdir. Zirâ ki yazım okunmaz. Bununla beraber mümkün olursa bu hafta size bir manzume yollarım.

Fakat bizce daha makbule geçecek bir mektup sûretinde laf edeceğim fakir o mektubu hayretle telâkki ettim Bunu bütün edebi risâlelerimiz, gazetelerimiz neşretse becâdır. Bu mektubun, ki benim nazarımda bir büyük kitaptır, müellifi bir genç İngiliz şâirdir ki İskoçya’dan asla hârice gitmediği halde Türkçe’yi şu gördüğünüz derecede tahsil etmiş. Düşününüz: hocasız ! arkadaşsız! İskoçya’da ! Tahsil etmiş! Türkçeyi Türkçenin lisân-ı edebiyesini, edibânesini tahsil etmiş! Udebâsını okumuş, anlamış! Bu bir harefâdır. Mektûbunu mutaddîd vasıtalarla neşr ettiriniz. Gayret’ten üç nüshâ göndermişsiniz, teşekkür ederim. “ölü” hakkında yazdığınız asâr-ı ahire-yi sâirem içinde tavsifattan âri olmak şartıyla muvâhaze yollu mutâlaât yazsanız memnûn olurum. Fakat “ölü”ye vâki olduğu gibi yazmamalı, hatalar izah buyurulmalı-Hataları yoktur demem- demek elvermez. Öyle değil mi ? - Anlaşılmayan sözlere- gelince bendeniz onları anlaşılanlardan ziyade severim. Çünkü anlaşılanlardan acz anlaşıp fakat anlaşılmayanlardan hiç olmazsa hiçbir şey

anlaşılmıyor. Ağlamaktan ne anlaşılıyorsa bence şiirden o anlaşılmalıdır. Ah u zâr gibi mefhûmu olmadığı halde münfehim olmalıdır.

O kabilden eşâr-ı sanâyi-i vicdâniyedendir. Sâmi'adan evvel kalbe nüfûz eder. İdrâk ile alışverişi yoktur. Bazı kere bir şâir yüzünden anlaşılır, yüzde ise kalemle yazılmış bir şiir yoktur.

(Tatvîl-i makâl mûcib-i tasdî' olur havfiyla) bu ne demek yazınız memnûn olurum. Ben şimdi ölümlerle muhabere ediyorum. Hayâllerle konuşuyorum. Arada imdât etmezseniz şimdiden sonra göreceğiniz şiirler büsbütün başka bir lisân olur. Bir kabrin sükûtu bir derin feryâttır. Ben anı dinliyorum. Bir ruhâni lisândır. Ben anı tahsil ediyorum. Artık bu kadar elverir. Bâki uhuvvet.

Hâşiye

Risâlenizin bir tarafına anlaşılmaz şeyler yazmak isterseniz benimle muhâbere eder ve mektuplarımı neşr ettirirsiniz...

Londra Cumartesi, fî 1 Şubat 1301

Birâderin Abdülhâk Hâmid

BA'Z MÜLAHAZAT

Mecrâ-yı çirkâb olan hâmelere karşı eklâm-ı 'udebâ âcizdir ki tabir-i diğerle onlara bî edebilikle mukâbeleye bunlardaki mülâhaza-yı haysiyet hâcizdir.

Edib ünvânına istihkâk edepledir.

İnsâniyet bir şahsıdır ki ruhu edeptir. Medeniyet bir binadır ki kıyâm esasına yine edep sebeptir. Bu hâlde edebi terk etmek insâniyetten çıkmak...Biedepliği terevvûç eylemek ise rûkn-ü medeniyeti yıkmak demek olur.

Edepsizliğin ibtidâ ettiği yerde edebiyât nihayet bulur.

Bî-edepler arasında udebâ gurbâdır

İnsânların içinde gerçekten zem ve hicve layık olanlar var ise zem ve hicve hasr fıkır ve makâl eden kabahatlardır.

Ciddiyâta hezeliyât ile her vakt mukabele olunabilir fakat hiçbir zaman galibe olunmaz.

(Mâbadı var)

Mekteb-i mülkiye mezûnları içinde kudret-i fenniye ve kalemiyeyi cem ile mektebin medâr-ı iftihârı olan Hakkı beyefendi biraderimiz kendilerini kudret-i ilmiyelerini tanımayanlara dahi teslim ettirecek surette hukuk-ı düvele dair bir eser-i nefis kaleme alıp neşrettirmiştir. Kitâbın tetkikât-ı amikâ üzerine müesses olan münderecâtından başka üslûb ifadesi dahi âsâr-ı edebiyenin güzellerinden add olunacak kadar selis ve belîğ olmakla kadir ve ehemmiyeti bir kat daha bâlâter bulunmuştur. Böyle âsâr-ı nefiseyi tarif için (okuyoruz) demekten muvafık bir söz bulunamaz zannederiz şu zamanda neşr olunmakta olan ve münderecâtı herze vekillikten ibâret bulunan neşriyât arasında böyle ciddi bir şâyân-ı istifâde eserlerin de ara sıra meydâna çıkması terakki-yi sahîh arzûsunda bulunan erbâb-ı vicdâni cidden memnûn etmektedir. Müellifini tebrik ile eserin râğbet-i umumiyeğe mazhar olmasını temenni ederiz.

Gayret

Birinci sene Numara 8

21 Şubât sene 1301

GAYRET

Atûfetlû Kemâl Beyefendinin Ziya Pâşâ ile birlikte çıkardıkları bir resmin arkasına Ziyâ Paşâ'nın vefâtından sonra yazdıkları kıtâdır.

Hem muarız hem muvâfıkdı Ziyâ ile Kemâl
 Şûle-yı berkiye de mevcûd iki kuvvet gibi
 İttihât olmazsa hâsıl nokta-yı maksudda
 Çehreler makûs idi şu gördüğün sûret gibi
 İttihât etdikçe ama başına...
 Yıldırımlar yağdırırdık....gibi
 Bir ziyâdır hâke düştü arşâ etti in'itâf
 Mazharı bu hâk olan bir nûr-ı ulviyet gibi
 Nûr-ı hakka iltihâk etti Kemâl-i zîrını
 Tek bıraktı yer yüzünde sevdiği millet gibi

Kemâl

Saâdetlû Abdülhâk Hamid Beyefendi hazretlerinin yedinci nüshamızdaki mektuplarında gönderildiği beyân buyurulan manzumedir ki -Fenâ-nâmıyla yazmakta oldukları eserin bir parçasıdır.

Ey mâtemi her yerde bana hemrâh olan yâr
 Oldum yine bak mihr-i hayâlin ile bidâr
 Dönse de hayâle zulmât olsa mekânım
 Mümkün mü unutmak seni ey yâr-ı vefâkâr
 Hâk olsa da zihnim seni tasvir kılar o
 Mahv olsa şu manzar seni eyler bana intâr
 Mahşerler içinde koşarım sayene her su
 Makarlar içinde tutarım nurunu her bâr
 Bir berk-i çemen açmada âğuş-ı firâkın
 Muzlim geceler mâtem-i zülfin kılar ikrâr
 Cismin sanırım hâbgâhım üzere nesîmi

Senden bana bir nefhâ verir refref-i eşcâr
 Feryâd ederim taşlar olur hâlini muhtır
 Giryân olurum geçmişî tekrar eder ezhâr
 Emvâc kılar gönlümü bir hûn-ı tesir
 Encüm getirir hâtırına bir nice esrâr
 Bir şeyi yok iken haline âgâh-ı ecibdir
 Her şeyi beni senden kılıyor bunda haberdâr
 Tetkik ile hâlâtına baksun tarafeynin
 Çok fark görürler diyemem yar ile ağyâr
 Sen hâk-i siyeh bense kan ağlar yine bir hâk
 Sen meyyit sakın beni mevt etmede bizâr
 Payında makâbir bana olmuş gibi meftûn
 Balada sehâib seni eyler gibi izmâr
 Bir söz bulamam kılmağa tarif bu hali
 Tekrar ederim söylediğim sözleri nâcâr
 Hayretlenirim hayret-i tasvir ne mümkün
 Hayret ile pâyân veririm hayrete tekrar
 Peşinde yerlere geçer envâr-ı zekâvar
 Girdâb be girdâb kalır cuşîş-i efkâr
 Baktıkç şü dehre görürüm hâb-u hayâlât
 Baktıkça sana mihr-i hakikat döker envâr
 Bir lahza-yı ömrümde turur asr-ı kühnîsâr
 Bir katre-yi eşkimde ayândır yemm-i zehhâr
 Yok şüphe ki bu hal-ı tesir geçecektir
 Bir gün ne müeser kalacak bunda ne âsâr
 Ey hâlik-i âlem azıcık çarhını zabt et
 Mahlûkuna gadr eyleye layık mı o gaddâr
 Göster bana tekrâr o mihrûyî kıl izhâr
 Yıldızlarına karşı çıkıp arz ede ruhsar
 Eyyâm-ı bahar oldu çiçekler bütün açtı
 Kalsun mı benim gonca femim hasret-i güftâr

Esvâk u mesâyir şu muhâsinle ne cennet
 Layık mı benim hurûşum kılmaya neftâr
 Layık mı benim ruh-ı revânım kala hâmûş
 Pür velvele-yi sıhhat iken arz bu miktâr
 Layık mı senin ziynet-i sun'un düşe hâke
 Layık mı senin nur-ı cemâlinle bu didâr
 Layık mı ki ol matla-yı envâr ola bir zıll
 Layık mı ki ol gonçe-yi ümid ola bir hâr
 Yarab bu temâşâyı bu sevdâyı bu derdi
 Kimden kılup izmâr ve kime eyleyim izhâr
 Nahlinde fûrûzân ola bin meşâle-yi kalb
 Nafında ufûl eyleye bin âh-ı şerir-i bâr
 Olsun sana rûh-ı ezeli şemie-yi türbet
 Ey saf-ı melâik yakışan kabrine divâr

İskoçya'da Mistır Gib namında genç bir İngiliz şairinin Abdülhâk Hamid beye yazdığı Türkçe mektuptur.

Saâdetlü efendim hazretleri.

Zât-ı âlilerinin âsâr-ı seniyyelerini Kemâl-i rağbetle mutâlaa eylediğimden Londra'ya geldiklerini Mösyö Redhaus tarafından miü'lmemnuniye işitmişim. Müşârün-ileyh yazıyor ki lütf edip bendeniz ile Türkçe muhâbere eylemeye tenezzül buyurursunuz. Bu iltifâtınız mûcib-i teşekkür-i âcizânemdir. Fakat evvelâ ikrar etmeliyim ki kendi sa'yımla Türkçe biraz okumağı öğrenmişim ise de Türkiye'ye hiç gitmediğimden ve burada Türkçeye âşinâ olanlar bulunmadıklarından ne yazmağa ne de söylemeğe muktedir değilim.

Edebiyat-ı osmâniyenin ve husûsen edebiyat-ı cedidenin meftûnu olup (!) şimdi bir Tarih-i şiir-i Osmaniye'nin telifiyle meşgûlüm. Şuarâ âsârından bir çok numûneler İngiliz nazmına tercüme eyledim. Londra'ya gittiğim vakit bunları efendimize göstermek ümidinde bulunurum. Şuarâ-yı atıka içinde en ziyâde hoşuma gelenler Fuzûlî ile Nedim'dirler. Acaba udebâ-yı osmaniyeden biri niçin bir "Tarih-i edebiyât-ı Osmaniye" telif eylemez. Bu bâbda bir eser zühûr etmeyince bendeniz

muharrâtımı bastıramam zirâ ecnebi bulunduğumdan muaheze gibi mesâîl-i nazikede kendi hükm ve kararına emniyet ve itimâd eyleyemem. Tevfik Bey'in Numûne-yi edebiyâtını görmüşüm. Fakat kitâb-ı mezkûr nesre hasr olduğu cihetle işime yaramıyor. Mecmûa-yı Ebüzziyâ'da münderc olan Kemal Beyefendi'nin iki kıymetli mektûbunu itina ve tetkik eyledim. Yazık o kadar kısadır.

Edebiyât-ı osmâniye'de vukubulmakta olan tebdil bendenize mûcib-i hayret ve taaccübdür. Tarz-ı atikte yazılmış olan âsârın bir çoğu pek şaşalı ve parlak olduğu nâkâbil inkâr iken tarz-ı mezkûrda hüküm süren zevke zevk-i sahih denilemez. Vîcdândan gelmez, akıldan gelir. Akıldan gelen şiir şiir-i hakiki değildir, sanattır. Şimdiki üslûba nazar ettiğimiz de her şey değişik görünür. Sanat gitmedi fakat sultan makamından kul yerine indi..Şimdi vicdan padişâhtır. edebiyat-ı sahih olmuştur. İstikbali temin edilmiş oldu.

Her ne edebiyât olursa olsun Ekrem Beyefendi'nin "Zemzeme" tesmiye olunan mecmûada bazı eşârı, Kemal Beyefendi'nin Vaveyla'sı, Cezmi'si, Zavallı Çocuğu, Tezeriniz gibi min kalb ali kalb tarik-i masadıkı olan âsâr-ı müesere-yi belîğâne ile müşerref olabilir.

Bendenizce³ bu inkilâb-ı edebinin icrâ olunması gayet müşkil bir emr olmalıdır. Edebiyât-ı meşhûra ve usûl-i edebiye-yi mükemmeleye mâlik olan bir milletintarzi maalûfunu gayr-i sahih bulup da terk etmesiyle yeni bir üslûp alması her gün görülen vukûattan değildir. Şüphesiz tarz-ı atikin tarafdaranı hem müteddid ve hem müteneffiz idiler. Bu parlak muzafferiyete nâil olmanız mûcib-i şöhret ve şândır.

Efendimizin âsâr-ı seniyyenizden Tezer nâm şiir-i garranzın bir faslı (sahife 47-52) taraf-ı acizânemden İngiliz nazmına tercüme olunmuştur. Şu tercüme-yi fakirânemi lafen insâl ile efendimize takdim eyliyorum. İhtimâl ki bazı ibârelerinin ma'nasını tamamen anlayamam. Bendenize şiir-i vâlâları pek ziyâde müşküldür.

Şimdi hatm-i kelâm etmez isem efendimizi tasdi eylemiş olurum. Bu mektûb-u acizânemde görülen kusurların ise adem-i bedâetime ve Türkçe kadar güç lisanı hocasız ve arkadaşsız tahsil etmeğe gayret ve himmet ettiğime bağışlanacağına eminim. Baki arz-ı tazimat ve tekrimat ile iktifâ ederim. Efendim hazretleri.

Fî 9 Şubât sene 1886 Bendeleri

Memleketinden hârice çıkmamış hevâce görmemiş bir ecnebi için bu kadar Türkçe yazabilmek harikulade bir zekâyâ, bir sa'y u gayrete muhtaçdır. Bu yolda eshâb-ı zekâ ve gayret ise şâyân-ı taltif ve sezavâr-ı mükâfâttır. Hükümet-i seniye'nin lütfundan ümidvarız ki Mistır Gib cenâplarını bir sûretle taltif ile hem o zatın gayretinin tezayedine hem lisânımızın böyle erbâb-ı zekâ ve dehâ arasında bir dereceye kadar daha intişârına muavenet buyurmuş olur.

Menemenlizâde Tahir

Hâmid Beyefendinin yedinci nüshada münderic mektub-ı âliyelerine yazdığım cevâtır ki anın derci münasebetiyle bunu da derce mecbûriyet görüldü.

Üstâd-ı mesleğim efendim

1 Şubât sene 1301 tarihli keremnâmenizi aldım. Efendimiz gibi bir edib-i muciz-beyânın rakik-i mesleğim yolunda bir hitâbına mazhariyet benim için ne büyük bir medâr-ı mefhârettir.

Gayretle âsârınızın kabul olunacağını değil. Gayret'in onlarla teşrif etmek ricâsında bulunduğu yazmıştım. Şimdi de ricâsının kabul edilmesinden dolayı şükrânını arz ediyorum.

İngilizin mektubu cidden hayret bâhş-ı ukûldur. İskoçya'da hocasız, arkadaşsız o kadar mükemmel yazacak kadar Türkçe'yi öğrenebilmek için ne büyük dehâ lazım. Udebâmızı tetkik etmiş içlerinden en müntehâb olan Nedim ile Fuzûlî'yi Beyenmiş. Ne güzel tedkik! Ne hüsn-i tabiat ! Gayretin sekizinci nüshasında tab ettiğim altında da hükümet-i seniye'nin bu adama mükâfât eylemesini istihâm eyledim.

Ölü'yü Gayret'teki makâlemde de söylediğim gibi bendeniz en mükemmel en güzel âsâr-ı edebiyeden olmak üzere telakki ettim. Beyân-ı hayret içinde o makaleyi yazmıştım. Ölü'de esrâr-ı tabiat gibi anlamadığım bazı yerlerde olduğu için (Bazı yerleri anlaşılmıyor fakat yine güzel) demiştim. Anlaşılmayan yerlerini fenâ bulmamıştım ki tasrihe, tayine lüzûm göreyim. Asâr-ı edibânızı hakkıyla tenkit edebilmek bendeniz için o kadar müşküldür ki methi nebile hakkıyla muvaffak olamadım. Mamafih bazı yerleri hakkında bazı istizahâda bulunduğum bunu da

³ Buradan birkaç satır hasbel icâb çıkarılmıştır.

emrinize imtisâla yapacağım. Eğer efendimiz de cevap vermeye tenezzül buyurursanız ben denizi hem müstefid hem minnetdâr etmiş olursunuz.

Ağlamaktan ne anlaşılırsa şiirden de o anlaşılmalıdır buyurulur. Ne güzel bir söz! Âsâr-ı tabiatın hangisi samî'eye ilkâ-yı mail eder. Halbuki hangisine şiir değildir diyebiliriz. Meselâ bir yıldız deyemem ki bî maildir fakat o maili idrâk eden fikir değil hisdir. Hissin de kendine mahsus bir lisânı bir beyan ve belâgâtî vardır. Şâirler o lisânın tercümânıdır. Bir yıldızın lisânı saçtığı nurudur ki his üzerine saçılır. Bir şâir ise ondan ne fasih mailler istihrâç eder bir nik-i nevâsi bir şiirdir. Bir kemânın sadâsı bir şiirdir.

Şair ona derler ki ola his ile güya

“Risâlenizin bir tarafına anlaşılmaz şeyler yazmak isterseniz benimle muhabere eder ve mektupları mı neşr ettirirsiniz” buyuruyorsunuz. Eğer bu sözün latife olduğunu beyan buyurmayaydınız cidden müteessif olacaktım. O kadar ki muhâbere edeceğinize dair olan vad-ı edibâneleri bile o teessûfün şiddetini tahfife muktedir olamazdı.

Risâlem efendimiz gibi âsâr-ı her lisânda sahibine bîhâk şâir-i mucizbeyân ünvanını kazandıracak bir edib-i dahimizin âsârını kemâl-ı tehâlûkle kabul eder. Kabul eder değil, onlarla tenvir ve tezyini kendine medâr-ı iftihâr bilir.

Bir kabrin sükûtu derin bir feryâttır. Ben anı dinliyorum. Buyurulur. Bizde o feryadın kalbinize çarpmasıyla hasıl olan aks-ı sadâları işitmeğe vakf-ı gûş ediyoruz. Yani âsârınızı biliyoruz. Bâki kemâl-i ta'zim ve iştiyâk ile arz-ı hürmet ve uhuvvet ederim efendim.

MenemenlizâdeTahir

NUMUNE-Yİ HAMİYYET

yahud

REGULUS⁴

Tarih aşına olanların malûmudur ki millet-i islâmiyeden sonra dünyada şecâat ve hamîyyetle en ziyâde ittisâf ve iştihâr eden kavm Romalılar idi. Romalılar arasında zuhur eden hamîyyet fedâyileri hemen hasr ve ta'dâdı kabil olmayacak kadar kesretlidir ve sâyededir ki dört beş bin senelik tarih-i insâniyet içinde emsâli ancak bir iki defa görülebilmiş bir devlet-i azime teşkil etmişlerdir..Murûr-ı zaman her şeyi zayf-ı pezîr eder. Vakit geçerek Roma devleti dahi nüfûz ve kuvvetini tezyîd edip bu sâyede meyl-i sefahet halkın zihnine yerleşmeye başlayınca eski şevket ve mihnetlerini gayb ettiler ve nihâyet fîkdân-ı hamîyyet ve meyl-i sefâhetle bir dereceye geldiler ki bir takım barbarların pââmâl-ı galibesi olarak mahv olup gittiler. Dünyada hangi millet vardır ki âlûde-yi sefâhet olur da muhafaza-yı şevket ve kuvvete müvaffak olur.

Romalıların devr-i hamîyyetlerinde icrâ ettikleri muharrâbat-ı sahâyîf-i tarih de nazari dikkat önüne alınırsa akıllara velersan nice vukûât-ı garibeye tesadûf edilir ki insân imkân-vukûunu istibâd eder. Şu makâle ile tavsiline cesaret edeceğimiz vakâ ise bu garibelerden biridir.

Roma devleti zaman-ı şevketinde Kartaca denilen ve şimdiki Tunus memleketinin mevkinde bulunan bir devletle muhârib olmuştu. Bir çok zaman muharebe imtidâd etti. İki taraf da sulhu arzu etmeye başladı. Fakat Roma Kartaca'nın haline vukuf peyda etse idi muharebe de devamı arzu ederdi, çünkü düşmânlarının zafı nihayet dereceyi bulmuştu.

Bu sırada Roma kumandanlarından Regulus namında bir atespâre-yi hamîyyet hükm-i rüzgâr ile Kartacalılara esir olur. Müddet-i esâretinde düşmânlarının halini tahkik ile zaif kileilerine vukuf peydâ eder bir dereceye gelmişler idi ki Roma'nın sulha meylini istihsâl için pek çok fedakârlıklara hazır idiler. Nihâyet Regulus'u istihsâl-i sulh u salah memuriyetiyle Roma'ya göndermeye mecbûr oldular. Fakat bir şart ile ki muvaffak olamadan avdet ederse kendini iğneli bir fıçı içinde dağdan aşağı

yuvarlayarak öldürecekler. Giderken de avdet edeceğine nâmûsu üzerine yemin ettirecekler.

Regulus bu memuriyeti kabul eder, Roma'ya gelir, senatoya çıktığı zaman ifâ-yı memûriyete başlar. Fakat ne suretle ? İrâd ettiği nutkun meali şundan ibaret olur: Vatandaşlarım ! Düşmân pek fenâ bir haldedir. Muharebede devâm edersek galabeyi kazanacağımız da şüphe yok. Beni akd-i sulh için gönderdiler. Ben size harpte devamı tavsiye ederim.

Kartaca'nın halini bir tafsil anlattı. Meclis harpte devama karar verdi. Regulus bu suretle ifâ-yı vazife-yi hamiyet ettikten sonra âgûş-ı eceli olan Kartaca'ya avdete hazırlandı.

Gerek vatandaşları gerek haremi, validesi, akrabası bin türlü ricâlar ettiler, yolundan men etmeğe çalıştılar. Bunların hepsine şu yolda bir cevap ile mukâbele etti "Namusuma yemin ettim. Namus candan mukaddemdir, hatta sizden bile" nihayet o ateşpâre-yi hamiyet Kartaca'ya gitti. O hainler de ellerindeki numûne-yi hamiyet ve namus-ı mücessimi bilâ tesir iğneli fiçı içinde dağdan yuvarlayarak itilâf ettiler. Gerçi Roma bu suretle istihsâl-ı muvaffakiyet eyledi fakat Regulus gibi dünyalar değer bir hamiyet-i mücessemeyi gaib etti.

Mustafa Reşid Beyefendi "Yes" namıyla bir iki roman neşr etmişlerdir. Reşid Bey'in ifadesindeki selâsetin derecesi zaten herkesin malûmudur. Binanaleyh o bâbda bir şey söyleyemeyiz. Yalnız şurasını da haber vereceğiz ki mevzuu olan vak'a İstanbul'da cereyan ettiği ve hususiyle içinde muhakem hazırı-yı Osmaniyede ceryânı ancak bir muhakeme hakimâne bir tarzda musavvir bulunduğu cihetle bir dereceye kadar milli de add edilebilir. Bu yolda milli eserlerin çıkması ise tabiidir ki erbâb-ı hamiyetin arzu ettiği bir şeydir. Avrupa lisânlarından tercüme olunmuş romanları okuya okuya bıktık. Kendi memleketimizin ahvallerinden bahs eserler okursak fena mı olur ? Mustafa Reşid Bey'in şu himmetini tebrik ile eserinin rağbet-i umûmiyeye mazhariyetini temenni ederiz.

⁴ Fazileti ve kanunlara saygısıyla ünlü Romalı general.

Birinci sene Numara 9

28 Şubât sene 1301

GAYRET

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin vaktiyle söylediği bir gazeldir ki elimize geçmekle derc-i sahife-yi iftihâr etdik.

Sana senden gelür bir işte ancak dâd lâzımsa

Ümidin kes zaferden gayrdan imdâd lâzımsa

Hayâtında neden hiç iştibâh etmezsin ey gâfil

Acâyib gördüğün her hâli istibât lâzımsa

Çocukluktan niçin dûr eylemiş insânı istidâd

Eğer her matlûbun tahsiline feryâd lâzımsa

Tefevvuk yâb-ı irfân eylemek ahfâdı elzemdir

Hamiyyet mesleğinde gayret-i ecdâd lâzımdır

Umûmu müstefid etmez husûsun hakkını ibtâl

Sakın bir ferdi ezme gayret-i efrâd lâzımsa

Senin iblisten farkın nedir indinde ey gaddar

Hüdânın nimetinden herkesi ibâd lazımsa

Ne cüretle edersin haksız işte haktan istimdâd

Yed-i kudret mi olsun âleme cellâd lazımsa

Beni nevin halâs et âteşin kayd-ı esâretten

Cihânda bir de firdevs eylemek icâd lazımsa

Tevâzu -ayn nifat millet-i siyâdetdir
Olunsun halk peygamberle istiḥâd lazımsa

Salâh ümîdine düşme mevâid ana birden
Zevâl-ı cehle bak maksud ki miad lazımsa

Zekâ bir şuledir kim şânı âlidir tenezzûlden
Bulursun ehl-i istignâda istidâd lazımsa

Kapılma dehrin agfâlâtına ahlâk bahsinde
Sana ol fende vicdânın yeter üstâd lazımsa

Denir tab'-ı beşerde ictimâ' acz u nahvetdir
Cihânın tavrını bir hükümete isnâd lazımdır

Emin ol haşre sürmez hasret-i erbâb-ı istidâd
Biraz sabr eyle dehr-i dündan almak dâd lazımsa

Ne rütbe bezl edersen artar ol nisbette mahsul-i
Maârifdir elhânda bî nekkâd irâd lazımsa

Benim sabrım la seyret ıztırâb-ı ehl-i ikbâli
Sana ger hüsn u kub-ı keşf için imdâd lazımsa

Bize vâhib kemâl-i efzâyiş sabr u metânettir
Felek de her cefâsın eylesin muzdâd lazımsa

Saâdetlû Ekrem Beyefendi hazretlerinin vaktiyle söylemiş oldukları bir gazeldir ki elimize geçmekle derc-i sâhifeye iftihâr ederiz.

Binâ-yı gadri yık kabilse ol sonra nekâzile
Şu virânhâne-yi dünyâyı kıl âbâd lazımsa

Bırak yarâb garibân âhına ruz-ı kıyâmette
Cihânı eylemek bir lahzâda berbaâd lâzımsa

Yazık pek nokta gitti ve erek ey...
Nasl derdest edersek şimdi istirdâd lazımsa

En evvel nefsinı tahlise himmet kıl o berzahdan
Esâret ribkâsından bir kulu âzâd lazımsa

Demek mümkündür aslı hırs sân u nef' şahsidir
Umur-ı âlemi bir münşâie isnâd lazımsa

Cünûn-ı ehl-i hikmet kabil ad u şumâr olmaz
Sevâbitle kıyas et ger sana tadâd lazımsa

Düşün bar-ı girân imtinâen ehl-i 'acizinde
Cenâb-ı haktan et her işte istimdâd lazımsa

Zamanü hâl ve mevkidir eder insânı şöhretyâb
Esâsen pek çoğu mâliktir istidâd lazımsa

Yetişmez mi sanırsın gûşîş-i hayrbini nevi
Tarik-i âhretde adama bir zât lazımsa

Olan hâil husûl kurbâ fikdân hulusundur
Sana vicdânın elvermez mi istişhâd lazımsa

Kemâlin tavrını taklide sa'y et daima Ekrem
Sezâvar-ı nazar-ı fikr eylemek icâd lazımsa

Edib-i muhterem kim arz-ı istihkâk eder zati
Kemâlat-ı edipte şarka bir üstâd lazımsa

Tepedelenlizâde Kâmil Beyefendi tarafından Kemâl-ı iftihâr ile aldığımız
tebrik-i manzûmedir ki derc-i sahife-yi şükrân ederiz :

Bir nücûm-ı münevver ü dirahşân
Eflâk-ı edipte oldu rahşân

Mahsûl-ı dirâyet u hamîyyet
Enmûzec-i ihtimâm u gayret

Mecbûr-ı teşekkür etti nâsı
Şâd eyledi her edeb-i şinâsı

Ben doğrusu fevkâlede buldum
Alem gibi müsteniri oldum

Her nüshâsını çıkınca aldım
Baktıkça sefa u zevke daldım

Hayrette kalınca intizâma
Aldım yed-i aciz bâre hâme

Yazdım şunu maksadım ayândır
Dos doğru hakikâti beyândır

Ben hatır için senâyı sevmem
Malumsîze riyâyı sevmem

Tekrâr edeyim ki bî bedeldir
Her vechle mesleği güzeldir

Şâyân-ı senâdır intizâmı
Gayret ki kesilmesin devâmı

Tebrik olunur bu yolda Gayret
Tebriğe sezâ muvaffakiyet

Eâzâm-ı udebâmızın bir çoklarından aldığımız gibi bu defa dahi nevresidkân şuaramızın ser efrâzanından olan ve kuvvet-i iktidâr-ı şâirânesine âlem-i matbûata ziynetbahş olan eserleri şâhid bulunan Tepedelenli zâde Kâmil Beyefendi'den dahi şu manzûm tebriknâmeyi aldıktan sonra şevk ü gayretimizi bir kat daha tezyid etmiş ve bizi mecbûr-ı teşekkür eylemiştir.

Gayret şu hâlinde tahsine değer bir sûrette değildir. Fakat çalışıyorum. Ümid ederim ki ileride kesb-i intizâm eder de bu yolda tebriklere o zaman belki bir dereceye kadar müstehâk olabilir.

Menemenlizâde Tahir

Birisinin lisânından söylemiştir:

Olurdu mihr âlemtâb-ı gârib
Görürdüm bir nezâret-i pür acayib
Şafak-ı elvânî olmuştu nümâyan
Gülerdi bir hazin handeyle dağlar
Bilinmezdi güler miydi ya ağlar
Olurdu pembe bir nûr ile tâbân
Bulutlar seyr ederdi âsmânda
O rütbe hoş gezerdi gezse cânda
Fakat ondan güzeldir seyr-i cânân
İnerdik bir küçük dağdan o esnâ
Çobanlar eyliyordu seyr-i sahrâ
Kavallar hüzün ile teheyyüc-i vicdân
Gezerdi köylüler köylerde mesrûr
Güzel kızlar kemâl-i hüsne mağrûr

O sahrâlarda ilerlerdi seyrân
 Tabiat haz ederdi bundan ziyâde
 Bana vermez o zevk u hazzı yâde
 Beni handan ederdi ruhu giryân
 Ne gördüm bir de baktım ki bir afet
 Güzel bir şiir-i ulvi-yi tabiat
 Olup piş-i nigâhımda nümâyân
 Beni mest etti reftâr u edâsı
 Gönülden çıkmıyor asla sefâsı
 O hüsnün ki nazar olmuştu hayrân
 Cemâli ziynet-i rû-yı tabiat
 Desem belki sezâdır fahr-i hilkât
 O yerler nuruna olmuştu reyyân
 Saçar her hatvede nâz u tebessüm
 Tebessüm sanki etmişti tecessüm
 Mücessem nûr idi yahud o handan
 Hayalimden nasıl ettimse imrâr
 Bu ruh-ı efzâ temâşâyı betekrar
 O yolda geçti pişimden o dilber
 Nasıl olduysa ol günler peride
 O yolda oldu gayet ol peride
 Bu gün yadı deli etti münevver
 Yazarken şimdi bilmem ki nedendir
 Dil-i muhannet zede efgân-ı zendir
 Tahattür etti bir şey ki gam-ı efzâ
 Bu dilberle meyânda var mı nisbet
 Güzel bir tıfl iken etmişti ruhlet
 Biri vardı odur gönlümde mihnetzâ
 Tahattürde nedir yarab bu hâlet
 Görür gönlüm o şeyde bin garâbet
 Gülerken ağlatır vicdânı birden

Adı Sadiye kendi tıfl-ı nevzâd
Mezâr oldu ona âğuş...feryâd!...

Nasıl etmem onu hatırlayıp şivân

MenemenlizâdeTâhir

Victor Hugo'nun "Birinci Buse" unvânlı bir makalesidir ki "Bir Mahkûmun Son Günü" ismindeki eser-i meşhurunun bir parçasıdır.

Bu makâle Rasim Beyefendinin Edebiyat-ı garbiye nâmıyla neşr ettikleri âsâr-ı mütercime arasında dahi varsa da bir eserin birkaç kişi tarafından tercümesinde bir beis göremediğimizden makâle-yi mezkureyi ikinci defâ olarak lisanımıza naklediyoruz.

BİRİNCİ BUSE

Gözlerimi kapadım, hali mazi içinde unutmaya çalıştım. Nazarım âlem-i hayâlâta doğru munatıf olunca çocukluğumun ve gençliğimin tatlı yadigârları sakın ve tebessümnümâ olarak birer birer hatıralarımı tezyin etmeğe başladı. Zihnimde girdâb gibi hûş u hurûş eden karanlık ve karışık fikirler üzerinde bu hatıralar hadikâzâr cezirelere teşbih olunabilir.

Kendimi hâl-i sabâvette ve mektebe devam eder gördüm. Zannettim ki eyyâm-ı şebâbımın güzerân ettiği o vahşi bağçede arkadaşlarımla beraber gelip oynayarak ve bağırıp koşarak eğleniyorum.

İşte dört sene sonra yine o bağçede bulunuyorum. Yine çocuğum...Yalnız şu fark var ki şimdi nefkirât ve tahayyülât içine müstegarkım. O تنها bağçede genç bir kız var idi.

Bu küçük İspanyol, iri gözlü, uzun saçlı, esmer ve nûrâni renkler, lâ'l dudaklı, gül yanaklı ve on dört yaşında bir kızdı ve ismi Pepâ idi.

Validelerimiz bize koşun, eğlenin dediler, biz seyrettik. Oynayın dediler biz konuşmakla vakit geçirdik. İkimiz de bir yaşta idik. Fakat bir cinsten değildik. Bir sene evvel beraber gezer, koşar gavga ederdik. Bir elmayı ben alacağım diye Pepa ile döğüşürdüm. Bir kuş yuvası için onu döğerdim. O ağlardı. Ben pek âlâ öldü derdim.

İkimiz de şikayet etmek için annelerimize koşardık. Onlar ise ekseren bize tekdi ederlerdi. Bazen de haklı bulurlardı.

Bazen Pepa benim koluma dayanırdı. Gönlüm kibr ü heyecan ile dolardı. Aheste aheste yürür, yavaş yavaş konuşurduk. O elinden mendilini düşürürdü, ben yerden alırdım. Ellerimiz birbirine tesadüf edince titrerdi. Bana küçük kuşlardan, uzakta görünen yıldızlardan, ağaçların arkasında görünen gurub-ı şemsten, mektep arkadaşlarından bahs ederdi.

Masûmâne şeyler söyleşirdik. Mamafih ikimiz de kızarırdık. Küçük kız genç bir kız oldu.

Bir gece idi: Bir yaz gecesi idi. Bahçenin nihâyetinde kestane ağaçları altında oturuyorduk. Her zaman meclisimizi istila eden uzun bir sükût yine hükmferma olduktan sonra birden bire kolumu bırakarak dedi ki: koşalım.

Hala gözümün önündedir. Validesinin reng-i matemine bürünmüş yâni siyahlar giymiş idi. Zihninden çocukça bir fikir geçmiş olmalı...Genç kız bir çocuk olmuştu..."koşalım" dedi.

Benim önümde koşmağa başladı. Küçük ayakları hareket ettikçe urbasını bacaklarının nıfsına kadar kaldırdı. Ben arkasından koşardım. O kaçardı koştukça hasıl olan rüzgâr arkasındaki hırkasını kaldırarak bana esmer ve ter u tâze olan döşünü gösterdi.

Kendimden geçmiş idim. Harâb bir kuyunun yanında yetiştim. Hakk-ı galibiyetime istinâden belinden tutarak çimenden yapılmış bir kanepe üzerine oturttum. Hiç mukavemet etmedi. Gülüyordu. Ben ciddi bir tavır ile duruyordum. Siyâh kirpiklerinin arasından şaşapaş olan siyâh gözlerine hasr-ı nazar etmiştim. Dedi ki :

-Şuraya oturunuz daha akşam olmadı . Bir şey okuyalım, bir kitâbınız var mı ?

Yanımda Sepâllanazanı namındaki seyâhatnamenin ikinci cildi vardı. Kitâb-ı keyf-i mâlef açtım. Yanına yanaştım. Yavaş yavaş okumağa başladım. İkimiz de bir sahifeyi okuyorduk.

Daima diğer sahifeyi çevirmek için o benim bitirmekliğime intizâm ederdi. Onun fikri benimkinden daha cevval idi. Bana bitirdiniz mi der idi ki ben o zaman henüz başlamış bulunurdum.

Başlarımız birbirine takarrub ederdi. Saçlarımız birbirine karışır, nefeslerimiz yaklaşırdı. Bir vakit oldu ki birdenbire dudaklarımız da temâs etti.

Yine okumağa başlayacağımız zaman semâ yıldızlarla dolmuştu. O sırada sevdiğim anneceğim anneciğim ne kadar koştuk bilsen!...dedi.

Meğer vâlidelerimiz gelmiş. Ben sakinâne bakıyorum. Vâlidem bana dedi ki;

Sen neden mükedder duruyorsun ? Bir şeyler söylemiyorsun ? Benim gönlümde cennetler vardı.

Bu bir akşamdır ki müddet-i ömrümde unutamayacağım...müddet-i ömrümde

Menemenlizâde Tâhir

Gayret'in yedinci nüshasında derc edilen tevhidin bir çok yerleri sahv-ı alu olarak çıkmıştı. Gülşende edilen itiraz üzerine verilen cevâb âsâr nâmıyla neşr olunmakta bulunan risâle-yi mavkutayı derc olunmuş ve ondan sahvîyât temâmıyla tashîh edilmiş olmağla beraber burada tekrarından vazgeçilmiştir. Yine o nüshada Hamid Bey'in mektûbunun ilkâbı (refik-i azizim, mesleğim efendim) suretinde yazılmış. Bunun aslı ise (refik-i aziz-i mesleğim efendim) olacaktır. Sekinzinci nüshada Mustafa Reşit Bey'in eserine dair yazılan fıkrada (cereyân ettiği) cümlesinden (masur bulunduğu) cümlesine kadar olan ibâre yanlış fıkra içine girmiştir. Bir de (hüdalarından) kelimesi (ahvalinden) olacaktır.

Birinci sene Numara 10

7 Mart sene 1302

GAYRET

Atufetlu Kemâl Beyefendi hazretlerininidir.

KITA

Didârını rüyâma niçin hasr ediyorsun
Mutlak mı karanlıkta gezer mâh sanırsın
Zannım o şafak ruyını setr etmeğe bâis
Mihr u mâhı mahcûb görür de utanırsın

Bunlar da müşar'üleyh hazretlerininidir.
Gıyâbından cesâret buldı ey hûrşîd-i âlemtâb
Çıkıştı karşı karşı imtihâna mihr ile mehtâb
Ruhsârı münîr tavrı gamnâk
Mehtâb güzel havâ bozulmuş

İngiltere'de bir kontesin çocuğuna vâlidesi tarafından ber güzâr olmak üzere Hâmid Beyefendi hazretlerinden istenilmiş bir manzûmedir ki İngilizce'ye tercüme olunarak kontese takdim edilmiş ve bur sûreti Gayret'e ihsan buyurulmuştur.

KÜÇÜK MELEK

1

Ey mukaddes çocuk ki çeşmanın
Asmândan nişânedir mahzâ
Dense olmaz mı layık şânın
Sana bir nûr-ı matla-yı sevdâ
Pirler feyz alır şebâbından
bahrlar cûş eder habâbından

2

Kisvetin bir melek kıyâfetidir
Yaraşır âb içinde malikeye
Bahş eden hâlikin letafetidir

Bir hakikat bu şeb-i melâikeye
Daha kalbin değil iken mahzûn
Gözlerinde ne hüzündür meşhûn

3

Meclise 'arz kıldığın sûret
Berklerden ser'i idi guyâ
Ebedidir tasavvuru ammâ
Dilde ayn-ı tahayyül-i cennet
Çocuğa kim demiş küçük şeydir
Bir çocuk belki en büyük şeydir

4

Her ne giysen kızım meleksin sen
Hep mehâsen senin libâsındır
Şemmeler teşne-yi temâsındır
Kendi bağında bir çiçeksin sen
Andırırsın o şiir-i sâfiye
Ki eder nâzlar kavâbiye

5

Gidecektir seninle Londra'dan
Şiir-i türkiye revnâk-ı diğer
Verecektir zaman geçip aradan
O da âtiye sen gibi zîver
Yaşa lütfunla ey sabi-i latîf
Sana muhtâctır kavi u za'if

6

Kilk-i ressâm ve levhâ-yı şair
Doldu sunıyla vech zî ferikin
Per u bâlinde ey gül-i tâir
Mütebessimdir bahârı mâderinin
Seni kimdir güzel kılan böyle
Gül de ferdamızı bu şeb söyle

7

Kanadından gelen revâîh ile
 Gidiyor ızdırâb dillerden
 Şavk-ı mihrinle bin levâîh ile
 Doğuyor mehtâb dillerden
 Eyledim ey ferşe-yi rüyâ
 Hem bizi hem bu leyleyi ihyâ

Selânikli Fazlı Necip Efendi tarafından irsâl buyurulmuştur.

Victor Hugo'nun Eşârından

BAHAR

Hâriçteki envâr, rûhumda gumûm zulmetini ez ilâhiye muktedir değildir.

Sahrâ bir genç kadın gibi teganni eder, güler yüksekteki lâne de kuşlar raks eder oynar. Her tarafta pertev-i mesrûriyet parlar.

Bahâr, köpükler, yosunlar içinde, yeşillik ortasında, çiçekler arasında yatmış, aşıklara tatlı nazarlar, latîf tebessümler râyekan eder.

Çayırılarda, çimenler üzerinde hafif kelekler hâyâlatım gibi serseri gezerler. Yeşil başaklar ihtizâz eder. Altunî arılar, intizâmı, kekik otları, çadır çiçekleri üzerlerinde koşuşurlar. Çiçekler bu râihâ içici lâtif hayvanlara beyâz desticiklerini uzatırlar.

Bulutlar âsmânda al, mor, arguvani renklerini neşr eder. Ağaçlar, baharın vürûdünden, neşâttan şişmiş, kabarmış oldukları halde sermeste benzerler.

Yapraklar, tatlı eğlenceleri, zevk ü safâları içinde aralarına girmiş olan kuşların üzerlerine atılıyorlar.

Zarîf güller yek diğerine yavaş yavaş arz-ı hâl eder. Teklifât-ı âşıkânede bulunurlar.

Ben ise lâtif kokuları teselli ve çâre gibi etrafımda uçmağa bırakırım. Çiçekleri bu tatlı hayâlâtı fısıldaşmağa terk ederim.

Ben yalnız, vakti sâati unutarak kendi kendime bakarım. Ölûleri, âzâd olmuş, kurtulmuş beni nevimi düşünürüm.

Daha az bir vakt, daha! ey zaman! ey âli-yi deryâ! Birkaç cezir daha! Benim de otlar, çimenler içinde, çayır ortasında bir mezârım olacak.

Sarmaşıkların sarılmış, bağlanmış oldukları ağaçlar gölgesinde bir taş üzerinde şu ibare okunacaktır.

“Ey âbir ! bu taş sana bir mahbes harabesi irâe ediyor. Mütenebbih ol ki sen de bir gün şu harâb mahbese gireceksin!

Hâmîd Kâmil imzasıyla aldığımız mektûbdur

Efendimiz:

Saâdet gazetesinde Resuhi imzâsıyla varakalar görüyorum. Ekrem Bey Efendi'nin Ta'lim-i edebiyâtı'na tariz ediliyor. O mübârek eserde hadd-i zâtında ne kadar kıymetdâr ise edip olmak, şiirden anlamak davasında bulunan bir çok kötü beyinler tarafından o mertebe ehemmiyetsiz olarak telakki olunuyor. Yeni neşr olduğu zamanda böyle ve belki bundan da birkaç kat ziyâde tarizâta ducâr olmuştu. Fakat hakikat-i edebiyeden haberdar olanlar nazarında o makâlelerin neşr olunması kıymetine zerre kadar hâlel gelmedi. Niçin ? Güzeldir, mükemmeldir, hatadan kâmil masûn denemezse de Osmanlıca için şimdiye kadar yapılan ve hatta şu zamanda yapılabilmesi mümkün olan eserlerin hepsinden doğru, hepsinden müfittirde anın için.

Rusuhi nâm-ı müste'ârî altına gizlendiği ve hakikatte başka bir zât, ma'rûf olduğu mavsuk olarak haber aldığı o makâle-nüvis bilmemki o esere neden o kadar musallat olmuş. Acabâ müşevvik-i haset midir ? Buna ihtimal verebilir miyim ki farz-ı mahal olarak yazılan makâleleri ile Ekrem Beyefendi'yi nazar-ı halkta hâiz bulunduğu mertebe-yi bâlâ-yı imtiyâzdan tenzil etse bile Resuhi efendi hazretleri hiçbir zaman o makâmı ihrâz edemez.

Sakın bu mektubumla o tarizâta cevâp vermek fikrinde bulunduğuma hükm edilmesin. Öyle tenkidât cevap verme ihtiyacından beridir. Halka (şunları bir daha okuyunuz) demekten başka ona mukâbele edilemez. Çünkü bî mâl olduklarına kendilerinden büyük delil olamaz.

Öyle harâbezâr olan fikirlerden çıkan seslere kimse kulak vermez. Öyle ziyâ yerine zulmetler saçan meşâlelere kimse peyrev olmaz. İstikbâlin çehre-yi sabâh efşânı önümüzde parlayıp dururken onu bırakup da mazinin âgûş-ı zulmetine

atılmağı kimse kabul etmez. Türbelerde yanan kandiller bize ‘azimet-i mâzîyi gösterebilir, fakat meslek nümâ-yı istikbâl olmaz.

Rüsuhi Efendi millete hizmet etmek istiyorsa Arapların bedâi-yi âsârını taharri etsin de Türkçemize nakl eylemeğe çalışsın. Muvaffak olabilirse kendisinden halk bundan ziyâde hizmet istemez.

Öyle adamların şiir ve edebiyâta karışması terakkiyat-ı asriyeye muarız olarak halka ta’lim-i edebiyât etmek istemesi bir kandilin mehtâbı Beyenmeyerek kâmere ifâza-yı nûra çalışması kabilinden olur.

Biz arapçayı her zaman takdîs ederiz. Lisân-ı dinimizdir. Hiçbir zaman tecviz etmeyiz. Medreselere Türkçe’yi öğrenmek için değil yalnız arapçayı ve ulûm-ı arabiyyeyi tahsil etmek için gitmek isteriz.

Ta’lim-i edebiyâtı gördüğünüz zaman soğuk soğuk ifâdelerle ve meselâ Çamlıca suyunun tarifiyle kitâbı tahrike çalışmayız. Belki o telif-i nevini lisânımızın âzâdnâmesi olarak telakki ederiz. İnsan eseri olduğu için husûsiyle yeni bulunduğu için bazı hataları olmak tabiidir. Onları da görebilsek müellifine hâlisâne ihtâr ile tashîh ettiririz. ekrem Beyefendi hakka karşı hiçbir zaman inâd etmezler. edilen intihâr sevâb ise kabul ederler. Bu sûretle hem millete hizmet etmiş oluruz hem de müellif-i kitaba...Resuhi Efendi ise nazarlarını perde-yi gazez mi istilâ etmiş bilemeyiz nedir ?Buralarını görüp anlayamıyor! Hoş onun sözlerine kimsenin ehemmiyet verdiği yok ya...Kendi söyler yine kendi dinler. Elbette bir zaman gelir ki söylemekten usanır, sükut eder. Halk da rahat eder.

İsterseniz şu mektubu Gayret’le neşr edebilirsiniz. Benim nâmımı kimse bilmez. Fakat sözlerim muhik ise herkes kabul ve teslim etmek için nâmını tanımağa muhtâç olmaz. Hazır benim de bir eserim Gayret’te bulunmak şerefine mazhar olurum.

Fî 29 Şubât sene 1301

BİR SÖYLENİŞ Kİ SÖYLENİVERMİŞTİ⁵

Yine avdet etmiş bu bağa bahâr
 Bunu eyliyor şimdi ilân hezâr
 Akup çağlıyor semi'î telezzüz ile
 Ne hoştur şu gelişinde bir cûybâr
 Ne mümkün nâzir olma bu levhâaya
 Meger ki sefâsıyla rû-yı nigâr
 Letâfetle dolmuş zemîn ü semâ
 Meleklerle mâlî durur hep civâr
 Letâfet mi etmiş temevvüc nedir
 Nedir dûrdan gördüğüm mevce zâr
 Cihân mı bu bir başka âlem midir
 Olur mu bu rûtbe cihân-ı neşvedâr
 Kederdir bütün gördüğüm dehrde
 Sefâ verme kâbil mi bu sifle kâr
 Değildir değildir bu âlem-i cihân
 Cihân olsa eylerdi kalbi nizâr
 Zemîn-i çarha doğru te'âlî kılâr
 Semâ rû-yı arza tebessüm-inisâr
 Bu âsâr-ı şâdi bu şevk u tarab
 Bu iltâf peyder pey dilşikâr
 Beni gaşy edip kıldı haber-i tezde
 Neşâtımdan oldum yine giryebâr
 Sefâ-yı muhabbet mi olmuş muhît
 Yâ bir yerde nur-ı hüda âşikâr
 Güler goncalar şarkı söyler tuyûr
 Bu şeylerle gülşen kılar iftihâr
 Saâdetle dolmuş zemin u semâ
 Niçin kalb-i zâr olmuyor neşve dâr
 Neden ağlarım bilmedim ben neden

⁵ Bir tiyatronun eşhasında birine söylenmiştir.

Terennümler ettikçe (şevk-i hezâr)
 Dile neşvelerde keder bahş olur
 Saâdetse gönlümde etmez karar
 Kederdir bütün gördüğüm hep keder
 Sefâlar tevhişle eyler firâr
 Nedir sırrını ben dahi bilmedim
 Nedir bu ızdırâbım bu leyl u nehâr
 Semâ fikrime itilâlar verir
 Yazup şiirimi eylerüm igtirâr
 Bakup bir zaman sonra eşârıma
 Gelir fikrime bir garib inkisâr
 Bana başka yolda olur rûnumâ
 Suhârı ve deryâ çimen kühsâr
 Ne icâ tefekkürle ilkâ eder
 Görünce-olur ki zaman-bir çınâr
 Gehi şevk u gayret verir ki fütûr
 Olur rûnümâ çeşmime bir mezâr
 Bana nev bahâr u şifâ bir gelir
 Ki hep şiirdir şiir perver digâr
 Hüdâdır ne görsem olan münçeli
 Cihân garka-yı pertev gerdkâr
 Ne yazsam odur maksadım bî gümân
 Ne nazım eylesem o olur âşkâr
 Demiştım ki meftûn edip gönlümü
 Bu manzûr olan levhâ-yı neşe bâr
 Değildir değildir bu âlem-i cihân
 Cihân olsa eylerdi kalbi nezâr
 Hatâ etmişim şimdi bildim ki ben
 Yine kalbi dehr etmiyor neşvedâr
 Zemin-i neşvedâr cinân ben hazin
 Neler fikre daldım neler bi şumâr

Menemenlizâde Tâhir

Bir kabrin sükutu derin bir feryâttır

(Abdülhak Hamid)

1

Hezerân yes u hüzne gark eder efkâr u enzârı

Sükût âmiz bir kabrin nihânı nâle u zârı

O bir manzumedir muciz ki meftûn eyler efkârı

İşitmez degilin seyr eyleyen onlar o eşârı

Sükûtu bir mezârın bir derin feryâttır müthiş

2

Mezârîstânı istilâ eden samt u sükûnettir

Sükûnet pür garyuv nâledir ...bilmem ne halettir.

Ki her bir nâle fikre mükemmel ders-i hikmettir

Ne hikmettir ? O kim zulmetli bir nûr-ı hakikâttir

Sükûtu bir mezârın bir derin feryâttır müthiş

3

Görüp birisinin câmid bî lisândır sanma ey insân

Anın vardır ilâhi bir lisânı kim olur hayrân

Dem-i vahdette istiğrâkta gûş eyleyen vicdân

Saçar fevâre âsâ nâle her sır u mezârıstan

Sükûtu bir mezârın bir derin feryâttır müthiş

MenemenlizâdeTâhir

Terakki nâmıyla bir risâle-yi mavkûta daha intişâre başlamıştır. Gayret âlem-i matbu'atta arkadaşlarının ve terakki tezâyid etmekte olduğunu gördükçe hâsıl ettiği hiss-i şükran ve memnûniyeti tariften âcizdir.

Risâlenin bâlâsında “Şimdilik on beş günde bir neşr olunur” ibâresi görülüyor. Bundan anlaşılır ki ileride rağbet görse haftada bir veya iki defa da intişâr edebilecektir. Bu da ayrıca mucib-i memnûniyet oluyor.

Sahib-imtiyâzı olan Ömer Nazım Bey efendiyi tebrik ederiz.

GAYRET

Girit'te tab olunan intibâh gazetesine mukabele

İntibâh gazetesi geçenlerde Gayret'in intişârından dolayı beyan-ı memnuniyet etmişti. Bu lutfе karşı Gayret arz-ı şükrân etmesi vecibedendir. Fakat bu vecibenin ifası evvela o nüshanın elimize geç vasl olmasından saniyen geçen bir iki nüshada eserlerin kesret ile yazılacak teşekküre yer bulunamamasından şimdiye kadar tehir etmiştir. İntibâh gibi muteber bir gazetenin tebrik ve tahsisine mazhar olduğumuzdan dolayı iftihâr eder ve muharririne arz-ı şükrân eyleriz.

GAYRET

Birinci sene Numara 11

14 Mart sene 1302

GAYRET

İHTÂR

Gayret risâlesini şimdiye kadar kitâpçı Alkisan efendi neşr ediyordu. Bundan sonra bazı esbattan dolayı Alkisân efendiden alarak başka bir vâsıta ile neşr ettireceğim. Ba'dema Gayret'e mutealîk gönderilecek evrâk bâb-ı âlî caddesinde Karabet efendinin (62) Numaralı mutâlaa-hânesine irsâl buyurulmalıdır.

Evvelki nâşiri Gayret'in taşraca peydâ ettiği abonelerden seksen beş tanesinin senedini kendisi imza etmiş ise de mezkûr abonelerin bedelleri zâten nâm-ı acizâneme olarak gönderilmekte ve bedelleri gönderilenlerin makbûs-ı senetleri de tarafımdan temhir edilmekte olduğundan mezkûr abone senetlerinin mündercâtı taraf-ı acizânemden kabul olmuş ve bundan sonra çıkacak nüshaların irsâline devam olunacağı tabii bulunmuştur.

Menemenlizâde Tâhir

DERS-İ TABİAT

Ünvânıyla aldığımız bir makâledir ki erbâb-ı mutâlaanın enzâr-ı mutâla'asına arz ettik.

Malûmat-ı mütenevie ahz u tahsiline hahişger alan eâli-yi erbâb-ı fen, hayâtlarının en leziz, en kıymetli dakikalarını mütalaât-ı kütüb ile geçiriyorlar. Acaba bununla matlûb hasıl oluyor mu ?

Ben itikât ediyorum ki onlar tetetbu'âtını -ahvâl-ı beşer gibi- mutebdil olan sahâif-i tabiat üzerinde icrâ eyleseler daha ziyâde müstefit olur.

En âlî bir kitâptan olunacak istifâde, ancak anın müteveffî müellifini yade getirmekden ibâret kalır. Fakat en hakir bir nebâtın bize vereceği müellif-i hakiki ve ebedinin fikri buna benzer mi ? İnsan eliyle sahâ-yı zühûra götürülen âsârın en nefisi en âlisi hiç yed-i kudretle vücûd bulan eşyâya nisbet edilür mü ? Cenab sanî hakiki ile kim rekâbet edebilir.

...Virjiller gibi kudret-i beşeriye'nin hâricinde bir iktidâra mâlik olan hükemâ-yı mütekaddimin-vakıa bugün mezarlarında kemikleri bile kalmamış ise de- ahkâmı daima meriü'l icra olan âsâr ber güzideleri olan mevcûttur. Fakat 'adedi deha

beyinlere iblağ olunan bu yoldaki âsâra mukâbil tabiatın Avrupa, Afrika ve Hint gibi dünyânın iki kıt'a-yı atik ve cedidinde vücûda getirdiği bedi'eler acaba ta'dâda gelir mi ?

Hüner ve marifet fikr-i insânî maziye doğru sevk ederek bundan asırlarca mukaddem serzede-yi zuhûr olan vakâ'î-yı mühimmenin zaman-ı vukûlarını keşf ü esbâbından bahs eyler. Lakin tabiat ?...tabîat, bize müstakbel hakkında bir fikr-i hakiki i'tâ eder ki bu sûretle vâki olacak beyânatımıza âdeta kerâmet ıtlâk olunur.

Sular, ormanlar, gökler tebdilât-ı mevâism-i işte bunlar birer levha-yı tabîattır. Mutâlaa olunursa efkâr-ı teâli, hak tecelli eder.

Virjil'de beyân olunduğu üzere Anvil fûnûn-ı lâzimeyi medrese, mektep gibi bir darü'l talimde tahsil ve ikmâl etmemiştir. Ömrünün pek çok senelerini seyâhât ile geçirdiğinden az zaman zarfında gayette müdekkik bir âlim olmuştur. Seyâhât kendisinde bir fikr-i şâiriyet tevlidine bâdî olduğu için coğrafiliği âdeta şairlik gibi telakki ediyordu.

Ana id : -Virjil'in meşhûr bir kasîdesidir ki ebü'l şû'ara (Homer) in (İlyeda) ve (Odise) ünvanlarındaki âsârına nazire olmak üzere söylenmiştir. Şuara'yı kadime tarafından ezmine-yi evliye ve esâtine dair yazılan bu yoldaki eserler filvaki' bir takım hayâlât-ı şairâne ve âhvâl-i âşıkâneyi müsevver oldukları için, hissiyât-ı kalbiyeyi uyandıracak kadar latif bulunurlar.

Lakin tabiat (Ana id) den latif ve uzun bir kâside arz eder ki mutâlaasından hâsıl olacak inbisât, şevk-i insâna daha başka bir lezzet verir.

İşte gül : Bu üç dört yapraklı bir risâledir. Mütâlaası pek ziyâde latiftir.

Keza çimen : Cânfezâ bir neşimendir ki nebâtiyun hayât-ı maneviyeyi, itbâ devâyı, ressamlar çiçekten taçlarını, şuara usûl-ı âhenklerini, köylüler başak demetlerini, kumandanlar kendi dar'ül harekâtını hep orada görürler. Hep orada bulurlar.

Ahmed S.

Victor Hugo'nun bir manzumesinden iktibâsen tercümedir.

Değil mi bülbülü zamân-ı seher
Gelse de nevbâhâr-ı dîlperver
Bana en tatlı savt-ı vecdâver

Nağme-yi bülbül-i makâlindir
 Gökte kevkebler olmasın tâbân
 Kayd edinmez o hâli hiç vicdân
 Bana en parlak ahter-i rûhsâr
 Dide-yi mest-i pür mâlindir
 Etmesün kainatı gülşenzâr
 Neme lâzım nihân olursa bahâr
 En güzel gülşen-i letâfetibâr
 Gülşen levhâ-yı cemâlindür
 Nağme-yi bülbül makâlindir
 Dide-yi mest-i pür mâlindir
 Gülşen-i levhâ-yı cemâlindir
 Münceli-i Aşk bî misâlindir

Menemenlizâde Tâhir

EDEBİYATIMIZA DAİR BİR İKİ SÖZ

Dördüncü nüshada bazı âsâr-ı edebiye hakkında Fransızlarınkritik dedikleri ve bize muâheze kelimesiyle ifâde ettikleri yolda bazı mutâla'ât yazacağımı vad etmiştim. İşte bu nüshadan itibaren başlıyorum.

O makâlemde de söylediğim gibi muaheze yalnız izhâr-ı hatâya münhâsır değildir. Bir eserin hatâlarını göstermekle beraber havi olduğu bedâîyi meydâna koyup takdirinden aciz olacak bazı adamlara bazı avama rehnümâlık da etmek muahezedir.

Muahezeye durbun-i tetkik denilse şâyândır. Gerek edebi gerek fen her eserin meziyyet ve ehemmiyeti, muâheze ile görülür ve gösterilir.

Avrupalıların edebiyâtca terâkkiyat-ı haziresi her şeyden ziyâde muâheze sâyesinde husûl bulmuştur denilebilir.

Teessüf olunur ki bu yolda telif-i âsâra halktan rağbet pek az görülüyor ve buna dair meydana çıkan kitâpların ekserisi gazez âlûd olduğu cihetle izhâr-ı hakikate hizmet edemediğinden halkın istifâdesini mûcib olmuyor. Sâhib-i ta'lim-i edebiyât üstad-ı muhteremem Ekrem Beyefendi hazretleri muharrir-i acizim Elhân nâmıyla

neşr etmek üzere bulunduğu esere dair Takdir-i elhân unvânlı bir telif-i nefis neşr etmekle muaheze yolunu tevsi eylemiştir.

Muharrir-i âciz de o tarike münselik ve o üstâda peyrev olmak fikr-i âcizanesinde bulunuyorum. Evvelce de söylediğim gibi bu hareketi hod nâşinâslık addederk takbac edenler bulunabilir.

Fakat zararı yok. Herkes istediği yolda beyân-ı fikr etsin

Kimsenin hürriyet-i fikriyesine müdâhale olunmaz. Benim maksadım ise yazacağım şeylerden de istifâde eder adamlar bulunabileceğinden onlara bir hizmet ibrâz etmek ve bir de âshâb-ı âsâr-ı muâhezâtıma karşı müdâfaa buyururlar ise bu sûretle istifâde eylemektir.

Şu zamanda kadr-i edibâanesine asla muvafık olmayarak telakki edilen udebâmızın en bedbahtı Hamit'tir. (Saâdetlü Hamid Bey efendi hazretleri demediğimize tariz edilmesin ki bendenizce (tecdid-i nâm) sâadetine mazhar olabilmek onların hepsinden ziyâde şâyân-ı tebriktir). Hamid asrın vücûd ile iftihâr edeceği bir edib-i dahi iken yazık ki bir takım zevâtın muharrerâtıyla kadrinden pek aşağı bir mertebe de gösterilmek isteniliyor. Hatta eserleri hakkında yazılan mutâlâa-nâmelerde her türlü daire-yi tenkid ve ta'rizin hâricine çıkılarak "şu herif ölsün de kurtulalım" yolunda sözler söyleniyor.

Bir eser fenâ ise ve onun fenalığının halka göstererek bir hizmet edilmek arzu ediliyorsa bu yolda ta'rizat ile maksadın husûlu kâbil olabilir mi ? Hatta böyle gayretler maksûdunun aksini hâsıl ettiği mücerreb değil midir ?

Elhamdülillah halkımız o kadar kör o kadar sersem değildir ki birisinin "Allah şu herifin canını alsın" demesiyle herkes o adamın cehline edeb-i nâşinaslığına hükm etsin. Hatta bu kadar mütecevizâne lisân kullanan adam elbette bu makalesini bir gazezle yazmıştır ki böyle tecavüzde ifrâd ediyor. Garezkârlık sözlerine ise ne ehemmiyet veriliyor demesin...!

Bir eser güzel mi ? Ne kadar ta'riz edilirse edilsin yine güzeldir. Ama edilen ta'rizat ile bazı kötü beyinler iğfâl olunur imiş. Elbette bir zaman gelir yahud birisi çıkar da hakikati izhar eder.

Udebâmızdan bazılarının âsârı hakkında yazılan bîcâ târizâtı gördükce bir çok zamandan beri -ah birisi çıksa da fenâ denilen şu eserlerin mahiyetini tamamıyla

halkâ ibrâz etse herkes iyiyi kötünden tefrik eylese millet, edebiyât ne kadar istifâde eder- derdim o vakitten beri ettiğim intizârlar beyhûde imiş. İstedğim yolda bir eseri yazmağa kimse teşebbüs etmedi. Belki emr bir aks olarak hiç istemediğim tarzda bir çok eserler meydâna geldi. Müddet-i intizârın uzamasıyla gönülde sabra tâkât olmadığı bir zaman ise Gayret'in zaman-ı intişârına müsadif oldu. Mademki cesâret edip bir kimse şöyle bir şey yazmıyor ve mademki lüzûmu kabil-i inkâr değildir.

Şu hizmeti bari ben deruhde edeyim dedim. Âdem-i iktidar bu tasmime karşı sert mazerete ibtidâr ettiyse de ona da şu yolda mukâbele ettim:

Yazdığım eser fenâ olursa yine millet ve edebiyât için bir hizmettir. Zirâ ashâb-ı iktidârdan biri ileride belki tashih-i hattiyâtıma inâyet eder de anın tahrik-i hâmesine sebep şu yazacağım makâle olmuş olur. İşte bu mutâlaat ve efkârın mutevelliyn zihnime tebâdir etmesiyle şu makâleyi neşre başladım.

Gayret'te neşr ettiğim bu mektuplarında eserlerini tetkik etmekliğime müsâade buyurmalarına ve yukarıda beyân ettiğim münâsebet binâen tetkikâtıma Hamid'in âsârıyla ibtidâ ettim. İleride diğer udebâmız hakkında dahi iktidârım dahilinde beyân-ı mutâlaa edeceğim.

HÂMİD

Osmânlılar arasında şâirlikle iştiâr edenlerin birincilerinden biri de Abdulhâk Hamid Beyefendidir. Tab'-ı şâirânesi her yerde nazm-ı eşâra müsâittir. Âsâr-ı şiiiryesi şafak bulutlar gibi daima başka bir letafette başka bir renkte görülür. Bu gün nazm ettiği bir şiir yarın meydana koyduğu bir manzûmeye benzemez. Bir eseri okunur, Nedim'in tab-ı şuhu ruh bulmuş da tekellüm ediyor sanılır. Bir diğer eseri okunur bir hekîm tefekkürperver söz söylüyor zannedilir.

Malûmdur ki edebiyatta şive-yi beyân u tefekkürü esâs madde ile mütenâsib bulundurmak da levazım-ı marifetin birincilerindendir. İşte Hâmid'in eserlerinde görülen ihtilâf elvân bu dekiye mebnidir.

Macera-yı âşk serapâ letâfet-i sevdadır. Duhter u Hindu sertâser bedâi'-yi şiiiriyedir. Tarık'sa baştan aşağıya bir ders-i hikmet ve hamiiyetdir.

Hele sahra...Bilmem ki o ne fevkâlede bir eserdir. Bedevilerle beldilerin ahvâline bahs eden ve on dokuz yirmi bentten ibâret olan manzûme edebiyat-ı osmâniye için medâr-ı mefharet ve bir numûne-yi belâgattır.

Şimdiye kadar gördüğüm âsâr-ı şiiiriye arasında nezâket ve letâfet-i tasvirce şu kıt'anın bir mislini daha görmedim.

Meh-i tenhâr ü sema peymâ
Nısf-ı şebde gehi tayakkuz eder
Görerek ol burûdeti amma
Setre-yi ebra ile tahaffuz eder

husûsiyle âsâr-ı ahîresinde “Makber” “Ölü” “Divâneliklerim” “Bunlar Odur” isimli dört kitabı eşâr-ı Osmâniyede bir tahavvül hâsıl edecek kadar güzel ve emsâline benzemez bir surettedir. Vicdânından nasıl gelmişse öyle yazmış, hissiyâtı nasıl sevk etmiş ise öyle düşünmüş. Daha münekkeh bir tabirle söylemek lazım gelirse denilebilir ki; ağzına ne gelmişse söylemiş. Ancak ağzına gelenlerin hemen hepsi güzel gelmiş.

Makber, Ölü hiss ile anlaşılır bir feryâttır. Söyleyenle anlayanlar arasında teâtî olunur bir lisandır.

Vaktiyle işitmiştim, bir sevda zede ma'sukasına şu yolda bir tezkire ile ilân-ı aşk eder “Gönlünüz henüz açılmış bir goncadır. Ona mâlik olabilmek ne büyük bir saâddetir ki dünyada insan için husâlû mümkün olan saâdetlerin hepsine tercih olunur. Bilirmisiniz ki benim o bantiyârlığa nailiyetim bir cevâb-ı lâtifinize vabestedir, heyhât!...Neler düşünüyorum...Neler ümid ediyorum...”Ma'sûkâsı olan kız ise henüz açılmamış bir gonca göndermekle bu mektûba mukâbele etmiş...

Şimdi o gonca ki bî-lisân bir cism-i câmiddir. Ne ferhafza ne dilruba ifâdeleri hâvîdir...Ben eminim ki beş on sahifeli bir mektûp ile halini muvaffakatını anlatsaydı o goncayı göndermek kadar beyân-ı hâl edemezdi.

Makber'le Ölü'de o gonca gibi bir kelime ile bin meal-i izhâr. Makber hissiyatın ifâdesi değil tasviridir.

Makber bir mezârdır ki heyet-i mecmûâsiyla feryâd eder. Makber beytullah olan gönülde kazılmış bir mezâr taşıdır.

Makber bir türbedir ki bir kadının rûhâniyetini hıfz eder. Ona fıkır-i ihtirâm ile dahil olmalı. Ziyâret için girmeli. Yoksa uzaktan geçmelidir.

Makber'i teşrih ve tenkid etmek feryâd eder bir kalbi parçalamak kadar günâhtır.

Bir mezâristanın ulviyetine vahşet ve dehşetle hayran olmak için mezâr taşlarında sanat aranmaz. Binânaleyh Makberle Ölüyü yalnız ziyâretle iktifâ ederim.

Ölü hakkında bir şey yazmıştım. Makber’e dair yazdığım makâlede bediü’l-inşânın üçüncü cüzünde çıkar zannederim.

“Bunlar Odur” ile “Divâneliklerim” ismindeki kitaplarına gelince yukarıda da söylediğim gibi âsâr-ı fevkâlemeden add olunur.

Muhteviyâtları içinde insânı hayret ve icâza gark edecek sözler pek çoktur.

(Mâb’adı var)

Menemenlizâde Tâhir

MUHAVERELERİMİZ

Tepedelenlizâde Kâmil Beyefendi Muhaberelerimiz ünvânıyla kırk sekiz sahifeli bir kitâp daha neşr ettiler. Kendileriâlem-i matbûata birkaç ay mukaddem dahil oldukları halde böyle güzel birkaç eseri birbiri ardınca neşr edivermeleri doğrusu şâyân-ı tebrikdir. Çok eser yazmak bir marifet sayılmaz fakat yazılan şeyler Muhaberelerimiz gibi güzel olursa tabiidir ki hem tebrike hem tahsine şâyân görülür.

Kitâbı hatm ettim. Mûtâlaâsından mütelezziz oldum. Ümit ederim ki mutâlaâ-yı âsâr-ı edebiyeye münhemik olanlar mutâla’âsına râğbetle kendilerini müstefid ve müellif-i kitâbı teşvik etmiş olurlar.

GAYRET

Birinci sene, Numara 12

21 Mart sene 1302

GAYRET

Saâdetlü Hâmid Bey efendi hazretleri tarafından irsâl buyurulmuştur.

HAYD PARK'TAN GEÇERKEN

Nedir mahv olmuş eşârım benim icâd eder bir kuş
 Bütün şâirleri ahkâmına münkâd eder bir kuş
 Neden bilmem bu gün kalbimde bir feryâd eder bir kuş
 Bu virân hâtırım bir fikr ile berbâd eder bir kuş

Uzur feryâda bir yehpâre bâd-ı bâmadâd olmuş
 Perişândır tutarsan cümle heykeller ramâd olmuş
 Zevâl ermiş behâre cûylar yekser cemâd olmuş
 Anın gelmiş ziyâret birle rûhum şâd eder bir kuş

Tecessümler kılarken her cihetten serdi-yi firkât
 Düşerken pâre-yi berfe müşâbih girye-yi hasret
 Acep kimden olup kılmakta arz müjde-yi vuslat
 Bahârı sevgilim senden mi istişâd eder bir kuş

Seninle hemdemim bir sâha-yı beyzâde ben ey gül
 Gelir bir kühsâr-ı maneviden bir dem-i bülbül
 Nic olmuş altı ay zarfında yârab gonca ü sünbül
 O meşaller ki yâdımda bu şeb-i ikâd eder bir kuş

Verir dehşet bu gün bu kabir-i seyyârım çemen berdûş
 Eder tevhiş esir-i gurbetim çıktım vatan berdûş
 Bulutlanr incimâd etmiş ağaçlıklar kefen berdûş
 Bakıp yıldızlara hayretle istibât eder bir kuş

Ne anlarsın bu halimden benim ey çehre-yi rûşen
 Mesretten mi mâtemden mi bilmem ettiğim şiven
 Firâkıyla ol hûr-ı nâzeninin azm ederken ben
 Bu hiçsitân-ı nisyânı behişt-i abâd eder bir kuş

Nedir mücrim değil işgenceden durum fakat bedbaht
 Dahil-i cennetim hem sâhib-i hûrum fakat bedbaht
 Saâdetyâb sıhat-ı şâd ve mesrûrum fakat bedbaht
 Nasıl bir yâdigârın derdidir bu yâd eder bir kuş

Bekâ bahş-ı fenâbir savttır bu asumanıdır
 Ki her bir mağmesi bir şiir-i sâf bî müdânîdir
 Bu ebyâtın ki şâirlerce sertaser meânidir
 Ne mümkün bilmeden mefhûmunu inşâd eder bir kuş

Nasıl mümkün olur denmek anın zevkinde yok bir şey
 Figânı bî sebeptir hüzn ile şevkinde yok bir şey
 Sareyi padişahi kim onun fevkinde yok bir şey
 Anın fevkinde istihzâ-yı istibdâd eder bir kuş

Alır lezzet o bizlerden ziyâde âb-ı cârîden
 Nesim-i küh-ı peymâdan sehâibden sahariden
 Letâiften ne gördüyse bilüp altaf-ı bâriden
 Dıraht üstünde bir diğer kuşu tadâd eder bir kuş

Verir dünyâya ol ma'mure-yi süflâya ulviyet
 Verir vicdâna ol neşet ki edyâna emniyet
 Verir insana ol hayvani pür izana hürriyet
 Bu sırbâzâne mantıklarla kim irâd eder bir kuş

Eser görmekteyim yarâb şu hayvancıkta şefkâten
 Olur fikrimdeki mağrible bahs rûz-ı hilkâten
 Acep gönlümmüdür meyûs olup nûr-ı hakîkâten
 Zelâm-ı leyliden karşımda istimdâd eder bir kuş

Beni sen sevgilim ma'zûr gör ma'zûr u mecnûn
 Gözümden yaşlar akmakta fakat billâh mecnûnum
 Nasıl mehtâba âşıksam sana ben öyle meftûnum
 Haber olsa bu halimden bana imdâd eder bir kuş

Bugün bir makberin müştâkıyım ben eylerim feryâd
 Seninçün de yarin hasretle etsün makberim feryâd
 Onun guşunda da bilem olur mu sözlerim feryad
 Nedim yarâb beni feryâd ile mu'tâd eder bir kuş

Zemsitân içre yâdigâr sayf-ı handândır
 Fenâdan bahs eder bir bûlbûl kudsi-yi rıdvandır
 Beyrût'tan gelse layık hüd hüd sâ'i-i canândır
 Beni ikbâz için ihyâ için bîdâd eder bir kuş

Değil ben kalb-i hâmûşum degil ey Zühre-yi esmer
 Senin mihrinle söz söyler bu gün bir resm-i bût peyker
 Sevâbetten inen nûra seni, tercih eder yerler
 Mezâherden çıkan rûhu sana isnâd eder bir kuş

Berisin taç-ı dânişten fakat pâyında yok bendin
 'Aceb hürriyeti kuş bu milletten mi öğrendin
 Bana öğrettiğin ilme aceb vakıf mısın kendin
 Bütün insanlara ey arz-ı istidâd eder bir kuş

Güzar ettim bu gurbetgehde bir çok dest u deryâdan
 Ne gördümse yazık tefrik olunmaz şimdi rüyâdan
 Fakat çıkmaz senin avaz-i hüznün gûş-i hülyadan
 Öürsem de âlur rûhum benim feryâd eder bir kuş

12 rakamlı parçadaki (Bir resm-i bet peyker) İstatüyü ifade eder gibi düşünülüp yazıldıysa da bunun yerine (bir heykel-i mermer) demek de olabilir.

Saâdetlü Hâmid Beyefendi hazretleri tarafından sâhib-i imtiyâza irsale buyurulmuştur.

Refik-i mesleğim efendim Tâhir Bey efendi :

Beni her hafta Gayret'inizden müstefid ediyorsunuz. Teşekkür ederim. Mistir Gib'in mektûbu basılmış gördüm. Geçende bu zattan bir mektup daha aldım ki: İşte bur sûretini laf ediyorum. Bu evvelkinden daha ziyade dekâyıklıdır. -fena-manzumesinden başta benim iata olunmak üzere.....neşrde yolladığım gibi bugün de mektûbumda melfûf bir şiir bulacaksınız.⁶ Sinemin terakkisi şiirimin tedennisine sebep olur. Artık kalemi toprağa dikmenin zamanı geldi sanırım.

O değil ama -Gayret'inde-biraz çokca müretteb sehvleri görülüyor. Bunlara siz dikkat etmezseniz okuyanlar dikkat eder. Fenâ manzumesindeki -pür velvele-i sıhat iken ('arz) bu miktar- mısraı pek yanlış bir sehv gösteriyor. Otuz bu kadar seneden beri üzerinde dolaştığım 'arzin nasıl yazılacağını bildiğimi arza hâcet yok ise de korkarım ki bazıları bu meselli sehviyâtı görerek "Hamid Bey İmlâ-yı arabiyi de tağyir etmeğe kalkışmış" derler. Bu İstanbul'da yaşar bir edip-i iraninin "Makber" lugatini galat bulması kabilinden de olmaz. Makber-eyi hazf-ı ha ile yazışım Sadi merhumun bir kere ihtirâzı ihteriz yazması gibi zariret-i kafiye şevkiyle değil kendi tabiat-ı ifâdem zevkiyle olmuş bir ihtiyârdır. Benim arabime de farsime de yalnız Türkler karışsa memnûn olurum. Makber dedim de hatırıma geldi. Saâdet gazetesi bizim-Makber-kitâbını tenkit etmiş. Makber'in yanlışlarla dolu bir şey olduğunu ben biliyorum. Lâkin gazetenin tenkidi nasıl doğruluklardan ibâret olduğunu henüz görmedim. Muhabirlerim göndermediler ki göreyim. Tenkit eden zât da bana o gazeteyi gönderebilirdi. Makber benim ise de ben daha ölmedim. Yazdıkları

muâheze belki vesile-yi rahmet olur diye müteselli isem de edebiyat ile münasebeti olmayan bu eserin udebâyâ da bir nisbeti olmayacağından onu sukvet ile telakki etmek daha edibâne bir hareket olur. Tenkide tenezzül etmek isteyenler için daha birkaç eserim mevcûttur. İşte itiraz vâkânın esâsen bu cihatine mu'tarizim. Udebâ kâbil-i cevâp olup olmayacağını ise görmedikçe bilemeyeceğim tabii'dir. Asârım en birinci mûnekkidi kendimim. Bununla beraber pek çok tenkidâtın cevâbını zamana havâle etmek hoşuma gidiyor. Aczden olmalı .

Gayret'in sekizinci nüshasında bana ibrâz buyurduğunuz teveccühten dolayı liyâkatsizliğimle beraber hasbü'lbeşeriye memnûn ve mahzûz oldum. Bu adamın vatanından beklediği en büyük mükâfat sizin gibi erbâb-ı zekâ ve fetânetin mazhar-ı takdir ve muhabbetleri olmaktan ibârettir. Nasıl olacağım hataları bir kere daha itirâf etmiş olurum. Anlaşılmaz şeyler yazmak bahsindeki latifeye sıkılmışsınız. Teessüf ederim ki yalnız 'umûma' yazdığım kitâplarda hata değil bazı kere de ihvânıma yazdığım mektûplarda kusur ediyorum. Beyân-ı nedâmetle 'afvınızı ricâ ederim. Şiiriniz gittikçe güzelleşiyor. Edebiyâtımızın temin-i istikbâlini sizin deçok himmetiniz olacak. Şimdi yazdığınız şiirler ileride göstereceğiniz güneşin gayet dîlfirib bir şavkıdır. Benim şimden sonra yazacağım şeyler ise Makber gibi fakat bir gurûb gösterecektir. Bâkî eyyâm-ı hayâtınızı mihr-i irfânınız tenvir ede efendim.

Fi 5 Mart sene 1302

TEVHİDDEN SONRA NA'D

Tevhîd ile şiiri ettik âlâ
Güftâr-ı meziyyetin dû bâlâ

Kimse deha ey kalem-i nevâyı
Medh ile ceyb-i kibriâyı

Lâkin ne dedim ne gaflet ettim
Haddin mi senin ? cehâlet ettim

⁶ Gayret'in bu nüshasına ziynet-i bahş olunan manzumemdir.

Vasf etme o şehriyârı haşa
Hiç kâr-ı kalem değildir amma

İclâlini sey edince insân
Ol mertebeye olur da hayrân

Bihoşâne eder tekellüm
Evsâfını yâd ile terennüm

Mazûrdur öyle nağme kârı
Zira ki dildir ihtiyârı

Pürcûş olurda dilde hayret
Tuğyan ederek çıkar belâgât

İnsân o zaman eder de feryâd
Bir böyle kâside eder inşâd

Ey padişah-ı serir-i levlâk
Ey pertev-i 'arş u kerres u eflâk

Dünyâda halife-yi ilâhi
İlmiyle sefid eden siyâhı

Fazlıyla münevver-i fazilet
Her bir sözü mefhar-ı belâgat

Şâyân denilirse ilm u irfân
Fazlınla cihânda buldu pâyân

Şâyân değil midir nübüvvet
Dinse- sana eylesin- ki minnet

Sen mefharı oldun ol makâmın
Sânî oluyor hüdâyâ nâmın

‘Ulvîyeti anlasunki insân
Allah idi itilâna pâyân

Mirâç yeter nişân-pâye
Ol pâyeki erdi tâ Hüdâyâ

İmkânı yarup semâyı geçtin
Sen cümle-yi embiyâyı geçtin

İnsân denemez değilsin ey nûr
Amma ki ol nisbetinle mağrûr

İnsâniyet zalâma benzer
Sen zulmet içinde mihr-i envâr

Bir dest-i mübâreğinde kurân
Dünyaya düşen ol nûr-ı yezdân

Bir diğeri âsmâna merfu’
Fikrinse yed-i hüdâyâ mevdu’

Dünyâyâ hakikati tanıttın
Halak-ı saâdeti tanıttın

Maziyi zalama daldırıp sen
İstikbâli kıldın rûşen

Oldu bu cihân o rütbe pürtâb
Düştü yere pare pare mehtâb

Hûrşîd dahi düşerdi sad çâk
Salıvermedi gıbtasından eflâk

Kuranı yeter delil u bürhan
İsbât-ı nübüvvetine herân

Kurân ki sözü edip münevver
İklim-i belagati musahhar

Şâirlere oldu hep salâ hivân
Tenhâ kaldı önünde meydân

Çün indi zemine ol Süreyyâ
Ta göklere yetti kadr-i dünyâ

Bir rütbe ki rütbe-yi bülendi
Ancak sakın o yerde kendi

Fevkinde o rütbenin hüdâvâz
Mabeynde gerçi bir fezâ var

Ey hâme yeter yeter ki ittâb
Tenvir eder mi ‘arşı mehtâb

Peyveste olur mu kuş semâya
Kudret yetişir mi hiç edâya

Vasf etme dilerse, hâme-yi cenâbân
Ol pertev-i kâinatı insân

Olmak ne revâ içinde kemrâh
Mademki ----etmiş râh

Kes hâme nevâyı gayrı hâmûş
Oldun beyhûde cûş be cûş

Ta'zim ile hazret-i resûle
Terk et bu vazifeyi fuhule.

Öpsem! Öpsem ki oldu meddâh
Memdûhuna ol hüdâ-yı ervâh

Sus-çünkü bunu dedik müebbed
Sallallah-ı âli Muhammed

MenemenlizâdeTâhir

Saâdetlû Hâmid Bey efendi hazretlerinin lâtifnamelerine takdim ettiğim cevaptır.

Üstâd-ı mesleğim efendim hazretleri

5 Mart sene 302 tarihiyle ihsân buyurulan taltifnâmenizi aldım. Gayret'intakdiminden dolayı teşekkür lüzûm var mıydı ? O nâciz eserin mazhar-ı kabulunuz olmasına bendeniz teşekkür etmeliyim. Fakat edibâneniz bendenizce o kadar büyüktür ki yazdığım musadif-i nigâhınız olmasıyla iftihâm ederim. Mu'arızlarınız ne derse desin ben Hamid namını lazım olsa hayret ettiğim gibi siz bir

harika-yı dehasınız ki zuhurunuzla şiir-i osmani bir büyük tebdile uğradı. Bir büyük eser terakki gösterdi. Şiir tercüman-ı vicdan oldu. Sunuhat ve hüdeniye şiiri tezyin etmeğe başladı. Kemâl gibi bir büyük edip size hitâb için namınızdan büyük bir kelime bulamadığını söylüyor. Bu sözleri size efkâr-ı umumiye karşısında hitâb ediyorum. Çünkü şu mektûbumu tab' ettireceğim. O cihetle medahineye haml edilemez. Vicdânımı tercüme eyliyorum. Küçük Melek ünvânlı manzûme Gayret'e ziynet-bahş olmuştu. Bu defa ihsan buyurulan şiir belîğ ise Gayret'ten evvel hafızamı tezyin etti. Sînemin terâkkisi şiirimin tedennisine sebep olur buyuruyorsunuz. Bendenizce emr-i külliye bir akstır. Herkes istediği yolda hükm etsun! Makber de Ölü'de, Bunlar Odur'da bir büyük terakki şule-şâr oluyor. İstanbul udebasının pek çoğu bu fikre muarızdırlar. Bir yerde daha söylediğim gibi Makber hissiyatınızın ifadesi değil tasviridir. Şems-i dehanızın nuruyla kağıt üzerine initâf etmiş fotoğrafıdır. Onu ifadeye çalışmış olsaydınız bu kadar muharrik olmazdı. Bilmem ki fikrimi ifade edebildim mi ?

Cenâb-ı hâk kaleminizi toprağa, dikilmekten saklasın. O yakında bir 'ilm-i muzafferiyet olarak Osmânî şiirinin üç eâlasında temevvüc edecektir.

Siz daima yazınız. Yazdığınız şeyleri gördükçe sizi giryan eden bir rûh kaleminize sirâyet etmiş diyeceğim geliyor. Yahûd kalbinize dolmuş da lisânınızdan cereyân ediyor demek istiyorum. Hele o Makber'in taşı makamında olan mukaddemesi ne fevkâlede bir eserdir. Acaba kaleminizin toprağa dikileceğini bunlardan mı istidlâl buyuruyorsunuz. Yok toprağa dikülüp de bize her zaman böyle makberler gösterecekse o başka...

Makber...ne tuhaftır ki medfûnu olan kelimeler kadar ruhlu, canlı sözlere pek az tesadûf edilir.

Gayret'teki müretteb sehvlerinden dolayı fevkâlede mahcûbum. Şimdiye kadar pek çok çalıştım ise de nüshaları sehvdan âzâde çıkarabilmek mümkün olmadı. Buna birkaç sebep vardı: Şimdi onları mündef' oldu ümit ederim ki bundan sonra o kadar kasretli olmaz. "arz" ın imlâsından dolayı efendimizi kimse ta'yib edemez. Diğer nüshalarda onun gibi bin türlü sehviyât var. Bunu da idadına idhal ederler.

Saâdet gazetesinin Makber hakkındaki tarizatına dair bir şeyi muterizinizin gazeteleri göndermemekteki mazeretini müsellemler görürsünüz.

Yazmağa başladığım istizâhât evvelcede ‘arz ettiğim gibi mahzâ hem kendimin hem mutâla’a edenlerin ihsân buyuracağınız cevâplarla istifadesini istihsâl etmek içindir. Yoksa Hamid Bey’in âsârında hata aramak bendeniz gibi âcezeeye yakışmaz.İhtimâl ki eseriniz bundan sonra bir gurûb gösterecektir. Fakat öyle bir gurûb ki bir levhâ-yı tulû’ ona fedâdır. Hûrşîd-i dehânız bizce asla ma’lûm olmayan ekâlim-i bedâyi-i tenvîre gittiği zaman siz ona gurûb nâmını veriyorsunuz...Bâkî var olsun ki edeb-şinâs olanlar vücûdunuzla iftihâr etsûn

Birinci Sene Numara 13

28 Mart Sene 1302

GAYRET

Abdülhak Hâmid Beyefendi'nin geçenki nüshamızda derc edilen mektûplarında gönderildiği beyân buyurulan İngiliz Mektûbudur⁷

Saâdetlû faziletlû efendim hazretleri

Bu defa lûtûfnâme-yi kerimânenizi kemâl-i ifhâr ve memnûniyetle ahz ve mütâlaa ettim. Zât-ı edibâneleri misüllü meşâhîr-i udebânın ilk zafında bahakki duran bir sâhib-i kemâlin öyle müşvikâne bir mektûbu böyle şâirane bir faziletnâmesi en mukaddes tutulan şeylerim arasında hıfz olunmalıdır. Şimdi o mektûb-ı belîğâneye -velev ki bilküllüye nâlayık bir vechle olsun- bir cevâbname yazmağa çalışacağım.

İhdâ buyurduğunuz tefsilât-ı edebiyeden pek çok istifâde eyledim. Hepsini kitâbıma derc ederim. Bu lütfunuzdan dolayı arz-ı teşekkürat-ı bî şumâr ederim. edebiyât-ı Osmâniyenin tarihini yazan bulunmadığı sebebinden sualime ne güzel cevâb verdiniz. “Bizim himmetimiz ihya-yı mevtâdan ziyâde imâte-yi ihyâyâ sarf olunur” Bu nükteli cevâbınız hem ayn-ı hakikat ve hem zât-ı sâminizin uslûb-ı mahsûsunuza gayet parlak bir misâldir. Ayn-ı hakikattir çünkü eski bir bahçeye istilâ eden hâr u hâşâk mahv olmayınca orada güzel çiçekler ve meyvâdar ağaçlar neşv u nûma bulamayacağı gibi Edebiyât-ı osmaniye gülîstan-ı dilküşâsının bazı köşesinde henüz bâkî kalan hüsn-i zevkte birkaç hata ilgâ edilince her tarafında kendisine lâıyk ezhâr ve esmân yani fesâhat ve hakikat hâsıl olmayacaktır. Zât-ı âlileri misilli udebâ-yı hakikâtbinin himmet ve gayret-i mu’ârifperver âneniz sayesinde bu şânlı iş günden güne terakki etmektedir. Zât-ı sâminizin üslub-ı mahsûsunuza gayet parlak bir misâldir. Çünkü o üslûpta en ziyâde fikre çarpan husûs-ı tezâtta mahâret-i harkûladenizdir. İnâyetnâmenizde bu nev mecazı çok sevdiğinizi eşâr buyuruyorsunuz. Fakat bendeniz bunu asâr-ı belîğânenizden keşf etmiş oldum. Bu husûsta bir hayât olmayan udebâmızın ikisine yani (Pope) ile makali (Macaulay) ye benziyorsunuz. Fakat sizin tezâdlarınızı bizim şuâramızınkinden daha güzel bulurum. Bu tercihim iki sebebe mebnidir ki birincisi ve en mühimi sizin ruhcan-ı faziletinizdir. Ve ikincisi lisân-ı osmânî mahiyetince bu cins muhtasır ve şaşalı cümle

elsine-yi garbiyeden daha münasip ve müsâid olmasıdır. Sizin kaleminizden gelen şimşek kadar kısa kısa parlak tezâtlar nazar-ı fikri kamaştırır.

Asâr-ı matbûanızdan hiç birisini Beyenmediğinizi diyorsunuz. Bunu da kolay inanabilirim. Hiçbir eserimiz ile biltamam kanâat eyleyemeyeceksiniz. Ve bu da tabiidir. Lisân-ı zihnin pek keke bir tercümânıdır. Dünyanın en mükemmel zebânı rûhta tevellüd eden efkâr-ı aliyenin ifâdesi için pek fenâ bir âlettir. Binanaleyh âdî adamlar lisân-ı bayağı fikirlerinin beyânına kifâyet eylediğinden dolayı telifâtlarını Beyenebilirler ise de zât-ı edibâneniz misüllü efkâr-ı arş kadar âli, âlem kadar vasi' eshâb-ı kemâl-ı fazl kendi âsârlarıyla kanâat edemezler. Şüphesiz yazılacak şiirleriniz yazılanlardan daha güzel olacak. Fakat en güzelleri hiçbir vakt yazılmayacaktır. Bunlar yazıla söylenebilen şeylerden değildir. Asâr-müessirenizi bir takım mekâbine teşbih eyliyorsunuz. Bu hem güzel hem münâsiptir. İnâyet buyurup yine tahsin-i kemterânemi o mehazın sakın sakın aramekânların üzerine nuzûl eden bârâna teşbih edilmesi daha ziyâde becâ olmaz mı ? Asârınızın her birisinde tatlı bir hüzn çari oluyor ki o da en büyük mehâsininden add olursa sezâdır. Her insanın derûn-ı dilinde -velev ki garkına çalışsın- bir mahzûniyet merguzdur. Bu sebepledir ki sanâ-i-yi nâzikenin her fer'inde -şiirde- resimde-musiki de-en ziyade tahsinimizi celb eden nevâdır da her vakt bir -nasıl diyeyim!- bir işrâb, bir imâ-yı hüzn mevcûddur.

Kudemâ-yı şuarâ ise Şeyh Galip'in "Hüsn u Aşk" ını henüz okumadım. Yalnız bir iki faslını gördüm. Bununla beraber sizin tavsiyeniz üzere mutalâa etmek niyetindeyim. Nef'in Divânî indimdedir. O koca edibin üslûbunu gayet parlak bulursam da fevkaalede mübalağası ve husûsiyle bedihi olan adem-i hulûsunu tensib edemem. Fuzûlî Nef'i kadar mübalağa perver olduğu halde Nef'i gibi bî hulûs değildir. Yalan bildiği şeyleri yazan bir âdam mâhir bir ehl-i hüner olabilirse de şâir olamaz. Mamafih Nef'i'nin bazı manzumelerini meselâ "Esdî nesim-i nevbahâr" kasidesini pek çok Beyenirim. Bâki'nin Sultan Süleyman-ı evvel hakkında güzel mersiyesini tercüme eyledim. Kudemâ-yı udebânızda Jenî zuhur etmemiştir diyorsunuz. Bu dahi tabiidir. Serâpâ ecnebi zencirine bağlanmış olan ve hiçbir eazası âzâd bulunmayan bir şiirin hissiyât-ı milliye'nin tercümânı olması tasavvur edilemez.

⁷ Mektubun gerek emsali ve gerek ifadesi aynen derc olunmuştur.

Bir Jeni zuhur etmiş olaidi kendisini acem mukallidliğinden ve bu vecihle Jeniliğini gaib olmaktan kurtaramaz idi. Şimdi İran boyunduruğu kıvrılmış ve Osmânlı edibi hür olmuştur. Bu azadiyi icrâ eden zevât cesâretsemâta Jeniler dense sezâ olmaz mı ? Bununla beraber birinci safta olan Jeniler her millete her zamanda pek nadirdir. Bu güne değin Avrupa-yı nasranide rütbe-yi evvelide olarak dörtten ziyâde en büyük Jeniler zuhur etmemiştir : ki şunlardır: İtalya'da Danet, İngiltere'de Şekspir Almanya'da Göte, Fransa'da Victor Hugo. Dokuz asırlık Fransız edebiyâtı bu eyyâm-ı ahîrenin en büyük bir Jeni gösteremez. Moliyer ile Rasin, Volter ile Russo Jeniler ve büyük Jeniler idiler fakat o zikr eylediklerimin yanında küçük görünürler. Sizin kemâliniz ilk safta durmaz ise bile -ve bendeniz hükm etmeğe iddia eyleyemem- Bilâ hilâf ikinci sınıfa ziynet veriyorum. Danet gibi eski bir lisânın enkasından şahane bir saray-ı edeb yapmış. Hugo gibi edebiyatın her ferinde sırf himmet edip de her birisinde birer mucize itlâkına şâyân olan bir çok âsâr-ı güzideyi âleme vermiştir. Koca Osmânlı edebiyâtı destinin temâs-ı sihirisi üzerinde bir "Fenikes" kuşu kesilerek kendi külünden taze hayât bulup evce tirân etmiştir.

Ekrem Bey'in eşârını çok seviyorum. Zemzeme'sinde birinci kısmında matbû olan (Tasvir) nâm manzûme indimde gayet âli ve gayet nâziktir. İkincisinde yine (Hülyâda Bir Temâşâ) neşidesini de pek şâirane bulurum. Şinâsi'nin nâm ve şöhreti malûm-ı acizânemdir. Edebiyât-ı cedidenin mûcidi ve hepinizin peder-i ma'nevinizolduğunu bilmekle beraber âsârının pek azını gördüm. Fakat eslâfının etvârından ve ihlâfının muvaffakiyatından vukûfım olduğundan kendisi ne derece ehliyetli ne derece faziletli olduğunu istidlâl edebilirim. Zât-ı âlinizin âsâr-ı seniyyenize gelince hizmetiniz Avrupa şiirinin esâlibini edebiyât-ı osmâniyeye taklitten ibâret olduğunu diyorsunuz. Fakat nısfını ve en güzel nısfını eşâr eylemekten mütevazî'âne imtinâ buyurdunuz. Avrupa esâlibiyle beraber Avrupa rûhunu şiir-i millinize ilkâ eylediğiniz Ekrem Bey'in (Ta'lim-i edebiyât)'ının kırk beşinci sahifesinde bastırılan ve sizin (Eşber) nâm tiyatrouzdan alınan manzûme-yi hürriyetperverâneniz bu iddiamın tasdikine en mukin' delâildendir.

Siz udebâ-yı cedide-yi osmaniye üzerinizdeki vazife büyük ve şânlıdır. Dünyânın azîm bir buhrân-ı edebisinde mühim birer rol oynuyorsunuz. Türkiye'da tevellüd etmiş olan bu hayât-ı cedide İran'a, Arabistan'a Mısır'a ve Bilkolliye şarka

münteşir olacaktır. (câilhal ve zehkûlbâtıl) âyet-i kerimesi üzere o koca milletler sizin ta'lim ettiğiniz derslerin güzelliğini görecekleri vakt hakikat sarfe olduğunu bilerek nezdinize gelip leblerinizden hikmet-i hayât öğreneceklerdir. Binabirin ne kadar sadıkâne ne kadar hamiyetkârane himmit ve gayret ederseniz o kadar insâniyetin mazhar-ı teşekkürâtı olacaksınız. Gürûh-ı cehâlet ve taassübe karşı bu maharebe-yi şedide-yi mümtede henüz bittamam kazanılmazsa da burasını denilebilir ki sipah-ı hakikat ve hürriyetten dört muarız-ı zafer simatın esmâ-yı muhteremeleri bir şöhret-i edebiye kesib etmişti. Şinasi, Kemâl, Hamid, Ekrem, dünyanın unutmayacağı nâmlardan ma'düddur.

Eşâr-ı beligâneniz bendenizce müşkül gelse sebebi noksan-ı tefhiminizde değil belki efkârınızın uluv u umkundan ve bir ecnebinin Türkçe'ye nakıs-ı âşinâlığında aranmalıdır. Mâmafih vaktiyle yazdığınız şeyleri hem tamamiyle tefehhüm hem lâyıkiyla takdir eylemek ümid ederim. Bu aralıkta âsârınızın hangisini en güzel bulursanız ki onu mütalâa edip görüşeceğimiz vakit hakkında mübahase edebileyim ?

Sezâî Bey Efendinin âsârından yalnız birini yani (şiir)ini gördüm. Bunu da pek dilnişin buldum. Bundan iki üç sene mukaddem Londra'da bulunurken müşarün-ileyh ile mülâkata nail oldum. İngiltere'de artık bulunmadığını işitmiş oldum.

(Venüsün) kendi nüshamı laffen irsâl ediyorum. Bu romanın hakkında sizin reinizi işitmek çok isterim. Dediğim üzere bendenizce pek güzel geliyor. Bir iki mülâhâzat-ı hâvi bir varaka kitâbın içine vaz' ettim. Bendenizce genç müellifinin meziyyet-i husûsesi biraz kelime-yi güzide ile tabii ve dîlfirib bir resm tasvir etmesinden ibârettir. Kemâl Bey'in (Gurubu) bu tersim-i bil kelimât sanatına bir misâl-i binâzıredir.

Evvelki mektûb-ı acizânemi İstanbul'un risâle-yi edebiyesine irsâl eylemeği teklif buyurursunuz. Böyle büyük bir istifat-ı müşvikânenizden dolayı ne vechle arz-ı teşekkürât eylemek bilmem. Eser-i hakîrânemi böyle mümtâz bir şerefe nâiliyete nâ lâyıık biliyorsam da her halde vereceğiniz karara râzıyım. Yine iş bu müsvedde-yi kemterânemdeki fukâratın bazıı nazar-ı nekkâdânenizde makbûl gelse bunu dahi revâ gördüğünüz üzere kullanınız. Bâkî arz-ı tekrim ve ihtirâm ederim. Efendim hazretleri

Fi 22 Şubât sene 1886 Bendeleri

E.C.V.Gib

MÛLÂHAZA

Bu zatınbirinci mektubunu risâleye derc ettiğimiz zamanda söylediğimiz gibi memleketinden harice çıkmamış, hoca görmemiş bir ecnebi için bu kadar Türkçe yazabilmek hârikulade bir şey add olunur. Hatta böyle bir ecnebinin vücûdu inkâr edilmek istenilebilir. Bir çok mektuplar alıyoruz ki böyle bir zann mevcûd olduğunu isbât ediyor. Ezcümle Selânik'ten aldığımız (Ahmet Şevki) imzâlı bir mektupta bu İngiliz'in bir şahs-ı mevhûm olduğuna hükm edilmek isteniliyor. O mektubun bir fıkrası şudur :

“.....Mûcib-i hayret-i acizânemiz olan mektûb İskoçya'da Mistir Gib nâmında genç bir İngiliz şâirinin Abdülhâk Hâmid Bey'e yazdığı Türkçe bir mektûptur. 'Acaba memnûn olabilir mi ki memleketinden hârice çıkmamış, hoca görmemiş, arkadaşsız olduğu halde Türkçe'yi Türkçe'nin lisân-ı edebisini bu derece tahsil etmiş bulunsun. Bu bâbda Selanik'te bir çok zevâta mürâcaat ettik. Hiç birinden bir cevâb-ı kâfi istihsâline muvaffak olamadığımızdan efendimizi tasdie mecbûr olduk”

Fakat bizce bu şüpheyi asla mahal yoktur. Çünkü Hamid Bey efendi'nin hüsn-i ahlâklarına emniyetimiz berkemâldir. Böyle bir sani'eyi hiçbir zaman meydana koymazlar.

Hâmid Beyefendi'yi tanımayanlar ise böyle bir fikre zâhib olmakta haklıdırlar. Çünkü Mistir Gip cenâbları hakikaten pek güzel yani kendisine münâsib olmayacak bî-bedel yazıyorlar. Fakat saâdetlu Ebüzziya Tevfik Beyefendi'ye bazılarının böyle şüphelerde bulunduklarını bilmünâsebe beyân ettiğim zaman “O İngiliz bundan iki sene kadar mukaddem bana da bir mektûb göndermişti. Fakat bilmem ne yolda bir çok mânâlar zuhur ettiğinden cevâbını yazamamıştım. İsterseniz buna dair bir şey yazayım. Gayret'e derc ediniz. Halkın şüpheleri biraz indifâ eder” yollu verdikleri cevâb bu şüpheyi de izâle eder ümid-i kavîsindeyim. Çünkü Hâmid Beyefendi farz-ı mahal olarak kendilerini medh etmek için böyle bir saniede bulunuyorlar diyenler bulunsa bile bilâ mûcib ve bilâmenfaat Tevfik Bey'in o şeye iştirak etmesinde bir sebeb-i makûl tasavvur olunmaz.

Tevfik Beyefendi bir şey yazarlarsa gelecek nüzhamıza derc ederiz.

Mehmet Celâl Bey Efendi tarafından gönderilmiştir.

Eserimden dolayı ta'na sezâ olmam ben
 Böyle böyle eder elbette terakki-i insân
 Pertev-i gayrete şiirim ile zulmet gelmez
 Zerreden mihr-i cihântâba gelir mi noksan

ŞİKÂYET

Dil-i yâreme bir enin doluyordu
 Yârem yine hande-riz olurdu!
 Karşımda gelup biraz oturdu
 Çevr etmek ah kurdu kurdu!
 “Feryâdıma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”⁸

Öldürdü beni bu derd-i sevdâ
 Ben aşkımı eylerken imâ
 Ağyâr ile oldu cilve efzâ
 Feryâd! ki sevdiğim dilâra
 “Feryâdıma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”

Sevdâ okunu çıkardı cânân
 Bilmem köpidun mu ol melek-şân
 Ta gönlüme girdi tîr-i rahşân
 Hâlâ oluyor gönülde lerzân!
 “Feryâdıma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”

Ermiş mi hazâna nevbâharım
 Sorma neden öyle zâr u zârım
 Var bir acı dilde, nâle kârım

En sevdiğim en azîz yârim
 “Feryâdîma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”

Nâmı Venüs ol latif-i âfet
 Ol gonce-yî gülşen-i letâfet
 Sevdim seni! derken etti hiddet
 “Feryâdîma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”

Hasret ile ağladım da nagâh
 Bir gün dedim eyliyor iken âh:
 Sevdin mi Celâl’i söyle ? ey mâh!
 “Sevmem, dedi en nihâyet eyvâh
 “Feryâdîma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”

Yetmez mi azâp u derd u ekdâr
 Gönlümde acıklı nâleler var!
 Benden daha hoş göründü ağyar
 Rahm etmedi gitti, âh gaddâr!
 “Feryâdîma karşı durdu durdu”
 “En cân alacak yerimden urdu”

Mehmet Celâl

⁸ Bu beyit mucizim Abdülhak Hamid Beyefendi Hazretlerindir.

İHTAR

Hâmid Beyefendi'nin âsârına dair yazdığım makâlenin mab'adı on ikinci nüshaya konulmadığı gibi mündericâtının kesretinden dolayı bu nüshaya da konulmamıştır. İnşallah on dördüncü nüshada telâfi-i mâfât ederim.

Bir eserin mâbâdı çıkıncaya kadar sabr edemeyerek hemen kalem-i ta&rizi eline alan muahezelerimiz olmasaydı şu ihtirâ lüzûm görölmezdi.

TASHİH

Hâmid Beyefendinin on ikinci nüshâda münderc (Hayt Parktan Geçerken) ünvânlı manzûmelerinin on üçüncü bendinde ikinci mısraın nihayetinde (memnûnum) yazılacak iken sehv-i müsahhih olarak (mecnunum) yazılmıştır.

Birinci sene, Numara 14

4 Nisan sene 1302

GAYRET

Saâdetlû Abdülhâk Hâmid Bey efendi hazretleri tarafından ihsân
buyurulmuştur.

Kılan benim gibi şed rihâl-i hiçâ hiç
Verir bu lafz-ı hayâta meal-i hiçâ hiç

Gurûbdur geçen eyyâm u şebdir âyında
Kemâl-i hiçe mukârın zevâl-i hiçâ hiç

Zâlâm içinde açûp kollarım arar bir şey
Bulur fakat bulurum bir hayâl-i hiçâ hiç

Cünûn-ı mâtem ile subesu şitâb ederim
Kaçar güzergâhımdan zülâl-i hiçâ hiç

Gehi giryu serimden gubârlar tozarak
Olur zâlâmıma merkez cibâl-i hiçâ hiç

İki vücûd olurum vahdet içre kendimden
Cevâb olur ederim bin sual-i hiçâ hiç

Geçer hevâdan o dem rüzgâr hâlinde
Benât-ı bî ser u pâ u ricâl-i hiçâ hiç

Olur vücûduma sarı ve rûhuma târı
Tezellümât-ı sükût u melâl-i hiçâ hiç

Kavuşturub tururum kollarım sûtûn-ı asâ
Ru'ved-i sâkıtadan bir misâl-i hiçâ hiç

Çıkar beyinde nihâyet ketibe-yi 'ademin
Hayâl-i yâr denûr ol cemâl-i hiçâ hiç

Hayâl olur mu ne mümkün o necmi-i 'aliü'l'âl
Fakat hakikat olur mu bu hâl-i hiçâ hiç

Başım içinde döner beynim ol zaman duyarım
Urup şüûruma bir çok hâl-i hiçâ hiç

Londra fi 8 Mart sene 1302

Abdülhâk Hâmid

Tepedelenli zâde Kâmil Bey efendi tarafından gönderilmiş bir şiir-i belîğdir ki
kemâl-i takdir ve tahsin ile derc ederiz.

MESKEN-İ İ'TİLÂ

Şu ormanlar şu dağlar her biri sun'-ı ilâhidir
Bütün yıldızlar aylar hep anın nûr-ı nigâhidir
Sayılmak ihtimali yoktur anlar lâ tenâhidir
Bu yerlerde bulundukca benim gönlüm mübâhidir
Güneşlerdir kâmerler şafaklardır seherlerdir
Şu hâlimde beni şâir eden yerler bu yerlerdir

Yürür âheste mevcûdat u eşyâ intizâm üzere
Giderler sürüler kuşlar, çimenler hep nizâm üzere
Döner nûr u hevâ fevkimde hâl-i ibtisâm üzere
Melekler cümlesi hazır bu hâle ihtirâm üzere
Güneşlerdir kâmerler şafaklardır seherlerdir
Şu hâlimde beni şâir eden yerler bu yerlerdir

Bütün parlar sanırsın nûrdan masnû'dur sahrâ
Uzaktan seyr edince başka türlü 'arz eder semâ

Yakınlaştıkça bir nur'ü'lvehit olur peydâ
 Görürsen uğraşır tevhid-i hâlikle bütün eşyâ
 Güneşlerdir kâmerler şafaklardır seherlerdir
 Şu hâlimde beni şâir eden yerler bu yerlerdir

Semâyı, dağları yıldızları, enhârı seyr ile
 Hevâdan nûr u zulmetten çıkan efkârı seyr ile
 Hemân yekdiger ile söyleşen eşcârı seyr ile
 Şu hayretler veren karşıdaki âsârı seyr ile
 Güneşlerdir kâmerler şafaklardır seherlerdir
 Şu hâlimde beni şâir eden yerler bu yerlerdir

Bu vahşet gâh-ı tehnâyide 'ulviyet-i hüveydâdır
 Semâda dalgalarda yerde çok esrâr peydâdır
 Bütün eşyâ ederler secde bunlar hep hafâyâdır
 Bakın etrafına sîrâyet ne'âlî bir temâşâdır
 Güneşlerdir kâmerler şafaklardır seherlerdir
 Şu hâlimde beni şâir eden yerler bu yerlerdir

Uçar bir nûr karşımda o sanki bir hayâlettir
 Çıkar nezd-i hüdâya bir nişân-ı halkiyettir
 Gülerler cümle mahlûkât birden ! ser-i medittir
 Düner sahrada sesler kim o acz-i ademiyettir
 Güneşlerdir kâmerler şafaklardır seherlerdir
 Şu hâlimde beni şâir eden yerler bu yerlerdir

MÂB'ÂD

(On üçüncü Numaradan)

Ezcümle (Bunlar Odur) isimli mecmûânın başındaki manzûme ne dilnişin ne masûrâne bir eserdir. Husûsiyle

Ne hoş bir köylü kız gördüm geçende
Tek ü tenhâ oturmuş bir çimende
Meali kılmış etrafa sirâyet
Verirdi mevkie hüsn u letâfet
Periler şâd olurdu vahşetinden

Kıt'ası ne fevkâlede bir hayâli ne dilnişin bir meali-i hâvidir. Bir kızın meali....Mealinin etrafa sirâyetle hüsn ü letâfet vermesi...Hazine-yi bedâ'iden birinci defa çıkarılmış bir cevher pâre-yi hayâdır. Bu bir istiaredir ki meali gönüllere sirâyet ediyor da envâr-ı bedâi' saçıyor.

İşte Hâmid'in meziyet-i fevkâledesinden biri de budur. Kullandığı teşbihât ve istiârâtın hemen hepsi denecek kadar ekseri yeni ve hiç işitilmemiş bedâidendir. Fuzûlî gibi Nedim gibi Galip gibi şâirlerimizin divânlarını açsak.

Boydan hoş renkten pâkizedir nâzik tenin
Beslemiş koynunda güyâ kim gül-i ra'nâ seni

Çeşm-i endişem ol kadar rûşen
Sanki hûrşîd anın siyâhidir

Bir zevk bu kim beyâna sığmaz
Bir handesi âsmâna sığmaz.

İndikçe zemine asmândan
San' arşa çıkardı hâkdânından

sözlerine mümâsil bir çok bedâie tesâdüf edeceğimiz gibi bir hayli ve belki o bedâinin beş on misli de bin senelik mazmûnlardan ibâret köhne hayâllere tesâdüf ederiz ki insân iğrenir. Hâmid'de ise bu yoktur. Ara sıra fenâ beyitleri bulunsa da

insanı iğrendirmez. Bundan başka meselâ yüz beyitli bir manzûmesinde fenâ denilecek bir iki beyte güç tesâdüf edilir. Meselâ manzûmatı içinde dişleri sine, ağzı hokkaya, gözleri bilmem neye benzetmek gibi girye sözlerin hiç birisi görülmez. Bunlar ise eslâf-ı şü'ranın divânlarında hemen her sahifede görülür durur. Hâmid'in muğlak beyitlerinden birisi yukarıda zikr ettiğimiz manzûme-yi dilnişini takib eden şu beyittir:

Kenâr-ı âb idi zıl-ı sanavber

Öperdi pâynı hûrşîd-i envâr

Fikr-i acizânemce kenâr-ı âb zıl-ı sanavber olamaz. Belki zıl-ı sanavber kenâr-ı âbâ münatıf olabilir. Hûrşîd-i envâr kızın pâyna tekbi edemez. Belki o şerefe nâiliyet ziyâ-yı hûrşîde müyesser olur. Mamefih şu beyt büsbütün ma'nasız da değildir. Çünkü birazma'nâ âşinâ olanlar düşürdüğü halde kızın gölgesi kenâr-ı 'aba initâf etmişti. Pâyını ziyâ-yı hûrşîd tekbi ederdi. "manâsını istihrâç edeceklerine şüphe yoktur. Ancak biraz muğlak olduğundan herkes bu mefhûmun istihrâcına muvaffak olamaz.

Bu defa neşr ettiğimiz bir manzûmelerinde şu beyti görüyoruz.

Gehî giryû serimden gubârlar tozarak

Olur zâlâmına merkez cibâl-i hiçâ hiç

Bir çok düşündüm. "Tend bâd-ı feryâdımla hevâlanan gubâr tesirât-ı etrafımı istilâ eden zâlâm-ı felâket içinde birer dağ gibi görünür. Mealini istihrâc ettim hükm edemesem de budur ancak kesret ve garâbet isti'ârât içinde mânâ-yı maksûd temâmiyle çehre nümâ olamıyor.

Yine bu manzûmelerinde tesâdüf ettiğim

Odur hiçi mâzî lücce-i surh meşiyette

Bu târik-i müstakbel kebûd-ı ser-i mediyette

Durur bir kibriyâ-yı bî nihayet nûr u zulmette

Beraber cümle mevcûdât ve eşyâ hep muhabbette

Kıt'asının birinci beyitini anlayamadım. Ancak onu takib eden :

Durur bir kibriyâ-yı bî nihâyet nûr u zulmette

mısra'ı bu yolda bir beyti nazar-ı müsâmaha ile gösterecek bedâi-i fevkaladedir.

Hâmid'e itirâz edenler sözlerini mâ'nâsızlıkla ta'yib eyleyenler bu gibi şeyleri asla görmüyorlar. Nerede en güzel bir beyti bir ibâresi varsa onu alıyorlar. Kendi zevklerine tatbik ediyorlar. Bir mânâ çıkaramayınca derhâl ma'nâsızlığa hükm ediyorlar. Meselâ "En güzel bir şiir bir hakikat-i müthişenin tazyiki altında bulunup da hiçbir şey söyleyememektedir" sözü ki en güzel bir şiirdir. Onların mazhar-ı ta'rizi oluyor. Ma'nâsızlığa mahkûm gösteriliyor. Anlamamaktaki mazeretleri, müsellimdir. Çünkü zevke mâlik değildirler. Ancak o hâl ile muâheze-yi eşâra neden karışıyorlar ? Burası anlaşılmıyor.

Mu'terize'nin en ziyâde mazhar-ı ta'rizi olan o cümleyi biraz neşr etmek isterim.

Şiirin en büyük meziyeti malûmdur ki tasvir-i hissiyâtdır. Bir şiir hissiyâtı ne kadar güzel tasvir ederse o kadar güzel add olunur. Nazarlara 'ayniyle ibrâz edebilmek şimdiye kadar hiçbir şiire müyesser olmuş şeylerden değildir. Şu hâlde en güzel şiir hissiyâtın kendisi olmak lâzım gelir. (Şiiri mevzûn ve muhayyel kelâmdır sözüyle tarif ederek gözlere görünmediği halde kainatın her noktasında tecellisi gönüllere meşhûd olan o ziyâ-yı âlem şumûlu mahdûd bir daire içinde bulundurmak isteyenlerin akvâli bu bahsten hâricdir)

En bedi'i en girye bahşa olan hissiyât ise bir hakikât-i müthişenin tazyiki altında bulunduğu zaman gönüllere hüküm fermâ olur. Binanaleyh en güzel şiir bir hakikat-i müthişenin tazyiki altında hiçbir şey söyleyememek yani o hissiyâtın mağrûku olmaktır.

Bir hakikat-i müthişenin tazyiki altında bulunup da hiçbir şey söylemeğe muktedir olamayan bir adamın vaz'-ı meyûsânesi kadar şâirâne bir levhâ yani bir şiir tasavvur olunabilir mi?

Bir istidrâd

Dünyâda en Beyendiğim sözlerden olan şu cümleyi teşrih için elime bir kalemi aldım. Zaman hâvî olduğu letâfeti temamiyle anlatırım zannettim. Fakat yazdıktan sonra baktım ki ifadatım pek nakıs olmuş. Mamafih düşündüm ki bundan ziyâdesini de yapmağa muktedir değilim. Evvelde ma'lûmum iken bu tecrübe ile birkaç defa tahkik etti ki bir güzelliğin teşrihi kâbil olamıyor.

Bir güzeli târif ediyoruz. Meselâ gözlerinin hüznünü, çehresinin şeklini, saçlarının rengini söylüyoruz. Halbuki o güzellik hâzin çeşmanından, ne simâsından ne saçlarından hâsıl oluyor. Belki bir noktasının birbiriyle sûret-i imtizâcından tahassul eder ki işte bu ta'rif olunamaz bir şeydir. Ne kadar mükemmel olursa olsun bir lisân-ı gölge urmak usûlü henüz hâtırlara gelmediği zamanlarda karakalemle yapılan yapılan tabloların eşyâyı tersim ettiği kadar bile tasvir-i maneviyâta hizmet edemez.

Bazı şiirler vardır ki tetkik edildiği zaman gerek tasvirce, gerek ifadece, gerek ma'nâca hatalarına tesâdüf ediliyor. Tahsine şâyân görülmez. Fakat Heyet mecmuası okunduğu zaman bilmem hangi hâl ile şâirin tasvir etmek istediği letâyıf ve hissiyâtın hepsini nazarlara arayih eyler (Hatta ma'nâsız denilen beyitlerde de bu hassânın görüldüğü vardır) Yine Hâmid Bey'den misâl göstermeyeyim. Belki mutarızlar hiddet ederler. Şeyh Galib'in şu neşhidesine dikkat edilsin.

Ey mâh uyu uyu ki bu şeb
Köşkte yer ede bânın yarâb

Malûm değil eğerçi matlab
Öyle görünür ki hükm-i kevkeb

Sih-i sıtma kebâb beyitinden gerçi bir ma'nâ çıkıyor. Fakat ma'nâ demeye insân utanır. Bir çocuk uyuduğu zaman kulağına (Yarab ! Yarab!) diye çağırırlar ?

“Ma'lûm değil eğerçi matlab” mısraından ne anlaşılır. Matlab kimin matlabı ? Sih-i sıtma kebâb olmak ne çirkin tasvir...Mamafih ne güzel neşide....! Heyet mecmû'asında bir letafet vardır ki kim okusa Beyeniyor, hayran oluyor. Hüsn-i Aşkında üç tardiyesi var. Hemen üçü de hatalarla mali mamafih letafetler bedieler saçar.

Şunu söylemek isteyecektim ki “En güzel şiir bir hakikat-i müthişenin tazyiki altında bulunup da hiçbir şey söylememektir.” Hakikât-i şiiriyesi teşrih ile tefsil ile anlaşılır şeylerden değildir. Böyle sözlerin ehemmiyetini şiire vakıf olanlarla hisse, zevke mâlik bulunanlar tefrik eder.

Şiir nokta-yı nazarından 'avâm addedilecek adamlar anlamazlar. Böyle sözlerde onlar için söylenmez. Bir şâir en ziyâde şiir söylemeğe müste'idd olduğu zaman bunları, bu bedieleri meydâna kor.

Bir teşbih-i handesi ile izâh-ı fikr edeyim. Bir hattın bir ucunda ma'nâsızlık bir ucunda ma'nâ bulunur. Bu kâbilden (bedâi-yi bî ma'nâ) ise o hattın vusâtından ihrâç olunacak hatt-ı 'umûdî üzerinde bir mevkii hâiz olur ki ikisinin ortasında ve ikisinin de bâlâsında bulunurlar.

(Mab'adı var)

Menemenlizâde Tâhir

Mutâ'laahâne-i Osmânî

Mülûkümüzde esbâb-ı tahsil ve terakkinin gittikçe tezâyid etmekte olduğunu görmekle bahtiyâr oluyoruz.

Mektepler açılıyor, gazeteler çıkıyor. İyi kötü bir çok telifat meydâna geliyor. Herkes çalışıyor. Eserleri de meydânda herkesin nazar-ı iftihârını tenvîr ediyor.

Bu cümleden olarak, kitâpçı Karabet efendinin himmetiyle mutâlaa hâne-i Osmânî nâmında bir mutâlaahâne küşâd edildiğini kemâl-i memnûniyetle işittik. Bir mecidiye verip abone olanlar bir ay istedikleri kitâbı orada mutâlaa edecekleri gibi teminât akçesini verirlerse arzu ettikleri kitâbı da alup götürebileceklermiş.

Abone olmayanlar için duhûliyyesi kırk pâre imiş.

Şu eser-i hayr ne kadar fâideli bir şey ise Karabet efendiye edeceğimiz teşekkür de o nisbettedir.

Ümid ederiz ki erbâb-ı hamîyyet ezhar-ı râğbetle müessisini teşvik ederler.

Halkımızın böyle umûr-ı hayriye erbâbını teşvikte ne mertebe ileri gittiklerini mutâla'â hâne-i osmâninin abone defteri irae edecektir.

(Risâlemize gelecek mektûpların mezkûr mutâla'âhaneye gönderilmesini yazdığımız sırada Karabet efendinin 62 Numaralı mutâla'â hânesine demiştik. Bu ifâdeyi tashih ile 62 Numaralı mutâla'â hâne-yi osmâniye irsâl buyurulmalıdır. Sûretine koymaya Karabet efendinin ihtârı üzerine mecbûr olduk.

GAYRET

Birinci sene, Numara 15

11 Nisan sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemâl Beyefendi hazretleri tarafından ihsân buyurulmuştur.

Kızmış o gül hayâ bozulmuş
 Elvânına bak ziyâ bozulmuş
 Bilmem ne sebeple rengi uçmuş
 Sahbâ bulanık safâ bozulmuş
 Tâbında cemâli tavrı gamnâk
 Mehtâb güzel hevâ bozulmuş
 Mihru yine varsa karşı gelmiş
 Hûrşitteki cilâ bozulmuş
 Güldeste-yi hüsnü toplanınca
 Bin bağ-ı ferhafza bozulmuş
 Rahm etse de başka bir belâdır
 Ben hasta o mehlîkâ bozulmuş
 Bir hande niyâz edince gönlüm
 Kızmış o gül hayâ bozulmuş

Abdulhâk Hâmid Beyefendi hazretlerinin mukaddemâ Kemâl Bey efendi hazretlerine göndermiş oldukları bir mektûbdur.

Meğer dünyâ var imiş! Ben de yaşıyordum ! Bu hâlî hissetmek, böyle bir inkilâbı nefsinde tecrübe eylemek ne büyük inbisât. Gönlüm virânesi yeniden bir bahâristân oldu.

(kıt'a)

Gâhi estikçe rüzgârın

Benzer güzâra o beyâbân

Elbet feyzi olur nümâyân

Kabristânında dahi bîbahârın

Lakin adam maşûkasından bile bu kadar geç cevâb almaz lâkin o cevâbın irât ettiği meserreti insân yine maşukasının en lütfundan iktisâb etmez. Mektûb alacağımdan kat'-ı ümid etmişim. Çoluk çocuk yemek yemekle meşgûl idik. Bir

mektûb getirdiler. Açar açmaz daha okumadan anladım ki bu mektûp sizden idi. O zaman beni gören kim olmalıydı acaba ? Derhal odama çekildim, okudum, bir daha okudum. Birkaç kere daha okudum. Hiç haberim yok idi. Okurken ağlıyormuşum. - Ekrem'in- bir tabiattır ki kalmış gam zamanından bana- sözü hâtırına geldi. Kendi halimde bu hakikati tecrübe ettim. İki seneden beri ilk mektûbunuz olan bu nâdire, bu yâdigâr âheste refâtâr-ı uhuvvet otuz saatlik bir yerden otuz üç günde bana vasıl oldu. Bilmezsınız ki nasıl bir ukteden kurtuldum ve ne büyük bir küşâîş-i kalbe zafer buldum. Şimdiye kadar sükûtum bu küşâyîşin icâb ettiği teneffüs demektir. Muzlim görmeye başladığım müstakbel yeniden tenvir etti. Metrûk olan kalem-i isti'mâle kudretyâb oldum. İki sözle ne kadar büyüklük ettiniz. O Beyendiğiniz mektûbun içinde zehr değil keder yazılmış idi. Keşki Beyeneceğiniz gibi mektûblar yazmak için daima mükedder olsam. Bunu da istemezsiniz değil mi ? O mektubta medâr-ı iftihâr bir şey varsa ancak sizi muhâtabeye davet etmek meziyetidir. Şimdikini nihâyet derecede memnûn yazıyorum. Bu memnuniyet ki vak'a pek güç husûle geldi. Lâkin kendim garipsediğim gibi gönlümün unutmuş olduğu bu hâli yine pek kolay kesb ettim gibi geliyor da o memnûniyeti de şâyân-ı istigrâb buluyorum.

.....

..... ben öyle deni deni şeyler tahattüründün haya ve isti'âze ederim. Kendim küçük isem de büyüklüğü görmeyecek kadar alçakta bulunmadığıma üzerime in'itâf eden nazar-ı iltifâtınız delâlet eder. Haniya gözüm çıksa o derece de kütâbın olamam. Benim sebep-i vücûdum Kemâl ile Ekrem olduğunu söylediğim pek doğrudur. Bana yazı yazmak hevesi Ekrem'den geldi. Yazdığım şeyleri siz tashîh ve islâh ettiniz. Kendim de telakkiye müstemidd etmişim. Gördüğüm delâletlerin meziyetlerini takdir etmişim. Sezâî'ye yazdığım bir mektûbda şöyle bir tercihim vardı. "Kemâl hem nûrâniliği hem ulviyeti cihetiyle güneşe, Ekrem letâfeti hem rûhâniliği sebebiyle mehtâba, Sezâî de hem ziyneti hem nâmütenâhiliği yüzünden yıldızlar ile görünen semâyâ benzer. Ancak o güneş olmazsa ben ne mehtâbı ne yıldızlarla semâyı ne de kendimi görürüm." Bu meali-yi tabiatım benim. Nazar-ı temyizimle muhâkeme etmek güneşe hordebin ile bakıp da hükm vermek kabilinden ise de.....öyle ufak tefek sektelerle gözünüzden düşmeyeceğimi bilirim. Güneşten zerre nasıl ayrılır. Maksat bince sert itikâd değil, O zerrenin bir müddet

kadar ummân-ı zalâm veya gubâr-ı evhâm içinde gaib olduğundan feryâd idi. Cinâslar hoş ama bizi o belâdan kurtarıp da kendiniz müptelâ görünmek hani şu yukarıda söylediğimiz.....mukteziyâtından mı oluyor ? Ama Hâmid'e iki sene kadar selâm göndermemeye eşâr imiş öyle mi ? Az kaldı şiir söylemeye tövbe edecektim. Doğrusu ben şairliğimle beraber böyle mânaları, mazeretleri mevzûn da olsa Beyenmem. Sana gücenmişim, ama afv ettim, deseniz daha makbûl olacak. Mamafih eşârı okudum. Galiba Midilli âlemleri sizi biraz hevaî sözlere ilıştırıyor. Bilirsiniz ki Ekrem ile ben sizden biraz da böyle nûmuneler istemiş idik. Bunlar o vaveylanın kahkahasıdır ki hâl-i yes ve melâli feryâddan daha ziyâde tasvir eder. Gönüllere feryâttan ziyâde tesir eden Midilli âlemlerinden ziyade İskenderiye inkilâbatını gösterir. (Bizim de ziyâdeler çok oluyor.) Bu sâbâh söylediğim atideki şiire bakalım ne dersiniz ? [Pek sadedir ama]

Benim her hâl u kalımda senin aşkın hevâyiddir

Dil u cânım senin aşkın senin derdinle şeydâdır

Bu âlem de senin feyzinledir bir şâir oldum ben

Senin için her ne söylersem o bir şiir-i dilâradır

Eser yok bende asla kuvve-i şiir-i ezmâyîden

Seni tarif eden şâir olur icâz-ı güyâdır

Hayâl meclisinle fikr-i cennet yâde gelmekte

Bu yüzden bir hidâyet nûru vicdânımda peydâdır

Haberdâr olmayı isterse yarâb hâl-ı zârımdan

Beni söyletmeyüp sen nazenini görse evlâdır

O dem hemhâl olup anlardı efkârım nasıl illet

Hayâlâtım ne yolda derd-i hâlâtım ne sevdâdır

Zannetmeyiniz ki, bunu şâyân-ı takdim gördüm de yazdım. Maksadım sizinle muhâbere-yi edebiyeden mahrûm olmağla ne kadar tedenni ettiğimi göstermek olacak. Bilmem ne makûs halk olunmuş bir mahlûkum. Herkes gittikçe terâkki eder

ben bilâkis sükût ediyorum ki tedenniden daha aşağı tenezzülden daha bayağı bir hâl!⁹

.....

Yazım güzelleşmiş diyorsunuz. Kerâmet mübeyyizliktedir. Defter tutmak, hesâb görmek, beyaz yazmak sevdâlarımâ dair bir şey yazmamak gibi haller bu memuriyette başıma geldi. Bu gidişle yahut bu gidemeyip duruşla Abdülhâk Hâmid için netice-yi hâl müelliflikten hattatlığa intikâl olacak. Artık şikâyet elverir. Mahsûr olduğum zulmat içinde bana rehnümâ-yı reha arada sırada tecelli-yi hitâbınız olduğu beyânıyla hatm-i kelâm eyledim Bâkî uhuvvet-i ebediye tezimât-ı bî nihâyet

Bu da saâdetlû Abdülhâk Hamid Beyefendi hazretlerinin bir şiiridir ki bu hafta ihsân buyurulmuştur.

BİR HÜSNÜN HÜZNÜ

O bir ferişte-yi rüyâ mıdır nedir bilmem ?

Ya matla’-ı şeb-i yeldâmıdır nedir bilmem ?

Göründü bir gece baktım ki uçtu misl-i sehâb

Göründü mevce-yi deryâ mıdır nedir bilmem ?

Dokundu fikrime bir fikr idi müşâbih-i berk

O yüz ki nûr-ı tecelli midir nedir bilmem ?

Hakikaten anı gördüm mü ben tesâdüf edip

Ya görmedim de bu hülyâ mıdır nedir bilmem?

Bütün sevâbatı çeşmim bu şeb siyâh görür

Bu bir nişâne-yi sevdâ mıdır nedir bilmem ?

Olan derûnuma târı keder midir yoksa

Gubâr-ı çehre-yi eşyâ mıdır nedir bilmem ?

Şafak mıdır şu geçen yâd-ı hüsn-i yâr mıdır

Nücûm-ı sâhire yimâmıdır nedir bilmem?

Sebeb nedir beni mecnûn-ı ‘âşk edip gitti

O mehpâre ki Leyla mıdır nedir bilmem ?

⁹ Hamid Beyefendinin gösterdiği tedenni ise hakikatşinas edeb olanların hepsi arzu-yı tedenni etmeleridir.

Hayâl u hâb mıdır ? Dâr-ı ahrette miyim ?

Ayan olan bana dün ya mıdır nedir bilmem ?

Garip...! Elimde kalem zulmet eylerim ezhâr

Sevâd hatır-ı şeydâ mıdır nedir bilmem ?

Meal-i kâkül-i cânanımdır bu şiir-i bâîd

Nesîm-i cennet-i âlâmıdır nedir bilmem ?

Yazar yazar dururum maksadım tefekkürden

O nâzenini temenna mıdır nedir bilmem ?

Bana siyâh gelür çeşm-i maî-yi cânân

Siyâh mıdır o ya şehîlâ mıdır nedir bilmem ?

Nasıl gözünde nümûdar olur o ulviyet

Delil-i âlem-i bâlâ mıdır nedir bilmem ?

Kalın yazar gibi divâra bî eser u o yel

Bu yazdığım ki tekâza mıdır nedir bilmem ?

Nedir tehâcemi halkın kıyâmet olmaya bu

Gelen o serv-i dilâara mıdır nedir bilmem ?

Anın letafeti rûhbahş-ı leyl olmuş

Safâ-yı bedr-i musaffa mıdır nedir nedir bilmem ?

Çiçek midir açan yâreler bu gülşende

Ki hûn-ı dil ona mecrâ mıdır nedir bilmem ?

Benim içimdeki çeşmân-ı ızdırâbı dahi

Açan o gonçe-yi rağnâ mıdır nedir bilmem ?

Küşâd eden ya o efvâh-ı bîgünâhı bu gün

Anı uran yed el gubâra mıdır nedir bilmem ?

Bu türlü taze vurud olmanın nedir ciheti ?

Ölüm ki maksâd-ı aksamıdır nedir bilmem ?

Gubâr-ı hüsnidir ol mehveşin dilimdeki hâl

Sözümde de o hüveydâ mıdır nedir bilmem ?

Olur içimdeki halette intihâ şiirim

İçim ki senin musâllamıdır nedir bilmem ?

Hâmid Bey efendi hazretlerinin geçen nüshada derc edilen “Hiçâ hiç” redifli şiirlerine yine kendi lisânlarından olarak yazdığım terbidir (?) ki bir güzel kızın başına kirli bir yemeni bağlamak kabilinden add edilir.

Görüp geçen demini bir hayâl-i hiçâhiç
 Sabah-ı ıydını gark leyâl-i hiçâ hiç
 Kılan benim gibi şedid hâl-i hiçâ hiç
 Verir bu lafz hayâta meal-i hiçâ hiç

Hazân inişti gezerken ben âh gülşende
 Gurûb levhâsı gördüm sabâh rûşende
 Gurûptur geçen eyyâm u şebdir aynde
 Kemâl-i hiçe mukârın zevâl-ı hiçâ hiç

Hayâl içinde olur bir melek gehi handan
 Gönülde yes ile ol dem ümid olur tâbân
 Zalâm içinde açup kollarım arar giryân¹⁰
 Bulur fakat bulurum bir hayâl-i hiçâ hiç

Safâda girye nişâr ve kederde hande kerem
 Şeb-i tahayyüre dalmış figân eder giderim
 Cünûn-ı mâtem ile subesu şitâb ederim
 Kaçar güzergehimden zülâl-ı hiçâ hiç

Gehi o demleri tenhâ tefekkür eyleriken
 O mihr-i garbe ben rûhumu edip medfen
 İki vücûd olurum vahdet içre kendimden
 Cevâp alır ederim bin suâl-ı hiçâ hiç

Gehi bu yes-i şedidin şeb-i malinde
 Tahayyülün duruyorum zulmet-i leyâlinde

Geçer havâdan o dem rüzgâr hâlimde
Benât-ı bî ser upâ u ricâl-i hiçâ hiç

Tasavvur ile metâli' o leyl-i bîmârı
Ki doldurur dili bî savt-ı nâle u zârı
Olur vücûduma tânı ve ruhuma sarı
Tezellümât-ı sükût u melâl-i hiçâ hiç

O leyl içinde garîk cünûn-ı tek u tenhâ
Değer nigâh mı eser-i nigâre bî pervâ
Kavuşturup dururum kollarım sûtûn-ı âsâ
Ruved-i sâkiteden bir misâl-i hiçâ hiç

İnanmak istemez aklım gurûbuna...filhâl
Bu hükmi nâkız olur hayf kim hakikat-i hâl
Hayâl olur mu ne mümkün o nücûm-ı âlül'âl
Fakat hakikat olur mu bu hâl-i hiçâ hiç

Gehi tekellüm eder yâr bî zebân, duyarım
Sadâ-yı pây u rûdan nihân duyarım
Başım içinde döner beynim ol zaman duyarım
Urup şuûruma bir çok muhâl-ı hiçâ hiç

Menemenli zâde Tahir

¹⁰ Aslında “bir şey” idi fakat bilmünasebe “giryana” tahvil ederek terbi ettim.

BİR ÇİÇEK

[Ondördüncü nüshadan mab'ad]

Bu bâbda olan fikrimi ileride bilmünasebe tafsil edeceğim.

Kenâr-ı ab idi zıll-ı sanavber
Öperdi pâyını hûrşid-i envâr

beyitinden sonra

Uyurdu tıfl-ı sevda makdeminde
Dil-i masûmı titrerdi feminde

Ki akdestir bu hâlet bir duadan

Kıt'asını görüyoruz. Şimdi insâf edilsin. Bu kadar şâirâne bu kadar bedâî' perverâne hayâlleri âlem-i ademde zor bazu-ı irfanıyla çeküp meydân-ı nazma getiren bir şâiri bir takım tabirât-ı nâlayık ile tahkire çalışmak ne büyük eser-i garezdır.

Birinci iki beytin havî olduğu bedieleri bir tarafa bırakalım. Yalnız son mısraı olan

Ki akdestir bu halet bir duadan

sözü kadar (Mâkbulî ile merbût olduğu halde) latif onun kadar vicdânî onun kadar şâirâne bir sözü icâd eden Hamid'e dahi demiyelim de ne tabir ile tavsif edelim.

Böyle sözler vakıâ pek çoklarının nazar-ı ehemmiyetine tesâdüf etmez. Fakat mana-şinâs olanların tahsinini değil hayretini celb eder. Asıl maksûd olan da budur. Avâmın pesend ve tahsinine ne ehemmiyet verilir ki. Şeyh Galip-i merhûm gibi büyük şâirimiz bile kendine mahsûs edâ ile:

Ama kime edeyim bunu fâş
Ben dahi bileydim ol kadar kaş
Efvaha sözüm olaydı demsâz
Lâzım mı idi felekte pervâz
dedğine nedâmetle
Vah vah bu ne sükuh ettim izhâr
Sad tövbe ve sad hezar inkâr

Bir ehl-i şühan ki eder tahsin
 Bin çerağ değer o beyt-i rengin
 Daim bunu der ki elde hâme
 Affet bana itibar-ı amme

diyor.

Hâmid Bey şiirlerini ise milletimizin en büyük edibi olan Kemâl ile Ekrem, Mithat, Sezâi gibi, eâzım-ı üdebâmız nazar-ı hayretle görüyorlar.

(Mabadı var)

İ'tizâr

(Risâlemizde yer bulunmadığından bu hafta bu makâleyi pek kısa bırakmağa mecbûr olduk. İnşallah ileride telâfi-yi mâfât ederiz.)

Bir ihtâr

Bu yazdığım makâleler bazı zevâtın hiddetini tahrik ettiğini işitiyorum. Hatta bunun neticesi olarak ba'z varaklar neşr edildiğini de gördüm. Fakat ta'rizde ittihâz ettikleri tarz-ı malûm ile ben bahs edemem. Onlara karşı vereceğim cevâb -son dereceye kadar- sükût etmektir. Eğer şahsiyete tecâvüz etmeyeceklerini ve daima kaide-yi menâzıra dâhilinde bahs edeceklerini beyân ve bu hususda beni temin ederlerse kendileriyle mielmemnuniye bahs ederim. Sözümde muhtı isem anı itiraftan da çekinmem. Ancak şu şart ile ki hataları meydana çıkarsa kendileri de böyle yerlerde derhal şahsiyâta nakl-ı bahs etme tarikine bedel-i itirâf-ı hatâ etmelidirler. Böyle olmadığı halde söylediğim gibi vereceğim cevâb sükûttan başka bir şey değildir. İstedikleri kadar söylesinler, yazsınlar halk onların sevâp ve hatâsını tayîn eder.

Menemenlizâde Tahir

Birinci sene, Numara 16

18 Nisan sene 1302

GAYRET

Sâmî . Pâşâzâde Sezâî Beyefendi hazretlerinin ehîbbâsından bir zâtâ gönderdikleri bir mektûptur ki ziynet-bahş sahife-yi gayret oluyor

Londra 1 Kânun-ı evvel sene 1885

İki gözüm....

Geçen salı günü akşamüzeri vapur İstanbul'u, ben sizleri terk ederken dûçar olduğum buhrân-ı a'sab hükmünü şiddetle icrâ etmekte ve tesir-i tâkatgüdâz ile sinirlerim şimşekli hevâdaki siper-i sâika telleri gibi vücûdumun her tarafına ateşler nakl etmekte iken vapur ağır ağır Karadeniz boğazından çıkıyordu.

Bir tarafta gurûb etmekte olan güneşin bir parça ziyâsı, o siyah denizin beyaz köpükleri üzerinde temevvüc ediyordu. Şems garbın her tarafı karanlık olan denizin bir cihetini tenvir ederek ceryân eder gibi görünen şu'â'-ı rengârenge bir biçâre şâirin yes ve ıstırab içinde bulunduğu zaman arasına nazargâh-ı iştiyâkından geçen parlak ümitlere nurânî ziyâlara benziyordu. Güneş battı. Siyâh olan denizin üzerindeki semâyı da zulmet istilâ ederek manzara muhîş bir hâl kesb etti. etrafta görünen dağlar zîr-i pâyında lerzân iken mâfevkine çıkmak için rüzgâr ile çarpışan kara denizin mahv ettiği nice bin gemileri görmüş ve binlerce ağlayan rûhların ızdırâbını yakını olan semâya haber vermiş. O dağlar ki artık ihtiyarladığı cihetle başlarına inen dumanlarla Sefid-i ser görünüyor. Ve uzaktan uzağa mestûr-ı serâir olan ufûklar mâîye mâil bir takım sisler içinde meşhûd oluyordu. Benim ise dûcâr olduğum buhrân-ı asabi ve vücûdumdaki kuvvet ve tahammülü kırdıktan sonra kesb-i sükunet etmeğe yüz tuttu. Bu hâl-i nâtüvânî ile güvertede bir iskemlenin üzerine o acaba şu tutuşmuş fikrimin alevlerini emvâcınla söndürmek mi istersin ?

Yoksa fikrimdeki boraları, fırtınaları kalbimde kopan kıyâmetleri tenzire mi kalkıştık? Yüzün neden bu kadar siyâh. Kâinata karşı rûz u şeb döktüğün gözyaşları ne için ? Yoksa sen de kainâtta hükm-i fermâ olan bir kâunun-ı umûmî-yi tabiatının mazlûmumuydun ? En galeyânlı bir zamanında emvâc-ı heyecân engizinin

mafevkinde parlayan bir küçük yıldızın revnakına bir leke veya letafet ve tarâvetine zerre kadar hâlel getirdiğini hiç gördün mü ? Semânın rûy-ı zemindeki âlâma bu kadar bî kayd bir nazarla bakışına ne diyorsun ? Sanırım ki sen de benimle hem fıkırsen sanırım ki sen de benim gibi muzdaripsin.

Biz Varna'ya çıktığımız zaman güneş de semaya çıkıyordu. Yergöğü'ye vasıl olupda (Oryan Eksprese) bindikten sonra hiçbir yerde tevakkuf etmeyerek Kemâl-i sûretle yolumuza devam ettik. Bu şimendiferin ne kadar mükemmel ne kadar rahat olduğunu bilirsin. Yemek salonları ve yatak ve mutâla'â odalarının nefâseti cihetiyle bana şimendiferden ziyâde seyr u seyâhat eder bir küçük otel demek becâdır. Yalnız Paris'te akşam ta'âmı için bir saat tevekkufla yolumuzu takib etmeğe başladık. Gece yarısını iki saat geçmişti ki kalaya muvâsalat ettik. Gece pek muzlim rüzgâr pek şedid idi. Gökyüzü simsiyah denizin yüzü bembeyaz idiyse de yine yolumuza devam ettik. Vapurun pişgâh-ı azimetinde uçurumlar açan dalgalar güya vapurun hareketine mâni olmadığını görerek kudurmuşcasına bir şiddet ve savletle önümüze şiddetle çarpardı. Envac-ı mahşerumunun üzerinden ta afakta bir siyah nokta göründü. Artık sahile takarrub ediyorduk. Zira o nokta-yı âlî ve hür İngiltere idi.

Sâmî-Pâşâzâde Sezâî

Saâdetlû Abdülhâk Hâmid Bey efendi hazretlerinin geçen nüshamızda münderic gazellerine Ali Ulvi Bey tarafından yazılan ve Gayret'e derci iltimasıyla gönderilen tahmistir.

Sanırsın kalbimin esrârı didârımda peydâdır
Yüzümde pertev-i sevdâ hemîşe cilve peymâdır
Görenler der : Bu biçâre esîr-i âşk u sevdâdır
“Benim her hâl u kalumda senin âşkın huveydâdır
Dil u cânım senin âşkın, senin derdinle şeydâdır”

Beni bir şâir-i mâhir kılan ey mâh ! Sensin sen
Senin âşkın ne rengin şiirler ilhâm eder bilsen
Bulur ulviyet efkârım cemâlın geçse yâdımdan
“Bu alemde senin feyzinledir bir şâir oldum ben
Senin için her ne söylersem o bir şiir-i dilâradır”

Düşündükçe seni zevk-i muhabbet yâde gelmekte
 Cemâl-i hûr pür hüsn u letâfet yâde gelmekte
 Sefâ-yı canfezâ-yı bezm-i vuslât yâde gelmekte
 “Hayâl meclisinde fikr-i cennet yâde gelmekte
 Bu yüzden bir hidâyet-i nurî vicdânımda peydâdır”

Şikayet eylemek havfıyla yâr-ı dilşikârımdan
 Beyân-ı nimet-i aşk eylemem, dönmem kararımdan
 Eğer endişe izhâr eyleyüpte iğbirârından
 “Haberdâr olmayı isterse yârân hâl-i zârımdan
 Beni söyletmeyip sen nâzenini görse evlâdır”

O dem vâkıf olurdu mihnet-i aşkım nasıl mihnet
 Nigâr-ı cevri mu’tâdım nasıl âfet, ne bî nefet
 Beni haklı görürdü zâr u meysus olmada elbet
 “O dem hemhâl olup anlardı efkârım ne illet
 “Hayâlâtım ne yolda derd-i hâlâtım ne sevdâdır”

Tahminen bundan sekiz dokuz ay kadar evvel elime geçen ve bu defâ Gayret’e derc olunan makale üzerine o zaman kaleme aldığım halde neşr ettiremediğim bir varakadır ki bu defa aynen Gayret’e tab’ ve neşrini münâsib gördüm. Terakkiye o kadar müsteidd bir şâir-i nursideyi tebriğe bu kadar geç kaldığımdan dolayı teessüf ederim.

Mutâla’â

Edebiyatımız devr-i fetretini atlattıktan sonra Osmanlılığın şanına lâayık bir surette terakki etmeğe başladı. Sibât-ı edebiyenin her biri nevbahâra tesâdüf etmiş nihâl-i gül gibi türlü türlü nazar-ı ruba renklerle temin-i istikbâle istidadını ibrâz etti.

Şinasi’nin zaman-ı hayâtında fikr-i şaşadârı güneş gibi efkâr-ı edebiyeyi tenvir etmişti. O harikâ-yı edeb kabir-i muhteremine çekildikten sonra ise hayâl-i ruhâniyeti kamer gibi fikirlerde peydâ olan o âlem-i nurâninin idâmesini tekeffül edip duruyor.

Bir zaman Edebiyat-ı cedideye tarîzi vecibe-yi zimmet add edenlar ilerde ömürleri vefa ederse onun terâkkisine gayret-i vazife-yi insaniyet bileceklerinde şüphe etmiyorum.

Çünkü dünyâda pek çok mehâsın vardır ki kendini âleme teslim ettirinceye kadar uğramadığı tariz, görmediği tahkir kalmamış. Bununla beraber mürur-ı zaman ile yine herkesin teslimine mazhar olmuştur.

Bir kere nazarlarında cinân-ı saâdetin tecellisini görenler bulundukları mezâr-ı cehâlet içinde kalmaya tahammül edebilirler mi ? Bir takım zevât gibi meslek-i kudema muhafızlığında kendini imâm tanıtmakla iftihâr edenler muhtemeldir ki ömürleri vefâ ettikçe mesleklerinde sebât etsünler. Ya erbâb-ı şebâbın nevresidkân-ı irfânına ne tevciye bulunabilir ki âsâr-ı kalemiyeler ile istikbâl-i edebin teminine her birisi yegâne kifâyet etmeğe ibrâz-ı istidâd ediyorlar. Âlem-i matbuata velev sathı olsun atf-ı nigâh edenler müddiamızın isbâtını kâfil bir çok âsâr-ı edebiyeye tesadüf edecekleri gibi bu bâbda bizde yeni bir misâl arz etmek istiyoruz. Mâlûmdur ki havarık-ı udebâmızdan Ekrem Bey efendi hazretlerinin mekteb-i mülkiyede açtıkları derslane-yi edeb onu mütakib bir çok mekteplerde ve bâ husus hukuk mektebinde edib, sahib-i kudret izzetlû Fehmi efendi hazretlerinin o meslek-i makul-ı edibe tevfikten açtıkları derslane-i edebi söylemek istiyorum. İşte nevresidkânımız arasında ashâb-ı iktidâr yetiştigine delil olarak göstereceğim. Misâl henüz genç bulunan ve şura-yı devlet-i muhakemat dairesi reisi Kudret Enisi Sahib Bey efendi hazretlerinin mahdûmu olan Osman Bey'in mektebinde vazife olarak kaleme aldığı eser-i şâirânesidir ki o dershâne-yi edebin nümûne-yi tahsili add olunmağa layıktır. eser dikkatle mutâla'â olunursa üstâd-ı edibinin nazar-ı tashihine şâyân görülecek bazı cihetleri vardır. Fakat heyet mecmuası itibariyle ve bâhûsus sahibinin hadaset sesini cihetiyle hakikâten fevkâlade add olunur. Henüz hâl-i nümûde bir fikir-i nevdemidenin mahsulu olan bu makale nuraniyet-i sehere benzer manzarasında eser-i zulmet görünürse de ulviyet ve letâfeti kulûba hayret verir.

Öyle şâirâne teşbihleri öyle mülâhimane edâları cami'dir ki okunurken mu'indâr bir nigâh-ı âşıkâne gibi kulûbı teşhir eder. Gerçi şive-yi ifâdesinde bir dereceye kadar icbâr-ı tabiat eseri görülürse de letâfet-i sâiresi her halde onların setrine kâfidir.

“Kelebekler çiçeklere âşık da gönüllere konar” ibaresindeki zerâfet-i teşbih, nezâket-i tasavvur Beyenilmeyecek şeylerden midir ? İşte kelebekler çiçeklere sevda gönüllere konduğu gibi böyle fikirlerde öyle nevdemide zihinlere konuyor. Bu terakki eseri değilde nedir ? Nur-i mâhî çiçek yaprakları arasında uyutmak ne güzel, ne dilnişin tasavvur-ı gariptir ki şâirin her sözü kendi makâlesini tavsife bir lisân oluyor. Nur-ı kâmer çiçek yaprakları arasına aheste aheste nüfuz ettiği gibi böyle nazik tasavvurlarda öyle genç fikirlerde dolaşıyor. Buna terakki demezler de ne derler ?

Hele makâlenin hatimesi olan ibâre ki letâfette yukarıdan beri tarif olunan safâ-yı nevbâhar için getirilmiş bir numûne add olunur. Şâirin isbât-ı iktidârına yegâne şâhit-i âdildir.

İşte makâlenin bir sûretini buraya derc ediyoruz.

Menemenlizâde Tâhir

Makâle-yi şâirâne

Bahâr şafakın zemine doğru ruku’ veyâ zeminin yıldızlara takarrub için kıyam ettiği bir zamandır.

Semânın mâiliği zemine, zeminin yeşilliği semâyâ aks eder. O iki latif rengin birbiri derâgûşu öyle rengin manzaralar tevlid eder ki insân kendini şems-i garbın ziyâsıyla televvün eden o nûr âlemlerinden nişân virân bulutlarda dolaşıyor zanneder.

Gece mehtâbın ziyâ-ı nermine her çiçeğin arasına iner, koynuna girer. O küme küme çiçekler ebediyetin tarik-i sübhânesini indiren kehkeşânlar gibi nûrânî renkler izhâr eder. Envâr ile karışan o renkler bûlar meleklerin kanadından düşen -tüyler-le yazılmış eşâr zannolunur.

Zâten bahâr tabiatın mecmu’a-yı eşâridir

Ekseri tabiî şairler ondan iktibas-ı şiir ederler. Kuşlarda hayt-ı şu’â’-ı âfitâba benzer satırlar teşkil eden o rengin güftelerin bestekârıdır. Bahârın her zamanı bir seher olduğu gibi her seheri de sabâh-ı ebediyetin yere düşmüş bir gölgesidir. Tulu’ı ruhu, gurubu fikri bidâr eder.

Akşam kâinatın huzûr-ı ilâhîde kemâl-i meskenetle secde ettiği bir zamandır ki âfâka yayılan o sükûnet-engiz ulviyet o hamuşî-i hüzn- âmiz hep o ibâdet-i mütiânenin eser-i halâvetidir.

Bahâr-ı sevda pürsitânın belki elel umum gençlerin en sevdiği bir mevsimdir. Kelebeklerin çiçeklere, aşk da gönüllere konar çiçekler ihtizaz ederse gönüllerde titrer.

Kemâl Bey efendinin (Nur akmağa renk yağmağa başlar) dedikleri gibi bahârda hayât akmağa “ruh yağmaya başlar. Her yer canlanır. Suların akışı başkalaşır, denizin rengi değişir. Rüzgâr başka yolda eser. İnsanlar başka türlü hisseder. Gök güler, bulutlar, yıldızlar, çiçekler, çimenler, kuşlar güler. Yekser kâinâtı bir hânde-yi rengîn istilâ eder. İşte o hânde bahârdır.

Şunu da arz edeyim : Bazı gözlere bir yetimin nadiren yüzünde görülen tebessüm bahârın kahkahalarından daha şirin görünür.

Manzûme olarak yazmağa başladığım ve dört yüzü mütecaviz beytini yazdığım halde nasılsa aşağısına devam edemeyerek haliyle terk ettiğim hikâyede yetmiş yaşında bir ihtiyârın söylediği bir manzûmedir.

Bir bahârın seher zamanında
Her taraf ibtisâm ederdi bana
Bülbülün zîr-i âşiyânında
Ben de tutum bir âşiyân-ı tenhâ

Bülbül öttükçe ol hazin nağmât
Gönlüme inbisât ederdi nisâr
Neşesinden gülerdi hissiyât
Netekim nûra gark olur ezhâr

Duyduğum nağme-yi garib edâ
Gönlümü pâk ederdi mihnetten
Neşe-yi girye bahş rikkatden
Dilde bin zevk olur idi peydâ

Nitekim bâd-ı hoş vezzân-ı bahâr
 Asmânı eder buluttan pâk
 Encüm-i bî hisâb ile eflâk
 Çehre-yi inbisât eder ezhâr

O zaman ben de andelib-i âsâ
 Nağme kâr-ı safâ idim. Feryâd!
 Yine ittim o günleri ben yâd
 Genç idim, bahtiyâr idim. hayfa!!

Başka bir şeydi ettiğim tasvir
 Nakl-ı mâziye başladım. Heyhât!
 Bitti fikrimde kudret-i tekrîr
 Galeyân etti dilde hissiyât

O zaman bağ-ı aşk olan gönlümde
 Zevk-i mâziye bir mezâr oldu
 Bana kâinât dar oldu
 Yaşamaz dert ile dolan gönlüm

Dağda sahrâda gezdiğim demler
 Görüyorum gülde goncada her an
 Renk-i mâzi-i ömrümü handân
 Duyarım-hayf- der cihân yekser

Geceler encüm-i münir-i semâ
 Gündüz ezhâr-ı dilpezir u latif
 Görsem ihtâr eder o mâhi bana
 Nâmını bâd eder nesim-i hafif

Gökte manzûr olan şu mâh-ı münûr
 Sûret-i hüznünü eder tersim
 Gül-i nevresitede o renk-i besim
 Levhâ-yı inbisâtını tasvîr

Elli yıl geçti etmedi ittifâ
 Dildeki âteş-i muhabbetini
 Yâde geldikçe ağlarım hala
 Gayıb etmez gönlüm harâretini

Menemenlizâde Tahir

Tashîh

On beşinci nüshâda Hâmid Bey efendinin “Bunlar Odur” nâmındaki eserlerinden nakl olunan parçanın

Dil-i masûmı titredi feminde

mısraındaki titredi kelimesi titretti suretinde yazılmış ve biraz aşağıda “birinci iki mısraının” denecek iken “birci iki beyt” denilmiştir.

Bir de Hâmid Bey efendinin âsârına dair yazdığım makâlenin başında bulunan “çiçek” serlevhâsı sehven konulmuştur.

Birinci sene, Numara 17

20 Nisan sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemâl Beyefendi hazretlerinin bundan bir çok zaman mukaddem yazmış oldukları bir mektûptur ki başında bir miktar yeri derc olunarak husûsiyâta ard cihetleri ki aşağısıdır, terk olundu. Müşarûn-ileyh hazretlerinin bazı âsâr-ı cedidelerini neşr ile müftehir olduğumuz gibi arasına henüz genç iken yazmış oldukları eserleri de derc-i sahife-yi iftihâr ediyoruz ki o büyük edibin küçüklerinde de ne kadar büyük bir iktidâra mâlik oldukları anlaşılın.

Gerçi bunu da gazetelerde risâlelerde bir çok âsâr-ı atikâlarını görmekte okuyanlar anladılar fakat delailin teksir ile davi kuvvetini gaib etmez belki tezyîd eder.

Geldiğin yerlere azm et yine es peyk-i şimâl
Bizden evvel mir-i keremkâra selâm ile yürü

Bahs-ı hicrânımı aç zâr-ı derûnum şerh et
Ah cansûz gibi keşf-i merâm ile yürü

İmtidâd-ı eyyâm-ı iftirâk iştidâd-ı âlam-ı iştîyâk-ı icâb ve o hal ise vâdi-i iştikâde inân-ı hâmey-i sevk-i fesahat feza-yı itnâb etmekle sergüzeştemi hadden ziyâde tefsil ve rabita-yı kelâm bir mukaddeme ile tekmil etmek isterim.

MUKADDEME

Menem çü kû-yı bemeydân kısmet-i mah-i visâl¹¹
Besolcân kazâ munkalip zî-hâl be-hal

¹¹ Kavuşma ayının kısmetinin meydanındaki mahalle benim
Kaza solucanıyla halden hale giren benim.

deriğâ ki istidâd-ı ezeli nûzhet serâ-yı huzûr olan gülîstân-ı mülûkûta böyle bir mezbele-yi nâsûti müreccâh görüp ilâdan esetle tenezzül ve sefâdan cefâyâ temâyil eylemiştir.

Biz bu mihnetgeh-i heşiye küçükten geldik
Yoksa kim eyler idi terk-i kühen cây-ı adem

İbâ-yı ulviye adim ve ümmühât-ı süfliye akim olsun ta gönlüm gibi azâde seyr-i çimenzâr-ı ıtlâk olan bin tıfl-ı sevdâ mizaç mehd-i cümbüş nümâ-yı anasırda esin ve dest pâyı beste-yi kumâd takdir olmak mümkün olmaya ! Ve dâye-yi gerdun aguş tasrifinde hunâb ciğerle perverde edecek ve nâle-yi cansuz ıztırâb-ı işitecek bir felâket zede bulmaya! Yârâb bu kürre-yi devvar ne garip sanattır ki ibâd-ı mutlakada deverân eden ecrâm-ı saireye nisbet ecsâmın eczâ-yı ferdiyesi gibi ancak kuvve-yi vahime ile tayin olunur. Ancak hordebîn basiretle bakılsa her zerresinde bir âlem-i diğêr bulunur. Nice kürre-yi devvâr ki hâk-ın belki her kabzesi tealluk heyûlâ-yı tekvin ile hezerân suret bulmuş bu nice nice güher-i cihâh baha-yı hayata mahzen olmuştur.

Durur sad cevher-i cân mühtefi her bir gubârında
Hezerân genc ile lebriz bir virânedir âlem

Yârâb bu güher-i hezerân renk-i hayat ne acayib bir kudretidir ki taalluk etdiğı eşbâhın bazısına feyz-i husûsî haciz-i cehl-i mutlakta bir hareket-i kisriyeden ibaret iken bazısını madunü'l vücub mertebe-yi kısva-yı tasarruf ve tefekküre ilâ eyler bu feyz-i kâmile mazhar-ı zübde-yi masnuat olan vücud-ı insanidir. Vücûd-ı insanî hâmil-i esrâr-ı sübhânıdır. Ama cemiyet-i külliyesi hasebiyle acz ve hayreti izz ve kudretine müdânidir. Yârâb mecme'-i âsâr-ı kudret olan fitrat-ı beşeriyede buna acz ve hayrettir ki kademi mücerret lezâiz-i hayâtından istifâde için tahrik eder. Fakat her kademde hademü'llezzet olan intikâ'ı hayât merkezine doğru gider.

Gitmede ömr-i güzeşte merkin-i istikbâline
Gamla emrâr olunan günlerde isticâlinde

Hâl-i mâzîden kıyâs et pürtevâ müstakbelin
Böyle dünyâ-yı denî gam-ı havarinin vay haline

ve her nefesi isâl-i çerağ-ı hayât için alır ancak her nefeste ol çerağ-ı cihân firûzun
müddet-i işti'âli azalır.

Namık eyler bir nefes ibkâ u efnâ-yı hayât
Ömrü gör ma'nâda hem vücûd hem nâbûddur

Hâsılı ne bir dakika devam-ı hayata emniyet var ve ne de bad-ü'lmemât tertib
edecek hâlâte...Bir taraftan fenâ-yı tabî'i takarrüb etmekde ve bir canbeden etraf u
enhâya her demde birn türlü âfet u belâya gelup gitmekte

Taş olsa dayanmaz buna cân nice dayansın

Bizim gülistân-ı âlem dediğimiz bu kabristân-ı eazimdir ki her köşesinde nice
ebnâ-yı cinsimizin nişâne-yi cism-i bî nişânı ve belki bakiye-yi gubâr-ı istihvânı
müşahade olunur. Ama derûnunda bunca sermest-i hayret bulunur ki ol bismilgâh-ı
fenâyı meyhane-yi zevk ve sefâ add eylemiştir. Mülâhaza etmez ki sâki'yi eyyâm
idâre-yi nih cam-ı nili fâm ile bunca bezm-i müretteb ve rindcem meşrebi yenmiştir.

Elnâs fî galat uma yaradbehem
Kânihem gonem fî dâr-ı cezâr
Reşk u hased ol esir-i şerâb-ı gafletle ki
Gamı yâd etme getür câm-ı safâ mu'tâdı
Bize mi kaldı imâret bu harâb âbâdı

Nağmeleriyle nüşânûş-ı terfihinde emrâr-ı zaman eder ve hayf-ı ebed ol dilseyr-ı
hunâb-ı hasrete ki

Herkesin bir derdi var âlemde ama dostem
Herkesin derdiyle ben biçâre giryânım diriğ

Nâleleriyle eşk-i cuşâcuş-ı telahhüfde efnâ-yı cism natüvan eder.

Akıl nice eşk-i teleffühde efna-yı etmesinki zaten devrân felâket-i nişânın âlâmı tabiyesi ateş-endâz hanümân tâkât iken bir taraftan dahi nuhûset-i iktirânın etvâr-ı reddiyesi mirvehezen naire-yi mihnet olmakta da bir âkil yoktur ki tabiat-ı âlemde eser-i mürüvvet bula.

Kaht-ı vefâst derye-yi âhirü'z-zamân
Hân ey hekim perde-yi uzlet besâzhân¹²

ve bir kâmil yoktur ki bu bendergâh-ı gamda-i istidâd ile müstefit ola.

Bir devirde geldik ki bu bazâr-ı fenâya
Sermâye-yi 'irfanı olanlar zarar eyler

Eclâf-ı erâzil ahlak-ı zemimesiyle ol kadar telvit-i âlem etmiştir ki 'arifân-ı pâkdâmen kâmet-i istidâdından sad mertebe kütâh olan câme-yi imâlını dest-i kanaitle kat kat birçide etmedikçe hiçbir tarikte hareket edemez. Ve etse bile hezerân leke-yi şenâitle âlûde olmadan menzil-i maksuduna gidemez.

Ruy-ı zemin-i zember eki-yi nâ kesân-ı halk
Muhtâc-ı şost u şû-yi diger âad kocâst Nûh¹³

Yârab merâtib ve meâliye vusûl-ı kemâl züll u hakaretle ele geçen damını püside-yi te'zim ve nihâde-yi fark tekrim etmeğe mevkûf olunca fezâil-i ahlâkı meksebi-i istihkâk bilenler neylesin neşâd-ı emel ki müntekşeliğe kalır. Serbestân-ı himmit lâcurum ihtiyâr-ı humâr yes eder

Bir mi ki neşvesinde ola bû-yı imtinân
Senk-i kazâ dokunması yeğdir sebusına

¹² Vefa kıtlığıdır ahir zamanın
Ey hekim dikkat et uzlet perdesini çek.

Yârab safâ-yı dil nihâyet ‘acz ve meskenetle gerdiş-i minâ-yı tal’adan raşha gedâ-yı ikbâl olmağa inhisâr edince ‘irfân ve idrâki medâr-ı inşirâh add edenler ne ile def’-i gumûm eylesin. Devâ ki musâ’ide-yi zamaneden ibâret olur. Cerihadârân-ı fütüvvet mutlakâ elden gider.

Kefen beyâver u tâbut ve câme nilî kan

Ki rüzgâr tebibest u âfiyet bimâr¹⁴

Elde sermâye cevâhir-i idrâkten ibaret sûk-ı âlemde nekâdar iç âb-ı ruy mezellet iken bana ne fâide müttertib olur. Tatalım ki olmuş, çeşm dikkatle bakılsa kâle-yi ikbâlin neresine rağbet olunur ki penbe-yi târ ve pudu nice hândanın harâbe zarında perveriş bulmuş ve elvân-ı ziynet-numûdu bin mazlûmun eşk-i dide ve hûn-ı ciğeriyle hasıl olmuştur.

Ba’ın nekû metâ-yi bâzar-ı rüzgâr

Ey vâý bir tabiat müşkil pesend-i mâ¹⁵

Eh lisân-ı hâl ve tercümân-ı mafiü’l balam olan şu arizada hırâş-ı cân olacak böyle bir mukaddeme ile tasdi’-i ser aliyelerine ictisâr etmez idi.

Bu değildi garazım neyleyim eyvâh oldu.

Ancak gönlümdeki âlâm-ı ‘inân ribâ-yı sabr ve aram olarak bî ihtiyâr bu vâdiye sevk-i semend-i efkâr eyledi.

Çarhın sitemi cânıma geçti: Nola olsa destimde kâlem fitne-yi bir pâ-yı zamana Sergüzeşt

Kalem-i giriftem ve güftem selâm-ı benüvisem

Hikâyet dem-i hicrân temâm benüvisem

Hikâyet dem-i hicran u der-i müştâki

Zesâd güzeşt nedâhem-ı gedâm benüvisem

Vaktâ ki vapurda kemâl-i hüzn-i derûn ile resm-i vedâi icrâ ederek:

Gitti cevri-i dûr ile cân bir yana ben bir yana

¹³ Halkın kimsesizlerinin yer yüzü, başka kuruluğa ve yaşlığa muhtaç kaldı. Nuh nerde ?

¹⁴ Kefen, tabut getir yas tut. Çünkü zaman tabiptir ve hastanın şifasıdır.

Tehassür ile efendimden ayrıldım. Ol kademde âlâm-ı firkât takat-ı güzâr olmağa başladı.

Firkât ki dedik kazıyye malûm

Tefsili husule sâz olacak bir hâl ile dide-yi tahassur vapura bakar ve girye-yi teessürüm deryâyâ akardı. Bezm-i germâgerim ülfet u dilnivâzâne muamele-yi uhuvvetlerden mehcuriyyeti tefekkür ettikçe ne mertebelerde ıŖkte ser u mutâd olan mübâh asât-ı ilmiye ve muhâverât-ı Ŗiiriye ki hakikatte gıdâ-yı dil u cân ve belki mahasıl ömr-i güzêrân idi. Anlardan mahrûmiyeti tahassür etdikçe ne derecelerde cerihâdâr-ı keder olduğumu tarif muhâldir

Ser-i cinân ki neyâred Ŗenid bîŖâmân

Gamî cinân ki nesim mebâd diğer bâr

Mâzi ile beyân-ı hal ediŖim nefî hale haml olunmasın. Hala derûnum nâire-yi iftirâk ile sûzân ve neŖve-yi ezelin bu humârı dahi olan ve kemâkândır. Dem çekmez ki, sohbet-i cân perverileri yâd ve mehâsen-i enisü'lülfetleri ta'dâd olunmaya

Deniz tevâz-ı hayâl men fikr-i tevâz-ı mukâl men çün burud ki rikte-yi derûn derd-i mefâ müsellemler-i lanet o ülfet nifâk-âmize ki perde-yi dûr-ı müşâhade-yi cemâle ve cemâlin dideden ayrılmasıyla hayâl dahi dilden zâil olur.

Ma'rifet-i kadim nâ hicr-i hecâBeyi Ŗeved

Gerçi beŖahs-i âbi der nâzârî mukâbilem

Mâhasıl tarif-i iŖtiyâk için en fasih lisân vicdân-ı hakikat beyânlarıdır. Biz tafsil-i macerada tarik-i ihtiyara gidelim ve silsile-yi vakaîi ser satırnâme-yi ihlâs edelim. Rûz-ı firkâtten pek az sonra Viyana'dan bir keremnâmeleri Ŗeref vârid oldu. Teharrisi orada buyurulan niŖân ise o günlerde çıkmıŖ ve gazetelerde dahi yazılmıŖ olduğundan ahkâmının infâzına hâcet görülmemiŖtir. Ancak böyle mâfevkâlmakâvele esnâ-yı râhda muharebeye ibtidâr buyrulması kullarınca bir derece ümid hâsıl etmiŖtir ki yol eyyâmını ramazan saati gibi dakika be dakika add

¹⁵ Zamane pazarının bu iyi mallarına rağmen bizim zor Beyenen tabiatımıza yazıklar olsun.

ve şumâr ve inkizâsını on beş gün geçtikten sonra her an mevdu' olan keremnamelerinin zuhûruna intizâr ederek birkaç eyler.

Ağla hey gözlerim ağla ne gelur var ne gider

Hiscâliyle emrâr-ı eyyâm eyledikten sonra bir subh-dem ki âfitâb-ı envâr dahi hasret gibi çok giryebân-ı seherden nümâyan oldu. Mahzunâne câme hâb-ı muhannetten kalkup beytülhazininin dağlara nazır olan bir köşesinde oturdum.

Hayrân hayrân nigah ederdim. Etrafa bakar âh ederdim. Gerçi zaman hengâm-ı erbain idi. Ama itidâl-ı hevâ ve letâfet küh u sahrâ rûz-ı hazardan naz getirir idi. Çünkü bu sene İstanbul'da eyyam-ı şitâ reşk-i bahâran olacak bir halde güzerân eyledi.

Bu hâretle geçirdik erba'ın-i hecri kim

Cemreler peydâ olundu âh âteşbârdan

Etrafta bir iki dadika bakar bakmaz sabahın ve görünen âsâr u eşbâhın hâlat-ı tabi'yyesi bir derece tesir ederdi ki galeyân-ı sevdâdan bir canbih nigân etmeye kudretim kalmadı. Der an gözlerimi yumarak yere kapandım. Hayli zaman sonra oldukça taklil-i ıztırâb ile doğrulup yine her tarafa emrâr-ı nazar ettimse de ne faidesi var ki ol feyz-i ruhâni zâil olmuş ve âlem yine eski hâlini bulmuş idi. Meşreb-i âşikâneye yemin ederim ki müddet-i ömrümde böyle sevdâlı bir zamana tesâdüf etmediğim yoktur. Efendimize şâirâne bir ta'refnâmesini gönderecek kadar temâşasından dilseyr olamadığıma hâlâ müteessirim. Bu hâlâtın gönülde kalan ızdırâbıyla mahzûn mahzûn bir zaman esbâb-ı inbisât-ı taharri eyledikten sonra üstâd-ı celil-ül münâkıb Galib Bey efendinin yastık üzerinde bulunan divanı gözüme iliştiğinden derhâl sarılıp açınca garib haldir ki sahifede

.....

.....

beyti zuhur eyledi. Kıraatinden hâsıl olan tesirimi nasıl tarif edeceğimi bilemem. Dünyâda ne kadar âlâm u efkâr var ise cümlesi başıma uşub bî ihtiyâr sokağa fırladım. Tavır ve hareketimi gören mutlaka divane zannedirdi. Yolda envâ' tasavvurat ile uğraşarak serâpa bahs u münâzara kesilmiş olduğum halde kaleme

varmış isem de bak belâya ki o günde Sadullah Beyimizin gelemeyeceği tuttu. Bir müddet yalnız sıkıldıktan ve biraz zaman eğlenmek için tercüme ile uğraştıktan sonra odacı bir mektûp getirip yazı takımının üzerine bıraktığından hemen taraf-ı âliyyelerinden gelmiş olmak hayaliyle üzerindeki mühüre ve yazıya bakmaksızın bir derecede telâş ile açmağa başladım ki 'zarfını dört yerinden yırtmışım. Mektup meydana çıkınca ne gördüm. Kendisini günahım kadar sevmediğim bir mucizdenmiş. Elden ne gelir ? Bunun üzerine hemen kağıdı yere atıp zât-ı âlilerini düşünmeğe başladım. Kulunuz ınkıtâ'-ı muhâberata sebep aradıkça vahime

Gazü'l vefâ-i vefâzü'lkader u inenfenecet

Mesâfetü'l hâlef bînü'l va'd velamen

beytiyle tevcih ederdi. Vicdânım ise efendimizi fegultü leha innel kirâme galil adadında dahil ve "kavl bîmakalül kirâm feul" mealini kâil bildiği halde baht-ı siyâha isnâd-ı kardan başka cevap bulamazdı. Her ne ise âlem-i efkârda aşır haddini tecavüz ederek teşkin ıztırâb için hasb-i hâl edecek bir yâr-ı muvafık ve eğelenecek bir câ-yı müsâid taharrisine lüzum görünmekle kalmadan doğru köprüye indim. Ve ahabbdan Yeni Köy'de bulunan bir zâta gitmek üzere vapura bindim. Hele hevâ u deryâ ve kûh u sahrânın letâfetini tarif edemem. Vakitsiz meyvanın lezzeti mevsimindekine benzemediği gibi kış mevsiminde bahar dahi âdi bahâra asla kıyâs kabul etmiyor. Güyâ ki şâhid-i sal hal-i eyyâm-ı şebinde kesib-i sebâb ettiğinden vücud-ı nâzenini serâpâ behcet ü sürur ederdi. Nasıl beyân edeyim. Temâşası temâşâ-yı hüsn-i dehr aşub gibi tatlı tatlı bir hüzn irâd ederdi ki ta'rif kabul etmez. Bu hâli seyr ederek gide gide vapur mirgüne yaklaşmağa başladı. Bendeniz geçen demleri tasavvur ederek hayrân iken birden bire sahilhâneleri karşıma gelmeğe engümnigâhımız olan odaya nigâh eyleyince ne gördüm ? Hayâl-i âliyyeleri rûh-ı revân gibi her canibde zâhir ve bezm ü dâinin hüzn u vahşeti her köşesinde muncemir olmuş. Bu temâşanın derûnumda hasıl ettiği hali ta'rif etmeyeyim.

Zirâ ki anın zikri de bir güne elemidir.

Gerçi vapurun sürati bir lahzâdan ziyâde seyrine meydan vermedi. Ama o misâlin hayâli ilelebet ayine-yi nazardan dûr olmak mutasavver değildi. Uzatmayalım sular kararmakta iken mahal-i maksuda varıldı. Meğer o akşam mehtâp olduğundan sahib-i hâne bazı ahabb ile bir bezm-i sohbet tertip etmiş. Onlar vurûd-ı

acızânemden izhâr-ı meserret ettikleri bendeniz dahi böyle bir meclise tesâdüfümünden memnun oldum. O gecenin hengâme-yi zevk ve sohbetinden evvel bir kere içinde bulunduğumuz mahali tarif edeyim...Bu kasr-ı zebinde bir malike-yi deryadır ki yarı beline kadar sudan çıkarak kenara kurulmuş, üzerinde bir nihâlin saye-i berk u şahı kâkül gibi perişân olmuş. Mehtâbın hayyat-ı şu'lesi şâne-yi elmâs gibi ol kakülü tarandı. Vüsatında bulunan revzen vas'-ı derunundaki fânûsların inikâs-ı şu'arıyla bir sine-yi nûr-efşânına ve iki tarafında şehnişin vari taşra çıkmış olan iki pencere ise iki büstana dönüp peşgâhını muhit olan körfezciğin âbı meyânında peştemâl olmuş ve kenarındaki ufak ufak mevce ve habâbların feyz-i mehtâptan kesib ettiği letâfete bakılınca etrâfı dür u güherle dolmuş zann olunurdu. İki taraftan kühsâr ağuşunu açıp heman meyânına sarılacak gibi görünür ve pişgâhında derya göz yaşları dökerek yerlere sürünürdü. Kühsâr dediğim iki ufak tepeciktir ki üzerlerine gayet hafif bir sehâb müstevli olarak şâirâne bir nigâh ile bakılsa serini dūd-ı sevda bürümüş iki âşık-ı âşufteye teşbih olunur ki meyânelerinde güzerân eden nesim bir suret-i hazin ile yekdiğerine hevâ-yı aşk ve muhabbetden iblâğ-ı peyâm eyler. Ve her birinde bir murg güya dil-i şeydâ makamına kâim olub hezâr ah ve feryâd ile dâstân-ı şevk u gamı söyler.

(mab'adı var)

Hâmid Beyefendinin eşârına dâir yazmakta olduğum makâlatın mab'adı yazılmış ise de Sa'âdet gazetesiyle açılan bahs devam ettikçe bir taraftan da bunun yazılmasında bir münâsebet göremediğimden o bahse hıtâm verinceye kadar mab'adını tehir etmeğe mecbûr oldum.

Tashîh

Geçen nüshâda bir şâirin eseri hakkında olan mutâla'âda üçüncü sahifenin birinci sûtûnunun üçüncü satırında mektûbunda da açılmıştı denilecek iken (de açılmıştı) kelimesi unutulmuştur.

Birinci sene , Numara 18

2 Mayıs sene 1302

GAYRET

İhtâr

Muharrir-i âcizim Elhân nâmında olan mecmû'a-yı eş'ârı tab' olunarak meydân-ı intişâre konulmuştur.

Âsâr-ı âcizânemi manzûr-ı nazar-ı rağbet buyurmağa tenezzül eden erbâba mutâla'â ümid ederim ki Elhan'ımı da o şereften mahrûm etmezler.

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin on yedinci nüshada münderic mektûplarından mâb'ad

Deryâ dediğim tahrik-i hevâ ile cûşâ gelmiş bir aşuftedir ki taşlarla sinesini döğerek serâpâ eşk-i hasret olup ağlar ve silsile-yi celâl her tarafını zincirlerle bağlar, veyâhûd bir ayine-yi abdârdır ki âsmânda görünen yıldızlarla kehkeşân, habâb ve serv-i simin suretinde ve havada dolaşan pâre pâre ebrler, tûde tûde mevcler heyetinde her canibe aks eder. Veyâhûd haclegâh-ı hüsn u aşka döşenmiş bir mâî kâlâdır ki mehtâbın ta reş'âi üzerine yer yer gümüş teller ve çemen pûş dağların in'ikâsı etrafına köşe köşe dallar işlerdi. Hele serv-i simine bakılsa nûr-ı mücessem bir nâzenin eder ki baştan ayağa ûryân olarak deryâda şînâverdi. Deryâda değil belki bir kasr-ı mînâda gezerdi ki her taraftan 'aks-ı endâmı bir diğer serv-i simin âşikâr ederdi. Mehtâp ise güyâ bir züleyhâ idi ki derd-i hicrân ile pir olduğu halde hayyat-ı şulesinden mûy-ı sefidini dağıdıp sevdâ-yı şebden matem câmelerine bürünüyor. Veyâhûd bir yusuf-ı melek simâ idi ki zindân-ı şebde esir olduğu halde pirâhın hâlesi kana boyanıp kendisi müştâkân-ı hüsn u anın mizân-ı nigâhında cevhercân ile sencide görünürdü. Bu teşbihât mehtâb hakkında edebiyât-ı şarkiye ile malûf olan erbâb-ı meclise beyân ettiğim sözlerdir. Yoksa tesirât-ı vicdâniye ve mülâhâzût-ı kalbiyem bütün başka idi. Enide efendime tarif edeyim: Etrafa nigâh ettikçe şöyle gördüm ki mehtâbın letâfetinden erbâh u eşbâha serâpâ beht u hayret müstevli olmuş ve her taraf hüzn ve hasretle dolmuş. Sahrâda birkaç murg-ı nâlendeden ve deryâda iki üç hanendeden başka güya yok idi. Mehtâba bir küçük bulut perdedâr olup

derûnunda emvâc-ı nûr şöyle fizân ederdi ki bâlâ-yı cebelden bir nehr-i azimin enkâbına teşbih olunsa revâdır. Ama ol ebr-i siyehten cûşân olan sûrette emvâc-ı nûr ise de sirette ummân-ı sevdâdır.

.....¹⁶

Ta ki ol âfet-ı cân yanıma gelup mahzûn mahzûn artık gidiyorum. Tabiriyle iblâğ-ı peyâm-ı hicran eyledi. Hemen gönülden hurûşa gelen girye-yi tahassürü

Behîfz-ı girye meşgûlem eger bini derunem râ

Zidil ta perde-yi çeşmim duşâhe erguvan bini¹⁷

meâline muvafık bir tavr ile derûnda ihtifâya çalışmakta olduğum halde yerimden kalkup O meclise göre müntehâ-yı hudûd-ı imkân olan kapıya kadar teşyi' ettikten sonra ayrıldım. Amma bir suretteki tefhim-i tefehhümü kâbil değildir.

Ne nâr-ı dûzaha benzer ne renc-ı mevte firâk

Azâb-ı aşkı kim anlar kiminle söyleşelim.

Andan sonra her ne kadar câm içildiyse irât-ı humârdan başka bir keyfiyeti ve ne haleti görülmediğinden

Hicrinle olur sâgar mez kâse-yi zehrâb

şekvâsıyla feragât ve

Men u dağ-ı dil u genc-i firâk-ı sad perişâni

ve hasbihaliyle azm-ı câme hab-ı mihen olundu. Ancak sabâha kadar uyku gözüme harâm olmuştu.

Seher takarrüb edince sahbânın verdiği sada'yı ser u tezâyid-i bâr-ı kederden bayılıp kalmışım. Vakta ki cân-ı hasretzede cihân-ı melâlden

(Mab'âdı var)

Edebiyat-ı osmâniyenin vaz'-ı esâs-ı kavaidi olmak âsâr-ı dehâsından bulunan ve bazılarının muharrerâtında perestişkâr-ı Ekrem olan lâyeflehun ibaresiyle tevsif olunup hakikatte ise hakikat şinâs-ı ekrem-i edebiyat olan nevfikrân-ı millet nazarında isnad-ı muhterem-i edip bilinen sa'âdetlû Ekrem Bey efendi hazretlerine hitâben Hâmid Bey efendinin nazm ile Gayret'e ihsân buyurdıkları manzûmedir.

“Ta'lim-i Edebiyât için üstâd-ı sâniye tebrik ve teşekkür”

¹⁶ Burasından bir çok yeri kesb-ül icab tay edilmiştir.

Ekrem ki asrımızda üstâd-ı müktedâdır
Ders olmasın mı bir söz ondan olunca sâdır

Kilk-i beyânı olmuş san şâhbâl-ı cibril
Eflâk eder ki inşâ peyveste-yi hüdâdır

Destinde bahr-ı ma'ni bir mevce-yi kefi efşân
Vechinde berc-i dâniş müstağrak-ı ziyâdır

Çeşm-i dehâ pesendi subh-ı safâ-yı vicdân
Pişâni-yi bülendi ulviyete semâdır

Âsârına nazar kıl vicdânını görürsün
Ta'rizden hazer kıl mevlâya iftirâdır

Şâmil-i kitâb zâtı esrâr-ı kâinata
Her açtığım sahife bir devr-i i'tilâdır.

Nûr-ı nigâh-ı yezdân tarzındadır zekâsı
Dillerdeki male, hakkıyla âşinâdır

Ekrem gibi dehâya kendi eder delâlet
Gösterdiği kavaid âsâr-ı kibriyâdır

Âsâr-ı kalb-i sâfi ziynet res hakikat
Envâr-ı fikr-i pâki pertevzen-i dehâdır

¹⁷ Eğer iç dünyamı da görebiliyorsan ağlamakla meşgulüm. Gönülden göz perdeme kadar uzanan iki erguvan dalı görürsün.

Nesrin gören sanır kim raks etmede kevâkeb
Şiirin duyan görür kim huran-ı nağm-ı serâdır

Ki mâhitâba benzer bir hiss-i ruhperver
Gahi şefk-i misâli bir fikr-i dilrubâdır

Akl-ı şumûs ferdîr tenvir-i sâz-ı fikret
Elfâza şu'le-yi kesret ma'nâ-yı mehlikâdır

Gahi kılar hayâli şâm-ı garibi ihtâr
Bir nâzenin-i esmer bir hüzn-i zîsefâdır

Gahi büyüklüğünden muzlim gelir akûle
Şebdir ki ihtirânı bâlâter-i zekâdır

İrfân mektebinde tekevvündür kitâbı
Üstâdı ol edibin mevlâdır ey menâzır

Mantık ara sorarsan mehtâb ya çemendir
Cemiyet-i meârif girdâbı ya sehâdır

Pîş-i fetânetinde ta'riz-i fitne cûyân
Berk-i muhib önünde şebtâb-ı bî nevâdır

Cehlin kılup delâlet zâhir olur hakâyık
Ferdâ-yı şeb hemîşe subh-ı bedihe zâdır

İnsâfa gel musahhih yad ettiğin hâtalar
Gösterdiğin sahihe nispetle hep atadır

Humkun zekâyâ karşı ta'rizi şöyle dursun
Tebriki bir nakışa takrizi bir belâdır

Ehl-i kemâle ta'nı feryâdır husûdun
Nâr-ı hased dilinde bir daimi cezâdır

Nefret kılan özünden takbih eder umumu
Meyustur o bî kes zann etme hodsitâdır

Devrân geri döner mi âğraz-ı sadmesiyle
Her inkilâbı dehrin âtiye rehnümâdır

Ma'tûhler şebâba hükm eylemek hayâli
Pir-i sipihre dehşet baş eylese becâdır

Kasr gelür ukûle mahdûd olan kavaid
Âti yolunda ric'at merdûd-ı ez giyâdır

Efkâr-ı serimdir etmez kabul tehdid
Allah mensub olmuş bir başka macerâdır

Biltecrübe şu sabit bir muktezâ-yı hilkat
Nezinde herze günün her ferd-i jajhâdır

Elbette zevk-i vicdân ol zümrenin değildir
Sorsak pilâv-ı zerde şirînterin-i gıdâdır

Caiz mi bir hayâli indi diyübde tezyif
Her şeye biz cihânda indi desek revâdır

Bir nev-i zuhûr ilmin mâziye istinâden
İnkârına tasdi bilmem ne edâdır

Tesis eden esâsı bir fikirdir mücerred
Maksûda -müntebıksa- her hatıra binâdır

Bir encümen kararı bir ferd-reyidir ki
Kanûn olur o bir gün sâyân-ı iktifâdır

Asra göre velâkin ma'lûmdur ki her şey
Tedric ile değışmek meşrûh u muktezâdır

Mahiyet-i itibarı tenkitler irâdı
Zâtında her hakikat ayniyle hülyâdır

Ayniyle hülyâdır—tevcihi de tahayyül
Zevk-i edibde eslem-i cumhura iktidâdır

Cumhûr ise cihânda cemiyet-i beşerdir
Kavmiyet anda bir bahs-i mu'tenâdır

Kavmiyeti ararsak Türkler arap değildir
Hemdiniyiz o kavmin kim burcumuz senâdır

Osmanlılarca amma —ta'limi—ol edibin
Esüledeb bilinmek tevciye bî riyâdır

Üstâdlık nişânı gördüm ben ol eserde
Şâkirdiyim vazifem tebriğe ibtidâdır

Ekrem elimde şimdi meşkûr bir güzârın
Kalbim lisânî âciz can-ı çeşmi ruşinâdır

Hâmid ne söylesin kim bir millet alkış etti
Üstâd ise buyurmuş nâmın sana senâdır

(fi 18 Kânun-ı evvel sene 1298

Münif Paşa Hazretlerinin mahdûm-ı âlileri ve encümen-i teftiş ve mu'âyene baş
kâtibi izzetlü Vehbi Bey efendi hazretleri tarafından irsâl buyurulmuştur.

ŞARKI

Âlem bu demde def'-i gam eyler zamandır
Zülf ü ruhunca sünbül ü güller zamanıdır
Divâne âşıkın seni bekler zamanıdır
Zülf ü ruhunca sünbül ü güller zamanıdır

Sar ol sevimli ruhlarını ince bir tüle
Benzet o rû-yı alını dîr-i cam olan güle
Gel bağa ver nihayeti canım tegâfüle
Zülf ü ruhunca sünbül ü güller zamanıdır

Çok dalma hâb-ı nazına erkence uyan
Naz u edâ u işveni tak bir giyin kuşân
Yarın şu bağ-ı vuslata gelki aman aman
Zülf ü ruhunca sünbül ü güller zamanıdır

Biz de senin ile gitmiş idik ya geçen sene
Herkes gider bu demde temâşâ-yı gülşene
Gel sen de ver letâfeti ol semt-i rûşeni
Zülf ü ruhunca sünbül ü güller zamanıdır

Güller açıldı sen de açıl gel biraz gezin
 Sensiz bihişt-i zevk u safâ mehbese-i hazîn
 Gözler bu âşıkın seni her cuma bud-ı ezin
 Zülf ü ruhunca sümbül ü güller zamanıdır

Bir yere hitâb ve sual ki yine ki yine bir ihtiyârın ettiği hasbihâldir

Yadında mı ey latif-i gülşen ?
 Bir leyl idi mehtâb-ı perver
 Sen olmuştun bana neşmin
 Handân idi mehtâb amma
 Mahzûndu yine. Hazin temâşa !
 Manzûr idi çeşme sanki sevdâ
 Gönlümde safâ-yı nevcivâni
 Âlemde bu hüzn-i şâdımanı
 Bir cennet idin bana o dem sen
 Halinde bu gün o hal yoktur !
 Lafzında o hoş meal yoktur !

2

Nerde o semâ-yı sâf u pürnûr
 Nerde bana verdiğin o tesîr ?
 Kim fikrimi eylemişti teshir
 Mahzûn ederek kıları mesrûr
 Yıldızları eyleyüp temâşâ
 Bin fikre dalardı kalb-i şeydâ
 Tenha idi kâ'inât amma
 Bin nağme duyardım âşıkâne
 Eylerdi sükût sân-ı terâne
 Olmuştu bedi'alarla mahsûn
 Bir kalb idi sanki fikre mesken
 Kim aşk u sefa yadın neşimin

3

Mevc-i âver olurdu sâkinâne
 Mahzûn görünen şu havz-ı serşâr
 Her mevce ederdi çeşme izhâr
 Bir hüsn-i bedîî-yi şâirâne
 Ezhâr ile eyliyordu encâm
 Bir tarz-ı garîb ile tekellüm
 Bûlbûl gibi ben edip terennüm
 Bûlbüllere gıpta-bahş olurdum
 Söylenmeyecek safâ bulurdum
 Hayretle nigâh edip cihâna
 Derdim : Var ise cinân cihândır
 Hurânî nûcum-ı âsûmândır

4

Bir tâir hoş nevâ-yı muhrik
 Fevkimde olurdu nağme perdâz
 Etmîşti cihân sükûte ağâz
 Dinlerdi onu bütün halâyık
 Pür hoş oluyordu nevcivânî
 Hayretle gördüm âsmânî
 Bir hiss-i telezzûz-i nihânî
 Etmîşti beni semâya âlâ
 Dünyâ idi arştân da bâlâ
 Dolmuş idi rûha şevk-i pervâz
 “Eyvâh o rûzgâr geçti”
 Serpildi hazân bahâr geçti.

5

Yâdında mı ey lâtif-i gülşen ?
 Yâdında mı ol lâtif-i âlem ?
 Giryân ediyor beni demâdem
 Sen olmuştun o zevke mesken
 Nerde o safa-yı ruhperver?
 Nerde o saadet-i münevver ?
 Mahzûn ne için bu gün bu yerler ?
 Gülşen yine öyle gülşen amma
 Hissetmiyorum o buyı hayfa
 Ölmüşsen o zevke hayf-ı medfen
 Topraklarını eşersem âyâ
 Mâzîmi bulurmuyum ?....Ne hulyâ

6

Urdukça sevâhil-i hayâle
 Emvâc-ı peyâ peyî o hâlin
 Geldikçe o dilnişin-i leyâlin
 Lezzetleri kalb-i pürmelâle
 Bin nağme eder bu yolda izhâr
 Bir nağme ki âhdir şerer-i bâr
 Pür yes bu gün o bağ-ı gülzâr
 İzhâr-ı soluk, hezârı hamûş !
 Zevk u tarab u safâsı bîhoş!
 Kim derdi o zevk-i bîmisâle
 Peyrev olacak hücum-ı ikdâr
 Bu hâl-i herim bu muzic-i efkâr

Menemenli zâde-Tâhir

itizâr

Âtûfetlû Kemâl Beyefendi hazretlerinin on yedinci nüshâda derc edilen makâlelerinde bir çok sehvler bulunduğundan müşârün-ileyh hazretlerinin afvlarını ricâ eder ve tashihî bu nüshâya derc olunacağını va'd ederiz.

Memnûniyet

Bazı bed hâhânî tarafından ta'til edildiği rivâyeti işâ'a olunan Nahl-i emel risâlesi beşinci nüshasını çıkararak yine devam edeceğini göstermiş ve ma'nen o rivâyeti tekzîb eylemiştir. Herkesle beraber beyân-ı memnûniyet eder ve sâhib-i imtiyâzdan devâmını ricâ eyleriz.

Gayret

Birinci sene, Numara 19

9 Mayıs sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin on sekizinci nüshada münderic mektûplarından mab'ad

Âlem misâle intikâl eyledi. Ne gördüm : Gâyet vâsi bir fezâyâ varmışım ki beri tarafını yeşil yeşil çadırlar çimenzâr etmiş : Ve aralardan kırmızı kırmızı alemlerden Câbecâ lâleler bitmiş. Karşı cânibde ise bir gûrûh-ı zûlmânı tahaşşüd ederek kadem kadem ileri doğru yol almağa ve ra'd u berk top ve tüfenk ile etrafa velvele salmağa başlamış. Bulunduğum mahl ise iki tarafa nezâreti şâmil bir cebel-sağırın zirvesi idi. Biraz vakit geçer geçmez beri taraftaki, dilirân dahi hûn-ı cemiyet gibi hurûşa gelerek âlaylar ile ileri harekete başladılar. Amma bir sûretteki gubâr-ı huyûl ve lem'at-ı ıslîhâ-ı civânberi

Zî Rüstem Sütûrân derân pehn-i deşt
Zemin şeş şad u âsmân geçti heşt
Tedârı cost ezsilâh-ı yılân
Şod ahter bedîn heştomin âsmân¹⁸

Meâline misâl bir hale getirdi. Elhâsıl iki 'asker-i bîgirân iki 'azîm-i 'imânın emvâcî gibi yek diğerine çarparak tarrâkâ-yı hayahayından sahrâları lerzân ve çaka çak-ı tıg u sinân ile nice murg rûhu mehcûr-ı âşiyân edince ben dahi 'asabiyet-i islâmiye tahrikiyle yerimden sıçrayup ileri vardım. Gördüm ki :

Pür olmuş hezârân ile deşt u kuh
Güruhâ güruh şükûhâ şükûh,nice hezaran¹⁹

Her biri bir Rüstem sâhib-kıran
Tigi yalın kendi koçak pehlivan²⁰

Ünvânı cümlesinin numûne-yi hâl u şânıdır Vakta ki ihtiyât olayları derûnuna girdim. Onu gördüm ki bir gazanfer ateş-i hırâm bir rahş pelenk endâma asüvâr

¹⁸ O geniş çölde atların tırnağından yeryüzü altı oldu, asuman sekiz oldu. Kahramanların silahından kaçılmaz. Yıldız bu sekizinci (talih) gökyüzündedir.

¹⁹ Dağ ve ova gurup gurup şâşâ içindeki. bülbüllerle dolmuş.

²⁰ Her birisi devrin en üstün Rüstem'i (gibi). Yalınkılıçlı, yiğit pehlivanlardır.

olarak ve eline mâh-ı nev gibi şevk-i hûnâba gark olmuş bir tiğ-ı şaşaya bâr olarak basdığı yerler sarsılmakta ve rekâbetinde peyk-i nusret

Gelür ol delir-i devrân kılıcı elinde kanlı

Savul ey gönül yolundan ki yaman geliştir bu

mealiyle na're-engiz olmakta olduğu hâlde dehşet-endâz zuhûr oldu. Bir halde ki sabahü'l hayr-ı nusret Garra-yı senâmından ve netâyic-i fevz u beşâret fatihâ-yı kelâmından zâhir idi. Celâdeti bir derecede ki ayet-i seyf gibi bir mucize-yi kübrâ ıtlâkına sezevâr olur ve muvaffakiyeti bir mertebe ki meal "inna fetahna leke fethen mubinâ" sahife-yi şemşirinden nümâyân olur. Bir iki kere öteye beriye giderek asâkir-i mevcûdiyeyi etrafına cem' eyledikten sonra şöyle bir nutk irâdına başladı.

Nutk

"Yiğitler şu ayağımızın basdığı toprak babalarımızın kanıyla yoğrulmuştur. Biz de o babaların evlâtlarıyız. Bizim vücudumuz düşmanın topuyla sarsıldıkça onların da sarsılır. Onlar şehidlik ne kadar büyük olduğunu bilmişlerdir. Bizi yoktan var eden Allah'a yemin ederim ki eğer dünyâya tekrar gelmek mümkün olsaydı cennet-i 'alâyı bırakır da bir kere daha şehid olmak için bu meydâna gelirdi. Kahramanlar ! Bu bir gündür ki Peygamberimizin dinî kılıca dayanmıştı. Müslümânlığın şânı, devletin nâmûsu bunca ümmet-i muhammedin malı, canı kılıcınıza sığınmıştır. Peygâmberimiz dünyaya kılıçla memurdur. Biz de onun yoluna gidelim. Şehit olanlarınıza ne devlet ki cennet kapılarını açmış, onları bekliyor . Sağ kalanlarınız rütbe ister ise benim gibi ser asker olmağa kadar yol açılan zaman bu zamandır. Şân ister ise insâna, dünyâ kılıcımın sâyesinde duruyor. Dedirecek meydân bu meydândır. Gayret edin ki Osmânlı gibi dünyâyı titreten bir milletten olduğumuzu isbât edelim. analarımız bizi bu gün için doğurmuştur. Ölümünden niçin korkmalı ? Fâni dünyâda kim kalmış ki biz kalalım. Düşmânın elinde esir olmak kılıcına göğüs verip ölmekten daha iyi midir ? Kahramanlar ! Allâh yolunda can verelim, yürüyün ileri gidelim"

Vaktâ ki söz bu makama erdi.

Her mevtinde gıbtâ-yı tiğ u sinân olur.

Meâli, nâsiye-yi hallerinden nümâyân olan asâkir, giryân giryân âvâze-yi tekbir
ile deryalar gibi hurûşan olarak düşmene bir savlet gösterdi ki âlemin hâli:

Savlet-i askerle düştü bir tezelzül dehre kim
Koptu dehşetle yerinden nüh-revâk-i üstüvâr

Belki lerzişten geçerdi hâke yeksen olmasa
İstinâd-ı reyet fetih u zaferle ber karar

mezâyâsına tevâfik eylerdi. Bir iki sâat muharebe meydânı hunâb-ı şehidân ile
lâlezâr olduktan ve tesir-i hazân memât ile nice nurânî çehreler solduktan sonra
âlâyların beyninden :

Minel amûd ilelamûd-ı ferec²¹

beşâretiyle tavsiye-yi sabr u karâr ederek güzârana başlayup şemşir-i gâzâyana
divân-ı kudretten

Yansuruke Allahû binasrin azizin²²

Ey güherin tiğ-i kaza iktidar

Hükm-i kazâ idesin seylzâr

fermânıyla tebliğ-i peyâm u ervâh-ı ‘aliyyinden

Sensin o icâz-ı nümâ-yı zafer

Kim seni ansa dem kâr-zâr

Düşmanın ol dem görünür çeşmine

Kendisi Haydar kılıcı zülfekâr

sitâyîşiyle arz-ı ihtirâma başladı çok geçmeksizin düşmen alâyları kûh-ı girân ile
çarpişan emvâc-ı deryâ gibi dört yana dağılarak

Ger âsiyân-ı rûz-ı cezâdan bir ehl-i şer

Seyr etse ol kıyâmeti kim ol zeman ölür

²¹ Bir destekten diğerine kurtuluş vardır. (kurtuluş destektedir)

²² Allah sana büyük yardımda bulunsun.

Birûn eder dilinden o dem havf-ı dūzâhı

Meydân-ı mahşer ona riyâz-ı cihân olur

Tarifine sâyetle olacak bir hâl ile guyây “eynel mefer”²³ oldukça İslâm süvârisinin her biri akab-girlikte melâike-yi âcale vekâlet ederdi. Ben ise bu hâli seyr ettikçe

İn ki mî binem bîdârist yarab ya behâb²⁴

Muhbir-i şevk engizinden başka söz bulamazdım. Akşam olunca orduda bir şer âyîn tertib olundu ki ta’rifinden geri durmaklığıma tabi’at-ı şâirâne mânidar. Ne kadar ta’ciz ise de muhtasarca olsun beyân edeceğim : Ordugâh gayet vasi’ ve müdevver bir sahrâ idi. Ve vasatından bir nehr-i azîm canî olurdu ki iki yanı boydan boya çadırlarla ziynet-nûmâ idi. Nehrin vasat-ı mu’askere tesadûf eden ve nehr tarafından ensiz olan mahalline bir müzeyyen köprü kurulmuştu ki gördüğüm gibi bir dilber-i sâf endâmın miyânına sarılmış şâla benzettim. Köprü pişgâhında bulunan ser asker çadırıyla yanı başına rekz olunan alem-i a’zam serâpa kandillerle donatılıp biri encüm ile asmâna diğeri şafak içinde hilâl-i nûr-efşâna benzerdi. Amma baştan başa kandillerle müzeyyen olan sâir çadırlar birer asmân-ı diğeri andırdı. Serasker çadırın pişgâhında nûr içine müstağrak bir tâk-ı zafer kuruldu ki ‘azimet-i şânî ve furuğ-ı lem’ânı fecr-i şimâliye hem ünvân ve temâşası için herkes seyyâle-yi berkiye gibi ervâh-ı melâik encümden revzenler açup bu hengâme-yi surura nigeran idi. Yahud ol sahrâ bir gülistana teşbih olunur ise çadırlar bîd-i sernigûn ve ‘alem-i âzam-ı nihâl-i ergûvân olur ki kandiller üzerinde jale tasavvur olunur.

Ve tak-ı zafere tâk-ı yasemen nazarıyla bırakılıp çerâğanına şükufe denilir ki lem’anına benzer bir şey aranır ise şükûfeler derununda birerde şebtâb tahyîl edilir. Bu halde encümiyle ziynet-i atlas-ı gerdun o gülistân-ı safanın bir sayebân-ı mücevheri denilmek ve destâr-ı hadrâlarıyla mevcûd olan asakirin her biri dahi üzerinde henüz açılmış goncasıyla bir nihâl-ı taze itibâr olunmak kâbildir. Hele teşbihi ne kadar rengin olur ki asakir, tesir-i safâ ile atrafa salındığı gibi nihâl dahi tahrik-i hevâ ile her cânibe mütemâyildir. Gerçi orduda kimse ile âşinâ değildim. Fakat kimseden bigânelik eseri dahi görmedim. Uzatmayalım !Nısf-ı leyle kadar

²³ Kaçacak yer yok mu ? Kıyamet suresi 75/6-12

²⁴ Yarab bu gördüğümü uyanıkken mi yoksa uykuda mı görüyorum.

ilân-ı şân-ı millet eden şehir -âînin fuyuzât-ı mütenevviyasıyla kesb-i inbisât olunduktan sonra herkes istirâhata varınca ben dahi bir köşede uyumuşum. Bir de gözümü açtım ki ordu bir canibe çekilip gitmiş ve sahrâda yalnız vücûd-ı nâtüvanım kalmış. Birkaç saat kadar tarik-i cust-cûda tekâpu ettim ise de gubâr-ı pâylarını bile göremediğimden önüme tesâdüf eden bir tarîkâ doğrulup:

Elkavn u kaderun hulven vel kalb u mecrûhun²⁵

nâlişleriyle gider ve pûş-i nezzahede geçen sûr-ı hayâliyyeden

Vasıl et yare beni yarecelen hızbidi

figânıyla istimdâd ederdim. Gide gide sular kararmaya başlayup hemen guruba çar-yek kalmıştı ki

Garib akşama karşı zâr u sergerdân olur. Gayet mısraı sıfat-ı kâşifem olduğu halde önüme gelen bir küçük tepeciğe çıkıp üzerindeki ağacın altına oturdum. İşte burada bir gurûb seyretmişimdir ki tesiri bir hale benzemez. Vaktâki şems-i mûnir had-i nihâyete vâsıl olan necm-i hayât gibi gaib olmağa başladı. Ufukta hasıl olan kızılık yetimân-ı felâket zedenin hunâb-ı ciğerinden ‘arz-ı nümûne ederdi. Etrafa baktım ki meşhûdata bir hüzn u vahşet çökmüş ve mevcûdâta bir beht u hayret ârız olmuş. Bihâyem inleyerek bişe zârına ve tuyur bağrışarak âşiyânına çekilmekte ve oralara müstevli olan perde-yi istitâr gittikçe yaklaşmakta, ne yâr u ağıyardan eser var. Ne de dâr u diyârdan. Bu temâşâ ile hunâb-ı girye gözlerimden hurûşa gelüp

“Garibem bîkesem yoktur enisü ahdan gayrı

Pinahum dest-girûm kalmadı Allah’tan gayrı

nâleleriyle ağlamağa başladım. Birkaç saat ağladıktan sonra bulunduğum tepenin altında bir âteş yanmakta olduğu meşhudum olmakla elbette insândır. Hırsız dahi olsa üzerimdeki esvabı verir ve bu gece yanlarında kalırım diyerek yola doğruldum.

(Mâb’adı var)

Aldığımız bir manzûme-yi belîğâne-yi fevkâladedir ki sütun-ı iftihara derc ederiz.

Nâkâfî

1

Nasıl şerh eyleyim ben derdimi icâd nâkâfî
 Duâ nâkıs tezarru' bî eser feryâd nâkâfî
 Mekler bir çeler ger kılsalar imdâd nâkâfî
 Gamum levh-i semâya eylesem insâd nâkâfî

2

.....

3

Güler mi mâteme dünyâda hiçbir sâhib-i insâf
 Felâket, görmemişsin derdi mi eylersin istiğfâf
 Felâket olsa lâyıktır bu hulka sendeki evsâf
 Kifâyet gösterüp ey eyleyen irâd, na kâfî

4

Aceb hûn-ı dil-i mecrûhmı sen mey mi zânn ettin
 Sadâ-yı makberi bir na're-yi hayhimi zânnettin
 Veyâhud kendini âlemde sen bir şey mi zânn ettin
 Bu gün ben yazdım elbette yazar ahfâd-ı nâkâfî

5

Evet tarz-ı kadîm şiiri bozduk herc ü merc ettik
 Nedir şiir-i hakiki safha-yı irfâna derc ettik

²⁵ Kavim tatlı bir kaderdir ve kalp yaralıdır.

Bu yolda nakd-i vakti cem'-i kuvvet birle herc ettik
Bize gelmişti zirâ meslek-i ecdâd, nâkâfi

6

Ne dersen de eminim ben bu yolda sermediyetten
Ölür lâkin cihânda kimse mahv olmaz hamiyetten

.....

Ne rütbe olsa da tab'ımda istidâd-ı nâkâfi

İzzetlu Salahî Bey tarafından gönderilmiştir.

Azizim !

Mübâhese-yi matlûbeye bir mukaddeme olmak ve gazete ile neşr olunmak üzere dün bir varaka-yı mütevvelenizi aldım, okudum. Doğrusu arzu ettiğim tarz ciddi ve edebi de yazılmış olduğu cihetle memnun oldum. Fakat mübahesenin hükm-i tayiniyle şifâhen ceryân eylemesi suretine itirâz ve bazı sebepler serdile bundan irâz olunur. Bu ise bence caiz değildir. Çünkü mubahase-yi hazirenin bir takım zevâtın mukâbele ve müdâhalesiyle ne hale geldiği ve âdeta men'-i devamı arzu edildiği görülüyor. Şimdi biz en ciddi surette bahse girişiyoruz. Öteden âdi bir şahs-ı garîb ya müntekid veya edib çıkıp en münâsebetsiz tarzda söze karışır. O kadar söylenir, o kadar söyler ki sükût ile geçdirmeye mecbûr eder.

Yahud daha ileri gidip saddin büsbütün haricinde olarak (ot) dan (saman) dan bahs etmeye başlar. Artık insân o kadar sıkılır bastonu koyup matba'adan dışarı fırlar. İşte bunlar düşünülürse gazete ile mübâhasenin hele şu sırada hiç câiz olmadığı teslim buyrulur zannederim. Mamafih mutlaka gazete ile bahs edilmek, istenilirse ona da hazırdır fakat şimdilik tehir edelim fakat daha ziyâde esbâbını izâh etmeye lüzum göremem. Zirâ sizce dahi malûmdur. Münasib ise bu cevabı gayretinizle neşr ediniz azizim !

Bâkî hulûs ü selâmet

fî 2 Mayıs sene 1302

Mukâbele

Gayret'de yazdığım ufak bir makâle üzerine Saâdet Gazetesi muharririnden izzetlû Salahî Bey tarafından bir dereceye kadar mübâhâsâne bir lisân ile ve (Ciddi söz) ünvânıyla neşr edilen varakaya cevâben yazıp Sa'âdet Gazetesi'yle gönderdiğim makaleyi derc etmeyerek hususi bir cevap göndermişlerdir ki bu nüshaya derc olundu.

Ben varâkamda Salahî Bey -maksad ezhâr-ı hakikât ise-ittihâz ettikleri lisân-ı bahsin bir dereceye kadar daha ıslahına himmet buyurdıkları halde hükm-i tayinine ihtiyaç kalmaksızın gazetede bahs etmekle de maksad hâsıl olacağını beyân etmiş ve bu fikrimi şu yolda ifâde eylemişdim.

Evvelâ kimi hükm-i intihâb edeceğiz ? Fikr-i 'âcizânemce Hamid Bey gibi bir dâhinin tedkik-i âsârı bahsinde hükmüne emniyet edilebilecek Ekrem'le, Kemal'den başka bir kimse yoktur. Bunların verecekleri hükm ise şimdi de ma'lûmdur. Yazdıkları eserler meydânda duruyor. Kemâl Beyefendinin Hâmid Beyefendiye yazdıkları mektûp Ekrem Beyefendinin üçüncü Zemzeme mukaddemesi, Talim-i Edebiyatları her ne zaman istenirse okunabilir, biri "Hâmid sana hitâb etmek için adından büyük bir kelime bulamıyorum" diyor. Biri okuduğum Türkçe eşâr içinde Hâmid Beyefendinin eserlerini bir nâzir buluyorum. Mealinde sözler söylüyor. Şu hale göre bunlardan hükm istemek ma'lûmî istilâm kabilinden olmaz mı ? Husûsiyle maksad muhâtabınıza galebe ile ihrâz-ı şân etmek olmayıp hakikatin zuhuruna hizmetten ibâret olduğunu söylüyorsunuz. Gazete ile bahs ettiği hâlde herkes kendi fikrini müdâfa'a için delil irâd edeceğinden halk onları tetkik ederek sevâb ve hatâyı tefrik eder. Hususi bir mecliste edilecek bahs neticesini ilândan ise ne faide hasıl olur ? Siz edebiyât-ı atikede ben edebiyat-ı cedidede herkesin teslimine mazhar olmuş ve red u kabulü umûmun red gibi telakki olunmağa şâyân görülmüş birer imâm değiliz ki benim yâhud zât-ı âlinizin mağlumiyetiyle edebiyât-ı cedide veyâ atikânın sıhat veya butlânı tahkik etsin Serd edeceğimiz delâil bir tefsil-i neşr edilmeyecek ki okuyanlar fikirlerimizin isâbet veya garabetine hükm edebilsin. Velhasıl şunu demek isterim ki benim fikrimce hükm-i intihabı caiz olamaz.

Yazdığım makâle haylice uzun ise de şimdilik Gayret'i onunla işgâl etmek istemediğimden diğer yerlerini nakl etmiyorum.

Yazdıkları cevapta anlaşılıyor ki efkâr-ı umûmiye karşısında bahs etmeğe Salahî Bey razı olmuyorlar. Ben de serd ettiğim husûsâta binâen hükm-i ta'yinini bî lüzûm görüyorum. Şu halde bahs etmek kabil olmayacak. Binânaleyh Hâmid Beyefendinin âsârına dair yazmakta olduğum makâlâta yine devam ederek bahsi terk ediyorum. İleride Salahî Beyefendi müsâid bir zaman bulursa ihbâr etsinler. Münâsip görülürse bahsimize o zaman da devam edebiliriz.

Şurasını da söyleyeyim ki biz edibâne bahsimizde devam ettiğimiz halde hâriçten kimse bî edibâne tarz edemezdi. Şayed öyle bir şey olursa benim Gayret'te verdiğim yolda cevâb verir veyahud sükût eder geçerdik. Ne ise mademki böyle imiş susalım.

Yalnız evvelki makâlemde kullandığım “tabirat-ı nâlayık” terkinin hatâ olduğuna verdikleri hükm gibi şeylere dair olan mütala'âtımı, müdâfa'amı bir ufak makâle ile gelecek Gayret nüshasına yazacağım.

Menemenlizâde Tâhir

Birinci sene, Numara 20

16 Mayıs sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemâl Beyefendi hazretlerinin on dokuzuncu nüshâda mûnderic mektûplarından mab'ad

Bir iki kadem gider gitmez vâhime meydân bularak -ya bunlar düşmenin perişân 'askerinden ise beni Osmânî kıyâfetine gördükleri gibi elbette öldürürler - mülâhâzâtı tehaccüm etmekle bir kere irkilip geri döndüm. O halde dahi belki bizim 'askerlerdendir, veyâhud ordudan ma'lûmatları vardır. Şâyed haber alabilirsem ne devlet deyü bir takım ümitler galebe ederek ta'rif olunmaz derecelerde hadise-yi derûn ile yine yola doğruldum. Mülâhazatın şiddet-i tehâlûfünden bir kaç dakikada bir adım atarak ve her bir adımda bin türlü vesveseye düşerek tepeden aşağı indim ve her ne olsun ilerü gitmeği zihnimde kararlaştırdım. Amma derûnumda dakika dakika ümit azalup vesvese çoğalmakta idi. Giderek bir dereceye geldim ki dizlerimin bağı çözülüp harekete mecâlim kalmadı. İhtiyar mı vehm ve gayret iki taraf-ı muhâlefe doğru bir hâl ile çekerdi ki kuvvet ve kurbiyyeti müsâvi iki mîknatıs arasına düşmüş bir cüzü-i ma'deni gibi sükûtum ızdırâbı câlib ve ızdırâbım sükûta galib olduğu halde gerilüp kalmışdım. Kemâl-i hayretle her cânibe müteccesâne nigâh ederken biraz ötede gözüme bir büyük karaltı görünmekle o tarafa doğru giderek baktım. Bir ağaçlık imiş. Hemen derununa girip kendimi âteş yanındakilerin nazarında hıfza çalışarak yavaş yavaş ileri gitmeğe başladım. Biraz gittikten sonra âteşin ziyâsından etrafında bulunanları seçmek mümkün oldu. Dikkatle baktım elbiseleri İslâm heyetidir. Kemâl-ı meserretle ileri yürdüm. Yanlarına varınca gördüm ki ateş kenarına ve yanına dahi çimen üzerine birkaç kişi ku'ud etmiş sohbet ederlerdi. Beni gördükleri gibi cümlesi birden yerlerinden sıçradılar. "Yerim yurdum yok bir garibim, hayvân'âtın şerrinden saffet-i insâniyetinize ilticâ ettim. Ben dahi bu saffeti hâiz olduğuma hürmeten kabul edermisiniz ?" dediğimde selâm ve ihtirâm ile mukâbele ettiler. Ateş yanında bir köşeye bendiniz dahi oturdum. Onlar bir takım âfâkî sohbetlerle meşgul idiler. Bendeniz ise bî yâr u refik böyle dağlarda kalarak dâr u diyârımdan ve husûsiyle ordudan dûr olduğumu düşündükçe âhtan başka dehânımdan bir şey çıkmazdı. Seccâde nişin olan zat taraf-ı acizâneme tevcih hitâb

ederek “Pek âh ve vâh ediyorsunuz ? Benzer ki bir kederiniz var. Bari bize de söyleseniz de hiç olmazsa teselli versek” demekle

Allah’ı seversen beni söyletme gamım var

yolunda mukâbele etmek istemiş isem de ibrâmı ziyâdeleştirince nâcâr hikâye-yi hâle ibtidâr olunarak

Kararın aldı dilin bir garib dağdağa kim

Îlâcî güç gamı müşkil teğafülî düşvar

mukaddemesinden başlayup “Dün ki gün vukû’ bulan muhabereyi elbette duymuşsunuzdur. Ben de orada bulunanlardan biri idim. Şimdi askeri gaib ederek buralara düştüm. Hatta bulunduğum yerin bile neresi olduğunu bilmiyorum.

“Nice âh etmeyeyim âh yanıktır ciğerim.”

diyince herif hande-yi istihfâf ile feth-i dehân edip “yanımıza geldiğimiz zaman şîme-yi insâniyetten bahs ediyor idiniz. Meğer siz de o vahşilerden imişsiniz. Hayvânâta niçin isnâd-ı şer kişi bir yere toplanıp böyle hem cinsinizin kanına girdiniz ? Âlemin ıslahı idâm olunan adamların efnâsına mütavakkıf ise onlar biltabi’ fenâ bulacak değil miydi ? Birbirinizi öldürmekde bu kadar isti’câliniz nedir ? Biriniz hayât-ı ebedde kalacak değilsiniz. Men âş mât ve ve men mât fât ve gül mâhvvât ât” ibâresiyle hâtem-i makâle eyledi. Bir taraftan ducar olduğum gurbet u bîkeslik cihetiyle gönlümde futurekli var idi. Fakat bir taraftan dahi muharebede huruşâ gelen hûn-ı hamîyyet daha arukumda seriü’l cevelân olduğundan yanlarından tard ve bütün bütün تنها kalmak muhataratına bakmayıp siz ne söylüyorsunuz ? Birkaç bin düşman öldürdük fakat birkaç yüz bin dostun yüzünü güldürdük.

Hürrem olur muydu çimenzâr-ı mülk

Çeşme-yi hazra etse de ondan güzâr

Olmazsa ger kıt’a-yı ebr-i zafer

Katre-yi bârân yerine zer-i nişâr

behayım gibi murâdımız onların etiyle ta’yiş değil idi ki bizi hayvana kıyâs ediyorsunuz.

(Mâb’adı var)

Saâdetlü Abdülhâk Hâmid Beyefendi hazretlerinin irsâl buyurdukları mektûptur.

Birâderim :

Gayret'in üçüncüsünde Mistir Kib hakkında bir mülâhaza gördüm ki İstanbul'da Selânik'te bazı zevâtın "Bizim himmetimiz ihyâ-yı mevtâdan ziyâde imâte-yi ihyâyâ sarf olunur." Kuluna masadak olmak üzere bu hünermend şâirin vücûduna kâil olmadığına dairdir ! Gayret'in on üçüncüsü bana bugün vasıl olduğu cihetle şimdiye kadar bu bâbda beyân-ı ta'cüb etmemiştim. Mistir Kib'in öyle tevehhüm olduğu gibi bir şahs-ı mevhûm olmayıp bir şâir-i ma'ruf olduğunu ma'arif-i nezaret-i celilesi tasdik eder. Çünkü cevâd nâmında Türkçe'de mütercim romanı ve Eşâr-ı osmâniye, ünvânlı yine mütercim mecmû'a-yı eşârı matbu' ve mücelled olarak bundan iki ay kadar mukaddem nezaret-i müşârün-ileyhâye takdîm olunmuştur. Harikanın kendi gibi mukim olduğu mahalde mechûl değildir. Eğer bu şüphe-yi 'acibeye zâhib ve sâhib olanlar dünyâda bir "Glasgov" şehri bulunduğuna kâil olurlar ise işte şâir müşârün-ileyhin adresi şudur :

Lochflood

Goortcosh

by Glosgov

Türkçesi : Lochverd, Gortguş, Gılosgov. Mister

Kib

isteyenler bu ingilizce adresle kendisine mektup yazup cevâb alabilirler.

Bu kadar elverir. Adres bir şerh-i munakkahdır. Öyle değil mi ? Gelecek haftaya doğru vaktim olursa size bazı eşâr yollarım Sehv-i mürettebden okunamayan bizim sefile'yi nasıl bulduğunuzu yazar mısınız ? Bâkî uhuvvet-i edebiye

Biraderiniz

Abdülhâk Hamid

fi 2 Mayıs sene 1302

Sa'âdetlü Abdülhâk Hamid Beyefendi hazretlerindir.

“Fularans”

1

Bu dem ki tefekkürdeyim tek u tenhâ
Duyar sadâ-yı halâvet-i edânızı gûşum
Dilimde 'akspezîr olmuş ol sada güyâ
Tekerrür ile safâyâb, mest olur hûşem
Gelir bu yolda eğer gelse nağme-yi hûri
Ki ettirir bize bir çok tahayyül-i dûri

2

Romen ilâhelerinden biri sanup elbet
Sucûd eder size eşcârı geçseniz parkın
Bu belde hüsnüne mahsûs renk-i pür safvet
Harâretiyle müzeyyen o sözde Jan Darkin
Benim olurdu -edeydim sizinle ben bir dans
Gerek bu Londra, Paris gerek Roma Fulorans

Salâhî Efendi ile olan bahsimize on sekizinci Gayret nüshasında nihâyet verdiğim sıra “Yalnız ta'birât-ı nâlâyık terkibinin yanlış olduğuna verdikleri hükm gibi şeylere daire olan mütala'âtımı müdâfa'amı ileride bir ufak makâle ile yazacağım” demiştim. İşte bu nüshada neşr ediyorum. Salâhî Bey'in makâlesinde Hâmid Beyefendinin bir çok beyitlerine ta'riz ediliyordu. Ben onlara cevap vermeyeceğim. Çünkü gazete ile bahsten i'râz ediyorlar.

O bâbda olan mutâla'âtımı mâb'adına devam edeceğim. Mutâla'ânâmede münâsib geldikçe irâd ederim. Şimdi yalnız varakanın bana âid olan cihetini müdâfa'â edeceğim.

Onların birisi şudur : Diyorlar ki “öyle ise zât-ı âlilerinin zevk-i selim sâhibi oldukları ve bu cümleyi teşrih etmek istedikleri halde yarım sütun-ı tatvilden sonra nihâyet şöyle” dünya da en ziyâde Beyendiğim sözlerden olan şu cümleyi teşrih için elime kalemi aldığım zaman hâvî olduğu letâfeti temâmiyle anlatırım zan ettim.

Fakat yazdıktan sonra baktım ki ifâdatım pek nâkıs olmuş. Ma'mâfih düşündüm ki bundan ziyâdesini yapmağa muktedir değilim." demeğe mecbur oluşlarına 'atf-ı nazar-ı dikkat edenler bize isnâd edilen zevke adem-i mâlikiyet ma'zeretinin kendilerinde ma ziyâdet mevcûd olduğuna hükm ederler.

Gayret'in o nüshasını mutâla'â buyuranlar görürler ki ben Hâmid Beyefendinin mu'tarız-ı 'aliye olan o cümlesini teşrih ettim. Söylemekliğim ise cümleinin hâvî olduğu letâfete âid şeydir ki bunu hakkıyla ta'riften-benim gibi 'acize değil- herkes ezhâr-ı 'aciz eder fikrindeyim.

Bu fikrim "Hâvî olduğu letâfeti temâmiyle anlatırım" cümlesindeki letâfet kelimesinden de anlaşılabilir.

Bir güzelin şahsını biz ne zaman istesek anlatabiliriz. Ancak onun güzelliğini bîhak ta'rif etmekten her vakit izhâr-ı 'aciz ederiz. Bunun gibi o cümleyi i'tirâzâtına karşı neşrihimle müdâfa'â ettikten sonra o neşrihin letâfet ve 'ulviyyet cihetlerine aid olmadığını beyân için ifâdatım nâks oldu demişti. Bunun bilmem nedendir ? Salâhî Bey bunu anlamamışlar yâhûd anlamak istememişler de bu yolda tağrizâtta bulunmuşlar. Bir de diyorlar ki "Şâyed bu anlatamayışı bu güzelliğin teşrihi ta'rifi kâbil olmuyor, diye edilen tevil geçiştirmek isteniliyorsa da'vâ gayb edilir."

Güzelliğin ta'rifi kâbil olamamak herkesin teslimine mazhar olmuş bir şeydir. Hatta Türklerin "Gönül kimi severse güzel odur " misali en güzel en muvafık bir ta'rif olmak üzere telakki edilmiştir ki bunun meali de güzellik ta'rif edilemez fikrini müeyyiddir.

Evet ! Ben de teslim ederim ki bu yolda deliller irâd edildikçe pek çokları da'vâyı gayb ettim zanneder. Hatta bunu bildiğimden dolaydır ki "Hamid Beyefendi gibi bir dahinin tetkik-i âsârı bahsında tanıdığım zevât içinde hükmüne emniyet edilebilecek fikr-i âcizânemce Kemâl ile Ekrem'den başka bir kimse yoktur. Fakat eminim ki herkesten ziyâde sâhib-i hükm olan o ekaliyet benim da'vamı teslim ederim.

Onların birisi de şudur : Diyorlar ki " Bir de ta'biat-ı nâlâyık ta'biri pek yanlıştır." Bu hükümleri ne cihetle olduğunu bilmediğim için layıkıyla cevap veremeyeceğim.

Lâyık kelimesinin evveline (nâ) edat-ı fârisinin ilâvesinden dolayı mı yoksa lâyıktan sonra bir hâ-ı resmiye ilşâve etmediğim cihetle mi o tabir-i şâyâna tahti görülmüş. anlayamadım çünkü cihet-i nazarların ikisi de yanlıştır.

Birincisi yanlıştır, zira, ‘Arabi kelimelerin evveline edevât-ı fârisiye getirmek her zaman câizdir. (nâ mütenâhi) (Bir mucib) (Bir kâide nâ mülâyim) ve emsâli gibi eserlerinden istîşhâd ile lisânımızın kava’id-i belâgat ve fesâhatini ta’yin ettiğimiz udebâmızın eslâf ve ihlâfı bunu her zaman isti’mâl etmişlerdir. Acaba Salâhî Beyefendi Cumhur-ı udebâyı re-yi münferidleriyle carh etmeğimi istiyorlar ya öyle ise tecdid-i tarz-ı şiire çalışan ve buna salâhiyetleri olan udebâyı, şuarayı muhâlefet-i eslâf ile nasıl ta’yîb buyururlar.

İkincisi yanlıştır, zirâ ta’birât-ı nâlâyık bir terkip-i farisidir Saffet mevsuf mutabakâtına riâyât-i iktizâ etmez. Bu bahs Ta’lim-i edebiyât’da musarrahdır. Bilmemki mut’arızımca başka bir cihet var mıdır. Var ise beyân buyurulsun taki ben de müdâfa’a edebileyim.

Yoksa ve bu verdiğim izâhat ile iktifâ buyurulmazsa yine beyan etsünler ki mütâla’âtımı bir tafsîl yazayım (nâkâfî) de bunun gibidir.

Menemenlizâde Tâhir

YİNE BİR YERDE

Önümde sâhe-yi deryâ latîf bir sahrâ
Nümâyîşle eder gönlümü garîk-i safâ
Çiçekler ile müzeyyen o deşt-i bî pâyân
Bedi’eler ile mâlî kasîdeler güyâ
Nümâyîş etmede mehtâbın ‘aksi deryâda
Hayâl-i şiir Kemâle olur numûne nümâ
Nücûm zâhiresiyle kılar zemine nigâh
Hayâl şairi alâ eder bakınca semâ
Peyimde durmada bir silsile cibâl-i muhîb
Anınla var aramızda latîf bir de fezâ
Fezâyı benzettim bir meyân-ı maşûkâ
Ki eylemiş anı kühsâr ihata bî pervâ

Yeşil çimenleri kılmış zemine reşk-i cinân
 Eder nighleri hayrân bu levhây-yı hazrâ
 Kulûbı etmede lebriz neşe gittikçe
 Hazin hazin uluyor bûlbûlân nâgm-ı pîrâ
 Bu nağme böyle temâşâ edip bana tesir
 Hurûşâ başladı gönlümde şiir ile sevdâ
 Tekellüm etmede gönlüm nücûm ile mahfi
 Ki eyliyor bana encüm hayâller ilkâ
 Şu demde eyledi fikrim- değil midir bu garib ?-
 Çiçekler ile zeminim mevâneset-peydâ
 Birer bedi'e etmiş hep hakîr olan otlar
 Ki ettikleri bana bir çok bedi'ler ihtâ
 Gönülde neşeye var şimdi çünkü isti'dâd
 Verdûd-ı neşeye her şey şu demd mecrâ
 Kılar hemen beni gark-ı tasavvurat-ı ba'id
 Eder hayâlimi her gördüğüm şey istilâ
 Dolar nigâhıma her dem ma'nâ-yı 'utup
 Verir hayâlîme ziynet bu nûr neşe fezâ
 Bu yerde böyle zamanda küşâyîş-i kalbi
 Terakkum ettiriyor fikirlerde sad ma'nâ
 Yazar bu demde kalem lâihât-ı sevdâyı
 Mu'âllakatını böyle zaman yazar şuara
 Benim de cûş ediyor hâme dest-i fikrimde
 Tahammül eylemeğe gayri kalmadı yarar
 (Mâb'adı var)

Birinci sene, Numara 21

23 Mayıs 1302

GAYRET

Saâdetlü Abdülhâk Hâmid Beyefendi hazretlerinin yirminci nüshâda mûnderic mektûplarına tekdîm ettiğim cevâptır.

Üstâd-ı mesleğim efendim hazretleri!

Mistir Gib cenâblarının vücudundan şüphe edenler pek kesretli idi. Hatta Selânik'ten ikinci defa bir mektub daha aldım ki yazdığım mülâhaza ile def'-i şüphe ettiklerinden dolayı beyân-ı memnûniyet ediyorlar. Bu mektûb gönderen zâtın imzâsı varsa da adresi bilinmediğinden doğrudan doğruya kendilerine bir şey yazamamışdım da Gayret'e o mülâhazayı derc etmiş idim.

Tuhaf değil midir ki o kadar feryâd ettiğim ve hatta iki kitâbını kendisi takdim eylediği halde ma'arif-i nezâret-i celilesi bunlara asla ehemmiyet vermedi. Halbuki o zât hakikaten şâyan-ı mükâfatdır. Osmanlı edebiyâtına ettiği hizmeti Osmanlıdan pek az adamlar edebilmişlerdir. Dünyada hiçbir şey bilmez gibi telakki edilen Türklerin de mükemmelce bir edebiyâtı bulunduğunu ve içinde pek güzel eserler mevcut olduğunu Avrupalılara tanıttırıyor. Bu yolda mütercimlere ne kadar muhtac olduğumuzu tarif iktizâ etmez. Bir kız için tanzim olunup yine Mistir cenâblarının ma'rifetiyle İngilizce'ye tercüme olunan Fulorans ünvanlı manzûmeyi niçin tahsîn buyur muyorsunuz bilmem efendimizin fikirleri ne yoldadır ? Bendeniz sade olup da Sezâi Beyefendinin tabirince kalbe hitâb eden şiirleri diğerlerinden ziyâde seviyorum. Bu Fulorans da öyledir. Güzel bir kız çocuğunun çehresi gibi sâde yine onun gibi güzel.

Bu dem ki hal-i tefekkürdeyim tek u tenhâ

Duyar sadâ-yı halavet-i edânızı gûşum

beytini bendenizin tabietimce en güzel en ruhlu şiirlerimdendir. Fikrimi efendimiz pek güzel anlarsınız. Fakat bazıları böyle sözleri anlamamak istiyorlar. İhtimâl ki o beyitte de güzellikten eser bulunmadığını iddia ederler :

Ben eminim ki bu ta'rizlerim mahiyetlerini temyiz edecek bir zaman elbette gelecektir.

Sefile Şekspir'in²⁶ tiyatroları yolunda zencir-i şikenâne bir eserdir. "İnsan yalnız görmeğe değil göstermeğe de müsteiddir." hakikatini herkesten ziyade kendiniz isbât buyurursunuz. Bir eser manzûm olmakla ondan serâpâ nazm ile ifâde-yi merâm neden mecburi olsun ? Makber'e dair yazdığım ve gelecek nüshaya derc edeceğim mütâla'anâmede de söylemiştim ki efendimiz gibi tabî'î şâir anlarlar tabî'î yazarlarsa da güzel oluyor. Sefile'nin tarzı ise tabîi yazmağa herşeyden ziyâde müsâiddir.

Husûsiyle içinde o kadar dilnişin o kadar bedî'î beyitlere bentlere tesâdüf ediliyor ki tab'-ı şâirâne-yi hâl-i gaşye getiriyor.

Nazar-ı merhameti Allah'ın

Mahtâbdır o matemgâhın

beyiti âlem-i edebiyât içinde mehtâb-ı belâgat add olunsa şâyândır.

Bunlardan başka esâsi cihetiyle de âlem-i edebiyatımız da vücûdu iktizâ eder bir eserdir. Sefile'yi neşr etmekle edebiyatımızın bir noksanını ikmâl buyurdunuz âşk u sevdâ üzerine bu kadar eserlerimiz bulunduğu halde hiç birisinde sâikâ-yı sevdâ ile hâl-ı sefâlete düşüp cevher-i ismet ve iffetini gaib eden bir kadının hali tasvir edilmemiştir. Halbuki en ziyâde ehemmiyet verilecek şeylerin birisi de budur. Edebiyât-ı mütezekkî-yi efkâr ise bu halde intâc edeceği fenâlıkları masur olarak herkesi öyle bir şeniye irtikâbından men' edecek edebî bir eserimiz bulunmaması şâyân- teessüf değil midir ? Siz o noksanı ikmâl ile o teessüfî izâle eylediniz. Şâyân-ı tebriksiniz.

Ancak herkes okuduğu eserin bir yeri hakkında şöyle olsa iyi olurdu mutâlâ'asını ekseren irâd eder. Ama bu sözünde isâbet edip etmemesi başka bahstir. Bendeniz de Sefile'nin bir yeri hakkında o sözü tekrar ettim. O da hayâlatın kızın odasına o kadar kesretle girip çıkmasına aittir. Sahneye getirilen hayâl tabîi kızın zihninde vücûd bularak harice aks eden fikrin şekl-i mücessemidir. Hamlet oyununun başındaki hayâl kabilinden değildir. O cihetle öyle sık sık girdirip çıkartılacağına kızın en ziyâde galeyânda bulunduğu zamanlarda girdirilse daha iyi olurdu demek istedim bilmem ki buna efendimiz ne dersiniz ? Elhan ismiyle neşr ettiğim eseri takdîm ettim üstâd-ı muhteremem üstâd Ekrem Beyefendi hazretleri bu eser

²⁶ Sheakspeare

hakkında tenezzülen bir mütâla'ânâme yazmışlar idi ondan pek büyük istifâde ettim yalnız ben değil herkes müstefîd oldu bilmem ki efendimiz de o yolda bir lutfda bulunur musunz ? Maksadım hem istifade etmek hem Ekrem Beyefendiye olduğu gibi Hâmid Beyefendi de velev küçük olsun bir eser daha yazdırmağa sebep olmaktadır. Bâkî arz-ı ta'zim ve ihtirâm ederim efendim hazretleri.

Saâdetlû Hâmid Beyefendi hazretlerinin âsârına dâir yazdığım makâlâtım mab'adıdır ki mâkabli on beşinci nüshâdadır.

Kemâl Bey'in neşr olunmuş bir çok mektûpları husûsiyle mecmûa-yı ebüzziyâ'da münderc bir mektûbu Ekrem Bey'in Zemzeme mukaddemesi, Ta'lim-i Edebiyat, matbû' birçok mekâtibi Mithat Efendi'nin Mübâhase-yi sab'akâ da yazdığı makalât Sezâî Bey'in Londra mektûpları filânları meydânda duruyor.

Hatta bu gün Hâmid Bey'e mutarız olanların bile bir zaman onun mesleğini tahsin yolunda makâleler neşr ederlerdi. Meyhânelerden, sâkilerden bahs eden sözleri tenkîd ettikleri sırada şiir her cihetle edibâne olmalıdır. Bunlara hiçbir zaman şiir denilemez, yolunda sözler söylerlerdi. Hamid Bey'in eşârı ise o gibi şeylerden külliyyen mu'arrâdır..

Bu sözleri bilmünâsebe irâd edişim meziyyet şînâs şiir olan havas için değildir. Onlara Hâmid Bey'in meziyyetini anlatmak için eserlerini nazargâh-ı temyizlerine arz etmek kifâyet eder, maksada gelelim.

Manzûmenin nihâyetinde şu parça nazar-ı hayrete tesâdüf eder:

.....

Benim yok muydu mahbûbem deminde

O hüsn-i tazeden bir kere taze

Devâm ettim yolumda bî tesâdüf

O yılda kimseler kılmaz tehallûf

Varıp bir semte sordum nerde dilber

Dedim işte! aman yârab cesâret

Elimle kendime ettim işâret

Yürüdü üstüme bir sinin-i müjber

Şu neşide okunduğu zaman Hamid Bey'in o zaman ve mevkide muhâtî olduğu hissiyat tamamiyle nazarlarda tecessüm ediyor. Bir hissin tasviri için bundan güzel

bir neşîde söylense de pek güç ve pek nâdir olarak söylenebilir. İhtimâl ki bana bu sözün güzelliği nerde olduğunu soranlar bulunur. Onlara karşı derim ki yukarıda da söylediğim gibi böyle güzelliklerin tarifi, ta'yini kabil değildir. ama denecekmiş ki edebiyâtta olan letâfeti ta'yin için bir çok müellifât meydana gelmiş. Onlar vasıtasıyla gerek şiirde gerek nesirde görülecek letâfetlerin bedi'elerin taksimât-ı envaç ta'yîn ve izâh edilmiş sen de şu neşhîde de gördüğün letâfeti o kavâide tatbikâten şerh ve izâh et. Buna cevâp veririm ki beyân-ı belâgat meânî filân namları verilen fenler hangi lisânda hangi yolda olursa olsun hiss-i beşerin ve letâif-i mahlûkâtın musavveri olan edebiyâtta görülecek bedâinin umûmunu istimâl edemez. Onlar yalnız kavâid-i umûmiye beyân iderler. Ta'yin-i dercâtî hüsn-i tabiatle his ile temyiz ve tefrîk olunur.

Meselâ

Goncâ-yı pürnûra benzer çehre-yi dildâra bak
Mısrâi bir teşbihi havîdir gâlibin
Gül-i ruhları nevbahâr-ı gülpûş

mısraında da bir teşbih var bunların ikisi de teşbihten başka bir şey olmadığı halde aralarında bulunan fark-ı azim ta'rif ve izâh ihtiyâcından biridir bu farkı belâgat kitaplarında aramakla bulamayız. ancak zevk ile temyiz ve tayin ederiz.

Bu hakikati teslim ettiklerinden dolayıdır ki eazim-i edeb edebiyâtın mâhiyyet ve envâr'ını tarif ve ihâatadan izhâr-ı acz iderler.

(Mâb'adı var)

Menemenlizâde Tahir

Sâhib-i mecmû'a saâdetlü Tefvîk Beyefendi hazretlerine:

Gayret'in geçen nüshalarının birinde Mister Gib'in vücudu hakkında şüphe edenlere dair bir mektub-ı âliyelerini derc edeceğimi va'd etmiş idim. O mektûb mecmû'a-yı âliyelerinin kırkbeşinci nüshasına derc edilmiş. Hâmid Beyefendi de Gayret'teki mülâhazayı görerek bir mektûp irsâliyle Mister Gib'in bir zât-ı mevcûd ve ma'rûf olduğunu adresiyle isbât etmişler idi ki o mektûp yirminci nüshada mündercdir. Herhalde bu lütfunuza karşı arz-ı teşekküre mecbûrum çünkü o mektûp

neşr edilmeseydi bendeniz bir dereceye kadar vaadimî incâz etmemiş add olunurdum.

Husûsen bu bahs münasebetiyle erbâb-ı sebâba bir ders-i teşvif olan o makâlenin tahririne sebep olduğumdan dolayı memnunum.

Yalnız makâle-yi ‘âliyelerinin bir ciheti bâi’s-i istiğrâb-ı âcizânem oldu: O da zât-ı âlîleri gibi bir edibimiz lisândan “artık Şiir u hülyâ ve lekleke-yi bîma’nî ile vakt geçirmek zamanlarının çoktan geçmiş olduğu” ibâresinde bir kâfiye hatırı için şiiri (lamlaka)ya terdîf buyurmanız gibi bir söz sudurunu görmektir. Husûsiyle şiir ve hülyâ ile iştigâlden teb’îd buyurmak istediğiniz erbâb-ı şebâbe numûne olarak gösterilen Mister Gib cenâblarının ma’rûf bir İngiliz şâiri olması büsbütün tezyîd-i istiğrâb etti. Nevresidkân-ı şiirâ sözün gibi udebâdan bu yolda sözler değil teşvik ve tergîb beklerlerdi. Zannedirm şiirin lamlaka-yı bîma’nî olup olmadığını Fuad Beyefendinin ve Victor Hugo ünvanıyla neşr ettikleri kitâba dair yazdığım mütâla’â-nâmede iktidârım dahilinde muhâkeme etmiş olduğumdan şâyed mutâla’âsına tenezzül buyurulmuştur zannıyla burada tekrârına lüzûm görmem. Zaten bu bahsimizin hâricindedir. Ancak ümid ettiğim bir şeyi görünce kendimi zabt edemeyerek şu birkaç satırı yazdım. Asıl maksâd-ı âcizânem ise ‘arz-ı teşekkürden ibâret idi.

Mukaddeme

Victor Hugo’nun eşher-i âsarından olan şu küçük hikâyeyi tercümeye başlıyorum. Gerçi ‘ac-z-i iktidârım bu teşebbüsle mütenâsib değildir. Çünkü Victor Hugo’nun hâmesinden çıkan sözler bu âciz kalemin zebânına gencâyışpezir olamaz. Ancak şâikâ-yı hahiş kendi halime bırakmadı.

Tercümede müellifin şive-yi ifâdesinden mümkün olduğu kadar ayrılmağa yani aslında olduğu gibi ibâreleri kısa ve tabî’ü’lteselsül bulundurmağa çalışmakla beraber Türkçe şivesinden de istemedik.

. her eseri bir numûne-yi belâgat olan Victor Hugo’nun en güzel mahsûla-ı kalemiyesinden olduğu cihetle lisânımızda tercümesi bulunmaması teessüf olunacak bir hâl idi ben bu noksanın ikmâlîne çalıştım. Bilirim ki böyle tercüme olunacağına keşki o noksan hiç ikmâl edilmeyeydi diyecekler de bulunur. Vâkıâ

öyledir. Fakat ben elimden geleni yaptım. Kendileri himmet buyururlar da daha güzellerini yaparlarsa beni de müteşekkir ederler.

Esnâ-yı tercümede kitâbın bazı fıkralarını tay etmeğe mecbur oldum. Ahlâk ve efkâr-ı milliyemize tevâfık etmeyen yerlerinin tercümesinden ise lisânımızda bulunmasını hayırlı görüyorum.

Klod Gö²⁷ Paris risalesinde neşr olunduğu zaman risâlenin idârehanesine “Tüccâr Şarl Garliyh” imzasıyla bir mektûp gelmiştir ki eserin ehemmiyet-i fevkâladesine bir delil olduğundan tercüme ediyoruz. Kitâbın Fransızca nüshalarında da bu mektûbu derc ediyorlar.

Mektûp

Müdür Efendi

Victor Hugo’nun mâh-ı çeârinin altıncı günü intişâr eden risâlenizde münderc Klod Gö nâmındaki eseri büyük bir derstir. Ondan istifâde husûsunda bana mu’âvenet etmenizi ricâ ederim.

Paris’te ne kadar mab’us var ise bu eserden o kadar nüsha tab’ ettirerek her bir mab’use birer tane göndermenizi temenni ederim.

Tüccâr

Şarl Garleyh

Eserin Fransızcası büyük ve iki sütunlu sahifelerle on, on iki sahifeden ibârettir. Zannederim ki tercümesi de Gayret’in beş altı nüshasından ziyâdesini işgâl etmez. Tefrika suretiyle Gayret’e derc edildikten sonra kitâp şeklinde olarak da ayrıca tab’ ettireceğim.

Fi 10 Mayıs sene 1302

Menemenlizâde Tâhir

Klod Gö

Mütercimi

Menemenlizâde Tâhir

Müellifi

Victor Hugo

Yedi sekiz sene Mukaddem Paris'te Klod nâmında fakir bir işçi bulunurdu. Bunun bir metresi ve o mestresten dünyaya gelmiş bir kızı vardı. Ben hikâyeden alınacak ders-i ahlâkı erbâb-ı mutâla'anın nazar-ı dikkatlerine havâle ederek vak'ayı olduğu gibi nakl ediyorum. Bu işçi müstaid kâr-ı güzâr bir adam olarak cemiyyet-i beşeriyeden ziyâde tabiatın terbiye-yi girdesi idi. Okumak bilmez fakat düşünebilirdi. Kış zamanı iş bulunmaz. İşçinin kulubesinde yiyecek, yakacak bir şey kalmadı. Kendisi, çocuğu ve metresi aç kaldılar, üşümeğe başladılar. İşçi hırsızlık etti. Ne çaldığını, nereden çaldığını bilmem. Bildiğim şudur kisirkâtin neticesinde metresi ile kızı için üç günlük ekmekle âteş tedârik edebildiyse de kendisi beş sene hapse mahkum edildi.

İşçi müddet-i hapsini ikmâl için Kalruv mahbesine gönderildi. Kalruv Bastil'e tahavvül etmiş bir manastır, zindân odalarına inkılab eylemiş bir hücre-yi ibâdet, mezbeh olmuş bir mihrâb idi. Bazı adamlar bu tedbikâta terakki nâmı verirler ve terakki denildikçe bu yolda telâkki ederler.

Devam edelim:

Oraya varınca işçiyi gece zindana, gündüz kârgaha gönderirler idi. Tahkîr etmek istediğim kârgah değildir.

Evvelce nâmuslu bir işçi olduğu halde şimdi bir hırsız olan Klod Gö eshab-ı metânet ve sebâtan bir adam idi. Alnı yüksek ve gençliğiyle beraber karışık idi. Siyah saçları arasına kır serpmiş, gözleri lâtif olarak mukavves olan güzel kaşları altında içeriye doğru girmiş idi. Burun delikleri açık, çenesi sivri olup dudakları adem tenezzülüne delâlet ederdi. Bu güzel bir çehre idi. Cemiyyet-i beşeriyenin buna ne yaptığını göreceğiz.

²⁷ Claud Geux

Pek az söyler ve söylediği vakit azâsını çok hareket ettirmezdi. Şahsında bir hâl-i fevkaledede görölürdü ki tesir-i bahş-ı kulub olurdu. Çehresi meşakkat-ı dide olmaktan ziyâde mütefekkir ve ciddi görünüyordu. Mamâfih pek çok meşakkat de çekmişti.

Klod .Gö bulunduğı yerde bir hapishâne müdürü var idi ki bunların mahsûsâtından olduğı üzere hem hâpishane memûriyeti eder hem satıcılık ile meşgûl olurdu. İşçileri teşvik mahbusları tehdîd ederdi. Ellerine alet verir ayaklarına zincir vururdu. Bu da nev'i şahsına münhâsır bir mahlûk olarak kısa boylu müstebid fikrinde musır ve mütehevvir bir adam idi. Mamâfih vakt olurdu ki pek iyi bir arkadaş pek iyi bir âmir olurdu.

(Mâb'adı ar)

Birinci sene, Numara 22

30 Mayıs sene 1302

GAYRET

Saâdetlü Ebüzziyâ Tevfik Beyefendi tarafından vârid olmuş bir mektûpturki taraf-ı âcizânemden yazılacak cevâbı gelecek nüshalardan birine derc olunacaktır.

İzzetli Tâhir Beyefendiye

Beyefendimiz!

Gayret'in hemen her nüshası tertib-i sehville alûde bulunuyor. Bunların ise ekserisi nazar-ı âliyelerine doğru görünen sehvlerden olduğunda şüphe etmem. Çünkü insân yazdığı veya evvelce okuyup da ülfet-i nazar hâsıl ettiği bir makâlenin tertib-i hatalarını esnâ-yı tashinde görmeğe muvaffak olamaz.

(Nefsimde tecrübemle inan söylüyorum sana)

Ez cümle zât-ı âliniz daha Rüşdiye Mektebi'ne devam ettiğiniz zamanlarda öğrenmiş olduğunuz da sizi bilenlerin ve elyevm âsâr-ı belîğanelerini okuyanlar içinde hattâ mu'ârizınız geçinenlerin bile şüphe demeyecekleri kelimeler meselâ (zehrâb) yerine zâl ile (zehrâb) suretinde geçiyor.

Ne hâcet, on sekizinci nüshanın sonunda (itizâr) sernâmesiyle yazdığınız fıkranın birinci satırının ikinci kelimesinde bir harf-i medd bir lâme mübeddel ve binânaleyh zavallı Kemâl (kermel) olmuş ve bununda son sahihinde taraf-ı 'âliyelerinden farkına varılmamıştır. Bu ise (Def'ül fâsid belâ fesed) kabilindendir ki Türkçesi kaş yaparken göz çıkarmaktır.

Buna makıs daha çok sehvler varki bunlar haddizatında sehv-i mürettib oldukları hâlde hakikat-i hâl aranırca müsâmahât-ı müsahhih adadına dahildir. Çünkü mürettibin vazifesi tertip olup sehv ise -kâffe-yi imâlında beşerin masun olmadığı evârizından olmasına göre -mürettebin bir ârizâ-yı zarûyesidir. Eğer mürettebler böyle evârizdan masûn bulunmuş olsalar idi matbu'alarca müsahhih istihdâmına hâcet kalmazdı. Müsahhih dahi hasbelbeşeriye hata edebilirse de vazifesi islâh olduğuna nazaran hataları hadd-ı zuhulu tecavüz edemez. Binânaleyh (Bir sürçen atın başı kesilmez).

Ekseriyet üzere Gayret'in ba'dü'l-temsîl gözüme işen hatalarını nazar-ı tashîh-i âliyelerinden geçen (Aprûv)lerle mukâbele ediyorum. Ekserisinin âsâr-ı

müsâmahâtınızdan ve bir takımının dahi kâide-yi tashihi bilmediğinizden dolayı mürettiblerce sevâba mahmûl olan hatiatınızdan ibâret olduğunu görüyorum.

Meselâ (Nâkâfi) ünvânî manzumedeki melekler lafzının (Mekler) oluşu onu bakarak değil ezberden okumadan ileri geldiği lafzının hâ-ı mecime ile basılması tashihindeki hatanız eseridir. Çünkü mürettibler hamîyyet lafzını (himmetten) dizmişler. Siz onu tashih edip doğrusunu yazmışsınız. Fakat o kelimedен evvelki (olmaz) lafzının zâsı (ra) suretinde yazılmış olmasından siz anın üzerinden bir çizgi çekip altına zâ için bir nokta koymuşsunuz. Hamîyyetin hası üzerine gelmiş.

Geçen nüshada iddiâmı teyîd edecek bir hatanızı daha gördüm. Kemâl Bey'in mâb'adlı makâlesinde (mesen ve cûsseli) tabirinin mesninî mürettebler (hüsûn) dizmiş çünkü mesûdede mesennin mimi biraz cesimce ve sinden sonra gelen nun ise noktası üzerinde olarak muharrer olmasından bunu (hüsn) okumuşlar. Siz bittâbî' tashîh buyurmuşsunuz. Tashîhinizi havî olan (Aprüv) mahfûzdur. Ne zaman isterseniz irâe hazırdır. Hüsnî bozmuş mesen yazmışsınız. Amma meseni şöyle () yazmışsınız. Bu ise mürettiblerce (hüsn) okunmak zarureti bayağı tabiileştirir. Evvelâ (hüsn) olmuş olan (mesen) öyle tashîh edilmez. Çünkü burada nâ bemhâl olan harf (ha) harfî olduğu halde yalnız bir çizgi ile anın irâesi ve sonra şöyle bir mim başı ikâmesi lâzım gelirdi. Siz tutup sinden sonra gelen nunu dahi rik'a kaidesince noktasını kuyruğundaki fazla ile irâe ederek âdetâ şîn hâline getirmişsiniz. Bunu hangi mürettib olsa böyle okumakta ma'zûrdur. Zirâ harîf hatasının (ha) harfinden ibâret olduğunu görmeğe bedel sîn ile nûn da hata ettiğine zâhib olmuş da (hüsn) yazmış.

Bu kadar tafsilâtdan maksad-ı âcizanem ise risaleniz tenezzülen matba'a-yı âcizânemde tab' ettirildiği cihetle halk nazarında bu türlü hatâyânın ayıbı dahi matba'a-yı âcizâneme mahmûl olageldiği bilip de bunların önünü almaktır. Hatta Londra gibi yerden Hamid bile (figân hüsn-i tabiatten figân hüsn-i tabiatten) mısraını (Figân sehv-i mürettibden Figân sehv-i mürettibden) şekline tahvil edecek derecelerde feryad-ı şikâyetkâranede bulunuyor. Ben de olsam elbette bu gibi şikâyetlerde bulunurdum da bu hataların ber taraf olmaklığı neye mütevakkıf ise anı ittihâz buyurmanızı recâ ederdim.

Hâmid Beyin o şikâyeti ise sırf bendenize raci ve (kızım sana söylüyorum gelinim sen anla) kabilinden bir ta'riz-i zimnidir. Bendeniz şâir olmadığım gibi şiirede ehemmiyet vermediğimden ve Hâmid Bey ise şâir olmayanı âdam yerine koymadığından yekdiğerimizi (şiire ve şâirine ta'alluk etmeyen husûsâtta) Severisen de şu iki sebeple birbirimizden ayrıldıkça mekâtebe etmeyiz. Demek istiyorum ki Hâmid Beye mektup yazanlardan bulunsa idim. O feryâdın ma'kesi ben olmadığım ve bilâkis sahib-i Gayret olduğunu bildirir idim.

Vakı'â kendi eserlerimde veya kendi hesabıma basdığım âsâr-ı sâirede dahi tertib-i sehvleri bulunur ise de bunlar sırf bendenize râci' olunmasından nef' ve zararı dahi yalnız bendenize râci'dir. Onın matbaa-yı âcizâneme hiçbir leke-yi tesâmuh tertib edemez.

Bilmem manzûr-ı âlileri olmuş mudur ? Ekrem Beyefendi matba'a-yı âcizânemde basdırdıkları birinci Zemzemelerinin sehv-i mürettibinden mümkün mertebe masûn olmasına pek ziyâde itinâ buyurmuşlardır.

Tashihleri de kendine aittir. Çünkü müşârün-ileyh pek müşkülpesend olduklarından eserlerinin tertib-i tashihâtı gibi bir emr-i hatırı matba'a-yı âcizânem deruhde etmeğe cesâret edemez idi. Mürettibler (Şiken) lafzını imlâ şikenliğindeki maharetlerine misâl olmak üzere kim bilir nasıl acayib bir şekilde tertib etmişler. Ekrem Bey bunu bir iki kere düzeltmiş yine doğrusunu dizdirtmeğe muvaffak olamamış. (Bana kalırsa Ekrem Bey de sizin mesni tashih ettiğiniz yolda düzeltmiş olmalı) Nihayet âciz kalmış kelimenin havi olduğu harfleri takti' ile (Şin, kef, nun) suretinde yazmış. Mürettibler de tutmuş.

(Lüknet-i şiken lisânım öldün)

mısraını

(Lüknet (şin, kef, nun) lisânım öldün) suretine, yani uzubet-i kırâite mâlik olanların bile lisânına lulcent bahş olacak bir kılığa koymuşlar. Kitâpta o suretle basılıp gitmiş. Şimdi bu kabahat mürettiblerin mi yoksa itinânın bu derecesini iltizam buyurdıkları halde doğru bir imlâyı anlatmağa muaffak olamadıkları mürettiblerce kelimeyi huruf-ı mukatta'a ile irâeye çalışan Ekrem Beyefendinin mi ? Ben bu meselede bî taraf bulunsa idim (Kabahat sahib-i Zemzeme'nindir. Zirâ o matba'ada imlâ anlatacak mürettib yoksa merâm anlatacak bir sahib-i matba'a var. Kendisi

ma'de ufunetine uğrayacak mertebede değilse de oldukça mürekkebe yalamış. Bâhusûs emrinize imtisâli ve icâbât-ı ihlasdan bilir bir mahlasınızdır. Niçin ona yazmadınız da bu sureti ihtiyâr buyurdunuz) der idim. Hakikat hale gelince bu hurûf-mukatta'ayı mürettibler buna da irae eylemişler idi.

Mısra'ı "Lüknet-i şiken..."kavlini nâlık olmasından kendi kendime Zâhir Ekrem Bey de luknet itibârile şikenî bu şekle koymak istemişler. Bahusus kavsin içine almışlar. Elbette bu kırıp dökmekten bir maksatları vardır. Her ne ise (Elma'na fî batnîş şâir) kaziyesi ma'lumdur. Şimdi bu mu'ammayı kim halledecek dedim mürettiblere de size nasıl yazmışlarsa öyle dizin ! emrini verirdi.

.....

Ekrem Bey bundan evvel bir de (kâtib) geçinir bir mürettibe tesâdüf eylemiş idi. Kendileri o tarihinde Tasvir-i efkâr gazetesini tâhrir ile meşgûl oluyorlardı. Bir gün bir makâlelerinde "Bey oğlu avrupanın bin modeli ve İstanbul'un çansu-yı bîbedeli" cümlesini yazmışlar. Mürettib bu seci'i görünce ihtimâl kendi kendine "Ekser seci'ler bîlûzum ve binânaleyh müseccî' bir tertib mafnâdan mahrûmdur. Gel şunun seci'ni bozayım ve ibâreyi yoluna koyayım" diyerek (bîbedel) kelimesini (biryası) lafzına tahvîl ve zummunca Ekrem Beyefendiye techîl etmiş idi.

Fıkra-yı istidrâdiyenin araya girmesiyle maksadı unutacak idim. Şunu arz etmek isterim ki Gayret, öyle saatlerce hasr-ı vakt edip de göz yoracak ve beyin patlatacak kadar cesim bir kitâp olmayıp haftada bir kerre iki yapraktan ibâret dört sahifelik bir şey olmasından bunda bir nokta-yı sehv bulunmak bile hakikaten bir leke-yi ihmâl hükmünde telâkki olunur. Halk ise hakikâti hâli bilmediklerinden kıtası göz önünde bulunan küçük bir eserde bu kadar hatayı müsahhihine değil, müsahhihinin eser-i zuhulunu bile mümessiline bahş eylemekte imsâk etmeyeceklerinden eminim.

Bu sehvlerin ise çoğu müsveddelerin müstehî'ül karâie yazılarla yazılmış olmasından ve bir takımı da yukarıda söylediğim tashîh usulünün bilinmemesinden ileri gelir. (Nakâfî) neşidesi öyle bir yazı ile yazdırılmış idi ki ben bile okumakta hayli zahmet çektim.

Birgün teşrif buyurun ! size tashih kaidesini irâe edeyim. Mürettibin müsveddede okuyamadığı için yanlış tertib eylediği bir kelimeyi yine o şekilde

yazmak o yanlıştın tekrarından başka bir neticeye hasıl etmez. Bu cihetle tertib-i tashihlerini hüsn-i ifâ, usulünü görmeğe mütevakıftır. Bakî yine her halde irâde efendimindir.

Fî gurra-yı ramazan sene 1302

Galata

Ebuzziya Tevfik

Aşağıdaki makale “Makber” neşr olduğu zaman yazılmış ve Mustafa Reşid Bey’in ısrarı üzerine Bedâi’ül-inşâya konulmak üzere kendilerine verilmiş idi. Bedâi’ül-inşâ çıktı. Bu makâleyi muhtevî olduğu görüldü. Binânaleyh mîr mumî ileyhten istinâd olunarak Gayret’e derc olundu “Bedâi’ül-inşâ’nın üçüncü nüshasında çıkacak” dediğim makâle bu idi.

Hâmid Bey Terakkimi ediyor.

Tedennîmi yahud Makber.

Makber’in mukaddimesinde o büyük şâir bu eserinin tedennî ve terakkiden hangisine delâlet edeceğini hükm etmeği erbâb-ı mutâla’aya havâle ediyor. Binanaleyh bu babda bir hükm vermeğe kalkışırsak kendi müsaadesine müstenid olduğum için yaptığımız şey münâsebetsiz olmaz.

Sahra’dan Tarık’tan da anlaşılıyor ki Hâmid Bey bir zaman bir dereceye kadar itinâ ile şiir söylerdi. Tabi’î olmakla beraber sözlerinde san’at eseri görülüyordu. Yazacağı sözlerin fikirlerin muntazam ve müselsel olmasını isterdi. Fakat Hâmid Bey böyle olmasa daha iyi oluyor ; Makber gibi fart-ı meyusiyetle yazılan şiirler nasıl olabilir ki muntazam bulunsun ! Bu yolda hissiyât-ı meyûsâne intizâm üzere mi zihne vârid oldu ? Bir şâir kalemi eline alınca hüsnî tasvire muktedir olabiliyorsa işte tamam, şâir odur. Onın eserini okuyanlarda hissiyâtına vâkıf olurlar. Fakat burada düşünecek bir cihet var! Eğer her şâir eline kalemi alınca yazmak isterse bu olamaz. Çünkü herkes düşündüğünü derhâl tasvir edemez. Dedğim kalemi zihnine mertûb ve zihnine gelen şeyleri kaleminden aktırmaya muktedir olan şâirler içindir. Şiirlerini galayan-ı hissiyât içinde yazan kalemler içindir. Bir fikr ki zihne gelmiş onu bozarak meydâna koymak halkı aldatmaktır. Bu yalan yalnız fenâlığı setr için irtikâb olunur. Eğer yazılan şey fenâ olmazsa nicin bica yalan söylemelidir.

Şiir olur ki nâzik bir hissin teşriyât-ı dakikasıyla uğraşır. en gizli en lezzetli hisleri tasvîr ve tenvîr eder zemzemler gibi, sahra gibi, Bunların tahrir ve tasvirinde fart-ı itinâ gerektir. Çünkü bir kemânın sadâsı gibi bir yerinde cüzî bir noksan görölse hemen tesirini mahv edecek kadar izâle eyler.

Yine şiir olur ki bir gök gürlemesi bir fırtınanın müthiş sadâsı bir çoban kazının vahşî terennümâtı gibi gönülleri lebriz-i hayret eyler. Kendine mahsûs bir âhenk-i fevkâlade-yi intizamı bulmakla beraber nâ muntazam bulunur bir hissi tasvirde ziyâde tehyic-i hissiyâta hizmet eder ki bu suretle yine tasvir-i hissiyata muvaffak olur. Meselâ biri bir felâket-didenin size çehresini gösterir. Uğradığı felâketi bir lisan-ı müesserle tarif eder. Eşkriz tesir eyler diğeri ise yine o biçârenin bir feryâd-ı ciğer suzını işittirir ki serâpâ teessür kesilirsiniz. Makber, ölü (Bunlar Odur) böyledir.

Hatta (Bunlar Odur) ünvânlı kitâpta “ebedi bir saniye” serlevhâsıyla gördüğüm şiir en tabî’î yazılmış fakat melekleri hayran edecek kadar güzel düşmüş manzumelerdendir (iğbirâr) manzumesi ki şiirimizin medâr-ı iftihârı olan eserdendir. Bunu ona bile tercih etmek istediğim zamanlar olur. Bu dediğim hâl yani kalemini ele alınca güzel bir manzume yazabilmek ve yazılan şey güzel olmak bir terakki ise Makber’de eser-i terakkidir. Hâmid Bey terakki ediyor demektir. Erbâb-ı mutala’a içinde cihanın kalbe tenhâ gördüğü bir zamanda-ki neden olduğu bilinmediği halde ekseren vâki’ olur- bir kabristana girip de işitilen ulvî ve hamusâne sadaları dinleyen var mıdır ? Varsa Makber’in kıymetini herkesten önce o takdîr edebilir. O sadâlarda nahv, mantık, kavaid, aranır mı ? Makberde de aranmaz. Hâmid Beyin kalbi bir hayalin kabristanı olmuş ki servleri hatırat-ı mâzidir. O servlerin tesâdumundan o kabrin heybetinden o halin o mevkinin dehşetinden bir sadâ çıkmış, işte o makber odur. Binânaleyh şi’irce bir terakkidir.

Hele mukaddimesi şâirâne olmakta ‘ulvî olmakta esere bile tekaddüm eder. Ben şimdiye kadar lisânımızda o yolda yazılmış bir nesr görmedim. Şiirinin de emsâli mevcûd değildir. Kabr içinde bir i’tibâ: Makberdeki efkâr ! Semada bir mezâr. Hâmid Beyin fikrinde o makber! Semâ ile mezâr ittihâd etmiş. O büyük şairin fikriyle kabristan tesâddüm eylemiş. Makber çıkmış.

Bu eseri neşre muvaffak olmasından dolayı Hamid Bey daha ziyâde :

Ölüyü tebrik etmiş idim. Makber'i ona tercih ederim. Şiirin ma'nası lisânımızda gittikçe tevsî' edip gidiyor. Çünkü fikirler büyüyor. Zarf tevsî' edince elbette mazrûfî da büyür.

Bence şiirin en güzel ta'rifi "kalpten gelen söz"dür. Neye dair olursa olsun bir söz ki menba'ı hisdir. Yanlış olsa da doğru olsa da şiirdir. Kalpten gelmeyen şey şiir olamaz. Fenni eşâr yazmak gül yaprağı üzerine kitap yazmağa benzer.

Şu makâleyi yazmaktansa kalemi ele alup aklımın erdiği kadar Makber'i tenkid etmek yolu da vardı ve ihtimâl ki bu hâl bazılarına bundan ziyâde makbûl olurdu. Fakat ben onu yapamam. Bir gün bir gramer yapmasını teklif etmişler. Ma'sûkamı teşrihe mecbur oluyorum demiş.

Makber pek çoklarına anlaşılmayacak Beyenilmeyecek fakat bazılarını hâl-i gaşye getirecek âsâr-ı fevkalededendir.

Makber hakikane bir şiirdir. Müellifini tekrar tebrik ederim.

Menemenlizâde Tâhir

Klod Gö

(Yirmi birinci nüshadan mâb'ad)

Müellifi: Victor Hugo

Mütercim: Menemenli zâde

Tâhir

Sebâttan ziyade hissizlikle muttasıf bir mahluk olarak hiç kimse ile hatta kendi kendisiyle bile müşâvere etmez idi. İyi bir peder, iyi bir koca idi fakat bunlar bir fazilet değil bir vazifedir. Bu adamlardan idi ki teessür ve inbisât bilmezler hiçbir fikrin hiçbir hissin vurûdu zihinlerine tesir eylemez. Müncemit hiddetli deve kinlidirler, tesir etmeksizin tehevür ederler.

Isınmadan âteş alırlar. “Odundan yapılmış” sözü bunlar için en muvafık bir tariftir. Bir tarafları yanarken bir tarafları soğuk bulunur. Bu adamın esas tabiatı inât idi. Ve bu inâd sebebiyle mütehevvir idi. Kendini Napolyon’a benzetirdi. Bu sehv-i nazardan ibarettir. Bazı adamlar vardır ki zannetikleri şey ile hakikat arasında bir mesâfe-yi vâsı’a var iken kendi kendilerini aldatırlar. İnâda sebat derler . Bir kandili yıldız zannederler. Bu adam kendisinin arzu dediği şeyi bir maksad-ı mechûle ta’lik etti mi başını kaldırır hiçbir şeyden sakınmayarak o maksadın müntehâsına kadar giderdi. Fikirsiz inât bir ahmaklıktır ki hayvanlığa müntehidir. İşte Kalruv merkez hapishanesinin müdürü olan zât böyle bir adam idi. İşte Cemiyet-i beşeriyenin mahbuslar üzerine vurarak kıvılcımlar çıkardığı âlet böyle bir şey idi.

(Mâb’adı var)

Birinci Sene Numara: 23

6 Haziran sene 1302

GAYRET

Sa'âdetlü Ebüzziya Tevfik Bey Efendinin yirmi ikinci nüshada münderic mektûplarına cevâb

Sa'âdetlü efendim hazretleri

Gayret'e derc ettiğim mektûb-ı mufassal-ı âlilerini mutala'a ettim. Bir insan içün fikrini saklamak kabahat olduğundan zihnime lâih olan bir şeyi yazmak mecbûriyetinde bulunurum: O da şudur ki mektûbun mutala'asıyla hâsıl olan teessüf ve teaccübü mene muktedir olamadım. Manzûr-ı âlileri oluyor zannında bulunduğum Gayret'in bir çok nüshalarında ilân etmiş idim ki görülen mürettib-i sehviyâtının ekserisi kendime âittir: Bazen tashihine kendim bakmıyorum, bazı vaktid de zihnen meşgul bulunduğum zamana tesâdüf ederek lâıkiyle dikkat edemiyorum. Husûsiyle bilmem kaçınıcı nüshada neşr edilen tevhide Gülşen'le itirâz edilmişti. Ona verdiğim ve âsâra derc ettiğim cevâpta bunu mufasssala anlatmıştım. Hatta birkaç yerde tertib-i sehviyâtı tashih ettiğim sırada "sehv-i sahih olarak şurada şu yanlışlık olmuş burad böyle yazılmış" gibi cümlelerle sehviyâtı mürettiblere değil musahhihe isnâd etmiştim. Hâmid Beyefendinin şikâyeti ise doğrudan doğruya taraf-ı âcizâneme âid idi. Çünkü matba'a-yı aliyelerinden kattiyen bahs edilmemiş idi. Okuyanlar içinde edilen şikayeti zât-ı âlilerinden başka matba'aya isnâd eden bir kimse yoktur zannederim.

Hâl böyle iken matba'a-yı aliyelerine leke-yi tesâmuhtan isnâd edileceğinden ihtizâz ile bu kadar telâş bulunmanızdır ki teaccübü mü celb etti. Teessüfüm ise bu ihtizâza bu telâşa bâis olmaklığımdan ileri geldi. Mamefih sehviyâtın umûmunu kendim tehammül edemem. Matba'aca da tesâmuhtan vuku' bulmuyor diyemem. Birkaç defa badü'l tashih mürettib-i sehviyâtını peruvaların kenarına işaret ederek nazar-ı dikkat-i âlilerine arz etmişdim.

Bir de şurasını arz edeceğim ki bendenizin tab' ettirdiğim bir kitâbın sehviyâtını matba'a-yı aliyelerine leke-yi tesâmun irâd ettiriyor da provaların zât-ı âlileri gibi usul-ı tashihte mahir bir zâtın nazar-ı tashihinden geçen âsâr-ı münteşirelerinde görülecek sehviyatı o tesiri neden hâsıl edemiyor ? Veleve ki

âsârınızın nef' ve zararı zât-ı âlilerine aid olsun. Filhâkikâ eserde matba'ada kendi malınız olduğu cihetle istediğiniz surette istimâl etmekte muhtarsınız. Ancak bendenizce câ-yı istigrâb görülen cihet matba'aya isnâd-ı nakısa etmekle gayretle anın beyninde bir fark görülmesidir.

Sehviyâtın vukuu bahsine gelince malûm-ı âlileridir ki Gayret'i tahrir ve idârede bir kimse ile istihâkim yoktur. Yine mâlum-ı âlileridir ki zamanımı kemâlen onun tashih ve tahrîrine hasr edecek kadar azâdeser gezenlerden değilim. Vakt oluyor ki iki satır yazıyı yazacak bir zaman idrakine muvafık olamıyorum. Bazen de "meydan bulunur at bulunmaz, at bulunur meydan bulunmaz" fehvasınca zaman müsâid olsa da zihnimde tahrîre istidâd göremiyorum. Nazar-ı mücerreb-i âlilerine karşı izâha lüzum yoktur ki yazı yazmak inşirâh-ı kalb ile ferâğ-ı bâl ile olur. Bu kaide bendeniz belki herkesten ziyâde hükmünü gösteriyor. Tefâhür için değil belki herkesten ziyâde hükmünü gösteriyor. Tefahür için değil -zâten fahr edilecek bir şey değil- Beyân-ı hakikat için söylüyorum ki bazen Gayret'in umûmunu- Bir kısımda manzum olmak üzere- dolduracak yazıyı bir saatte yazıverdiğim halde en âdi bir şeye dair bir sahife yazıyı bir günde yazamadığım vakt oluyor. Elime kalemi alırım da yine bırakmaktan başka bir şey yapamam. İşte müsvettelerin bazen geç yetişmesi bu hallerden neşet ediyor. Purovaların güzelce tashîh edilememesi de ekseren meşguliyetin mumane'etle kendim bakamadığımdan ileri gelir.

Bu kadar tefsilat-ı hususiyeye girmekliğim şu vesile ile halka karşı da beyân-ı mazeret etmek içindir. Yoksa bunlara lüzum yoktu.

Şiken lafzının o şekilde tertib olunması bahsına gelince bu bâbda bendeniz zât-ı âlilerinden ziyâde bî taraf bulunduğum cihetle kabâhat hangi tarafa ait olduğuna dâir bir hüküm vermekliğın lazım gelse Ekrem Beyefendi hazretlerinin beraitine hükm ederdim. Çünkü bir kelime için tezkire yazmak filân etmek külfetlerini ihtiyâre lüzûm görmemişlerdir. "Bunu mürettibler anlayamazsa tabii Tefvîk Beyefendiye müracaat ederler. Onlar da biltabi' tefhim buyururlar. Çünkü bu anlaşılmayacak bir şey değildir" demişlerdir de bu fikir ile kelimeyi o suretle yazmışlardır.

Bu kadar açık şeylere karşı da elma'nî fî batunü'l şâir deyip geçiverirsek en muntazam şiir söyleyen şâirlerin en güzel eserlerini bile anlayamayacağımız âdetâ tabi'leşiyor. Filhâkika zât-ı âlileri şiire ehemmiyet verenlerden olmadıkları cihetle

buna da ehemmiyet vermezlerse de bendeniz o fikirde bulunmadığımdan kelime farazâ o surette bendenize gösterilmiş olaydı elma'ni fî batunû'l şâir deyip geçiremezdim.

Gayret'i neşr ettirebilmek için uzun uzadıye usul-ı tashîhî tahsîl ile uğraşmağa zamanım müsait değildir. Zaman müsâit idrâkine muvaffak olsam bile o külfeti ihtiyâr edemem. Bâki her halde emir ve irâde efendimizindir.

Menemenlizâde Tâhir

ZEYL

Şu mektûbu ikmâl ile matba'aya irsâl ettikten sonra mecmû'a-yı aliyelerinden kırk altıncı nüshası manzûr-ı âcizânem oldu Gayret'le neşr ettiğim mektûp tekrâr derc edilmiş ve buna sebep olarak Fayret'te bazı fikiratı matvi bulunduğu beyân buyurulmuş ki o fıkra nihâyetlerine doğru beş on satırdan ibâret bir yer idi. Mâlûm-ı âlileridir ki bir insan kendi uşağına istediği hizmeti gördürmekte muhtardır eğer zûlm ederse uşağın ihtiyârı elinde olduğundan hizmetinden istifâ eder. Buna kimsenin müdahale etmeğe selâhiyeti yoktur ve olamaz. Ben istersem mübeyyizlikte kullanırım. İstersem uşaklıkta. Maksat yazılmadan şikayet ise onu başka bir cümle ile ifâde buyurmuştunuz. İşte o fıkrayı tayy ettiğim bu mülâhazaya mebni idi. Bendenize hususî olarak böyle bir ihtârda bulunmuş olsaydınız dostane bir tavsiyedir der geçer idim. Nitekim o fıkra neşr olunmayarak aramızda mestûr kaldığı müddetçe bu yolda telakki etmiştim. Fakat iş âlem-i matbu'ata aks edince başkalaşır.

Bu yolda hususiyata aid mübâhisi âlem-i matbûa'ata nakl etmek meşreb-i âcizâneme muhalif olduğundan tatvîl-i bahsten ihtiraz ederim ve şurasını arz eylerim ki eğer Gayret matba'a-yı aliyelerine leke-yi tesâmuh irâd ediyorsa ve bu sebeble hususiyât-ı umûruma kadar müdâhale buyurulacaksa eşâr buyurun ki bendeniz de bir çaresine bakayım ! Şu ifâdemden bir bû-yı imtinân istişâmâm buyurulmasun ki ne sözlerim bunu müfittir ne de böyle şeye mahal vardır.

Tütünün hürmet ve mazarrati hakkında mekteb-i tıbbiyemizin yetiştirdiği en muktedir en zeki etbâmızdan doktor Besim Ömer Bey'in mükeyyifâta dair kitabı için cem' ettiği bazı ulemâ ve müşâhirin ikvâlidir.

Tütünün mazarratı hakkında

“Tütün indü’lakl müstahsen midir ? kabihmidir ? Şerâit-i müstahsene anda mefkûd ve iztikbâhının esbâbı onda mevcuttur. Nef’ ve zararına gelince zarar-ı malisinde şüphe yoktur nihâyet müptelâya hevayic-i asliyeden ölür zararına nazar eylemez. Zarar-ı bedeniyesi de mukarrardır zirâ umûm üzere duhân cevher-i hevâyı mükedder kılmağla tıbben muzırdır.

Kâtip Çelebi Merhûm

Duhân içmek abestir ve abes haramdır ve her nesne ki insana muzır ola öyle nesne haramdır.

İbrâhim likânî

Ey mümin her nesneki insanın bedenine zarardır öyle nesneyi yemek ve içmek haramdır.

Maslaü’l-din

Ehl-i hibareden sual ettim memâlik-i osmâniyede duhâna isrâf olunan mal ne miktar ola ? Cümlesi ittifak edip eyttiller: Güteri isrâf olunan mal günde yüz bin guruş olur (!) Cenab-ı hak “İnü’lmebzerin kanva ihvânü’l şayatın buyurmuştur.

Şeyh Memet

Duhân abestir bir fâide-yi diniye ve dünyeviye olmadıktan başka ezâatü’lmaldır bu ise menhidir

Mustafa bin Mehmet

Tütün bid’attır. Bid’at hüsne kabilinden kalınmağa da mahl yoktur. Aklen bid’at olduğu mukarrerdir zirâ devr-i Âdemden beri ukâladan görülmüş ve işitilmiş değildir. Aklen ve şeren kerahetinde söz yok. Cumhur katında bu davaya teslim vardır.

Merhûm Katip Çelebi

Emr ile men' olundu şarab duhân
 Emre lâzımdır imtisâl-i ricâl
 Bulunur onda dûrla hürmet
 Anı terk et ki oldur akl u ikâl

Kezâ

Birinci defa tütün içen âdeta zehirlenmiş gibi kay etmekle beraber baş dönmesine uğrar.

Buirhav

Sihhatinizi ve akl u fikrinizi tahrîb ve ihlâl eden pis ve zehirdâr bir nebât olan tütünü çok uzağa atınız.

İngiltere krallarından Birinci Zak

Gayet mühlik olan tütünün isti'mâl günden güne te'emmûm ve tezayid ediyor :
 Mülk karalmaz da tütün içmek yasaktır.

İngiltere kraliçesi Victoriya

Klod Gö

(Yirmi ikinci nüshadan mabad)

Mütercimi : Menemenlizâde Tâhir

Müellifi : Victor Hugo

Böyle aletlerin öyle çakıl taşları üzerine urmasından hasıl olan kıvılcımlar ekseriyen yangın hasıl ederler.

Demiştik ki: Klod Gö Kalrûv'a varınca bir destgaha verilecek çalıştırılmağa başlanmıştı. Mahbus müdürle aralarında ünsiyet peydâ oldu. Müdürün nazar-ı teveccühüne mazhar olduğundan hakkında hüsn-i muamele ederdi.

İyilik zamanına matesâdüf eden günlerinden birinde Mahbus müdürü Klod Gö'yü mütefekkir bir halde görmüştü. Bu adam her zaman haremim dediği kadını düşünürdü. Eğlence tarzıyla ve teselli maksadıyla Klod Gö'ye metresinin umumi

kadınlar adedine dahil olduğunu ihbâr eti. Klod soğuk bir tavır ile oğlunu suâl eyledi. Onu bilmiyordu.

Bir zaman sonra Klod mahbusun havasıyla imtizâc ederek hiçbir şey düşünemez gibi görünmeğe başladı. Çehresi kendi tabiatının mahsûsâtından olarak hiddet-âmiz sükûnet peyda etti.

Yine o müddet zarfında Klod arkadaşları üzerine garib bir tesir ile icrâ-yı hükm etmeğe başladı.

Kimse ve hatta kendisi bile sebebini bilmediği halde, aralarında bir mukavele varmış gibi, herkes buna itâat eder, ibraz-ı hayret eyler bununla müşâvere ederdi ki bu hal-i hayretin nihayet derecesinin icâb ettiği bir şeydi. Bu kadar âsi bir takım mahlukâtı kendine muti' etmek istihkan edilecek muzafferiyetlerden değildi.

Bu nüfuza kendisi hiç düşünmediği ve ümid etmediği halde malik olmuştu. Bu hal ise gözlerinin tesir-i nigâhından neşânet eylerdi insanın gözü bir penceredir ki zihnine gelip giden efkâr vasıta ile görülebiliyor.

Sahib-i efkâr olan bir âdamı fikirsiz bir birtakım insanlar içine koyunuz! Görürsünüz ki bir müddet zarfında mukavemet-i nâpezir bir cazibenin tesiriyle o efkâr-ı müzlime o efkâr-ı envâr etrafında içtima' ederek arz-ı perestij ve hayret ederler. İnsanların bazısı şedîd ve bazısı sevimli olur Klod Gö sevimli insanlardan idi.

Üç aydan az müddet zarfında Klod Gö kârgâhın ruhu, ömrü olmuştu. Mahbusa değil bir hükümdara benzerdi. Mahbusiyetinde kendisi bile iştibâh ederdi. Buna kardinallerle beraber haps olunmuş bir papa denilebilirdi.

Bu halin aksine olarak mahbusların mazhar-ı ihtiramı olduğu halde zindancının nefretini kazanmağa başlamıştı. Bu tabi'i bir hal idi ki gittikçe tesirini icrâ ederdi. Her yerde bu kaidenin hükmü câridir. iştiha ve itibâr daima bir cihette câlib-i ikdâr olun. Esranı emrânın nefretiyle tesa'if eder.

Klod Gö pek çok yemek yerd. Buna vücudu arz-ı ihtiyâç ederdi. Midesinin hilkatı icâbından olarak iki kişiye kifâyet eden yemek bunu ancak doyurabilirdi.

Klod Gö kendi evinde iken sabahtan akşama çalışır dört tivre ekmek tedarik edecek kadar para kazanırdı. Mahpusta ise yine sabahtan akşama kadar çalıştığı halde ancak bir livre ekmek ve dört ünes şarap tedarik edebilirdi. Binanaleyh

mahbusta daima aç bulunurdu ve açlıktan kimseye bir şey söylemezdi. Tabiat böyle idi.

Bir gün Klod Gö az olan yemeği yedikten sonra açlığı çalışmakla def' ederim sanıyla iş başına gitmişti. Diğer mahpuslar kemâl-i istiha eyleyemeyeceklerini buyururlar idi. Kansıız zayıf bir delikanlı bunun yanına geldi. Elinde bir bıçakla kendi yemeği bulunurdu ki henüz dolunmamıştı. Klod Gö'nün yanında durur ve bir şey söylemek isteyip söylemeğe Klod Gö'yü ta'ciz ediyordu. Ne istiyorsun ? dedi.

Genç adam kemâl-i nezâketle dedi ki -Bana bir hizmette bulunmanızı rica edeceğim.

—Nasıl hizmet.

—Şunu beraber yiyelim. Bana çok geliyor.

Klod Gö mütekebbir gözlerinden yaş aktı. Bıçağı alarak yemeği iki kısma ayırdı ve birinci kendisi alıp yemeğe başladı.

Genç dedi ki :

Teşekkür ederim eğer isterseniz her gün böyle paylaşalım.

Klod Gö—Adın nedir ?

—Elbin

—Ne sebeple buraya geldi ?

—Hırsızlık ettim.

—Ben de öyle.

Filhakika her gün böyle paylaşmağa başladılar. Klod Gö otuz altı yaşında idi. Fakat elli yaşında gibi görünüyordu. Çehresi o kadar mütefekkir ve endişnâk idi. Elbin ise yirmi yaşında olduğu halde ancak on yedi yaşında zann olunurdu. Bu hırsızın gözlerinde hâlâ o kadar esâr-i safvet müşâhede ediliyordu.

Bu iki adamın arasında bir muhabbet hasıl oldu ki kardeş muhabbetinden ziyâde idi. Peder ile evlâda benzerlerdi. Elbin daha bir çocuk gibi idi. Klod Gö ise bir ihtiyâra benzerdi.

İkisi de bir distgâhta çalışırlar idi. Bir zindanda yatarlar bir yerde gezerler, bir ekmekten yerlerdi. Zannolunurdu ki bahtiyar idiler.

Biraz evvel hapishâne müdüründen bahs etmiştik. Bu adam mahpusların menfûru olduğundan ekseren o emrinin icrâsı hususunda onların mahbûs kulubu olan Klod Gö'nün, muavenetine arz-ı ihtiyâç ederdi.

(Mâb'adı var)

Birinci sene Numara 24

13 Haziran sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin Tasvir-i Efkâr-ı yazdıkları zaman —ki bundan yirmi sene kadar mukaddemdir— bir zâtâ hitâben kaleme aldıkları bir tezkiredir ki Müşârünileyh hazretlerinin her eseri bir bedi'e-yi mütâla'at bulunmak cihetiyle elimize geçen bir surtini derc-i sahife-yi mefharet ederiz.

Eser-i 'âlilerini mütâla'a etdim. Zekâvet-i fevkâladelerine mahsûs olan tevfik-i terakkiye takdiren başka sözüm yoktur. Fakat nezd-i sâmilerinde izzet-i nefislerine dokunmamak için enzâr-ı âmade kadar samilerine dokunacak bir şeyi müsamâaha ile geçiştirmek hülâsa münâfi düşeceğinden mevzû'-yı bahs olan varaka ki tetkik-i umûmiye arz olunacak âsâr-ı irsâillerinin birincisidir. Liyâkat-ı seniyelerince mebdâ-yı temyiz olacağından bu bâbda en ziyade dostane hareket etmek arzusu kavllerin makâle-yi aliyelerini en ziyâde hasmâne muhâkeme etmek vazifesini tahmil etmiştir. Umûm bu husûsta engüstenâ-yı tahsin olmaktan başka bu suretle ağız açmayacaklarını mu'terifem. Lakin mevcûd olan birkaç sahib-i temyiz nezdinde zât-ı aliyelerinin dahi avâma kıyas olunmasını tecviz edemiyorum. Fıtrat-ı zekiyeleri ind-acizânemde bir derece ulvidir ki âsâr-ı seniyelerini temyizine en ziyâde mağrûr olanları bile müteheyir edecek surette görmek isterim ve bu sebebdan dolayı makâle-yi mezkûreyi bir vech-i âti tetkik ederim.

Bunun mevzu'u şiirin tervicinden ibâret oluyor. Evvelen bu bâbda muârızların efkârını reddetmek sadadında bulunmağa lüzûm görmüyorum. Gareze bunları iskât ve elzem ise şiire müşvemiye ve nikbet isnâd edecek kadar kanun-ı tefekkürden gâfil olan divâneler nasıl iknâ olunur. Yok murâd şiire tergib ise bunlar şiir söyler de ne faide görülür. İşte bir takım söyleyen yâdigârlar var keşkî dilleri tutulsa da söylemeseler. Sâniyen şiirin mücerred bir emr-i tabi'i olmadığı nasıl iddiâ olunabilir. Zat-ı valanız şiire ne kadar sa'y ettiniz ? Bir kere anı mühâza buyurun bir kere de

dün çekmecenizin üzerinde duran koca divana bakınız da hacminden kâilinin dereceyi tevaggülünü istidlâl edin.

Sâlisin şiirin faidesi filhâkika ihşâda münâsîp seciler ve garip teşbihler tasvir etmek ve inşâ arasında beyt irâd eylemek ve kelimâtı tezyin ve tarsi' etmek sûretlerinden ibâret ise bunlar ayn-ı mezerrettir. Çünkü içlerinde yalnız bir teşbih vardır ki bazı kere izâh-ı merâma medâr olur. O da garib olmak şartıyla...Yoksa faide nâmıyla ta'dad olunan mevâdd-i sâine asrımızda ekser görüldüğü üzere elfâza düşerek ma'nâ cihetini terk etmekten ve hiç olmaz ise murâdın iğlâkından başka neye yarar ? Ma'lum-ı âlileridir ki bu yolda inşâyı en ziyâde sevenlerin biri de bendenizim fakat bununla iştigâlim tavla veya satranç oyunlarından ehven bir gönül eğlencesi add ettiğimdendir. Yoksa insanın âlâsı böyle olur zı'mmında bulunmaktan değildir.

Müşâhir-i udebânın şiiri inşâtına müsâvî bulunduğunu delil makamında irâd buyurmuşsunuz. Filhakika şu'râda bazı müşâhir göstermişsiniz ki âsâr-ı inşâiyeleri dahi makbûldur fakat udebâdan bir mu'tariz çıksa da bu iddiaya mukabil Veysi ve Nergisi ve Âsım gibi nesirde millet-i osmaniyenin en müştehri olanları meydana kor da şiirde olan zaif karihelerini muhakeme ederse bu hâl şiirin umûr-ı mev'hûbeden olduğunu isbâta medâr olmaz mı ? Yahud ukelâdan bir hasm zuhur eder de saydığınız adamların inşâları da şiirin vezne girmemiştir. İçlerinde otuz kırk seneler devletin kaffe-yi muharrir-i mühimmesi kalemenden çıkmış olan Akif Paşa'dan başka birini gösteriniz ki nesri kitâbat da kâide-yi asliye olan vuzuh-ı beyân ve istikâmet-i efkârı havi olsun derse âdam cevabında âciz kalmaz mı ? Gelelim şiirin kâide-yi asliyesine filhakika bizim yolda olan şiirler erbâbına ruh-ı sânidir fakat bu asırda ve belki her zamanda nihâyet beş on kişiye lezzet bahş-i derun olabilir. Yoksa halka hiçbir faidesi yoktur. Binaneleyh ne kadar âlâ olursa olsun milletçe bahil elinde bulunan servete benzer tutalım ki herkese anlatmak kâbil olsun mevzû-yı külliyyet üzere mi ve mahbub vafından ve halkı uzlet ve tecride sevkten ibâret olan sözleri rağbet-i umumiyye çıkarmak hiç nasıl tecviz olunur? Şiirin umumca mevâd-ı iden ma'dûd olması mukaddemâ Araplarda imiş ki bir beyt bir ordunun galibesine sebep olur imiş ve olan Avrupada'dır ki manzûm bir tiyatro bir çok âdât-ı muzirrenin terkinin mucib olur. Biz iptidâ şiirimizi kendimize tesir ettiği gibi herkese dahi tesir

edecek ve tezhib-i ahlâk ve islâh-ı efkâra medâr olacak bir hale getirmeliyiz de ondan sonra şiiri tervic etmeliyiz yoksa mütedâvil divanlar hal-i hazırında iken şiirin suret-i mevcudesine mutariz olanları elzeme imkân yoktur. Esâsına ta'riz edenler ise tezyîf-i tekellüfüne bile değmeyeceği balâda beyân olundu.

Bizce şiirde mevcûd olan fâide yalnız şudur ki zaten merak verici bir şey olduğundan anınla iştigâl edenler oldukça tahsile sa'y ediyor zannederim ki heveskâran inşâ nezdinde şiiri terkipten maksad-ı asliyeleri dahi şu menfaatin husûludur. Filhakika buna diyecek yoksa da bu tedbir-i şifâhi olmalıdır. Çünkü zâten tahsile düşmemiş adam eline gazete ve risâle alıp okumaz bu fâide hâsıl olmayınca böyle mütecâhilâne şey yazarak kadr-i âlilerini ukala nazarında küçültmek revâ değildir. Makâlenin biraz da inşâsında bahs edelim. Birnicisi içinde (bedihi ve derkârdır-tebdil ve ta'dil) gibi bir hayli haşviyyat görüyorum böyle şeylerde müsamâha olunmasa güzel olur. Hususıyla asla delile muhtâç olmayan tasdikâta dair bir tabir-i mantıki olan bedihi lafzını küttaba göre şiir iddiası gibi isbât olunmak kâbil olsa bile ciltlerle kitâp telifine muhtâç olan bir kaziyede kullanmak nasıl câiz olur ?

İkincisi her bahsın ruh-ı aslisi sadde mutâbakattan ibaret iken şiirin tervicini hâvi olan bir makâlede Nef'i münşâtının basılacağından bahs etmek ve münâsebet gelmişse bari üzerine bir istidrad denilmemek ne münasebet olur ?

Üçüncüsü ilm-i lugât mekâsid-i edebiyâtıdır denilmiş nezd-i hakâyık-ı aşinâ yıllarında vareste-yi ta'rifdir ki fen-i lugat değil edebiyât, tekellümün bile mebda evvelidir. Sarf u nahv ve mantık u bedi' ve beyân-ı edebiyâta mübde tutulmuş iken fen-i lugat nasıl maksad add olunabilir ? Ta'dâd olunan ilimler şiir ve inşâ için ise lugat dahi anın içündür. Lugat makasitten olsaydı şiir ve inşâya kudreti olmayan bir lugât şinâs-ı edib add olunurdu. Bundan başka makâlede tetabbu-yı izâfat gibi, cevâzi musanne yazılmış şeylere mahsus olan bir nakısa mevcûd olduğu gibi hüsn-i tabietçe izâfet iktizâ eden bir hayli yerlerde cümle vasfiye irâd olunmuştur. Hususa suver-i meâniye yerinde suver-i meâniyeye tabiri yazılmıştır ki meani cem' olduğundan cem'lerin âhirine yâ-yı nisbet gelmedikçe hâ ile teniyesi hiçbir kâideye tevâfik etmez.

Bu dakikalara olan itinalarının tezâidini hayr hahlığıma olan itimâd-ı âliyelerine müsteneden ihtâr ederim.

Hülâsa bu mülâhazâta ve bizim şiirler bir divanın takrizinde münşîâne vasf olunabilir ise de vazife-yi tabî'yesi umûma efkâr-ı sahihe beyânından ibâret olan bir gazetede tervicine asla akl cevâz vermemesine nazaren makâlenin ilânını tensib etmem bunu ilândan murâd menâfi-'i umûmiyeye hizmet ise bu maksada mutâbık bir fikr-i sahih yazmalıdır. Böyle olmayup da

Cihana bildirelim biz de kendi kendimizi
kavlini icra olduğu takdirde dahi asrımızda ruğbeti kadrinden ziyâde olmasına nazaren gayet maz' bir şey tertib etmelidir.

Saâdetlû Abdülhâk Hamid Beyefendi hazretleri tarafından Gayret'e ihsân buyurulmuş bir bedî'edir.

BİLMEM KİMİN İÇÜN

1

Desem mi raksınıza bir melek kılar pervâz
Ku'udunu o da bir başka levhâ-yı zî rûh
Ne yolda sâhiredir sizdeki o hançer-i nâz
Ki etti kalbimi aslâ kanatmadan mecrûh
Anın aktığı kandır bu giryeye-yi şâdi
Bu mevc-i fikr ve bu hûn-ı sefid nevâdir

2

Güzelliğin de olurmuş meğer bedî'eleri
Ki kısm-ı ezemini sizsiniz iden icâd
Tabietin o baha olmayan sani'eleri
Zebûn-ı hüsnünüz olmuş ! ne dersiniz münkâd
O yâr mehâsen-i katriyenizle san'atınız
Bu yüzden olsa gerek şâddır tabî'atınız

3

Kebût gözleriniz gâh olur siyâha şebih
 Gülerseniz açılıp gonce, dür olur peydâ
 Takarrüb etmesün âtiye iyilik tenbîh
 Sabâhtan daha hoşdur bu leyle-yi hulyâ
 Bu şeb ki levh-i semâya olunsa ger tasvîr
 Ederdi âlemi bir zöhre-yi diğerk tenvir

4

Bütün sanâi'niz hüsn u aşkâ dâirdir
 Sizi görüb de ne mümkündür olmamak şâir
 Bu mürde dil-i sükûnetle bunda zahirdir
 Acib mi tazelenüb olsa bir söze kâdir
 Değil o ! Danet ve Şekspir misâli heykeller
 Huzûrunuzda sizin rûh-ı tâze kesb eyler

5

Hubûb eder gibi refâtârınız ne hâlettir
 Eceb nesim-i seherden mi aferidesiniz ?
 Siz ol hekimi ki sun'-ı bülendî kudrettir
 Düşündürür gibi bir şiir nâ şenîdesiniz
 Bu dem ki tabîşinizden gelir du nabzıma teb
 Kalem bu hali yazarken tutuşmuyor ne acib !

6

Bütün nücûm-ı semâ burc burc olur gârib
 Fakat sizin gibi bir mâhûş gurûb etmez
 İçimde mihriniz olmuş diyorsanız gâib
 Emin olun ki yerde güneş gurûb etmez
 Nedir bakınca size yâdıma bahâr gelir
 Bahar çeşmime sızarsız fakat buhar gelir.

Abdülhak Hâmid

Edib-i hikmet beyân-ı hekim firdevsi zebân Sivas vilâyet-i celilesi vali-yi âlisi Sırrı Paşa hazretlerinin âlem-i edebiyatımıza medâr-ı mefharet ve yegâne ziynet olan âsar-ı celilelerine yakında Mektûbât-ı Sırrı Pâşâ nâmıyla bir eser-i güzide daha ilâve edildiğini kemâl-i memnuniyetle istihbâr ederek bir nüshâsını tedarik ettim. Mutâla'âsından hasıl olan istifâdenin ta'rif ve ta'yininden izhâr-ı acz etmeğe mecburiyet görüyorum. Yalnız şu kadar söylerim ki âsâr-ı edebiye mutâla'asına münhemik olanlar mutâla'a ederlerse gerek hüsn-i tahrir u tasavvur ve gerek metânet-i tefekkür cihetleriyle yektâ olan o mektûplardan fevkâlade müstefid olacakları bî ıstibâhtır.

Kitâbın sahâifine ru nikyâş olan bedâiden risâlemizin dahi müstefid olmasını arzu ettiğimizden müellif-i âlisinin çekide-yi hâme-yi belâgati olan ve kitâbın münderecâtından bulunan şu gazelin naklini münasib gördük ki eserin letâfetine arz-ı numûne edebilir :

Fedânisin, nevnihâl-i hüsn u ansın afet-i cânslın
Gel âşık, bülbül âşıktır sana bir öz ki cânansın

Gelip refîâre dünyâyı pür âşûb eyledin gittin
Yanmasın, bî imânsın, şûh-ı fettân şu-ı devrânsın

Yerin vardır gönülde, didede gerçi görünmezsın
Ayân içre nihânsın, bir perî zâd melekşânsın

Beni bezminde mahrûm-ı temâşâ-yı cemâl etme
Gönül pervâne veş şem rûh-ı tâbanına yansın

Sabâ zülf-i perişâne dokunsa ey perîl şâne
Olur pür şerhe der: "hayfâyına gönül perişânsın!"

Aceb hâr-ı elem mi etti sırrı gönlün âzerde
Niçün bülbül gibi subh u mesâ mu'tâd efgânsın

KLOD GÖ

(Yirmi üçüncü nüshadan mabad)

Müellifi: Victor hugo

Mütercimi : Menemenli zâde Tâhir

Pek çok kere bir isyânın teskini bir arbadenin ittifâsı gibi hallerde Klod Gö'nün nüfuz-ı bî ünvânı müdürün hükümet-i resmiyesine dest-i mu'avenetini uzatmıştı. Hakikatte de Klod Gö'nün ön sözü mahbûslar nezdinde on jandarmaya bedel olurdu. Bu hizmeti müdüre pek çok def'a icrâ etmişti. Müdür de buna mukâbil Klod Gö'ye bir nefret hasıl olmuştu. Bu hırsıza hased ediyordu. Kalbinde Klod hakkında bir kin muzmar idi ki hükümete hakkı olan bir âdamın hükümet eder bir âdama, hükümet-i cismâniyenin hükümet-i ma'neviye olan kinine benzerdi. Bu yolda olan kinler ağrâzın en fenâsıydı.

Klod Elbin'i pek ziyâde seviyor ve bu sırada zihni müdür ile asla meşgûl olmuyordu.

Bir gün bir sabah vakti zindancılar mahbûsları yattıkları yerden kaldırıp ikişer ikişer kargâha götürüyorlardı. Bu sırada nöbetçi Klod Gö'nün yanında bulunan Elbin'i çağırıp ve kendisini müdür istediğini söyledi. Klod Gö —Seni ne yapacaklar ? dedi. Elbin —Bilmem cevabını verdi. Nöbetçi Elbin'i götürdüler. Sabah vakti geçti Elbin kargâha avdet etmedi. Klod tenere mahlinde bulurum zannetti. Elbin orda da yoktu. Kargâha avdet ettiler. Yine Elbin yoktu. O gün böyle geçti. Akşam olunca mahbûsunu yatacakları yere götürdüler. Klod yine aradı yine Elbin'i bulamadı.

Bu halden fevkâlade muzdarıp olmuş göründü zirâ hiç mu'tadı olmadığı halde bir nöbetçi ile şu yolda konuşmağa başladı:

—Acaba Elbin hasta mıdır ?

—Hayır.

—Öyle ise bu gün niçün hiç görünmedi ?

—Birini değiştirdiler de onun için.

Bu hali görüp de sonra hikâye edenler diyorlar ki nöbetçinin bu cevabı üzerine Klod Gö'nün yanmış bir şamdan tutmakta olan eli titredi. Yine mülâyimetle sordu ki:

—Bunu kim emr etti ?

—Mösyöd.

Müdüre (Mösyöd) derler idi.

Ertesi gün yine Elbin yoktu.

O gün işlere hitam verildiği zaman müdür bu mu'tad kargâhı dolaşmağa geldi. Bunu uzaktan görünce Klod kabâ yünden ma'mul tekiyesini çıkardı kularuvaya mahsus olan kasvetnümâ ve buz renkli setresini ilikledi. -zira âmirleri nezdinde mesullerini isâl ettirmek için setrenin ilikli olması mahbûslar arasında usul-ı meriedendir- Tekiyesi elinde olduğu halde müdürün geçeceği yerde ayak üzerine durarak vurûdına müntezir oldu. Müdür geldi Klod Gö dedi ki : Mösyö

Müdür tevkif ile nim-i teveccüh etti. Klod Gö şu suretle ikmâl-i kelâm etti.

Mösyö! Elbin'in yerini değiştirdikleri sahih midir ?

Müdür evet cevabını verdi.

—Efendim Elbin'le beraber bulunmak medâr-ı hayatımdır. Bilirsiniz ki verilen ta'yın beni iâşaya kafi değildir. Elbin yemeğini benimle taksim ederdi.

—Onu kendisi bilir.

—Yine beraber bulunmaklığımızın bir çaresi yok mudur ?

—Kâbil değil o tearrur etmiş bir şeydir.

—Kim karar verdi mösyö ?

—Ben.

—Mösyöd. Bu benim hayat ve memâtıma aid bir meseledir. Lütfedin.

—Ben verdiğim kararı asla bozmam.

—Ben size bir şey yaptım mı ? efendim.

—Hiçbir şey yapmadın.

—O halde niçin beni Elbin'den ayırdınız ?

—Çünkü....

Müdür bunu söyleyerek ordan geçti.

(Mâb'adı var)

Birinci Sene, Numara: 25

GAYRET

Gayret risâlesi nısf-ı cildini ikmâl ederek bugün yirmi beşinci nüshasını neşr ediyor. Zamanımız gibi bir risâlenin devâm-ı ihtîşârı pek nadir olarak görülen bir vakitte Gayret'in yirmi dört cüzünü itmâm ederek aşağısını dahi devâm etmek üzere yirmi beşinci nüshasını neşr edebilmesi epeyce bir muvaffakiyettir ki bunun sebab-i münferidi teşvikât-ı mütevâlîyelerinden ibâret olan erbâb-ı mütala'aya 'arz-ı şükran mecbûriyet-i tabiidir.

Gayret'in intişârı bir heves-i tıflânen ileri gelmeyip mukaddemesinde de söylenildiği gibi vatan ve millete az çok bir hizmet arz edebilmek fikr-i mahsûsusundan neşât ettiği cihetle devam edeceğinde ve şâyed ilâ nihâye devamı kabul olmazsa bile bazen Allah ü teâla behem-i hâl bir seneliğini itmâm eyleyeceğinde şüphe yoktur.

Niyet-i âcizanem ise ileride hacmini büyüterek risâleyi kendi had-i âcizânesi dahilinde memleketimizin bir "Revü de Deuâ Mondes"²⁸ haline koymak ve o suretle ifâ ettiğim hizmet-i tacizâneyi tezyîd etmektir.

Erbâb-ı mutâla'anın teşvikâtı bu yolda devam ederse inşallah ona da muvaffakiyet kâbil olur. Fakat ihtiyâd olarak şurasını söyleyeyim ki her niyetin icrâsı mutlak iktizâ etmez.

Ebuzziyâ Tevfik Beyefendi risâlenin sûret-i tab'ını matba'alarında lâıyk olacak sûrette nefis bulundurmağa ihtimâm buyurdıklarından dolayı kendilerine arz-ı teşekkürü lâzıme-yi nefâsetşinâsi addediyorum.

Gayret'in şimdiye kadar intişâr eden nüshaları eâzım-ı udebâmızın eserleriyle müzeyyen olduğu gibi bundan sonra dahi o yolda devam etmesine mümkün olduğu kadar gayret edilecektir.

BİTLİS GAZETESİNE TEŞEKKÜR

Vilâyet gazeteleri içinde yeniliği ile berâber gerek şive-yi tahririndeki maharetu letâfet ve gerek mevâd-ı mûndericesinin intihâbındaki isâbeti cihetleriyle bir mevki'i imtiyâz ve infirâdı haiz olan Bitlis Gazetesi yirmi yedinci nüshasında bir bend-i

mahsus neşrile Gayret hakkında beyân-ı hiss-i teveccüh eylemiştir. Buna teşkürat-ı mahsûsamızı arz eder ve kendileri gibi âlem-i matbu'âtımızda cidden haiz-i ehemmiyet olan bir gazetenin mazhar-ı hüsn-ı teveccühü olmakla iftihar eyleriz.

GAYRET

Atûfetlû Kemâl Beyefendi hazretlerinin bir risâle hakkında “dikte” sûretiyle yazdırıp bir zât vasıtasıyla sâhib-i risâleye irsâl ettiği bir muahezenâmedir ki başındaki dört satır vasıta-yı irsâl olan zât tarafından yazılmıştır.

Mektûbun bazı cihetleri husûsiyata aid olduğu için tay edildi.

Efendim :

Midilli'ye geldim. Kemâl Beyefendiyle görüştüm. O esnâda sizin....risâlesini mutâla'a ediyorlardı. Mektup yazmadığınızdan dolayı o da size yazmayacakmış. Fakat risâle hakkında âtideki mutala'ayı beyân eylediğimi eşâr eyledim.

Risâlenin heyet-i mecmûasına bakan benim yarımı almışlar. Mülk'ül şurâ-yı İrân Efemirzâ Senâiyenin yarısıyla birleştirmişler. Arada bir ucube-yi rûzgâr hasıl etmişler, zannederim. Ya o ne kadar mübalağal satır başında (pür) den geçilmiyor. Pür pür bir tarz-ı ifâde ! Bu pürlerden başka risâlede bin kadar da bin kere yüz bin var! Pürlere bin kerelere yüz bin kerelere kanmamış hiçbir zaman mukaddarı otuz bin tecavüz etmeyen..... çok olsun büyük görünsün diye altmış bine çıkarmış kusur o kadar olsa cana minnet, içinde ifâdeler var ki kitâbât-ı eskilikten çıkarmış yeniliğe de dökememiş ara yerde kalan (Giroğus) hikayesine benzetmiş, hikayeyi bilmez misin belki....de bilmez dur söyleyeyim de yaz.

Vaktiyle Gragus nâmında bir ermeni Müslümân olmuş hemen o gün vefât etmiş, validesi başı ucunda İsâ'yı darlattın Muhammede'de kendini bildiremedin. Vah ara yerde kalan “Kragus” diye ağlamış.

Hâsıl ifadelerin pek çoğu baba Tahir Gerdi'nin :

Ez nesar berun refte ve nazmeş netvân hevand

Manend-i tegeltu leh ne yalan ve ne zineş

Yine mâsadak olacak şeyler !...Hele şu nazenin “tahminen kırk beş yaşında vakelil celil-i şecâ'at-i mübarek başında” terkib-i kabihine ne buyurursunuz ?

²⁸ Onbeş günde bir kere neşrolunur Fransızca bir risaledir.

İnsan okurken Şânîzâde Tarihi'nden alınmış zannediyor. Bu türlü ibâreler Şinâsi'nin devr-i edebine yakışır sözlerden midir ? () nasıl bu taze maarifle eskiler alayım. Üçüncü sahifedeki “Bir zîr-jiyan ve tabir-i diğerle saffşiken arslan” ne demek olsa gerek ? Ali müellife el beyan ! Vaktiyle Nurettin Hoca etmekle karırmış. Hoca bunu kimden öğrendin ? demişler, kendim icad ettim amma ben de Beyenmedim, diye cevap vermiş. O kâbilden olarak tabir-i diğerle şivesini Türkçe'de ben icâd ettim ammâ bu kadar münâsebetsiz yerde kullandıkça Beyenmiyorum. Ta'bir kelimesinin tahtü'l lafz ma'nâsına bakıp da ta'bir-i denildiği zaman evvelki lafzın ya müştereklerinden birini veya tercümesini kullanmak sırf isrâf-ı kelâm kabilinden olacağından zevk-i edibe muvafık olamaz zannederim. Ben de bu ta'bir-i diğerle sözünü pek çok kullanırım. Fakat mâkbil ve mâb'adında bulunan iki ibârenin her biri ayrı ayrı bir nükteye veya teşbihi veya başlıca bedi'eyi havi olur.

Bundan başka yedi satırlık bir terkinin içinde bir (Şir-i jeyan) bir (Saffşiken aslân) bir (köpürmüş arslan) vasıfları var. Onlara dikkat ettim de hatırıma geldi: Trabzon valisi Yusuf Paşa'nın bâb-ı seraskeri de ruznâme Ceylîni zamanında geceleri birkaç kişiler oyuna gider, bir encümen ülfet-i akd ederdik. İçimizde bir de hoca vardı. Hayli zaman hiç lakırdı söylememiş iken bir akşam dile geldi. Bir hikâyeye anlatacak oldu: “Bizim memlekette bir köy! Hâni efendim fariside rusta derler yani insan birikintisi ! Hani efendim beş on kişi toplanırda beraber geçinmek için evler yaparlar ! Hani efendim coğrafya kitaplarının taksimatında kasabadan sonra gelir.” diye dırlanmağa başlayınca Yusuf Paşa hoca anladık köy! hani herkesin bildiği köy ! Hani şu boğaz içinde olanlar gibi köy! Murâdın ne ise onu söyle diyerek ta'rifât-ı müteselsileyi yekûn çektimişti. O kâbilden olarak işte bizde iklâk risâlenin mevzû' olan zât kükremiş arslan! Saffşiken arslan! Şir-i jeyan ! Gazanfer derinde ! isdişâki elselah ! Fakat illallah! Arslandan başka dünyada bir teşbih kalmadı mı ? Bir de şu bizim anamızdan babamızdan kılıç diye işittiğimiz ma'hûd eğri demirin adı neden “kılınç” oluyor ? Hala mı edebiyatda Urfa ağzı konuşacağız ? Hal daha var : Risâlenin içinde serd okunan lafızların bir çoğu bütün bütün uydurma fabrikasından çıkma olduğunu pek açıktan açığa gösteriyor.

Dî mübarek dî !! Bir sada-yı dehşet fez ile....Cisim ve azimetli dağlarını....yerinden oynatarak Galib-i merhûmun

Ne atse bir sada-yı nad âşûb kıyâmet kim
İşitenler yere geçti sanır gerdûn-ı gerdâni

beyitine nazire mi söylemeğe çalışıyorsun ?

Altıncı sahifede bir “rebisne” mütevekkil sözü var. Bu rebisine kelime olacak ! Rebi denildiği vakit rebe ta’lik eden “yâ” mütekellim vecde işâratı olduğu biliriz. Yani “rebi” benim Allahım demek olur. Bu halde ise rebisi demek “bizim ademisi ta’birini itiyâd ile meşhur olan çerkes karılarının çetre kılığına takliden onun ilâhisi” yolunda bir ifade halk etmek olmaz mı ? İfadeye bakıyorum da Ali’nin Diyojen’de neşr ettiği

Kavan-ı nahle sürme elini
Köylü duyarsa kırar belini
Eşek arısı soksun dilini
Zenbûr âşıkım bağlar mekânım

Murabba’nı tekrâr ediyorum....Risâlenin ama nahf tahf kafiyeleleri de var! Hele yedinci sahifede zafer yâba kam kamyab seci’ yapılmış ! Böyle kara gözün “sen alt tarafındaki dene bak” cevâz-ı müsamaha karanesiyle kafiye yapacak olur isek o sahifenin fesâhatini tezyîd için feyzâb zevkyâb neşe yâb şevkyâb hassayâb haslı dünyada ne kadar yâb var ise hepsi hazır iken unutulduklarına ta’accub olunur.

Sana bir garib ifade daha : Dakikada binlerce yağırdığı ateş yağmurunu” acâyib şey! Yağmur gibi ism-i cins olan kelimelere de elfaz-ı ta’dâd ta’lik edermiymiş ?

İbârât-ı garibe gittikçe çoğalıyor. “Her birimi nur-ı didesi ve ciğerlerinin pâresi kadar” ifâdesinde gözün müfret ve ciğerin cem’ olarak irâdî ne hükmüne medâni olsa gerek ? İnsanda göz bir olur da ciğer iki mi olur ? On dördüncü sahifede de “Askerlik âleminin parmağını ağzında koymuş” terkiib-i gaibine tesadüf ettim. Zâhir âleminde parmağı olurmuş. Hele o koca askerlik âleminin parmağı var ise yazrehlilerin sırrını ya kurup toplarının dumanı olacak. O mübâreklerde ağzı sığmaz amma kim bilir askerlik âleminin ağzında murâd beline Tuna’nın ağzı veyahud Akdeniz, Karadeniz boğazı gibi şeylerdir. Hele ağzında kumaş” Türkî-i edib meşhûr Süleyman Çerkesi’nin, Yusuf Ziyâ Paşa’nın sadaretine söylediği

Hey işidip hemi haz edip terihin dedi. Süleyman Yusufi Paşa sadrda geçip veziri değil vüzâra beyt-i fasihinden mahûz bir şive-yi nev zuhur olacak.

“İnsan gözyaşı dökmeksizin okumağa vakt bulamaz” ifadesindeki “vakt bulamaz” ta’biri muktedir olamaz ma’nâsına olarak yeni mi ıstılâh edilmiştir. Yoksa ağlamadan bir şey okumağa vakt bulmak da eyyâm-ı âlemden iğtinâma ihtiyâç görülen fırsatlardan mı ma’dûddur.

On beşinci sahifede Düşman güllesine pişrevine-pişrev böyle yazılır. Risâledeki gibi peşrev değil-karşu yiğit vatandaşlarının saye-yi seyf-i sahabetine sığınırldı denilir ki Vasıf’ın ruhu şâd olsun ki

Terakkiye merât asılmaz sen delimisin herif

Her sözün sadre yeni bilmem ki ne hâl olmuş sana

beyitini söylemiş. Hiç kılıncın sayesi güllenden pişrevden insanı muhafaza mı eder ? Sayenin mecâzen kullanıldığı ma’nâyı ifâde için sâye-yi sahabet ta’biri kâfi iken ara yere bir seyf lafzı karıştırıp da ma’nânın bütün bütün ruhunu nez’ etmekte ma’nâ ne idi ?

“Derbeder ahaliyi kendi karındaş ve yavruları gibi kanadının altına alıp hıfz u vikâya ederdi. İfâdesi de âcaib rüzgârdan ma’dûd olacak bir şey ola...yavrulu kuşa teşbih etmekte ne letâfet ne münâsebet tasavvur olunmuş ? Sâniyen tuyur cinsinde kardaşını kanadının altında hıfz eder bir mahlûk var mıdır ? Sâlisen hıfz dedikten bir de vikâya ilâve etmek yazan kalemin çenesi düşmüş koca karılara müşabihinden başka ne ma’nâ ifâde eder ?

“Esvât-ı muhrika” hüzn-âmiz olan ses demektir.

..... ifâdede kullanılmaz. Vedie-yi ilâhi” terkinde sıfatın mevsufa mutabakatı yok. Vedi’e munistir. İlahinin yâ-yı nisbeti aşağıdaki padişâhiye kafiye için mi teniyet olunmuyor ?

Kava’idi yoktur zir u zir edecek olduktan sonra dünyada birbirine kâfiye olmayacak pek nadir kalır zannederim.

(Mab’adı var)

KLOD GÖ

(Yirmi dördüncü nüshadan mâ'bad)

Müellifi : Victor Hugo

Mütercimi: Menemenlizâde Tâhir

Klod başını eğdi. Cevap vermedi. Şurasını söylemeğe mecburuz ki bunun bir illet hükmünü alan oburluğu bu iftirâkın tesirü'lmünceşâsı da teskin edememişti. Ahvâl-i sairesinde dahi hiss olunacak bir tebdil görölmedi. Arkadaşlarından hiçbirisinin yanında Elbin'den bahs edemez oldu. Teneffüs zamanı tenezzüh mahlinde yalnız dolaşmakla geçirdi. Karnı ise daima aç bulundu. Bundan başka bir şeyi yoktu.

Ancak kendisini iyice tanıyanlar çehresinde muzlim ve keder âmiz bir hâl görürlerdi ki günden güne tezâyud ederdi. Mamafih her zamanda olduğundan ziyâde halim ve tatlı görünürdü.

Pek çokları ta'inlerini kendisiyle taksim etmek istediler. Hepsini gülerek reddetti.

Müdür ile olan mukâlemesinden sonra her akşam bir nev' eser-i cennet add edilecek bir şey yapardı ki onun gibi ciddi bir adamın böyle bir hâl-i sudûru ba'is-i hayret olurdu.

Muayyen vakt gelip de bir mu'tad direktör kârgâhı dolaşmağa gelerek kendi önünden geçtikçe Klod başını kaldırıp gözünü müdüre diker ve hiddet ve heyecan ile mâli bir sâda ile şu iki kelimeyi tefevvüh ederdi: "Haniya Elbin ?" Direktör ise bunu işitmemezliğe gelir veyahud omuzlarını silkerek geçer giderdi.

Müdür böyle yapmakla pek fenâ ediyordu. Çünkü bu manzarayı temaşâ edenlerin hepsi gördüler ki Klod Gö kalben bir şey niyet ve tasmim eyliyordu. Azm u inâd arasında hâsıl olan mücadelenin neticesine mahbusinin umumu kemâl-i tehalûkle müntezerdi.

Klod Gö bir defa müdüre mu'tadından fazla olarak şu sözleri söyledi :

"Beni dinleyiniz mösyö! Arkadaşımı bana iade ediniz sizi temin ederim ki pek iyi bir harekette bulunmuş olursunuz. Bu sözümü belleyiniz.

Klod bir gün -Bir pazar günü- tenezzuh mahlinde bir taş üzerine durmuş dirseğini dizine dayayıp alnını ellerinin içine almış bir sâ'atten beri bilâ hareket

düşünüyordu. Mahkum Fayan buna takarrub ederek -orada ne yaparsın be ? dedi. Klod yavaşça başını kaldırıp -birinisini muhakeme ediyorum- dedi.

1830 senesi teşrin-i sânisinin yirmi beşinci günü akşam müdür yine hapishâneyi dolaşıyordu. Klod Gö dışarıda bulduğu bir saat camını ayağı altında ezerek bir gürültü peydâ etti. Müdür sordu ki : Bu gürültü nereden geliyor ? Klod Gö cevap verdi: —Hiçbir şey değil Mösyö benim. Müdür efendi bana arkadaşımı iade ediniz.

—İhtimâli yok.

—Fakat bu lazımdır.

Klod bu sözü yavaş fakat şedîd bir sesle söylemişti. Gözünü müdürün yüzüne dikerek sözünü ikmâl etti.

—Düşününüz! Bugün teşrin-i evvelin yirmi beşi, teşrin-i sâninin dördüne kadar sana müsa'ade veriyorum.

Zindâncılardan birisi müdüre Klod'un kendisini tehdid ettiğini, bu ise cünha olduğunu söyledi. Fakat müdür adem-i tenezzül irae eder bir tebessüm cevâp verdi : Bunda cünâ falan yok! Bu adamlar ile iyi geçinmeli.

Ertesi gün Klod Gö mütefekkir ve yalnız olduğu halde bağçenin bir köşesinde dolaşıyordu. Diğer mahpuslar ise gülüp oynuyorlardı. Mahkum Pernu bunun yanına tekarrüble dedi ki :

—Klod ! Ne düşünüyorsun ? Mükedder görünüyorsun.

—Şu mösyöye bir fenalık gelmesinden korkuyorum dedi.

(Mâb'adı var)

Birinci sene, Numara 26

27 Haziran 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin yirmi beşinci nüshadaki mektûbundan mâb'âd

On yedinci sahifede, şehir içine bir gülle düştüğünde veya bir tüfenk ateşi gördüklerinde rabtları gibi kabristâna çekilip giden tarz-ı atik ifadenin cadisi addolunacak sözler görüyorum. İstanbul'da osmanlılara ifâde-yi meram ederiken kitabcı Celil Ağa'nın lisanına taklid ederek "men Tebriz'den gelende" yollu mashara sözler söylemekte bir letâfet var mıdır ? Ha bakalım yahu ! Bize kıymetli.....mızı acayib mahlukattan ma'dûd olabilecek halde göstermeğe çalış! On dokuzuncu sahifede...mu'azzam olarak doğduğundan bahs ediliyor !! insân mu'azzam olarak doğar mı ! Muharrerin beşinci Numarasını elde "haysiyet" bendini oku!

Şu yirminci sahifedeki "her an o zaman" terkininde zamanın ona terdifine ne luzûm görünmüş ? Anlayamadım acaba zaman anın veyâhud an zamanın haricinde bir şey midir ? Yine o sahifede "asr-ı celil-i peygamberideki mücâhidin islâmiyenin on dokuzuncu asırda vukû'u bulmuş havârik-i aliyesinden" terkihi var. Bu ifâdede asr-ı celil-i peygamberiden ve mücâhidin islâmda bahs olunup dururken oraya bir de "On dokuzuncu asır" karıştırmak muktazâ-yı hâle tevâfuk eder şeylerden midir ?

İslâmın on dokuzuncu asrına daha otuz seneden sonra vasıl olacağı! Yine o sahifede "mümkünâtı hayran eden fezâilinden" denilmiş. Mümkünat ta'biri Allah'tan başka mevcûd ve ma'dûm her ne varsa kaffesine şâmil bir sözdür. Ma'dûma ise hayret-i isnâdi bütün bütün gayr-i ma'kûl görünür. Münşi-i himmetmabın baş küttâbı memûriyetinde bulunması cihetiyle bedel işlerine galibâ ziyâde inhimâkı olduğundan mümkünât sözünü kâinata veyahud mükevvenâtta bedel olarak saf-ı tahrir arasına sıkıştırmış olmalıdır.

Yirmi ikinci sahifedeki "Kumandan Manzurülilm" tabirini Beylikçi-i divan-ı hümayun veya tersâne-yi âmire gibi mecburen bir takım galatat-ı fesahat şekline yazan cehele-yi küttab-ı rusuma yakışıyor. Müellifler için arabi bir terkin ile fransızca bir kelime beyninde bir izâfat-ı farisiye yapmak hayliden hayli göze çarpacak nakısalardandır. Mütezemmin olan yerine "tezmin eden" terkinini

kullanmak yine çıkmalık cihetiyle süslü zann olunduğu için mi ihtiyar olunuyor ? Anlıyamam. Yirmi üçüncü sahifedeki “kimin kârı ve hangi şahbaz üçşecâ’atin şikârıdır.” terkinin secileri o kadar aşağı, o kadar kokmuş, münasebetsizliği o derece bedihidir ki peynir makamında panayır yazan eski divan kâtipleri “ihkâk-ı hakka himmet buyurulması niyâzın bâbında” ibâresiyle istidâ hatm etmekte yedi-dulân gösterilen arzihâlciler buli bundan daha çirkin bir terkin yazamazlar sanırım! Haydi Şeyh Galib’in

Hayide adaya sunma kim el

Bir kere dahi denilmiş evvel

nasihatini nazardan iskât edelim de o farisi zuhûr etti edeli yazılan kitapların hepsinde mevcûd olan kâr ve şilcâh sec’i ve şikâr ile şahbâz münâsebetini ma’zûr tutalım. Bahsin mevzu’ı hazret....nin tevâzuuna mutaallik müddeanın delili ise yazdığı telgrâfnamelerin tarz-ı ifâdesinde dair iken şahbâz üç şecâ’at-ı vasî ve şikârgirlik alakasıyla tasvir-i meseleye kalkışmak saikâ-yı makâle zerre kadar tevafuk edêr şeylerden midir ? Risâlenin ifâdesini kaba Türkçeye hûlaseten tercüme edersek şu sözlerden ibâret olacaktır. “.....O kadar alçak gönüllerdur ki bir büyük kazandığı vakitte bile işi...yedi sekiz satırla bildirirdi. Bu kadar büyüklüğü dünyâda kim gösterebilir ? Böyle bir avı yiğitlik havalarında gezen şâhinlerin hangisi avlıyabilir”

Ey şimdi insâf olsun ! Bu ifadenin orta oyunu saçmalarından geri kalır yanı var mıdır ? Risâlenin yirmi dördüncü sahifesinde bir koca tenakuz bacaklarını sallayup duruyor ya’ni hem.....beş vakti namazı cema’atle eda ettiğinden hem de ayağından çizmesini hiç çıkarmadığından bahs olunuyor. Ma’lûmdur ki abdestsiz namaz kılınmaz. Bir de meçhul değildir ki ayaklarından hiç çizme çıkarılmadıkça abdest alınmaz. Acemelerin

Ayb râ cümle Beyufti hünerş niz Beyûy

mislini de hatırdan çıkarmayalım. “Öyle bir vücud-ı kıymetdara mesken-i cihâd olmak şerefini kazanan mukaddes cadırı kelle parçalarının isâbetinden delik delik olarak o yeşil o şanlı çadırın her tarafından bir rahmet penceresi açılmış” terkin de fevkâlade güzel.

Yirmi birinci sahifede “vech-i dilara” vasfı bir kahraman muhibin simâ-yı celâdetini tasvir için kullanılır sözlerden değildir. Öyle bir vasf ya mahbûb veyahud Ziyâ Paşa’nın Zafernâmesindeki “eyleyen vech-i dilârasına bir kere nigâh” mura’ında olduğu gibi Ali Paşalar falanlar hakkında isti’mâl olunabilir. Yine o sahifede bir gün -yani gündüz.....ile.....beyninde ceryân eden mukâlemeye “müsamat” denilmiş halbuki müsâmere bizim helvâ sohbeti dediğimiz müsâhâbat-ı şubbâneye itlâk olunur. Gündüz geçen ve hususiyle mevzû’ı ciddi ve resmî olan bir mübâheseye hiçbir vakt müsâmere denilmez.

(Mâbadı var)

BİR MÜTEFENNİNLE BİR ŞÂİR

Şâir! ne yazdığın eserler ?

Eş’âr ise herzedir serâser ? (azimetle)

Şâir sözü mutlaka yalandır

Fennî ise yazdığın makâlat

Tahsin olunur bu....li, heyhât!!

Şâirlere fen ad u câdır

Bir duhtere ettirip de feryâd

Bir tatlı neşide ettim inşâd

Fenni değil amma pek güzeldir

Fennisi olur mu şiirin ? Efsûs!

Sizlerce bu şey değil mi mahsûs ?

Zannetme : Olur bu muhtemeldir

Feryâd ki duymak istemem ben

Eş’âr okunur mu var iken fen ? (istiğrak ile)

Fenni söze eylerim perestiş

Fennî söze cân verir (dimâğım)

Yoktur benim öyle güllü bağım

Beyhûde değil mi şiire vizreş

Lakin acırım ki hissiniz yok

Ta’rizde ictisârınız çok.

Anlar mı ya şiirî hissiz adam ?

Bir nây u kemân gibi gıdadır

Ervaha şiir (?) safâ fezâdır

Meftûn oluyor bunun için âlem

Siz ta’n ediniz müdâm şiire !

Âlem edecek devam şiire!

Bî fâidedir bu ta’n u ta’riz

Ben anladığım budur ki sizler

Nazm etmeğe kâdir olsanız ger

Eylerdiniz o şeye takrîz

M.Ç

Mekteb-i hukukta edebiyât-ı osmaniye mu’allimi ve Tercüme-yi Fünûn kalemleri müdürü edib-i âlî beyân izzetlû Fehmî Efendi hazretlerinin mekteb-i hukukta verdikleri mut’addid derslerden teşkil eden “Tedrisât-ı edebiye” nâmındaki kitâb-ı müstetâbın birinci kısmını meydân-ı intişâre vaz’ etmek üzere bulunduklarını kemâl-i memnûniyetle istihbâr ettik.

Öteden beri bu eserin âlem-arâ-yı intişâr olmasını arzu eden heveskâran-ı edebiyâta yakında bir nüshâsını nazar-ı mutâla’aları önünde bulacaklarını tebşir ederiz.

KLOD GÖ

Müellifi : Victor Hugo

Mütercimi MenemenlizâdeTahir

Teşrin-i evvelin yirmi dördüncü teşrin-i sâninin dördüne kadar dokuz gün var idi. Bu müddet zarfında Klod Elbin’in gaybubetiyle gönlünde hâsıl olan ve gittikçe tezâyid eden kederinden bir lisân-ı müesserle müdürü hergün haberdâr idi. Müdür bundan canı sıkılarak Klod Gö’ye yirmi dört saat zindânda haps ile mûcâzât etti. Çünkü ricâları tehdid rengini almağa başlamıştı. Teşrin-i sâninin dördü geldi. O gün Klod Gö öyle bir çehre-yi sükûn-nümâ ile uykudan kalktı ki müdürün kararıyla dostundan ayrıldığı günden beri bu hali kesb etmemişti. Kalkınca yatağının ayak

ucunda duran ve içinde eski püskü eşyası bulunan sandığını karıştırdı. İçinden bir dikişçi makası çıkardı. “Emilk” yırtık bir cüzü ile bu sevdiği kadından, çocuğunun validesinden eski âşiyân-ı sa’âdetinden kalan yegâne yadigâr idi ki Klod Gö için fâidesiz şeyler idi. Makas bir kadına, kitâp ma’lûmatlı bir adama yarayabilirdi. Fakat Klod Gö ne dikiş dikmek, ne okumak biliyordu.

Mahbusun kış tenezzehgâhı olup kireçle badanalanmış olan bir mahalden geçerken pencerenin kalın demirlerine bakmakta olan mahbus Karrari’ye tesâdüfle takarrüb etti. Elinde küçük makas bulunuyordu. Makası Karrari’ye göstererek —Bu akşam o demirleri keseceğim—dedi. Karrari inanmayarak gülmeye başladı. Klod Gö de güldü. O sabah her vaktinden ziyâde hararetle çalıştı. Hiçbir zaman bu kadar çabık ve bu kadar iyi iş görmemişti.

Terviye ahalisinden Birsisiye namında bir köylünün parasını peşin vererek ısmarladığı hasır şapkayı o sabah bitirmeğe azm etmiş görünüyordu. Öğle vaktinden biraz evvel bir bahane bularak çalıştığı yerin altında bulunan doğramacı destgâhına gitti. Klod’onların da muhabbetine mazhar olmuştu. Fakat oraya pek nâdir giderdi. Bunu görünce derhâl etrafını aldılar. Klod’un vurûdu onlarca bir ıyd oldu. Klod salonun etrafına derhâl atf-ı intizâr etti. Mubassırlardan kimse yoktu.

—Bana kim bir balta iâre eder ? dedi.

—Ne yapacaksın ? diye sordular. Bu akşam müdürü öldüreceğim cevâbını verdi.

Nazar-ı intihâbına bir çok balta arz ettiler en küçük ve en keskin olanını intihâb etti. Çıktı gitti.

Orada yirmi yedi mahbûs vardı. Hiç birine hıfz-ı sırrı tavsiye etmedi. Ma’mafih hepsi hıfz ettiler. Birbirleri beynin de bile bundan bahs etmediler.

Hepsi olacak şeyin zûhuruna muntazırdılar, beklediler. Bu iş dehşetli, haklı, sade bir şey idi. Ne bir arışıklık zuhûr etmek mümkündü, ne de Klod Gö’ye nasihat verecek fikr-i fesâdını ihbâr edecek bir adam var idi. Bir sa’ât sonra Klod Gö tenezzehe mahlinde esnemekte olan on altı yaşında genç bir mahbusa yanaşarak okumak öğrenmesini tavsiye etti. Yine bu esnâda mahkûm Fayed yanına gelerek pantolonunun içinde sakladığı şeyin ne olduğunu sordu ?

Klod —Bir balta Bu akşam mösyöyü öldüreceğim-dedi ve baltanın görünüp görünmediğini sual etti. Fayet —biraz- dedi. Günün bakiyesi suret-i âdiyede cereyân etti. Akşamın yedisinde mahbusin mensub oldukları kârgahlara konularak kapıları kapandı ve muassırlar müdürün dûrundan sonra avdet etmek üzere gittiler. Klod Gö de kendi arkadaşlarıyla kendi destgâhında kapanmış idi.

Bu halde destgâhın içinde bir temaşâ görüldü ki azimet ve dehşetten hâlî değildi. Bir temâşâ ki şimdiye kadar hiçbir tarihte emsâli görülmemiştir.

Sonra mahkûma iestintâkında da musaddak olduğu vechle o zaman Klod ile beraber seksen iki mahbûs bulunuyordu.

Bir kere mubassirler çıktıktan sonra Klod Gö ayağa kalkarak söyleyecek sözü olduğunu ilân eyledi. Herkes sükût etti.

Klod sesine şiddet vererek dedi ki :

Hepiniz bilirsiniz ki Elbin benim kardeşimdir. Burada verilen ta'yin bana kifâyet etmez. Kazandığım şeyi kâmilan ekmeğe versem yine yetişmeyecek. Elbin, ta'yinini benimle taksim ederdi. Evvelâ bunun için sâniyen beni sevdiği için kendisine muhabbet etmişdim. Müdür bizi ayırdı. Halbuki beraber bulunmamazın ona hiçbir zararı yoktu. Fakat müdür herkesi izrâr etmekle memnun olur fenâ bir adamdır. Kendisinden Ablin'in iâdesini ricâ ettim. Hepiniz gördünüz ki reddetti. Teşrin-i sâninin dördüne kadar kendisine mehel verdim. Bunun için beni zindana koydu. Ben ise bu müddet zarfında anı muhâkeme ederek katline hükm ettim. Bugün teşrin-i sâninin dördüdür. İki sâ'ate kadar devre gelecek. Size evvelce ihbâr ediyorum ki anı öldüreceğim. Bu bâbda söyleyeceğiniz bir şey var mı ?

Hepsi sükût içinde

Klod Gö sözüne devam eyledi. Kendine mahsûs garip bir fesâhatle ifâde-yi merâm ederek şunları söyledi ki : (İcrâ edeceği şey şiddetli idi fakat haksız değil zannında bulunuyordu.

İnsan kendi hükm ve icrâsıyla adâlet etmek bir girivehdi. Fakat bazı kere o girivehye dahil olmak lazım gelir.

Bilindi ki kendi hayatını fedâ etmedikçe Müdürün hayatını nez' edemezdi. Fakat adâlet uğrunda fedâ-yı hayâta razı idi.

Bu şey iki aydan beri tamamiyle tefekkür ve muhâkeme etmişti. Bu işte kin ve gareze tab'iyet etmiyorum zannede idi. Şâyet bu zan hatâ ise ihtâr etmelerini istiyordu).

Müdürü öldüreceğini ve bu bâbda söyleyecek bir itirâzları varsa dinleyeceğini beyân ederek kendisini dinlemekte bulunan seksen bir mahbusun vicdânına mürâca'at etti.

Muhâtabları içinde yalnız birisi Müdürü iknâ'a bir def'a daha çalışması lüzûmunu ihtâr etti.

Klod Gö —Doğrudur. Çalışacağım dedi.

Büyük sâ'at sekizi çaldı. Müdür dokuzda gelecekti. Hükm ve kararının bu mahkeme-yi temyiz tarafından mazhar-ı tasdik olduğunu görünce safvet-i vicdanı avdet etti. Çamaşırlarını kâmilten bir masa üzerine koyarak Elbin'den sonra en ziyâde sevdiği dostlarını birer birer çağırıp onlara tevzi' ve taksim eyledi. Yalnız dikiş makasını yanında bıraktı.

Sonra bunların hepsini kucakladı. Onlar ağlıyorlardı. Klod Gö ise bunlara karşı gülerdi.

Son sa'atlerde vakt oldu ki Klod Gö niyet ve tasmimini terk etmesinden arkadaşlarını şüpheyi düşürecek kadar rahat vecdâna delâlet eder beşâsetnümâ bir çehre peydâ etti. Hatta bir defâ destgâhı tenvir eden kandili burnuyla söndürerek eğlenmişti bile. Aldığı suret-i terbiyenin fenâlığından nâşi bazı kerre böyle bî lüzûm şeyler yapardı ki tabi'etinde olan cedid ve vakârı ihlâl ederdi. Bu eski çapkının hiçbir hareketi görülmezdi ki hâlâ kendinde çapkınlık kokusundan büsbütün zâil olmadığını göstermesün.

Klod genç bir mahkûm gördü ki çehresi sararmış olduğu halde kendine hasr-ı nazar etmekte ve anlaşıldığına göre dehşet-i zuhûrata müntezir olarak titremekte idi. Klod Gö, dedi ki : Haydi cesâret et. Cesâret bir dakikada olur biter.

Pelâspârelerini tevzi' ettikten sonra hepsiyle vedâlaştı ve ellerini sıktı. Köşelerde konuşmakla meşgûl olan mahbusinin mukâlemelerini kat' ederek çalışmalarını emr etti. Herkes sükût ile itâ'at eyledi.

(Mâb'adı var)

Birinci sene, Numara 27

4 Temmuz 1302

GAYRET

İhtâr

Mukaddime “Victor Hugo” ünvanıyla Gayret’te neşr ettiğim makale-yi intikâdiyeye Beşir Fuad Beyefendi Saâdet Gazetesi’yle cevap vermişler. Taraf-ı âcizanemden dahi cevâbın cevâbı yakında neşr edilecektir.

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin yirmi altıncı nüshâdaki mektûplarından mab’âd

(Menazır) bir fen-i mahsûsun ismidir. Risâlenin yğirmi sekizinci sahifesinde olduğu gibi menâzıralar ma’nasını ifadede isti’mâl olunmaz, yine o sahifedeki “yerinden yanar dağ gibi fırlayıp” teşbihi e bütün bütün bedâhate karşıdır. Yerinden yanar dağ fırlamaz. İçindeki eczâ-yı mülethibe fırlar. Yirmi dokuzuncu sahifede nam-ı mukaddeslerini milletin tâ ciğergâhına nakş eden ifadesi var ki iki cihetle sakîmdir.

Evvelâ gerek hakikatte ve gerek mecâziyât-ı şâirânede ciğer-i ebnâ-yı beşerin muhafaza-yı hissiyât ve müdrikâtı add olunur şeylerden değildir. Sâniyen lisân-ı edebde ciğergâh hatırnâk olan hallerin hedefi sûretinde gösterilir. Mecâzen ciğergâha bir şey nakş olunursa o da dağ-ı firâk sergüzeşt-i muhabbet gibi fâci’ ve mühlik addolunacak şeylerdir. Maşallah bizim...şarkısının ne demir vücutlu kalmış ne ateş kanlısı her nasılsa çifte yürekli, çifte şanlı ifâdeleri nazar-ı takdire isâbet edememiş! Otuz birinci sahifede “Ahnin bir darülharp olalı” deniliyor. Halbuki darülharp istilâhat-ı fıkhiyedendir. Gavga makamına ıtlâk olunmaz. Nehb u sebh câiz olan bilâd-ı küfre denilir. Bu ibârede darül’harb tabiriyle ifâde olunmak istenilen ma’nâyı edebiyât-ı islâmiye de darü’lcihâd terkibiyle beyân edegelmişlerdir. Otuz birinci sahifede kullanıldığı gibi (nağme) lafzı gülleri verdiği sadâya ıtlak olunmaz. Nağmede hem âhen hem letâfet sûret-i fikirleri müntevidir. Otuz üçüncü sahifeye dikkât olunsun! Tavr-ı şîrâne ile nutk okutmak sibâ’a nâtikiyet isnâd etmek kadar garib görünür. Otuz beşinci sahifedeki “Himmet-i âleyhmetâne” ta’bir: Nasreddin Hoca letâifinden tavşanın suyunun suyunun suyuhikeyesine pek benziyor. Yine o sahifede bir “Dünyanın akl u şuurunu hayrân ve sersâm eyleyen” terkibi var. Akl ve

şu'urun başka başka şeyler olduğunu ve gerek aklın ve gerek şuurun koskoca bir de başı bulunduğunu şimdiye kadar işitmemiştım. Bereket versin risâle çıktı da bu garibeyi de öğrendik. Galiba yine bedel-i tahririülfetinden olmalıdır ki riyaziyattan heyet-i kısmının âlimlerinden olan felekyât ta'biri risâlenin otuz altıncı sahifesinde eflâke bedel-i sehviyât ile yine karışmış. Yine o sahifede.....için besâlerinin nâmusunu göz ettiklerinden bir garib bahs var. Vâkı'a biz Silistre'de İslâm Bey ile gönüllerin arasında bir besâ tertip etmiş idik. Fakat İslâm Bey de gönüllüler de Arnavud idi. Halbuki.....de bulunan hazret.....lider ma'iyetindeki umrâ ve nefrât ise mülükün hemân her yerinde her kavminden müctemi' oluyor. Umum-ı Osmaniler Arnavut ise o başka lakırdı...,....Yok Arnavud değil ise emniyet buyurulmalıdır ki mülükümüzdeki akvâmın Arnavudlardan başka hiç birinde besâ âdeti mevcûd değildir. Binânaleyh beyninde besâ akd olunduğunu farz etmeğe imkân yoktur ki hatta o besânın nâmusunu muhafaza ettiklerinden bahs etmek câiz olabilsin. Ta'birât-ı meseliyenin edebiyâtta isti'mâli bir nükteyi cami' olmak şartıyla şâyân-ı kabul olabilir öyle bir nüktenin fiktânı halinde ta'birrât-ı meseliye isti'mâl etmek lakırdıda persenk kullanmak gibi zihnin kekemeliğine delâlet eder hâlettendir. Hele öyle ta'birât-ı meseliye risâlenin otuz altıncı sâhifesinde olan "peygâamberimizve vatan millet yerden göğe kadar" sözü gibi ma'nâyı ihlal eder ise kekemelik kadar bile ma'zûr olamaz. Ma'lumdur ki Cenâb-ı Hakkın ne zâtı ve ne sıfâtı ne if'âli had u heyyiz kabul eder. O cihetle Cenâb-ı Hakkın rızâsını yer ile gök yeminde tehdid etmek hükümetin en büyük bir ka'idesini ibtâl demektir.

(Mâb'adı var)

Bir zamandan beri âsâr-ı edibânelerini neşr ile Gayret'i tezyin edemediğimiz Sezâi Beyefendi hazretlerinin bir makâle-yi şâirâneleridir ki bu nâm altında olarak ta'dud edecektir.

İNGİLTERE HATIRATI

Banet²⁹

Londra'nın dağdağa ve âvezesi etrafında yetişip de iç taraflarına doğru gelince mahv olduğu bu köyün bir köşesinde dağın eteğinde eski bir kilisenin ve o kilisenin

önünde bir küçük mezarlığı vardı. Yüz elli seneden beri muztarib olan binlerce ruhların ağladığı bu ma'bedin bir yaz akşamı önünden geçerken uzaktan siyâhlar giymiş, elinde bir deste çiçekle bir kız zuhur ettiğini gördüm. Bundan iki gün evvel oraya bir genç adam defn etmişler. Onun bir nişanlısı olduğundan bahs ediyorlardı. Bu mâtemzede kız o genç adamın nişanlısı olduğunu anladım. Ben gülistandan uzaklaştıkça o mezârlığa takarrüb ediyordu. Amik bir hüzn ve tesir içinde önüme tesâdüf eden bir yere oturdum. O zaman güneşte İngiltere'nin letâfet-i tabi'yesini en ziyâde tezyin eden o büyük büyük ağaçların arasından ufukta görünen sislerin içinde gurûb ediyordu. Şâirleri en ziyâde düşündüren, hekimleri en büyük fikirlere zevk den gurûb dağın zirvesinde semânın mâiliğine doğru itlâk eden yüksek ağaçların tepelerini bir fenk-i ala boyadığı bu hazin zamanda gülistânın cânı hayatta bulunanları gâib ettikleri sevgililerinin ve muşavvik ve ma'suklarının istirâhat-ı ruhları içinde du'aya avdet ediyordu. Sadası dağın eteklerine aks edip de titreyerek sükunet içinde mahv olup giden çanın ilk sadası üzerine bu kız yüzündeki siyâh örtüyü kaldırdı. Koyu siyâh nikâbın altından görünen bu güzel çehrenin rengi uçukluğu ve donukluğu ile nısfı tutulmuş aya benziyordu. Takatsiz bir hâl ile mezarlığa dahil olarak bir mezarın başı ucunda duruyor ve galiba yavaş yavaş du'a okuyordu. Uzun bir fasıladan sonra ikinci def'a olarak akşamın o sükûnet-i sevdâ fezâsı içinde çan çalmaya başlayınca bu kız birden bire diz çökerek götürdüğü bir deste çiçekleri titreyen elleriyle önünde bulunduğu mezarın üstüne koydu. Şiddetli bir tesirin sevkiyle bulunduğum yerden kalkarak kızın yanına doğru gittim. Tabi'ta şeref verecek o güzel çehresini mezârın o soğuk taşına koymuş ağlıyordu. Eğer mezâr bir kere dünyâya açılsaydı o da mutlak bu kızın getirdiği hediye alması için açılırdı. Eğer rûhu bir daha dünyaya celb etmek kâbil olsaydı onu da mutlaka bu güzel gözlerin döktüğü girye-yi hasret celb ederdi. Mahşerlerin sükûnete kulub olduğu mezarın üstünde çırpınan bu kalbi bir yıldız görüyordu. Zirâ etraf samt u sükût içinde olduğu gibi güneş gurub etmiş semâda da yıldızlar birer birer parlamağa başlamıştı. Hal ve rengi âşıkâne olan bir ahter-i hasretnümânın ziyâsıyla bu garib mezârın üstünde titriyordu. Bu biçârenin göz yaşları mermerin üzerine aktığı zaman bir şey söylemeğe çalışıyor. fakat muktedir olamıyordu. Nihâyet hem ağlar hem

²⁹ İngiltere'nin Londra'ya yakın bir köyüdür.

ihtizâr eder bir sesle (Açıl) dediğini işttim. Bu itab niyâz-ı mendâneye toprak ne cevâp verir ? Kendi kendime : Bu bâb-ı ebediyet huzur-ı ilâhiden başka bir yerde açılmaz dedim. Bu zavallı kız bayılarak mezârın üstüne düştü. Üstünde yatanın hali altında yatanın hali kadar müessir idi. Biraz sonra baygın bir hâl ile başını kaldırarak gözlerini bir noktaya dikmiş bakıyordu. Galiba toprağın altında beklediği sevdiğinin rikkât-engiz hayâl-i şeffafı ufuklardan zuhûr ederek kendisine meşhûd oluyordu. Bir iki dakika geçer geçmez gülistandan elinde bir du'a kitabı olduğu halde bir papaz çıkarak kızı kollarının içine alıp biçâre çocuğun başı uzun ve perişân saçlarıyla papasın kolundan aşağı sarkmıştı. Bîhûş bir hal ile kiliseye girip gaib oldular. Avdet ederken dedim ki: Yarabbi. Bu meleğin kalb-i rakik-i muhabbet perverine karşı bu mermer nedir ?

Sâmî Paşâzâde

Sezâî

BİR TEMÂŞÂ

Bir gün hevâda vardı safvet
Gönlümde kemâl-iistirâhat
Çıktım dağa seyr için semâyı
Gördüm ki güneş guruba mâil
Beraber oluyor ziyâya hâil
Sevdim o letâfet-i hevâyı

Baktıkça güneş göründü encüm

Kuşlar ediyordu hep terennüm

Geldi bana bir latif rikkat

Mahzun görünürdü zir u bâlâ

Bir kız duruyordu dağda tenhâ

Tâbân idi gözlerinde ismet

Vahşet görünürdü heyetinde

Bir câzibe vardı vahşetinde

Bir gonca idi fakat tabî'i

Memzûc idi neşesinde hüznî
 Manzûr idi her yerinde hüsni
 Manende-yi gülşen-i rebi'i

Ma'lûm oluyordu kim o duhter
 Bir kimseye intizâr eyler
 Hasretle bakardı çeşmî râhe
 Lertzân ediyordu kalb u cânu
 Her tavr u edâsı bîmudani
 Hayretle bakar idim o mâhe

Birden bire kız tehyic etti
 Sân bahr-ı sâfa temevvüc etti
 Renk-i ruhu oldu âteş âsa
 Cânânı gelir imiş o demde
 Bir hande görür idim o femde
 Bir goncede nevbâhar peydâ

Tertib olundu bezm-i ülfet
 Birleşti cemâl ile muhabbet
 Sad pûse ve sad hezâr hayret!!..
 Sad pûse !...Fakat saçları afet
 Fevkinden o bezme nûr-ı ismet
 Bir başka cihan idi.....ne hacet!

Ol âlem-i vuslat oldu peydâ
 Cennet yere farş olundu güyâ
 Ben olmuşum bu hale hayrân
 Bilmem ne kadar zaman geçti
 Ben mest idim o nihan geçti
 Mest etmiş idi beni bu bir ân

Gördüm ki güneş gurub etmiş

Âsâr-ı safâ şuhûb etmiş

Ne kalmış o kız ne bezm-i sevdâ

Bir zulmet içinde kalmışım ben

Döndüm eve bî hüçûm rehzen

Rüyâ idi sân bu hâl rûyâ

Menemenlizâde Tâhir

KLOD GÖ

(Yirmi altıncı nüshadan ma'bad)

Müellifi : Victor Hugo

Mütercimi : Menemenlizâde Tâhir

Bu vak'anın mahal-i cereyeânı olan yer müstetütü'l şekil bir salon olarak karşılıklı iki sıra pencere ile tenvir edilmiş idi iki nihâyetinde de iki kapısı vardı. Sıralar divârlara mumas olarak san'atkârlar pencerimin önünde durur ve iki sıranın arasında gidip gelmek için bir kapıdan diğerine kadar mümtedd açık bir yol bulunurdu. Bu uzun ve dar bir yer olup müdür esnâ-yı devrinde daima bu yoldan girerek sağında ve solunda bulunan işçilere baktıktan sonra şimâl cihetindeki kapıdan çıkardı. Ve bu mesâfeyi sur'atle ve hiçbir yerde durmayarak geçirdi.

Klod Gö kendi sırasında bulunurdu. Jak Kalama'nın du'aya meşgul olduğu gibi kendi işiyle iştigâle dalmıştı.

Herkes bekliyordu. Vakt takarrub etmekte idi. Birden bire çan sadası işitildi. Klod dedi ki : Vakt geldi. Hemen yerinden kalktı. Kemal-i ciddiyetle ortadaki yoldan geçerek sol tarafta birinci sıranın köşesinde ve kapunun önünde durdu. Çehresi kemâl-i sükûnet hayr hahane bir suret peydâ etmişti.

Saat dokuzu çaldı. Kapı açıldı. Müdür girdi. Bu sa'atte salonun içerisinde istâtulara mahsûs olan sükûnet-i hükmfermâ idi. Müdür bir-mutâd yalnızdı.

Çehresinde âsâr-ı beşâset ve memnûniyet-i rûnuma ve etvârında ilâim-i ünf ve şiddet hüveyda olduğu halde içeriye dâhil oldu. Kapının sol tarafında bir eli pantolonunun içinde gizli olduğu halde durmakta olan Klod Gö'yü görmedi.

Başını silkerek ve ağzında kelimeleri çiğneyerek ve etrafında bulunanların nazarı bir fikr-i müdhiş üzerine ma'tuf olduğuna dikkat etmeyip öteye beriye sathı nazarlar atf ederek birinci sıranın önünden geçti.

Arkasından bir ayak sesi işitmesiyle birdenbire çevrildi Klod Gö bir zamandan beri sükût ile müdürü ta'kib ediyordu. Müdür dedi ki :

—Sen orada ne yapıyorsun ? Niçin yerinde durmuyorsun ? (Çünkü burada bulunanlara insan mu'âmesi edilmezdi. Köpek gibi sen diye hitâp olunurdu)

Klod Gö ihtirâm ile cevâb verdi:

—Size söyleyeceğim var, müdür efendi!

—Neye dair

—Elbin.

Müdür

—Hâlâ mı o ? dedi. Klod Gö -daima! cevabını verdi.

Müdür yürüyerek —Sana yirmi dört saat zindan cezâsı kifâyet etmedi mi ? dedi.

Klod Gö'de müdürü ta'kib ederek —Müdür efendi ! Arkadaşımı bana veriniz dedi.

Müdür —İhtimâli yok.

Klod Gö, şeytana bile tesir edecek bir sadâ ile, şu nutku irâd etti:

—Rica ederim efendim Elbin'i benimle beraber bulundurunuz. Görürsünüz ki ne kadar iyi çalışacağım. Siz serbest olduğunuz için bu şey size hiç gelir. Bir dost ne demektir ? Bunu bilmezsiniz. Fakat ben....ben habishânenin dört duvarından başka bir şey görmüyorum. Siz istediğiniz yere gidip gelebilirsiniz. Benim ise yalnız bir Elbin'im var. Anı bana i'âde ediniz. Pek â'lâ bilirsiniz ki Elbin beni doyururdu. Yalnız bir (peki) demek zahmetini ihtiyâr ediniz. Biri Elbin, biri Klod Gö isimli iki adamın bir yerde bulunmasından size ne zarar gelir ? Müdür efendi ricâ ederim. Allah aşkına merhâmet edir.

(Mâb'adı var)

Birinci sene, Numara 28

11 Temmuz sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin yirmi yedinci nüshâdaki mektûplarından mab'âd ve nihâyet.

Vaktiyle ceheleden biri oğlu ile beraber karadan hacca gitmişler. Biltabi' evvelâ Medine'ye uğradıklarından ravza-yı mutaharrayı ziyaret etmişler. Çocuk orda medfun olan vücud-ı mukaddesin kim olduğunu zevârdan öğrenmiş. Vaktâ ki Mekke-yi mükerreme'ye varmışlar. İfâ-yı hac ederken çocuk babasına : Canım öteki şehride öğrendim ki peygamber yatıyormuş. Ya bu Kâbe'de kim yatar ? Diyince babası : Ey oğul senin de dünyâda hiçbir şeyden haberin yok anı bilmeyecek ne var ? Burada da Allah yatar, cevabını vermiş. O sırda harem-i şerifde bulunan zarifâdan biri bu muhavereyi işitmiş. “Vakı'a bende âlim değilim fakat bunlar zimmi gibi emi” demiş. Sanıki dikkat etsek de yâzide Allah'tan peygamberden bahs ederiken o nazenin hacıya benzemeyesin.....Yine o sahifedeki “Müddihe hevân” terkiibinde bulunan tenâfûr çekilir şeylerden değil. Vaktiyle Kürdistan-ı acemde İrân tarafında vâli bulunan Aziz Han Sünni ve gayet mütekki ve bununla beraber teşâmmu ve tefealluade pek ziyâde mâil bir zat imiş. Dairesine yeni bir imam almış. İlk kıldıracağı akşam namâzında okunacak surelerden bir fal ittihâzini tasavvur etmiş. İmâm biltesâdüf rekât-i evveliyede “Kulyâa eyyühel kaâfirûn” ve rekât-i sâniyede “tebbedyedâa ebîyleheb” surelerini okumuş. Azîz Han fâlında bu gazab âyetlerinin vurudundan dolayı pek meyûs olarak namâz bittikten sonra imamı çağırtmış. Eline almış bir sopa “Behey molla ! O pâk ve pâkize ihlâs-ı şerif ile sure-yi kevseri görmedin de görmedin de görmedin. Bu gazab âyetlerini başıma atmakta ma'nâ ne idi ? diye bir â'lâ tepelemiş! Anın gibi insan şimdi münşî hazretlerini yakalasa o pâk ve pâkize senâ hân yahud müddiha gû tabirleri durur iken müddihâ hân ta'birini okuyanların boğazı yırtılsun diye mi yazdın ? dese de Aziz Han'a taklid etse haksız mı olur!

Otuz yedinci sahifede “bir kumandan pür temkin” terakib-i acibe numûni var, gerek “per per” meselesi gerek kumanda gibi Fransızca bir kelimenin izâfât-ı fariside bulunmayacağı bahsi yukarıda geçmiş olduğundan tekrar yine hâcet görülmez.

Artık o otuz sekizinci sahifedeki mezârın mücerred lâlezâr olması lâlelerin bağrında dağ-ı hicrân bulunması ve hele o bağı dağlı lalelerin lisân-ı hal ile terennümsâz ibtihâç-ı iftihar olması tasavvurları galiba âlem-i ilhâm yerine....hazretlerinin serir-i felek-i nazir sultanlarından kurtularak münşi’-yi hükûmtabın âlem-i hayaline yıkıla düşmüş yuvalarından olmalıdır. Otuz dokuzuncu sahifeye de bir nazar edelim: Bana kalırsa hukuka ta’riz, hukuka tesellüd olunur. Fakat risâlenin ifâdesi gibi tahatti olunmaz. Tahatti adım atarak yürümeğe derler. Hukuk ise maddiyattan bir şey değildir ki üzerinde adım atarak yürünmek kâbil olsun.

Kırkinci sahifede iktidârın kuvvete terdifi acaba yazan kalemin hokkadaki mürekkebin bâ-yı hâl boşalmasından merâk etmiş olmasından mı neşât etse gerektir.

Yine o sahifede “nüsha-yı küberâsı kader” tabiri garaibden addolunabilir. Nüsha-yı kibri havass-ı ruhaniyesi cihetiyle insâna ve bazı havâs-ı münciye ve hâmiyeye itlâk olunur. Kader ise necât gibi helâkide câmi’ olduğunda nüshâ-yı kibri ile tavsifi o terakibin ma’nâ-yı ıstılâhiyesine mugayyirdir. Ma’lûm ola vesselâm İşte burada bitti.

(Nihâyet)

Saâdetlû Abdulhak Hâmid Beyefendi hazretlerinin sahib-i risâleye mektûbudur.

fi 24 Temmuz sene 1886

Birâderim

Okuyacağınız küçük manzumeyi İngilizceden aldım. “Şile”nindir. “Aya Hitâb” ünvanlıdır. Hoşuma gitti de tercüme ettim. Size de hediye ediyorum. Daha gönderilecek pek çok şeyler varsa da kesret-i iştigâlden tebyize mecâl yok, Baki uhuvvet-i edebiye.

Birâderiniz

Abdulhâk Hâmid

AYA HÎTÂB

Benzin ne için solgundur ey mâh
 Yorgun musun ölmeden, semâda
 Hâke müteveccihen, piyâde
 Tenhâ u garib, âzim-irah ?
 Müvellidleri başka olduğu için
 Bigâne edâ nücûm içinde
 Ol ayne şebye kim bütün gün
 Pür hüzün durur, umûm içinde
 İhlâsına olmak üzere sâni
 Görmez de nişân-ı mihribânı

Sâmî Paşazâde Sezâî Beyefendinin ihsan buyurdıkları ikinci makaledir

İNGİLTERE HATIRALARI

2

(Haziranda Hayd Park)

Avrupadaki mesirelerin en büyüğü olan Hayd Park mevsim addolunan nisandan temmuz evâsıtına ve alafranga saat beş buçuktan yedi buçuğa kadar İngiltere erbâb-ı esâlet ve servetinin mevki'-yi ictimâ'ı ve mahal-i tenezzuhidir. Bir haziran akşamı idi ki Londra'nın iklimi iktizâsına ekser zaman gibi park yine hafif bir sisle mestûr idi. Sisler içinde ağaçların yalnız yeşil cihetleri görünüyor ve Hindistan'dan getirerek mesirenin bir cihetine diktikleri güllerin üstünde yine bu sisler bir kızın vücudundaki pembeliği büsbütün setr edemeyen dantelli bir gömleğe benziyordu. İngiltere'nin yakmaz fakat tenvir eder şu'â'-yı şemsi-zann ve şüphe arasında nazân nazân zihne nuzûl eden bir fikr-i şâirane gibi sisleri güzâr ederek zemine ancak dokunabiliyor ve bundan renk-i âlâ mâil bir akşam hâsıl oluyordu. Hele parkın uzaktan görünen cihetlerinde sisler dumanlar içinde peydâ ve nihân olan güzeller baktıkça Londra'ya içi meleklerle dolu bir bulut inmiş zannederdim.

Parkın içindeki lakdan geçerek mahl-i ictimâ'a gittim. Suyunu Tayms'tan icrâ ederek getürdükleri bulâkın dolu Göksu deresine yakın arzı Göksu deresinden vasi'dir. Bu mesireye numune nolu arabalarının duhûlu polisin emriyle memnu'

olduğu cihetle bir tarafından dört beş bin mükemmel o arabaları diğer tarafında altı yedi bin amazon devir ve seyr ederdi.³⁰

Amazonların gezdiği yer biraz aşağıya mâil olduğundan dünyânın en güzel cinsinden atlar üzerinde hüsn ve terâvetde cihân içinde yektâ olan birkaç bin İngiliz kızının dalgalana dalgalana geldiğini görmek ve hevâ-yı nesimi hüsn içinde teneffüs etmek neşesini gösteriyor. Diğer cihette mükemmel arabalar.....Yaya yollarındaki halk.....velhâsıl bu debdebe medeniyeti ve ma'rifet ve ticâret sayesinde hâsıl olan bu saltanat-ı servet nazar-ı temâşâdan bîtâb kalıyor.

Yaya gezenlerin bir çoğu takdis-i tabi'at meziyet-i insâniyesiyle bir takım vahşi ellerin tasallutundan muhâfaza edilen yüz, yüz ellişer senelik ağaçların saye-yi letafetinde oturuyorlardı. Hatta parkın içinde bir ağaç kesileceği zaman bir iki gün evvel gazetelerde ilâhı görülürdü. Bir yaş ağaç kesmek bir adam idâm etmek derecelerine yakın bir cinâyet addolunuyor. Bu sayededir ki İngiltere'nin her tarafı sıhati umûmiye için nâfi' olan ve bir memleketin teneffüs için ciğerleri mesâbesinde sayılan büyük büyük ağaçlarla müzeyyen. Yağmurların kesretinden olmalı-İngiltere'de gördüğüm yeşilliklerin o renk-i terâvet ve letâfetini ne Avrupa'nın başka yerinde ve ne de kendi memleketimde gördüm. Seksen doksan kere bahâr ile hazânı görmüş ve üzerinde lâne-sâz alan binlerce tuyurun sabâh ile akşâm nağmâtından münir olmuş, şâirlere mâziden haber vermiş, sayesinde ilticâ eden âşık ve mâ'sukların gizli gizli söyledikleri sözleri işitmiş, ağaçları görüp de hayran olmamak mümkün mü ?

Orda dolaşan İngiliz kızlarının ise hemen ekseriyet üzere beyâz atlâs gibi şeffaf olan tenleri üzerinde görünen pembelik memlekette güneş az görüldüğünden mi nedir ? Bu binâtülceziye mahsûs mehâsen-i bedi'edendir. Sâfiyet-i kalbe ve gizli bir ıztırâba delâlet eden o güzellerin karşısında hassas olan gönüllerin titrememesi kâbil değildir sanırım.

Mevzûn-ı endâm dilrübâları amûd-ı nurânilere koyu mâi gözleri semâ-yı hüsne teşbih olursa mübalâğa değildir.

Dünyanın birinci milleti olduklarına kanâ'at-i vicdâniyelerinden ve asırlardan beri cihân üzerine hakimiyet-i siyâsilerinden hasıl olmuş gurur milliyet-i âlemin en

³⁰ Ata binen kadınlar

güzel kadınları olduklarına dâir aldıkları teminâttan vücûd-bulmak gurur-ı cemâl. Gurur-ı şebâbet her hadlerinde gösterdikleri terbiye-yi nezâket bazen bir adamı taraftar-ı asâlet etmeğe kifâyet eder. Bu milletin erbâb-ı şebâbı eski Romalılar gibi mekteplerinde Darülfünunlarında terbiye-yi zihniye ve kuvvet-i bedeniyelerini iktisâb ederek çıktıkları cihetle diğer milletler içinde mümtâz oluyorlar. Bu terbiye-yi zihniye ve kuvvet-i bedeniyeye edilen i'tinâ-yı mahsus sayesinde İngiliz cinsi müstesnâ bir metânete, mümtâz bir hüsne temellük ediyor. Fransa'da sa'y ve i'tina büsbütün istikmâlât-ı zihniyeye masrûf olduğundan mekteplerden çıkan erbâb-ı şebab içinde gözlüksüz bir göze renkli bir çehreye kuvvetli bir vücûda tesâdüf etmek pek kesretli değildir. Mesireye revnâk veren İngiliz erbâb-ı şebâbının fevkalâde bir hüsni tabi'atle giyinişleri de nazar-ı medeniyetin taktirinden dûr olamaz. Bu kadar izdiham içinde terbiye ve namusa mugâyir bir hareket görülmüyor. Halkın asayiş ve tenezzehini ihlâlden muhafazaya çalışan polisleri elleriyle ettikleri işaretler sayesinde o binlerce arabaları amazonları durdurarak ahalinin cereyân-ı umûmisini tehirden vikâye ediyorlar. Bu kadar izdiham içinde görülen terbiye ve edeb u intizâm fevkalâde halkın kanun-ı hürriyete olan ita'atleri sayesinde.

Sami Pâşâzâde Sezâi

BİR YILDIZA

Ey nûcum-ı hazin aceb nedendir
Halinde senin bu hüzn-i dâri ?
Senden bana oldu hüzn-i sarı
Gönlümde seninle nâlezendir

Duymazsa da gûşemiz sadânı
Halin senin efsahül beyândır
Hissim ol lisâna tercümândır
Tefsir ediyor bana nevânı

Binlerce nûcûm içinde yektâ
Tesirde başkasın kulûba

Eyyâmımı terk edip gurûba
Daldım seni seyre bîmuhâbâ

Sen şâire mülhem-i edasın
Bir şiir-i latifsin musaffâ
Elfâz u kuyuddan muarrâ
Hissimle şenide bir nevâsın

Menemenlizâde Tâhir

Tebrik

Vaktiyle şafak risâlesini neşr eden Mustafa Asım Beyefendi bu def'ada Nokta ünvanıyla Gayret şeklinde bir risâle-yi mevkûte neşrine ibtidâr ettiler. Birinci nüshasını nazar-ı şükrân ve memnuniyetle mutâla'a ettik. Edebiyatımızın asar-ı terakkisi add olunan bu gibi mahsulât-ı kalemiyeyi gördükçe ne kadar iftihâr ettiğimizi ta'rif edemeyiz.

Hususiyle münderecâtı üstâd-ı muhterem sa'âdetlu Ekrem Beyefendi hazretlerinin bir bedi'e-yi kalemiyeleriyle müzeyyen olması risâleye ayrıca bir kıymet vermektedir. Gerek sahib-i ve gerek müdür ve muharrirlerini refakatimiz hasebiyle tebrik ederiz.

GAYRET

KLOD GÖ

(Yirmi yedinci nüshadan mâb'ad)

Müellifi : Victor Hugo

Mütercimi : Menemenlizâde Tâhir

Şimdiye kadar Klod bu kadar sözü zindancıya belki hiçbir zamansöylememişti. Kuvve-yi nutkiyesini bu mertebe sarf ettikten sonra durarak cevaba intizâr etti. Müdür ise sabırsızlığını gösterir bir tavırla şu cevabı verdi.

—Kâbil değil. İşte bu kadar. artık bana bundan bahs etme. Ta'ciz ediyorsun. Müdür sakladığından adımlarını sıklaştırdı. Klod'da beraber. Bu yolda konuşurken çıkılacak kapunun önüne kadar varmışlardı. Seksen hırsız bunlara nısb-ı nigâh etmişler soluyarak dikiliyorlardı.

Klod Gö, yavaşça müdürün koluna dokunarak dedi ki : —Hiç olmazsa şunu öğreneyim. Niçin katle mahkûm edildi ? Onu niçin benden ayırdınız ? Söyleyiniz.

Müdür —Söyledim idi ya : Çünkü....

Bunu söyleyerek ve elini kapunun topuzuna uzatarak arkasını Klud'a çevirüp kapuya doğru ilerledi.

Müdürün cevabı üzerine Klod Gö bir adım gerilemişti. Orada bulunan seksen hırsız Klod Gö'nün pantolunun cebinden balta ile beraber elini çıkardığı gördüler. Bu el yukarıya kalktı. Müdürün bağırmasına vakti kalmaksızın ta'rifi bile dehşet-bahş olacak surette, bir nokta üzerine üç darbe indirerek kafasını deldi ve arkası üstü düşeceği sırada dördüncü defa inen darbe yüzünü parçaladı. Klod Gö'nün hiddeti birden bire sükûnet bulamadığından beşinci defa olarak müdürün sol ayağına faidesiz bir darbe daha indirdi. Müdür ölmüştü.

Bunu üzerine Klod Gö elinden baltasını atarak “şimdi de başkasına” diye bağırdı. Başkası dediği kendisi idi. Setresinden “zevcesinin” makasını çıkardı ve kimseye men' için vakt bırakmayarak sinesine soktu.

Fakat makasın demiri kısa ve sinesi derin olduğundan “mel'un kalb, seni bulamayacak mıyım ? diye bağırarak yirmi defadan ziyade daldırdı ve nihayet huni içinde galtân olarak na'sın üzerine yıkıldı.

Bunların hangisi diğerinin mazlûmu, mağduru idi ?

Aklı başına geldiği zaman kendisini bezler ve sargılar içinde bularak herkesin kendisine nısb-ı nazar-ı ihtimâm ettikleri gördü ve ayak ucunda iki “sürdöşerine” ile bir müntentik bulunurdu ve müntentik kemâl-i ehemmiyetle nasıl olduğunu soruyordu.

Klod Gö haylice kan kayıp etmiş ise de sinesine vurduğu makas tamamıyla içeriye işlemediğinden yaraları tehlikeli değildi. Kendisi için en tehlikeli olan şey müdürün vücudunda açtığı yaralar idi.

İntintâk başladı. Kalruv mahbusunun kargâh müdürünü öldüren kendisi olup olmadığını sordular Klod “evet” dedi.

“Niçin” dediler “çünkü.....” cevâbını verdi. Fakat bir zaman oldu ki yaraları fenâlaşdı ve şiddetli bir sıtmaya tutuldu. Ölmesine az bir şey kaldı.

Teşrin-i sâni Kânun-ı evvel, kânun-ı sâni şubat aylarında Klod Gö’ye ihtimâm ve dikkat ile baktılar. Hekimler ile hâkimler etrafında dolaşırlardı. Biri yaralarına bakar, biri maktelini tehye ederdi.

İhtisâr edelim : 1832 senesi mayısının onaltıncı günü tamamıyla kesb-i sıhhat ettikten mahkeme-yi cinâyete ihzâr edildi. Şehrin ahâlisi kâmilten oraya toplanmıştı.

Klod Gö mahkeme huzurunda güzel bir hat-ı hareket ittihaz etti. Kemâl-i ihtimâmla tıraş olmuştu. Başı açık ve arkasında Kalruva’a mahsus buz renkli libâs olduğu halde meydana çıkardı.

Müdde-yi umumu esnâ-yı muhâkemede söylediği vechle şehâdetlerine mürâca’at edeceği “şakileri” celb ile muhafaza için kazânın kuvve-yi mislihasını umumen mahkemeye toplamıştı.

(Mâb’adı var)

Birinci sene, Numara 29

18 Temmuz sene 1302

GAYRET

İhtâr

Bu nüshaya Beşir Fuad Beyefendiye olan cevâbımla bir küçük hikâye derc olduğu cihetle Klod Gö tercümesinin mab'adı yazılmıştır.

Victor Hugo makalesini Sa'âdet Gazetesi'ne göndermemekliğim birinci makâlenin Gayret'te bulunması cihetiyle bunun da Gayret koleksiyonunda mevcûd olmasına dair bazı taraflardan aldığım ihtârat-ı mut'addideden neşât etmiştir.

Beşir Fuad Beyefendinin Victor Hugo ünvanlı eserlerine yazdığım makâleye mukabil Sa'âdet gazetesiyile neşr ettikleri varakaya cevâptır.

Birâderim Fuad Beyefendi!

Victor Hugo'ya dair olan makâlenin cevâbını tehir etmenin esâs maksadımıza bir zararı olmadığı için beyân ettiğin ma'zeritin bile lüzumu yoktur derim.

Zamanını biltabi kemâlen bu bahse hasr etmeyeceksin ya! Hususiyla elinde büyük bir telif vardı. Hususiyla beyan ettiğin ve benim bildiğim meşgûliyet de büyük bir mâna' idi. Nitekim söylediğin gibi benim ma'kâlemde kitâbın neşrinden bir çok zaman sonra meydana çıkmıştı.

Kitâbın selâset ifadesine dair olan fikrimi isbâta uğraşmam. Sen istediğin kadar mahviyyet göster. Herkes eserini görür okur ve anlar. Binanaleyh esas meseleye girişiyorum.

Ben makâlemde "Eğer bir şâirin eserini bir fen kitabı gibi her beyitinde sırf hakikat bulmak üzere tetkik ederseniz vâkı'â istediğiniz gibi bir şâir bulamazsınız" demiştim. Buna mukâbil diyorsunuz ki "şairlerin makbûl olacak âsârı olduğunu iddiâ ettim ve etmekte ihtimâlim yoktur ancak bunlar meyânında makbûl addettiğim cihete hasr-ı fikir edenleri görmedim desem mübâlağa etmiş olmam zennederim. Öyle bir şâirin bulunmayacağını siz de teslim buyurursunuz.

Acaba neden ? Şairin fikri hakikate mutâbık olursa şiir olmaz mı Olacağında şüphe yok. Zaten sizin getirmiş olduğunuz misâlleri de bunu isbât etmektedir" bilmem ki makbûl olan kısma dahil olacak şiir söylemiş bir şâir bulunamayacağını ben ne zaman söyledim ki o söz benim de teslimime mazhar olmuş olsun. Ben

cümlemdede “Her beyitini bir fen kitabı gibi tetkik ederseniz ? şartını koymuştum maksadım ise :

Mihr olsaydı eger payında sâye

Giysûsu gibi kalırdı muzlim

Beyitindeki hayal gibi bedâyi’-yi edebiyeye ta’riz edilecekse demektir. Yoksa esası cihetiyle hakikate tevâfuk etmeyen bir şiirin hata olacağını “Bir şiir fennen muaheze olunmak istenildiği zaman teşbihat ve isti’ârat gibi her türlü ziynetinden tecrid edilerek bulunacak fıkır doğru ise şiir doğru ve yanlış ise şiir yanlış olduğuna hükmedilmelidir” cümlesiyle ilân etmişim.

Benim fikrimce ise bu yolda teşbihât-ı hayâliye hakikâti zan olunduğu kadar değil zerre kadar bile rahnedâr etmez Tağlit-i ezhân etmek ihtimâli de yoktur belki telezzüz-i hissiyât eder. Filhâkika bazı bazı mübâlagat vardır ki merdûddur. Bir takımı da arz ettiğim gibi makbûl olur. Bunların temyiz ve tefrikini hüsn-i tabiate - kuvve-yi mümeyyize ve hüsn-i mizân ma’nâlarına olan hüsn-i tabi’ata -havale etmeğe mecburiyet görürüm. Çünkü şiiri ile ülfet etmeyen bir adam okuduğu şeyden müteessir oluyorsa onun dakâyık sanayi’ne şâir kadar vakıf olmaması tabi’idir. Nitekim bir tabloda herkesten ziyâde ressam anlar. Hatta bu hikmete mebnidir ki meselâ arabda bir çok muktedir mahviyun sarfiyyun gibi yine edebiyâta aid fenlerde yed tûlu kesib etmiş adamlar bulunduğu halde şiire aşina olmayanlardan hiç birisi o bahse karışmamışlardır hatta birisi kendisine o yolda bir teklif vukû’ bulunca “benim o san’atta maheritim yoktur” Yolunda bir cevap ile mukâbele etmiş. Bu böyle olmakla beraber “mihr olsa.....” beyitiyle “büsbütün feleği.....” beyiti arasındaki farka dair olan sualine cevap vereceğim yani zannettiğim gibi o hüsn-i tabiate aittir.

Bunu da bir cevap ile geçmeyeceğim çünkü onu sevmem, muhatabımı iknâ etmek isterim.

Büsbütün ne feleği ah ile berbâd ettim

Kühkenlik yolun öğretmek için Ferhad’a

beyitinde letâfet yok. Mübalağası merdûddur diyorum. Çünkü : Evvelâ icbâr-ı aşk ile edilen ahlar inkisâr-ı kalb gibi yakup yıkmak husûsuna mâlik değildir di hatta hedm-i felekiyât etmesi mümkün olsun ! Sâniyâ beyitte ne feleği berbâd etmekten bahs olunuyor. Felekiyat bulunsa da yıkılacak bir cism-i madde değildir ki bu mübalağaya

mahal bulunsun. Sâlisen kendisinden yüzlerce sene evvel gelmiş gitmiş bir adama kûhenlik ta'lim edebilmek için şâirin birkaç yüz yaşında olması iktizâ eder ki bu kâbil değildir. Râbien senin mazhar-ı tarizin olan ve hakikatte ise ehemmiyet-i mahsusası bulunan hiss-i tabiat beyan ettiğin esbâbtan dolayı bu mübalağayı tahsin etmiyor.

Mihr olsa eğer penide sâye

Giysusu gibi kalırdı muzlim

beyitindeletâfet var, mübalağası makbûldur diyorum, çünkü: Evvel nur ile hüsn beyninde ağılâb-ı münâsibât vardır. Hatta yüzü güneş gibi parlayan, sözünü herkes ihtimal eder durur. Sâniyâ güzelin güneşi karartması tahayyülü sâye ile cihât-ı mat'udada münâsebeti olan giysu teşbihi gibi bir letâfet-i zâide ile müzeyyendir. Salisen bu beyitte evvelkinde ta'yin ettiğim münasebetsizlikler görülmüyor. Râbien işte bu cihetle hüsn-i tabiat bunu tahsin ediyor.

Malumdur ki güzellik gibi hissiyât gibi ma'nevi şeylerin temâmiyle tasviri mümkün değildir. Meselâ bir güzel görürsünüz ki beyaz bir zemin üzerine tersim edilmiş hafif penbe rengi, gayet siyah güzel gözleri, uzun saçları, tenâsub-ı endâmı, letâfet-i hıramı ile sizi cezb eder. Bir kız daha görürsünüz ki yine onun gibi penbe renkli, siyah gözlü, uzun saçlı, mütenâsib ilâendâm lâtifü'l hırâm olur. Fakat sizi cezbetmez yalnız size değil herkese soğuk görünür. Bir sadâ işitirsiniz ki meselâ makâmı hissini olur sizi meftûn eder. Yine bir sadâ işitirsiniz ki ayn makâmda olduğu halde dinlemek istemezsiniz bu güzellik nedir ? Ma'nevi veyahut herkesin hissine aid bir şey değil mi ? O halde bu ta'rif ve tasvir nasıl kâbil olur ? Bir suretle yazacağınız ta'rifte hiss-i beşeri üzerine o Beyendiğiniz güzellik gibi veyâhud meftûn olduğunuz sadâ kadar tesir-i lâtif icrâ edecek bir söz bulursunuz, meselâ o güzeli ta'rif ederken cümleliz içinde öyle cazib bir şey görülünce zihn andan alacağı zevk ile güzellik cazibe-yi ta'rif-i nâpezirine intikâl eder ve ancak bu suretle o maksadın husûlu mümkün olur. edebiyât ile iştigâl eden erbâb-ı hüsn-i tabiatın umûmî müteffiktir ki bedâyi'-yi edebiyenin en güzellerinden teşbih ve istiâre ve mecâz gibi bir diğer şeye nisbet ile tasvir-i maksad eden sanayi'dir.

Bir şeyi başka bir şeye benzetmekte iki maksad olur, biri izah-ı merâm ve tenvir-i müddeâ, biri tezyid-i letâfet. Bade telh oldukça.....beyiti gibi tenvir-i

müddeâ için yapılan teşbihler başka.....fakat tezyid-i letâfet için teşbih yapmak müsebbehbih içinde müsebbehten isti'âre-yi letâfet etmek demektir. Kendine faik olmayan bir şeyden isti'âre-yi letâfet edilmeyecği ise bedihidir. Çünkü ötekinde bundan ziyâde bir şey olmalı ki alındığı halde berikini tezyin edebilsin.

Şimdi isbât olundu ki tezyin için yapılan teşbihlerde mübalağa şarttır ve teşbih ve mübalağa evsâfını ta'yin-i mütezzir olan yerlerde müstemel olmalıdır. Bu kaideyi yukarıdaki iki beyite tatbik edersek birisine muvafık diğerine muhâlif gelir: Ah denilen şey ta'yin-i evsâfı müşkül olan hallerden değildir ki o teşbih ve mübalağaya lüzum görülsün de felek bî sûtûn zîr u ezber edilsin. Halbuki güzellik tarifi için teşbih ve mübalağa arz-ı iftikâr eder. Bir âh ne kadar şedîd olursa olsun şiddeti yine mahdûddur. Güzellik ise öyle değil, fezâ-yı nâmütenâhi kadar nâ mahdûddur. Eğer maksad o ahın muharriki olan hissiyat-ı âşıkane'nin tasvîri ise öyle nazik bir şeyde böyle kabadayı vari yeri göğü yıkıp devirerek tasvir edilmez. Hissin nezâketi ile mütenasib bir ifade ihtiyâr edilmeli idi. İşte birâder bu cihetlede beyitlerdeki mübalağanın birisi makbûl ve diğeri menfurdur. Evvelki ifâdem zannettiğin gibi vâhi bir fikre ve mübalağa ile itilâfa mebni değil bu muhakemâta mübteni idi. Ve mihr olsa eger payında sâye.....beyiti letâfet ve metânetten âri bir mübalağa-yı acemâne değil hem lâtif hen rengin hem metin bir bedi'e-yi edebdir. Acem şâirlerinin beyitinden tercüme buyurduğunuz fikirdeki mübaâlağa da bunun gibi bir takım esbâba mebni sayan kabul görülmez. Tatvilden ihtirâzen o bâbda mülâhazatımı izâh etmiyorum.

Hakikatle hikâyeye dair yazdığım fikrayı fikrime mugâyir olarak tefsir etmişsin. Ben bir şâir bir hakikati kabul ettirmek için fikrini kâmilten meydana koymayıp efkâr-ı halefe mümaşât göstererek bir kısmını ihfâya mecbur olduğundan bahs etmedim. Hatta bunu işrâb eder bir sözde söylemedim. Şâir insan olursa her nekrini meydana kor. Hakikati bildiği gibi söylemekten hiçbir vakitte çekinmez. Ancak anı esâs fikrine dokunmayacak bazı tezyinât ile lâtif ve calib-i nazar bir hale getirir demiştim. Hatta mevzu'-yı bahsimiz olan Viktor Hugo en büyük bir şâir olduğu halde her fikrini meydana koymaktan çekinmediği içindir ki başına bin türlü belâlar geldi.

Bir de şurasını söyleyeyim : Düşünüyorsunuz ki mübalağa denilen şey insanın tasvirde olan aczinden neşât eder, acizden neşât eden şey ise makbûl olamaz.

Ben de yukarıda itiraf ettim ki mübalağa tasvir-i letâifte olan acz-i külliden ileri gelir. Fakat makbul olamamak neden lazım gelsin ? insanlar ifâde-yi sâde ile güzelliği tamamiyle tasvir edememişler fakat onun yerine başka bir yol bulmuşlar. O suretle husul-ı maksada teşyir mümkün olmuş. Şimdi biz o yolu makbûl adetmemeğe ne salâhiyetle mütecâsır olalım.

Aciz-i mahâret olamaz fakat o aczi mahv edecek bir yol bulmak maharettir.

Bundan takriben altı yedi sene kadar evvel (.....) memleketinde garib bir vak'a cereyan ettiğini rivayet ediyorlar. Badi-yi intibâh ve itibâr olur zannıyla tasvirine lüzum gördük.

Dediğimiz gibi takriben altı yedi sene mukaddem (.....) de bir fakir aile var idi ki altmış yaşında bir ihtiyar ile bunun kırk beş yaşında bulunan hareminden bir de dört sene muktem vefat eden oğullarının zî hayatı olarak yanlarında bulunan gelinlerinden ibâret idi.

İhtiyar oduncu idi. Hergün evlerinin kurbunda bulunan bir ormandan kestiği bir çeki odunu satar ondan aldığı beş altı kuruş ile âlesini ölmeyecek kadar ta'birinin medlulu vecihle sefilâne bir surette idâre edebilirdi.

Evleri bir kattan ibaret olarak tulu arzının iki misli bir kulube idi. Orta yerinde kulubenin arzına doğru imtidâd etmiş dört arşûn uzunlukta ve iki arşûn enlilikte bir sofâ ve sofanın iki tarafında yine dört arşûn uzunlukta üç arşûn uzunlukta üç arşûn enlilikte iki oda bulunurdu. Odaların birisinde ihtiyâr ile haremi ve birisinde gelini yatardı.

~~Bir cuma günü idi. İhtiyar erkenden odunu kesmeğe gitmiş ve sattıktan sonra~~ evine avdet ederek cum'a namazına gitmek için abdestini alıp yine çıkmıştı. Sâir günler akşamın onuna doğru evine avdet etmek mu'tadı ise de o gün cuma olduğundan ehıbbasıyla görüşmeğe gitmiş ve sâ'at onbire geldiği halde ihtiyar gelmemişti. Evleri köyde bulunmak cihetiyle bedâi'-yi tabiatın en ruh-efzâ dîlrûba temâşalarında nezâret-i kâmile si vardı.

Güneş aheste nokta-yı gurubuna yaklaşmakta olduğundan akşam zamanına mahsus olan hüzn-i âli bu lâtif mahlın üzerine yavaş yavaş rûnûma akmağa başlamıştı.

Odunucunun karısıyla gelini evlerinin işini kâmilten bitirdikleri cihetle tabi'atın azametini temâşa etmek ve ihtiyâra intizâr eylemek üzere kulubelerinin önüne çıkmışlardı. Bu iki mahlukatın çehrelerini görenler safvet-i kalbin zî hayat birer numunesi zan ederlerdi. Husûsıyla gelinin safvet-i kalbine dal olan çehresi çiredesti-yi kudretle o kadar müzeyyen ve o mertebe bedâi-yi cemâl ile arasite idi ki lâbis olduğu pelâspahlar arasında bile nazarları en muhteşem surette giyinmiş en güzel şehirlerin temâşasından ayırarak, kendine celb edeceğinde şüphe edilmezdi. Güyâ güneş de bu bedi'eyi takdir etmiş gibi ihtiyâr kadını bir ağaç dalının gölgesinde bırakarak gelinin cebinini tenvir ediyordu. Aralarında şu yolda bir muhâvere cereyen eyliyordu ki her ne kadar ehemmiyetsiz ise de naklinden geri durmadık :

Anne ! Dün o fakiri kovduğuma hâlâ pişman oluyorum. Hatırıma geldikçe acıyorum. Acaba onun büyük günahı var mıdır ?

—Olmaz mı kızım, elbette olur. Her ne kadar biz de fakir isek de bizden daha ziyâde fakir olanlar vardır. Biz başkalarının iânesine muhtaç olduğumuz gibi onlar da bizim iânemize muhtaçtır. Bir dilim ekmek verseydin gönlünü yapmış karnını doyurmuş olurdu.

—Biçare adamcağız.....ne kadar hasta idi.....yürüyecek hali yoktu. Allah aşkına diye yalvardığı vakit gözlerinden yaşlar akıyordu.

—Yapmamalı idin kızım. Biz onlara merhamet etmeliyiz ki Cenab-ı Hak'da bize merhamet etsin. Fakat ne ise mademki olmuş şimdi teessüf neye yarar ? Bundan sonra yapmamalı. Söz bununla münkâti' oldu bir çârik müddet sükût ile geçti. Kız birden bire dedi ki:

—Anne anne işte yine o adam geliyor, bak bak yine buraya doğru geliyor.

Filhakika bir zamandan beri ağaçın arkasında bunların muhaveresini birisi dinliyordu. Kadınla sükut edince oradan yavaş yavaş çekildi. Başka bir taraftan bunlara doğru gelmeye başladı.

Bu da evvelki gibi zaif ve bir ayağı topal bir ihtiyar idi. Fakat gelin yanıliyordu. Çünkü bu evvelki değildi. O hasta, tekellüme bicâl sakat bir miskin idi. Bu ise zaif ve

topal olmakla beraber gözlerinde âsâr-ı tecessüs ve şeytânî nümâyân oluyordu. Arkasında ağır ve büyük bir torba var idi. Kemâl-i sâni ve ihtirâz ile bunlara yaklaşıyordu. Yanlarına gelince selâm verdi. Bir müddet bir şey söylemek istiyor da cesâret edemiyor gibi bir surette durdu. Kadın söze ibtidâ ederek

—Ne istiyorsunuz ihtiyar baba ? dedi. Gelin ise ihtiyar yakından görünce

—A bu değilmiş -demişti.

İhtiyar oduncunun karısını cevâpsiz bırakarak kerâmet ferveşâne bir tavır ile geline dedi ki :

—Evet o değil....Fakat bu da onun kadar şâyân-ı merhamet onun gibi ihtiyâr bir adamdır. Dün ettiğin günâhı bugün ta'mir etmek ister misin ?

Gelin "Bu nereden biliyor ?" sualini işrâb eder surette annesinin yüzüne baktı. Oduncunun karısı dedi ki :

—Sen dünki vak'ayı nereden biliyorsun ? Bizim konuşmamızı mı dinledin ?

İhtiyâr yine kerâmetferveşâne bir surette gülerek —Ben dinlendim ki: Sizi dinleyim- dedi.

Kadınlar birbirinin yüzüne baktılar. İhtiyâr ise nazar-ı şedidini bunlara atf ederek yüreklerini oynatıyordu. Sözünde devam etti:

—Üç saattir ayak üzerindeyim. Artık yoruldum. İleriye devam edemeyeceğim Zaten akşam da geldi, çatı. Kabul ederseniz bu gece size misafir olacağım. Evinizde yer yoksa bun şurada çayır üzerinde de yatabilirim. Yalnız şu torbamı içeriye alınız. Belki ben uyurken çalarlar. Bir de akşam dilim ekmek veriniz. Ben başka bir şey istemem dünki ihtiyar gibi beni de kovacaksanız söyleyin de koğulmadan gideyim.

Kadınlar ihtiyârın dünki vak'aya vukufunu kerâmetine atf etmişlerdi. Adeta heriften korkuyorlardı. Gelin dedi ki:

—Anneciğim bu gece misâfir edelim (kulağına)hem bu ihtiyar pek boşa benzemiyor. Baksana dünki vak'ayı biliyor.

Oduncunun karısı —Peki ihtiyâr baba, burada kal seni dışarıda da yatırmayız.

İhtiyâr —Allah razı olsun kadınlar. Sizin kocalarınız var mı?

Kadın —Benim senin gibi bir ihtiyârım var. Şimdi gelecek onu bekliyorum.

İhtiyâr—Ya gelirse size darılmaz mı ? Ben yabancı bir adamım.

(Mab'adı var)

Birinci sene, Numara 30

22 Ağustos 1302

GAYRET

Beşir Fuad Bey'e mukâbele

Geçen nüshadan mab'ad

Yine mübâlağayı bazı mu'âlecat-ı semiyeye teşbih edip "Semm bazı hastalara verildiği gibi mübâlağa dahi bazı kere kullanılırsa da hadd-ı ma'rûfunu tecavüz etmemelidir" diyorsunuz. Pek doğru! Ben de seninle hem fikirim. Ancak o hadd-ı ma'rûfun ta'yininde ihtilâf ediyoruz. Ma'mâfih bahs ile o ihtilâf da zâil olur. Çünkü hakikat ta'ddud etmez. Elbette birimizin iddiası doğru, birimizinki yanlıştır ve elbette bahs ettikçe hangimizinki doğru olduğu meydana çıkar.

Victor Hugo'ya söylediğim kıt'anın o sırada Victor Hugo'nun söylediği kıt'adan aşağı olduğunu beyân ediyorsun. Bu tabi'i bir şeydir. Hal böyle olmakla mübâlağanın merdûd olması iktiza etmez. Eğer Victor Hugo o fikrini mübâlağa ile ifade etmek isteseydi elbette o da benimkinden iyi olur idi. Ben mübâlağasız ifade-yi meram etseydim o da Hugo'nunkinden elbette birkaç derece daha aşağı bulunurdu.

O kıt'ayı yazmakla kendimi Hugo'ya müdâni add ediyorum mu zannettiniz ki böyle bir mukayeseye lüzûm gördünüz ? Beni o kadar haddini bilmez mi sanırsınız birader ?

Bir de şurasını söyleyeyim ki : Hugo'nun söylediği beyitleri ben de okuduğum halde pek Beyenmedim. Mübalâğaya müraca'at etseydi daha güzel söylerdi.

Gelelim Gayret'teki mülâhazat-ı husûsiyeye:

~~Evvelâ şurasını söyleyeyim ki onlar benim değildir. Bunu siz de pek âlâ bilirdiniz. Bildiğiniz halde işte sen söylemiştin ma'nasını işrâb eder yolda o sözleri meydâna koymak neden tecviz buyuruldu ? Başkasının neşr ettiğim bir sözüyle benim mu'âtab olmaklığım mı lazım gelir ? Velevki o söz yanlış olsun. Ma'mafih o sözlerde yanlış beyân ettiğim fikre muhâlif olmadıklarını isbât edeyim:~~

"Edebiyât-ı sahiha tesâvir-i hayât-ı insâniye ve temâsil-i meşhûdât-ı tabi'edir"

Bu fikri meydâna koyan kalem-i muktedir demek ister ki meselâ Monte Kristo hikâyesi gibi her yerde tetabbu' vukû'u letâfet bulunmadığı halde arz u ferşi ayağının

altına alacak ve hûrşidi kendine hokka, semâyı kağıt edecek kadar bâlâ pervâzâne ve bimeâl söylenmiş sözler edebiyât dahilinde add edilemez. Bu hikmet ise mevzu-ı bahsimiz olan Victor Hugo âsârıyla münâsebeti yoktur. Fantine filhakika her yerde her zaman bulunur orosbilerden değildir. Fakat dünyâda misâli mefkûd olacak kadar da fevkâlade addolunamaz. Evvelce söylemiştim ki müellifin maksadı da orosbilerin hepsi böyle demek değilmiş belki böyle olanlarını halas etmek lazımdır demek istemiş. Victor Hugo'nun şu sözü edebiyâtın bir düstûr-ı ebedisidir.

“Hikmet doğruyu arar. Sanat nafi’ taharri ede, edebiyat ise güzeli....”

Filhakika hizmet ile edebiyât imtizac ederse cemiyet-i beşeriyeye fâide bahş olacak şey asl o zaman vücûda gelir. Fakat edebiyâtın asıl aradığı şey ya’ni güzeli unutmamalıdır. Demek isterim ki siz o cümle-yi edebiyeyi asl mübâlağa bahsında irâd ediyordunuz. Halbuki mübâlağa hakikat olmamakla beraber o hususta olan aczimizi def’ ettiği için tasvir-i hakikatın yegâne vasıtasıdır. Güzeli olduğu için -esâs fikre dokunmadığı halde- edebiyâta lâzımdır. Bir yanıştır ki doğruyu tasvir eder. Ben mübâlağayı hordebine benzetirim. Bir şeyi nazara hakikaten inhirâf ettirerek yani hordebin gibi aslında daha büyük bir makyâsta gösterir. Fakat o vasıta ile izhâr-ı hakikat eder. Cismi büyülterek hatayı küçültür.

İkinci fıkra olan “Şiir ve edeb ki leb-i hikmet u hakikat ve tercüme-yi serâir-i tabi’at olmak lazım gelir” cümlesi de meâlen evvelki sözün aynı olduğundan yukarıda söylediğim şeylerin buna da şumûlu derkârdır.

Ben şiir ve edebiyâtımızı muğâyir-i hakikât ve rahne-yi hikmet-i edebiyât olacak kasideler gazellerle dolduralım yahud Muhayyelat-ı Aziz Efendi gibi romanlar yazalım fikrinde bulunsaydım bu sözler o zaman bana mu’arif olabilirdi. Ben ise şiirlerimizi letâif-i tabi’ye ve bedâi’-yi hissiyetin tasviri olacak bir hale getirelim. Efkâr-ı âliye ve sahiha ile dolduralım fikrindeyim, fakat ne yapalım ara sıra mübâlağaya muracâat etmedikçe dediğim tasvirler vücûda gelmiyor.

Benim “Bir şiir fennen muâheze olmak istenildiği zaman....” ibâremi nakl ederek zirinde “Ben buna isti’ârât ve teşbihâtın tabi’î olması lüzumunu da ilâve ederek derim ki bu yolda tetkikata giriştiğimiz halde şâyân-ı kabûl eşâr bulabilirsek de eşârını bu yolla haşr eden şâiri Diyojen gibi gündüz fenerle aramağa mecbûr olmaz mıyız ? diyorsun. Ben bu suâle “Hayır” cevabını veririm. Sebebi de teşbihâtın

hangisi tabi'îdir hangisi değildir bahsinde olan ihtilâmıdır. İsterseniz siz teşbihatta evvelân adem-i tabiyetten maksadınız ne olduğunu izâh ederek bahsi onun üzerine binâ edelim.

“Mâdemki kâinatta âsâr-ı tabi'eden güzel bir şey yoktur. Bunları behakki tasvir etmek husûl-ı maksada kâfidir” diyorsun. Ben esâs hakikati rahnedan edecek şiirleri sevenlerden değilim. Yine tekrâr ederim kâinatta âsâr-ı tabi'eden güzel bir şey yoktur ve şiirlerimizi onların tasviri haline getirelim fakat ne yapalım bunun için ara sıra mübâlağaya arz-ı iftikâr ediyoruz. Binânaleyh şiir denilen şeyden maksad münhasıran letâfet olduğu halde kadr ve kıymeti tenakus eder yolunda olan sözünüz o fikirde bulunan bir takım şuyuh-ı şebâbet nümâyaya aittir.

Bir de onlara karşı söylemelidir ki şiirden maksad letâfet ise âsâr-ı tabi'ye ve hissiyât-ı bedi'eyi tasvir eder ki onlardan latif bir şey yoktur. Edebiyât hikmetten de hakikatten de bahs eder ancak onlara bir letâfet bir güzellik vermedikçe kendi dairesine kabul edemez eğer edebiyâtta maksad münhasıran letâfettir diyenlerin maksadı da bu ise doğrudur. Çünkü onlar eşâr-ı âleyhidir.

Diyorsunuz ki “Hayal perest bir kârinin nazar-ı dikkatini bir karınca üzerine celb etmek isterse kuvve-yi muhayyilesine mürâca'atle karıncaya meselâ cüsse ve cesametini tevsi' ve kudret u kuvvetini tezyîd edip buğdayı arpa yerine mermer sütunlar taşıttırarak kâşâneler âlî binâlar yaptırır.(Mübâlâğaya dikkat buyurulsun hangi şair bu kadar mübalağa eder) Bir hakikat perest ise yine o maksatla horde bînini eline alıp bir karınca yuvasının başında geçen müddet-i meddiye de o hayvancıkların ahvâlini tedkik ettikten sonra müşehadatını doğrudan doğruya zabt u kayd eyler. Muhayyel karınca yalnız bâis-i hayret olur ise hakiki karınca hem câlib-i hayret ve hem mûcib-i istifâde görülür.

Hakikatperest karınca hakkındaki tetkikâtını diğer hayvânat hakkında icrâ ederse ilm u zâif ilâizâ-yı tatbiki gibi bir ilm-i celil meydâna gelir. Hayâl perest kendi ahvâlinde devam eder ise bir mecmû'a-yı türrehâtta başka bir şey vücûda gelmez. Karıncanın ahvâlini tetkikten bu nisbette fâide olursa kendi ahvâlimizi tetkik ile hâsıl olacak fevâid teammül olunur ise “vukuât-ı âdiyeden itibâr edilmek lazımsa gözümüzün önünde bin türlü romanlar bin türlü tiyatrolar görülüp duruyor. Bunlar yetişmiyormuş gibi tabi'i denilen yolda yazılan romanları tiyatroları okumağa ne

lüzum vardır ? Sözüleriyle aradığınız lüzumu irâeye kâfidir. Çünkü karıncayı daima gözümüzün önünde görmekte iken âlemin indü'l tetkik müşâhade edildiği hakâyıkın heman hiç biri bizce ma'lum değildir.....İşte realistlerin yazmış oldukları âsâr bu oyunların lisânımıza tercümesidir.

Bu ifadenizi o kadar ta'accub ve hayretle mutala'a ettim ki ta'rif edemem. Ta'accüb ve hayretim birkaç cihetledir. Evvelâ mübalağanın o kadar aleyhinde bulunduğunuz halde fıkranın ibtidâsındaki karınca bahsinde âsâr-ı acemâne ile en ziyâde itilâf eden şâirlerimizin bile revâ görmeyecekleri surette bir mübalağa ile beyân-ı fikr etmenizdir. Yoksa fikrimizce mübalağa yalnız ta'yib etmek istediğiniz yerlerde mecâzdır da başka husûsta ma'yûb mu addolunuyor ? Sâniyen tasvir etmek istediğiniz hayâl perest siyak u sibâk karinesiyle anlaştığına göre şairler olacak halbuki şâirâ-yı cedide içinde velev mübalağa ile ta'rif edilmiş olsun o yolda bir mahlûk mevcûd değildir. (Eski şairleri bahse katmıyorum çünkü onlara ben de mu'arız olduğum halde onlara aid bir ta'riz bana karşı irâd edilmez ya) Benim bildiğime kalırsa bir şâir farz ettiğiniz gibi bir karıncayı anlatmak isterse küçük ve hayvaniyet içinde hal-i temeddün gösterir mahlûktur gibi yahud başka yolda birta'rif ile anlatır veyahud karıncaların çalışkanlığından bahs ederek halka gösterdiği o numuûne-yi ibretle çalışmayı tevsih eder o küçük mahluku nazar-ı dikkate alır da âsâr-ı kudretin mu'cizliğine beyân-ı hayret eder bununla beraber karıncadan ziyade şâyan-ı hayret bin türlü şeyler bulunduğundan da tegâfûl etmez. Eğer bir mübâlağaya lüzûm görürse yine karıncayı karıncalıktan çıkarmamak üzere ya'ni halka yanlış bir ma'lûmat vermemek şartıyla bir letâfet görür de anı o sûrette ihtiyâr eder ve yazacağı şeyde mecmu'a-yı türrehat olmaz mecmu'a-yı letâif ve bedâi' u mecmu' hükm ve hakâyık olur.

Bilmem ki şâir denilince karşınıza ne türlü bir mahlûk getiriyorsunuz da bu yolda hükümler veriyorsunuz.

Fıkranın ikinci kısmına yani tabi'i romanlar bahsine gelince ben o bâbdaki fikrimi şu ifâde ile anlatmıştım : Herkesin tabietini bilmem tabîce kendime bir numûne addederek harekâtına imtisâl edeceğim zât mertebe-yi fazl u irfânına yetişebilmek derecelerinden bâlâter olmalıdır. Vukûat-ı adiyeden itibâr edilmek

lazımsa gözümüzün önünde bir türlü romanlar, tiyatrolar oynayup duruyor, bunlar yetişmiyormuş gibi tabi'i denilen yolla yazılmış romanları okumağa ne hâcet var.

Şu ifâdemden de anlaşılıyor ki tabi'i romanlardan istignâ gösterişim herkese numune-yi imtisâl bir (tib) irâe edip halkı ahlâk-ı hesneye ve ilm u fazıla teşvik ve terğib etmek husûsunda idi realistlerin romanlarından hiç istifâde edilmez fikrini işrâb etmek istemedim. Hatta biraz aşağıda “Benim mutala’atım yalnız mesleklere âiddim yoksa Emile Zola’nın da velev Victor Hugo’nun beş on derece mâdûnundan olsun kudret-i fevkâlade-yi edebiyeye mâlik olduğunu tasdik ederim. Sözünden de bu fikr anlaşılırdı. Bir yerde daha demiştim ki “Victor Hugo’nun kalemi nur-ı mâha Emile Zola’nın ki ise mum zıyasına benzer biri mahiyet-i eşyâyı olduğu gibi nazarlara ibrâz etmez fakat o kadar ulvî o kadar latif bir surette gösterir ki gönüllerde hasıl edeceği hiss-i hayretle her fikrini erbâb-ı mutâla’aya kabul ettirmeğe muvaffak olur diğerinin hizmeti ise yalnız göstermekten ibâret kalır.” Şunu da ilâve ederim ki nûr-ı mâh eşyâyı olduğu gibi göstermez ama hakikati de rahnedâr etmez. Görülen tağyir pek cüz’i bir şeydir ki o da letâfet ve ulviyet inzimâmından ibârettir.

Diyorsunuz ki : “Sizin suâlinizin aksini ben de size irâd edeyim. Gözümüzün önünde anlamadığımız bir lisânda bunca oyunlar oynanmakta iken bunları anlamağa sa’y etmeyip de diğerlerini tahayyül etmeğe ne lüzum vardır” tabi'i romanlar hakkında olan mütâla’amı izâh ettim. İfadeniz gibi diğerlerini tahayyül etmeğe değil yine olması kâbil olan vakayi’i tezyin ve i’lâ etmeğe ise lüzûm kat’i görürüm. Çünkü -tekrar edeyim- azimet gibi sevâik-i terakkiden addolunduğu cihetle havâs-ı celileden bilinen bir takım haller vardır ki insanlara numûne-yi imtisâl olarak gösterilecek şeylerin hevârikten add olunacak surette olmasını istilzâm eder. Kendilerine misâl bir celâl bir emir-i nevruz bir Sultan Selim gösterildiği zaman gönüllerinde hasıl olacak hiss-i meftûniyetle bir derecede müteessir olurlar ki onlar mertebesine varabilmek için mümkün olsa hayâtlarını fedâyâ razı olurlar.

“Zola Jervezi olduğu gibi tavsif ediyor. Bunların ikisi de ibtidâ birer münâsebet-i gayr-i meşru’a peydâ edildiği halde bilâhire ikiside sokağa düşüyorlar. Fantine bir şekl-i mevhum, Jervez bir şahs-ı hakika, ikisi de merhameti celb ediyor. Ancak biri hâyâli olduğu için celb ettiği merhamet bir hedef-i hakikiye isâbet edemiyor. Bilakis Jervez’in hali, kendisi gibi bir çok biçâhkâni o merhametten

müstefid eder. İşte hâyâl ile hakikat beynindeki fark budur” diyorsunuz. Burası şâyân-ı tedkiktir. Acaba biri Fantine’i biri Jervez’i tasvir eden şu iki muharririn maksatları birbirinin aynı mıdır ? Yani Victor Hugo’da Zola gibi “Girdâb-ı fuhşa düşen her kadın Fantine’e benzer bir takım esbâb-ı mübremenin sâikasıyla o belâgâha düşüyorlar sonra kendilerini halâs edemiyorlar. Aliü’lumum bunlara merhamet edin” demek mi istiyor yoksa ekseriya görülen ve bulundukları fuhş ve rezâlet âlemleri arasında bile gönüllerinde ismet ve iffete olan meyl ve rağbeti gayib etmeyenlerden birini numûne göstererek celb edeceği merhametli tezyid etmeğidir. Yani “Ey cemiyet-i beşeriye efrâdı nazar-ı hakaretle gördüğünüz fâhişeler şâyân-ı merhamettir bunları tahkir ve tezyif edeceğinize kendilerini o yola teşvik eden esbâbı def’edin o zaman görürsünüz ki o fâhişe dediğiniz hakaret dideler arasında Fantine gibi ne kadar ma’sumlar vardır” demek mi istemiş ? Bence ikinci suret doğrudur. Zola ise muhâkemâtını bu yolda yürütmez. Yalnız “İşte bu kız şu sebeple fahişe olmuş şu belâya giriftar edilmiş mağdûr ve mazlûm olmuş” diyor. Hem de siz Fantine’i dünyâda hiç misli bulunmaz bir şey mi add ediyorsunuz ?

Yukarıda kullandığım bir teşbihi başka sûrette yine tekrar edeyim: Le mise’rables bir hordebindir. Zola’nın romanı cam güzeline benzer hordebin ile teferru’ât tetkik edilerek umûmu bir fikr peydâ edilir. Meselâ dediğiniz gibi bir âlem küf parçalarını hordebin ile nazar-ı dikkate alır. Bin sahifelik bir kitâp yazar. Fakat bir adam güzellik ile her tarafa nazar ettiği halde husûsi bir fikr ancak peydâ edebilir. İşte o sebeple Le mise’rables öyledir ve işte bu sebeple Joure’sse böyledir fikrimi biraz daha izah edeyim. Zola meselâ fâhişelere dâir bir roman yazmak isteyince umumiyete bir kere bakar her fâhişede görebileceği halleri toplayarak bir kadında cem’ eder. Sonra anı meydana atar, okunduğu zaman “işte fâhişeler böyle imiş” denir burasını teslim ederim ki o kitâb orosbuların ahvâline dair yazılmış bir kitâb olur. Fakat okuyanlara diğeri kadar hiss-i merhamet veremez. Victor Hugo ise onun teferruatını müstesnalarını tetkid eder, umumiyetini de nazardan gâib etmez. Lesmise’rables’de Fantine’i bulduğumuz gibi onun arkadaşlarını da buluruz ki âdeta birer fâhişedir yani güllerle iffet ve ismete pek nadir tehessür ederler belki hatırlarına bile getirmezler. Onların içinde Hugo en ziyâde Fantine’i şâyân-ı merhamet bulmuş onu da okuyanların umûmunu müteessir edecek bir sûrette yazmış ötekinden daha

ziyâde tesir eder. Kitâbın maksad-ı telifi ise fâhişeler hakkında celb-i merhâmettir ki o husûl bulmuş olur.

(Mab'adı var)

Geçen nüshadan ma'bad

Hem bu sözü söylüyor hem torbasını indiriyordu. Dedi ki -Bari torbayı içeriye koyalım da kocanız gelinceye kadar biraz dolaşayım daha ikindiye de kılmadım. Şu dereden abdest alayım namazımı kılayım, akşam üstü gelirim.

Kadınlar muafakat etti. İhtiyar torbasını sofanın bir köşesine koyarak çıktı.

—Ne yaparsın hemşire gariblik hali torbamda çamaşırlarım var. Siz yapmazsınız ama belki çocuklarınız vardır dikkat ediniz de açıp karıştırmassınlar.

—Merak etme baba bizim çocuğumuz yoktur.

İhtiyar biraz vakt kadınların nazarından gaib olmayarak ilerledikten sonra bir tarafa sapıp nihân oldu.

Bizim kadınlar o kadar safvet-i kalbe mâlikdiler ki hemân herkesi veli zannederler bu halin pek çok mazeretlerini görürler de fikirlerini tashihe, teniye meyl ettirmeğe çalışmazlar. Denebilir ki kalpleri başlarındadır fikirlerinden ziyâde hislerinin mahkumu olmağı severler. Hissettikleri şeye muhâkemesiz hükm ederler.

Bu hâl neticesinden olarak bir zaman gelen ihtiyârın veliliğinden ve kendi evlerine misâfir olması hareket getireceğinden filândan bahs ettiler fakat o mübâhısın bizce ehemmiyeti olmayacağından hikâyemize devam edelim:

İhtiyar gittiği zaman akşama yirmi dakika kadar bir zaman ancak kalmıştı. Kadınların muhâverâtı da o kadar müddet sürmüş olmalıdır ki başkalarını kaldırıncı güneşi gurûb etmek üzere gördüler.

Biraz sonra oduncu da geldi. Evlerine girdiler. Kadınlar ihtiyâra intizâr ediyorlardı. Fakat ondan eser görülüyordu. Oduncuya da vak'ayı anlattılar o da intizârlarına iştirâk etti. Sofraya oturdular yine ihtiyârın vurûduna müntazır oldular fakat misâfirlerinin gelmediğini görünce kendine biraz şey ayırarak yemeklerini yediler.

Gece sa'ât beşe geldi yine ihtiyâr gelmedi. Oduncu dedi ki :

(Mâb'adı var)

Geçen nüshada mukâbelenâmenin nihâyetine (Mab'adı var) sözü yazılmamış ve ikinci sahifenin ikinci sütununun ortalarına doğru bir yerde (Edebiyât ile iştigâl eden erbâb-ı hüsn-i tabi'etin umum ise) denilecek iken ise kelimesi kullanılmamış ve biraz aşağıda (Bir şeyi diğer bir şeye benzetmekte ise) cümlesindeki ise yerine (de) konulacak iken sehven bu şürette yazılmış ve bunlar ise ma'nayı ihlâl etmiş olmakla tashih olunur.

Birinci sene, Numara 31

5 Eylül sene 1302

GAYRET

İhtâr

Otuzuncu Numaranın üçüncü sütûnunun nihâyetinde “Hissiyât-ı bediyye tasvir edin ki onlardan latif bir şey yoktur çünkü onlar eşâr-ı aleyhiyedir” denilecek iken “Çünkü onlar eşâr-ı aleyhiyedir cümlesi oraya yazılamayıp sehven sütûnun nihaşetine düşmüştür.

Atûfetlû Kemâl Beyefendi hazretlerinin vaktiyle yazdıkları bir mektûblarından alınmış islâh-ı hurûfa dâir bir fıkradır.

Tebdil veya islâh-ı hatt hakkında yazdığın şeyleri mükerreren okudum. Teessüf ederim ki sen imlâ ve inşâ bendlerini okumamışsın da anın için bu türlü istizâhlara lüzûm görmüşsün, hatta bir dereceye kadar onu mektûbumdaki sözlere de dikkat etmemişsin.

Evvelâ biz lâtin harfini alırsak imlasını da almağa mecbûr değiliz. Meselâ hurûfumuzla kâfir yerine lâtin hûrufiyle (gafir) yazarsak okunamaz mı ?Yolunda mutâla’alar beyân ediyorsunuz. Halbuki ben mektûbumda yazı okumak ülfet-i nazarla hasıl olduğunu ve eşgâl-i hurûfun buna imdadı ise birkaç aylık bir tahsile aid olduğunu söylemişim. İbret’in imlâ bendine bakarsak bu hakikâti delâili ile etrafiyla görürsün. Bundan başka sana bir çok bürhân-ı mücessem bile gösterebilirim. Anların biri de şu mektûbu yazan dır. Benden Fransızca ders alır kırk satırlık bir dersinde iki ma’nâ yanlış bulamıyorum. Sekiz on telâfuz yanlış bulunuyor. Benden Türkçe de ders okuyor. Söylediğimi yazıyor. Türkçe’de hiçbir telâfuz yanlışına tesâdüf etmedim. Hatta şimdi yazdığım mektûbu okumak lazım gelse latin hurûfiyle yazdığı kâfiri eminim ki hecelemeksizin okuyamaz. Ocihetle hatta mısraların Çinlilerin bir türlü mevâni’i câmi olan harfleri de nihâyet beş seneden evvel husulu mümkün olmayan terbiye-yi insâniyeye mâni’ olamaz. Ama Avrupa’nın yazışında daha ziyâde suhûlet varmış, o hatt bize tatbîk edilmez istenilirse uğranılacak su’ubet ümid olunan suhuletten kat kat ziyâde olur. Bir şey daha söyleyeyim: Bizden Müslümanlığı kaldırmadıkça Arab hurûfunu kaldırmanın ihtimâli yoktur. Bir köylü çocuğunu mektebe gönderirse her şeyden evvel namaz sûrelerini öğretmek için gönderir. Bizim

ıslâhını aradığımız Ahmed Ağa, Zülfikâr Bey, falan oğlanın ağzından “kulhuallahuehed” lakırdısını işitmezse tertib olunacak suret-i tahsile kat’ıâ itimâd etmez. Önümüzde askerlik durup duruyor. Biz dinen, ahlâken askerlik için yaradılmış olduğumuz halde alaylarımıza, taburlarımıza imân ta’yin olunup da divânlarda olan beş vakit namaz denilinceye kadar askerliğe ısınamadık, hatta bu askerliğe ısınmak yolunda tarihen müsbettir ki -Müslüman müslümânı öldürmek şartıyla- bir milyona yakın nüfus telef ettik.

Ama bununla beraber ıslâh-ı hatt lâzım değil midir ? Evet lâzımdır. Belki vacibdir. Fakat teshil-i tahsil için lazımdır. Onu da bizim hattımızla hâsıl etmek mümkündür. Kim bahse girse da’vâmin isbâtına hazırım ne hâcet İbret’in imlâ bendinde zâten isbât olunmuştur.

Farz edelim ki da’vâm yanlış çıkar da bâ-yı hâl hurûfun tebdiline ihtiyâç görünür. Biz yine Lâtin harfini alamayız. Çünkü evvel de yazdığım gibi lisânımızda mevcûd olan esbâtı tebliğ etmeğe Lâtin harfi kâfi değildir. Çünkü bizim mu’âhedesinin âsârından görüldüğü vachle Avrupalılar bizi.....terbiye etmek istiyor. Avrupa’nın bu fikri umûm İslâma yerleşti. Milletin tabi’eti de böyle bir mu’âmeleyi kabul etmiyor.

(Mab’âdı var)

FUAD BEYEFENDİYE MUKÂBELEDEN MÂB’AD

Ne hacet ! Victor Hugo sizi de hayran eden “lôrovasamuz” mukaddemesini ne sûretle yazmış ? Bunu öyle yazmayıp da doğrudan doğruya ve sâde bir lisanla vak’ayı hikâye etse, gözünüzün önüne getirse de o husûsta verilecek hükmü kendinize havale ederek o bâbda bir şey söylemese o hiss-i tesirle yazmasa okuduğunuz zaman bu kadar müteessir olur musunuz? Ne mümkün.....Okunur, ha! Böyle de bir vak’a olmuş denür geçilür teessür edilse de şimdikininki belki yüzde biri kadar olmaz. Ya o tesir neden neşât ediyor ? Şâirin mahâretinden. Şâirin mahâreti nedir ? Bu vak’ayı ehemmiyeti nisbetinde mümkün olduğu kadar müesir bir hale getirmekten ibârettir. Öyle ise itirâf edelim ki Fantine ötekine nisbetle daha mâhirâne tasvir edilmiştir.

Yine tekrar edeyim : Maksad-ı telif unutmayalım. Eğer maksad yalnız halka fahişelerin sûret-i ta’yiş-i sefilânesini ve tarik-i fuhuşa girmelerindeki esbâb-ı

tasvirinden ibâret ise ben itirâf ederim ki Jerverez daha güzel yazılmış. Fakat böyle olmayıp da maksat-ı azimeler hakkında celb-i merhamet ibaret ise siz itirâf edin ki Fantine daha mükemmel tasvir edilmiştir. Umûmun kalbinde onlar hakkında bir merhâmet peydâ olur. Bir hiss-i tecessüs uyanırsa tetkikatını tahkikatını umumiyet Zola'dan daha güzel icrâ eder. Eğer fahişeler şâyân-ı merhamet olmasa da Victor Hugo, Fantine'i tasvir ederek halkın merhametini tesir-i belâgatle layık olmayan bir cihete celb etse idi o zaman ta'bib olurdu. Fakat mademki esâs maksadın doğruluğu müsellemdir. Mademki Hugo'nun yazdığı şey diğerinden daha müesser olmak cihetiyle diğerinden daha ziyâde hâdim-i maksattır ve mademki Fantine ile bareber iki fahişe daha tasvir edilerek Fantine'in bunlar arasında nâdirce bulunacağı gösterilmekle halkın "Girdâb-ı fuhuşa düşen her kadın Fantine gibi olur" yolunda yazılmış bir fikir peydâ etmesine de mahal bırakmıyor bunu ötekine tercih etmemekte ne sebep bulunabilir ? Bir bunları düşünüyorum bir de Zola'yı, Hugo'ya tercih etmekte esrârınızı tefekkür ediyorum da bendenize "Hugo'ya olan hüsn-i teveccühünüzden dolayı Zola'yı şâyân-ı tahti'e görüyorsunuz" yolunda olan hükmünüzü bir aks ederek sizin hakkınızda irâd etmekten kendimi alamıyorum.

İşte benim "Şairlerin, ediplerin maksatları her ne suretle olursa olsun teheyhüc-i efkâr ederek matlûb olan neticeyi istihsâl etmektir" dediğim şu gibi şeylerdir: Victor Hugo görüyor ki fahişelerin umumiyetinden bâhiş bir eser yazsa diğeri kadar merhameti tahrik etmeyecek o halde yine onlar dahilinden birisini intihâb ediyor ki ekseriyete benzememekle beraber büsbütün de vücûdu ma'dûm değildir. Onu tasvir ediyor ve tesir ettiriyor. Yani vesâitini meşru'iyet dairesinde bulunduruyor. Yalan söylemiyor çünkü Fantine bulunmaz bir mahlûk değildir.

O cümleden maksad bu ta'rif ettiğim şey olduğunu anlayamadığınıza veyahud anladığınız halde zuzuyetlerin meslek-i ma'hûduna benzetmenize ta'accub ve teessüften başka diyecek bir söz bulamam.

Romantik mesleğinde bulunan ve muhâkemeye muktedir olmayanlara yanlış ma'lûmat vermekten ibâret olan mahzur diğeri yok diyorsun. Haydi öyle diyelim! Fakat onda da başka mahzurlar var: Hugo'nun Fantine'i tasvirden maksadını anlamağa muktedir olamayarak her kadını Fantine gibi zannetmekle ducâr-ı hatâ olacak bir insan zannedermisiniz ki Zola'nın kitaplarını okur da hakkıyla istifade

eder ? Bilâkis sathî nazâranın yaptığı gibi âlem-i fuhşun güzel güzel tasvirlerini görerek, okuyarak ona kendinde bir meclubiyet hisseder. Paul Dukok'un Güstavi ile Anakain vâlide olacak iken metres olan kadın da kukla değil tabi'i birer şahıstır. Şimdi o kitap tabi'i olmakla ve fazla olarak nihâyetinde yukarıdan beri tasvir edilen fenâlıklar muaheze olunmakla beraber bir genç, bir çocuk eline verilecek ve verildiği halde tahrik-i hırs etmeyecek eserlerden midir ? Hugo'nun "Bir gün birisi o divarın dibine bir şey kondurur" yolunda olan itirâzı meslek-i tabi'yeti nin bu dereceleri bulacağını göstermek içündür.

"Mademki dâire-yi hakikatten çıkmaksızın husûl-ı maksad mümkündür" diyorsanız. Halbuki değildir. Niçin ? Bunun cevâbını makalemin umûmiyeti verir. Husûsiyle geçen nüshanın nihayetlerine doğru yazdığım mutâla'ata mürâca'at edilsin, tekrar lüzum görmem. Ma'mâfih istenilirse izâhtan çekinmem. İhtirâk-i rahme sebeb olacak hayâlât-ı şâirâne ne gibi şeylerdir ? Ulvi eserler mi ? Mûhrik sözler mi ? Yoksa sevdiklerini metreslerini Fantine gibi zannederek ve zannının aksini görerek meyûs olanların infi'âlâtını mı beyân etmek istiyorsun ? Buralarını izâh etmelisiniz ki cevâb verebileyim.

İ'tirâf ederim ki -Hayâliyunun değil- Hakâyık-ı hissiyeye vâkıf olanların fikrinde aşk maksattır. Ancak sâfi olmak şartıyla. Safi olmazsa ona şehvet denir. (Bu bâbda söylenilmiş şeyi tekrar etmekten ise Kemâl Beyefendinin vaktiyle "Muharir" de tab'olunmuş ve ikinci def'a tab' olunan Numûne-yi edebiyâta da münderc olunmuş olan aşk makâlesine mürâcaatı tavsiye ederim)

Ben "Bir beytin tesir-i meâliyle milleti batırmak, devlet çıkarmak, mağlûb bir orduyu gâlib etmek gibi nice havarik-i vuku'at meydana getirmiştir" demiştim. Buna cevâb olarak "Evvelâ hükemâ-yı hazıranın ittifâk arasına mazhar bir ka'ide vardır ki o da her bir hareket ve vak'anın bir müddetten beri teselsül ve tevâli etmekte olan bir takım harekât ve vuku'atın netice-yi tabi'yesi olduğudur. Binânaleyh bir söz o gibi inkilâbâtı yalnız başına tevlîd edemez diyorsun. Pek âlâ. İşte o şâirler o isti'dâdı tahrik edecek sözler bulurlarmış. Yok -o sözlerin hiç fâidesi olmaz. Olacak yine olurdu- dersiniz o halde Zola'nın romanlarına da lüzum kalmaz. Çünkü o merhamet kendi kendine hâsıl olacak.....Hatta hiçbir şeyi tavsiye etmek, meselâ terakkiye dair bendler yazmak luzumu da hissedilmez. Çünkü tavsiye edilen şeyin kabulüne ve

hakkında bendler yazılan terakkinin husûlune istidâd geldiyse yani bir müddetten beri tevâlî eden vuku'ât onu hasıl edecekse hiçbir şeye ihtiyâc görülmeden idi. Etmeyecekse ne yapılsa etmez.

Bundan başka şöyle bir kıyâsda yapılabilir ki eğer her şey kendisinden evvel gelen vuku'âtın neticesi ise o şâirlere o eserleri yazdıran, Hugo'ya Zola'ya o meslekleri iltizâm ettiren de o mecburiyettir. Binânaleyh onları tahtiye lüzûm yoktur. Bu bahs uzun gider kapayalım.

(Mab'adı var)

OTUZUNCU NÜSHADAN MÂB'AD

—Zavallı adam yolu mu şaşırdı ? Yoksa başına bir kaza mı geldi buraların acemisidir.

—Yok biçâre ihtiyar mutlak bir kazaya uğramıştır.

—Yarın anlaşılır ya şimdi artık gelmez biz yatalım.

O gece yattılar. Sabah olup uyanınca oduncu ihtiyârı aramak için dışarıya çıktı ötekine berikine sordu. Belki bir hayvân yahud bir hırsız öldürmüştür diye köyün civarını aradı ihtiyârdan eser göremedi.

Herif bir hayret-i keder-âmiz içinde evine gelince bir dehşetli manzara gördü ki hayreti büsbütün tezâyid etti.

Karısı, gelini evin önünde oturuyordu kendini görünce karısı dedi ki :

—Aman çabuk gel ! Sabahtan beri biz kokudan öldük. Herifin çuvalı o kadar pis kokuyor ki tahammül edip içeride duramadık. Bilmem içinde ne var ?

Gelin—Herif gelmeyecek. Bu koku içinde de durulmaz. Çuvalını dışarı atıverelim.

Oduncu—İyi ama bir kere içine bakalım. Ne var ? Kokan nedir ? Acaba içinde herifin yemeği mi var idi ? Haydi kızım şu çuvalı buraya getir.

Kız içeri gitti. Eli boş olarak avdet etti.

İhtiyâr —Haniya çuval- dedi.

—O kadar ağır ki ben kaldıramadım. Sanki içine kurşun doldurmuşlar.

—Tuhaf şey ! Gittikçe iş garipleşiyor bana bunun ucunda bir fenalık var gibi geliyor. Öyle hissediyorum. Hissim beni ekseriyân aldatmaz.

Oduncu hayret ve ta'accub içinde kalarak eve girdi. Çuvalın yanına gitti fakat bir türlü açmağa cesaret edemiyordu. Çünkü garib bir hissin mahkumu olmuştu. Bundan başka duyduğu koku zihninde fenâ fenâ şüpheler husûluna bâdi oluyordu. Nihâyet cesâret etti. Çuvalın ağzı açılınca ne meydana çıksa iyi ? Bir insan fakat bîrûh.....

İhtiyâr şaşırmişti. Bir söz söylemeğe, bir hareket etmeğe muktedir olamıyordu. Bu hilenin tesiriyle bîhûş olmuştu. Husûsuyla gördüğü ceset-i bîrûh kendisinin tanıdığı bir adam idi. Bu hâl nedir ? Bu maktulu niçin öldürmüşler ? Biçâre oduncudan ne istiyorlar ki evine böyle tehlikeli bir şey bırakmışlar ? Bu suallerin cevâbını vakâ-yı âtiye verdi.

Bir familyanın bulunduğu köye karib bir başka köyde Çerkes Pehlivân namıyla oralarda şöretgiz bir adam var idi. Kendisi henüz genç ise de bir güleşte nasılsa ayağının üzerine düşerek sol bacağı kırılmış olduğundan pehlivanlığı terk etmiş ve o halin yadigârı olarak bir pehlivân namıyla bir de inâd ve ısrarı kalmıştı.

Oduncunun oğlu öldükten sonra ihtiyar gelinini kızı gibi yanında hıfz etmiş ve biraz zaman sonra idâre-yi âile müşkilâtına mukâvemet edemeyeceğinden kendine bir yardımcı olur ümidiyle evlendirerek bir damad almağa karar vermişti. Gelin bu karar bir zaman muhalefet eddisede ihtiyârın ısrarına ve idâre-yi ailedeki aczine bakarak çârânâçâr razı oldu.

Fatma—Gelinin adı fatma idi.-Yukarıda da söylediğimiz gibi Cenâb-ı hakkın nâdiren yarattığı bedâi-yi hilkâten olduğu cihetle tezvicine pek çok taleb zuhur etmiş ve Çerkes Pehlivan da bu talibler içinde bulunmuştu.

İhtiyâr şöret ve biraz servetine nazaran pehlivânı diğerlerine tercih edeceği aşikâr idise de ne çare ki Çerkezin topallığı buna ma'ni oluyordu. Çünkü intihâb-ı zevci kâşmilen Fatmanın reyine terk etmiş ve ancak kendi muvafakatın inzimâmını da şart koymuş idi.

Gelin talibler içinde Pehlivan'ın köylülerinden yakışıklı otuz yaşında ve İsmail namında birisini Beyenmiş ve oduncu da buna muvafakat etmiş olduğundan işe karar verilmiş idi. Bu vak'a meydana gelmese idi on güne kadar İsmail oduncuya damad olacaktı. Evet bu vak'a meydana gelmeseydi şartını koymağa mecburuz. Çünkü çuvalın içindeki İsmâil'in cesed-i bîrûhundan başka bir şey değildi. Çerkes Pehlivan

denildiği gibi inâd ve ısrarda derece-yi ifrada varanlardan olduğu ve husûsuyle bir kez tarlada tesadüf ederek gördüğü Fatma'ya muhabbet ettiği cihetle gelini kendine vermezler de İsmail'e verirlerse pişmân olacaklarına dâir ihtiyâra haberler göndermişti. Oduncu ise onlara havâle-yi sam' itibâr etmediğinden Pehlivan istediğini yapmıştı:

Bir gün zavallı İsmail pederinin tarlasına gidiyordu. Tarla köyden haylice uzak olarak oraya varabilmek için birçok tehlikeli yerlerden geçmek icâb ederdi. İhtiyâten yanına bir tabanca almıştı. İsmail köyden yarım saat kadar ayrılmış, başını önüne eğmiş nazarı zemine in'itaf etmiş olduğu halde yürümekte idi. Nagah arkasından bir ayak sesi işitti. Hatveler kemâl-i ihtiyâd ve ihtirâz ile itiliyordu. Tamam başını çevirip arkasına bakacağı zaman arkasından gelen adam isticâl etti. Gayet suratlı birkaç adım attı. Başı çevrildiği zaman omuz başında bir hançer parıltısı gördü. Derhâl sıçrayarak kendisini biraz öteye attı. Fakat sağ omuzundan ufak bir yara aldı.

Hemân tabancasını çıkararak ve arkasını bir kaya vererek durdu, düşmânların hücumuna muntazır oldu. Elindeki tabancanın verdiği dehşetle yanına yanaşamıyorlardı. Fakat üç kişiden ibâret olan mühâcemlerden birisi hançerini birden bire İsmail üzerine fırlatınca hançer doğru gözüne isâbet ederek biçâreyi kör etmişti. Kolundan aldığı yaranın tesiriyle zaten muzdarib iken bu hücm-ı nagihânî büsbütün kuvvetini gayib ettiğinden elinden tabancası düştü. Düşmânlar intihâz-ı faretle üzerine vardılar, içlerinden birisi kemâl-i gayz ve vahşetle biçâre İsmail'in kalbine birkaç bıçak soktu. Derhal cesed-i bîrûh olarak yıkıldı kaldı. Bu düşmanlar Pehlivân ile ivânesinden ibâret idi.

Meydânda bir katl var. Şüphe yok ki katiller taharri edilecek ele geçecekti. Bu cinâyeti örtmek lazım geliyordu. Bunun için de şu hileyi kurdular:

Cenâzeyi oradan kaldırdılar. Yaralarından akan kanı kuruttuktan sonra bir torba içine koydular. Üç kişinin en ihtiyâr olan birisi omuzuna aldı. Oduncunun köyüne doğru ilerledi.

Sonrası yukarıda hikâye edilen vak'adan anlaşılıyor.

(Mâb'adı var)

Birinci sene, Numara 32

12 Eylül sene 1302

GAYRET

Marsiyez ünvânıyla Fransızların meşhûr olan şarkılarının bir kısmı 'atûfetlû
Kemal Beyefendi hazretleri şu sûretle harfiyen tercüme buyurmuşlardır.

Ey ehl-i vatan gel gidelim şân günüdür bu
Zülm açdı yine karşımıza kanlı alemler
Evlâdımızı ehlimizi kırdığı ordu
Ağuş-ı vefâmızda tutup boğmağa gögerün
Saf bağlayın artık sarılın haydi salâha
Reyyân edelim eserimizi hûn-ı mübâha

Tahavvülât-ı Fusûlden istidlâl

Yahud

Mahşer

Hazân erince çimende ne gonca kaldı ne gül
Bütün solup adem-i âbada gittiler eyvâh
Çekildi köşeye susdu nağm-ı fezâ bülbül
Duyulmaz oldu ne lehn-i safâ nâlê-yi âh
Bütün safâ-yı bahâr oldu hayf hayf tebâh

Döküldü hâke bütün berk u bâr elvânî
Ağaçlar oldu soyulmuş birer mariza misâl
Semâyı kapladı ebr-i keşif-i zülmânî
Makber-i hevâsat oldu gülşen-i âmâl
Kapattı pertev-i subh safâyı renk-i leyâl

Ne kaldı hayf-ı temâşâ-yı encüm-ı eflâk
Ne âşıkâne çimende mecâlis-i sohbet
Olup çiçekleri zâil soyuldu çehre-yi hâk

Görünmez oldu semâda o dilruba-yı 'azimet
Cihânı ka're-yi nisyâne attı bir kudret

Ne oldu dünki bahâr-ı terennümât-ı safâ
Ne oldu gonce-yi gülşen ne oldu savt-ı hazân
Nasıl hayâtını gayb etti cümle-yi eşyâ
Nasıl ucup bitiyordu o renk bû-yı bahâr
Neden aceb mütebessim değil bu gün gülzâr

Tasavvur ile metâli' o an müşvemi
Ki bizde öyle vedâ' eyleriz bu dünyâya
Nedir o dem bilinir bu hayât-ı mefhûmu
Çöker memât o dem kâmilin bu gabrâya
Göreydim âh gelip bir daha bu sekânayı

2

Zaman geçüp yine gelmiş çemenistana bahâr
Hayât taze yine revnüma zemin üzere
Çiçekler olmada hâb-ı medidden bîdâr
Zümrüdün olan ol sath-ı dilnişin üzere
Uyandırır yine subh-ı safâyı savt-ı hezâr

Ağaçlara tereyân eylemiş heyât-ı cedîd
Yeşil libâsını giydirmiş onlara kudret
Kılup tabiatı lütfuyla sertâser tecdîd
Bahar âlemi etmiş numûne-yi cennet
Zemine eylemiş eski terâveti avdet

Semâda encûm-ı tâbân nazar-ı firib u latif
Nümâyişiyle eder kalb-i şâiri âlî
Hubûb kılmada bâd-ı seher hafif hafif

Ki ruhu zanneder adam meleklerin....Güyâ
Kılar dokunduğu eşyâyı sertâsser ihyâ

Tabiat-ı âşıkidir nev bahâr pür feyzin
Bahar vakti cihân haclegâh-ı vuslât olur
Çimenistân denilen neşe-yi zâr-ı pür feyzin
Dolar zemin u semâsı bütün letâfet olur
Çimende goncada manzûr olan terâvat olur
Kamer semâda tebessümler etmede mahzûn
Garik-i nûr olan âlem latif u dilpervez
Müşabih olmuş o kalbe ki aşk ile meşhûn
Denizde mevcezen olmakta nurlar yekser
Hazin hazin görünür gökte bir latif ahter

Nasıl nasıl edebildi bu nevbahar avdet
Nasıl bu merk nümâ otlar oldu cilve pezin
Ne oldu eski hazan u leyâl-ı pür vahşet
Ki her nazarda kulubı eder idi tekdir
Kader bu hal ile kılmaz mı mahşeri tenzir

Dırahta berk ile bârı eder gibi avdet
Zemine renk-i lâtifî gelin gibi tekrâr
Gelir gibi yine gasl-ı bahâr pür bereket
Eder gibi yine gonca letâfetin izhâr
Geline vakti olur mürde ruhlar bîdâr

3

Geline hatıra hengâme-yi muhib nidem
Ki kaldırır serin emvât o demde makberden
Tasavvur eyler o müdhiş nazâratı ki o dem

Kefen-i bedûş çıkar hulki âlemin yerden
Hayâl-i lerzeye uğrar hayâl-i mahşerden

Mehâbet ile durur ol şehinşeh-i mahşer
Semâda mihr-i dırahşân gibi muhib u mekin
Huzur-ı izzet u kahrında ruhlar titrer
Zalâm-ı zulm ile âlûde çehreler gamgin
Alun hukukunu ol demde cümle mazlumin

Gelir sadâ-yı enin ve figân-ı âlemsûz
Kalup zâlama feryâd eder o dehşetten
Yürürde ölülerle cehim-i adamsuz
Usât öyle hirâsân olur o heybetten
Ki yol arar kaçacak arsa-yı adaletten

Fakat kimin nazarından firâr eder onlar
Değil mi hazret-i Hakkın ? Ne sây-ı bî hâsıl ?
Olur mu hazret-i Hakka nuhfut hiçbir yer ?
Görür cezâsını ef'âlinin bütün gâfil
Fakat sa'âdete mazhar olur olan âdil

(Mâb'adı var)

MenemenlizâdeTâhir

Otuz birinci nüshadan mab'âd

İhtiyârın cenâzeyi oduncunun evine nasıl koyup sovuştuğu ve biçâreler ne surette duçâr-ı hayret oldukları yukarıda ta'rif edilmişti. Gelelim şimdi zavallı ailenin haline :

Oduncu torbada bulduğu cenâzenin irâd ettiği beht u heyzetten kurtulduktan sonra bunun esbâbını düşünmeğe başladı. Fakat iş meydanda idi. Çok düşünmeğe lüzûm yoktu. Çünkü Çerkes Pehlivan'ın gönderdiği haberler ihtiyârın hatırında idi.

Asıl düşünülecek şey bu belâ-yı nagâh-ı vurudun suret-i defî idi : Cenâzeyi evde bırakmak bâlâ hâyra pek büyük musibetleri da'vet edebilir. Zaten de evde durdurulamaz. Köyün kurbundan geçen nehre atıp kurtulmak vâkı'â en sâlim lâkin görülmek tehlikesi var. Köyde zaptiye falan yok ki haber versin muhtar ise Çerkes'in en aziz ehîbbâsından bu işte onun da haberdâr olmadığı neden ma'lûm ? Velhasıl oduncu bu yolda bir çok muhâkemâtta bulunduktan sonra cenazeyi nehre atmağı en sâlim bir yol buldu fakat gecenin vurûduna intizâr eylemek lazımdı.

Halbuki bu yolda muhakemâtta bulunan yalnız oduncu değildi. Pehlivânda buralarını düşünmüş ve ihtiyârın cenâzeyi nehre atmaktan başka def'-i belâ için bir çare bulamayacağına hükm eylemişti ve ettiği mel'uneti ikmâl için-Vak'adan zaten habir ve kendisine destgin olan- köy muhtarıyla berâber hava mehtâb olmak cihetiyle o gece nehrin kenârında dolaşmağa karar vermişler idi.

Akşam olup da dördü beşi bularak herkes evine çekildikten sonra biçâre ihtiyâr torbasını omuzuna alarak i'âne-yi mehtâb ile nehre doğru gitti. Fakat o kadar havf ile yürüyordu ki cûzi bir gürültü işitse derhal durur etrafına bakar kimse olmadığına emin olduktan sonra yoluna devam ederdi.

Mehtâb setrûlvân etmese de ihtiyârın çehresi görülmek mümkün olsaydı rengi o kadar bozulmuş idi ki oduncu ihtiyâr olduğunu tanımak hayli müşkül olurdu. Nehr köye karib bulunmak cihetiyle yarım sa'ât sonra nehre vasil oldu, torbasını yere bıraktı, etrafını güzelce temaşa edip kimse bulunmadığına emniyet hasıl etmek için dolaşmağa başladı.

Kimse bulunmadığı kemâliyle emniyet-i kesb ettikten sonra torbasının yanına geldi. Alnından terler akmakta olması biçârenin ne büyük bir ızdırab içinde bulunduğunu gösteriyordu.

Elleri ra'sedâr olduğu halde torbayı kaldırdı tamâm nehre atacağı zaman arkasından birisinin adıyla kendisini çağırdığını işitti ve sadanın geldiği yer pek uzak olmadığından çağıran adamın atacağı torbayı görmüş olmasını kemâl-i havf ile düşündü. Torba elinden düşerek yere yuvarlandı. arkasına döndüğü zaman Pehlivân ile muhtarı gördü ki yüz adım kadar yakın bir yerden kendine doğru geliyorlardı.

Aralarınad şu yolda bir muhavere cereyân etti :

Muhtar —Bu vakt ne yapıyorsun ? Elindeki torba nedir ? Suyu mı atıyordun ?

Oduncu bu kadar suale karşı büsbütün şaşırmıştı. Ne cevap versün ? Ma'mafih kendisi de bilâihtiyâr denilecek bir surette ya siz ne arıyorsunuz diyebilmişti.

Pehlivan —Bu akşam muhtarın öküzleri gaib olmuş onları arıyormuş ben de köye gidiyordum, tesâdüf ettik, muhtarı severim ben de berâber arıyorum. Seni gördük de belki öküzleri görmüştür diye sormak için gelmiştik.

Oduncu —Ben görmedim.

Muhtar—Peki onu anladık fakat sen ne yapıyorsun ?

Oduncu — Hiç....Hiçbir şey yapmıyorum.....Ben de geziniyordum.

Pehlivan—Amma yaptın ha bu vakit gezinmek.....Ne olmayacak şey hele gel biraz şurada oturalım biz pek yorulduk sen de elbette yorulmuşsundur. Böyle diyerek Pehlivan oduncunun elinden tuttu. Fakat birden bire elini bırakarak —Ay sen titriyorsun- dedi. Muhtara dönüp dedi ki :

—Ağa bu ne ? Ben şüpheleniyorum.

—Adam sen de oduncuyu bilmez misin ?

—Fakât baksana nasıl titriyor....Bu vakt buralarda dolaşmak. Elindeki torba....Anı suya atarken elinden düşürmek.....Titremek.....Bunlar iyiliğe delâlet etmez.....amma yine sen bilirsin ben mesul olacak değilim ya.....

Oduncunun sabırı kalmamıştı, titremesi de korkudan ziyâde hiddetten ileri geliyordu. Çünkü katilin pehlivan'dan başka kimse olmadığını yakinen biliyordu. Nihayet torbayı tutup ortaya atarak ve Pehlivan'a hitâb ederek dedi ki :

—İşte bak ! Hıncır dessâs, katil herif, işte bak senin öldürdüğün bir adam, bunu öldüren de sensin, benim evime bırakan da Onu öldürürüm diye gönderdiğin habershleri hâlâ unutmadım. Benim başıma da bir belâ gelmesün diye izi gâib edecektim. Şimdi gelmiş de şüpheler beyân ediyorsun öyle mi dessâs kâtil!!?

Pehlivân ca'li bir tavırla istiğrâb ile geri çekildi. Muhtar yine ca'li bir tavırla tecessüs ile (Nasıl cenâze ? Nasıl kâtil?) diyerek torbayı açmağa başladı.

Pehlivân—Demedim mi ? Ben demedim mi ? İşte çıktı. Kâtil herif birisini öldürmüş izini gâib etmek için suya atacaktı. Şimdi cinâyeti başkasına yüklemeğe çalışıyor. Sen görürsün bakalım, hükümet öyle iftiralara kulak verir mi ?

Muhtar torbadan cenazeyi çıkarup çehresini mehtâba karşı tutarak —Vay bu sizin Ahmed imiş!- dedi.

Pehlivan'da —Vah Ahmet mi ? Bizim komşu hâ ! Vay kâtil herif seni de ben geberteyim de şimdi kâtil olayım bari- diyerek ihtiyârın üzerine yürüyordu. Muhtârın memânî'âtıyla muvaffak olamadı.

Bu cali tavırlar o derece mâhirâne yapıyordu ki ihtiyâr bile bunların sıhhatine inanacağı geldi.

(Mab'adı var)

Vaktiyle kendisi (Ehl-i suhân) ta'biriyle tavsif ederek bana müteşâir diyen bir hucuye guya mukabil yazdığım kıt'adır.

Bakın bize müteşâir demiş bir (ehl-i suhan)
Ki kendi kendine vermiş bu resm u ünvanı
Olursa dâhil ehl-i suhan o câhil de
Hezâr hande-yi cehlset bir suhandani

Menemenlizâde Tahir

Şu kit'ayı ehîbbâsından birisine göndereceği resmin arkasına yazılmak üzere birisinin tavsiyesiyle nazm etmişim :

Ben sizi görme dilerken bakınız tâli'-i dîn
Anı bir resme nasib etti ben oldum mahzûn
Böyledir âdeti hükm-i kaderin âlemde
Asla vermez de şeref fe'rûnı eyler mekrûn
Devlet u izzet u ikbâle bu dehr-i vârun

Menemenli zâde Tahir

BİR UFAK MUHÂVERECİK

Şâir ne için figân edersin
Kimdir sana ıztırâb bahşâ
Lâyık mı ki gamistân edersin
Beyhude -hayatı- bihûbâ

Millette muhabbetimdir
 Fikrimdeki ıztırâbı mûcib
 Efkârımdır hamiyetimdir
 Kalbimde olan huzurı sâlib
 Millet göremezse rahat-ı bâl
 Lazım mı bana cihânda ikbâl

Menemenli zâde Tahir

Tarih-i hukuk-ı beyneldüel

Mekteb-i milkiye mezûnları içinde kudret-i ilmiye ve kalemiyesiyle temyiz ve infirâd eden -ve mabeyn-i hümayun-ı mulukâne mütercimlerinden- Hakkı Beyefendi biraderimiz Gayret'n yedinci nüshasında medhûl Hukuk-ı beyneldüel ünvânıyla birinci kısmının ihtisârını erbâb-ı mütâ'lâ'aya tebşir ettiğimiz eser-i nefisenin bu def'a da ikinci kısmını neşr etmiştir ki Hukuk-ı beyneldüel tarihinden bahıştır.

Zamânımızda hüsn-i ifâde ile ehemmiyet-i mevzû'ı cem' etmiş eserler pek nâdir olarak âlem-ara-yı intişâr olmakta iken bu gibi tetkikât-ı amike ve kudret-i kalemiye ile yazılmış kitapların neşriyle âsâr-ı mezkûre idâdinin tezyidine hizmet edenler ne kadar şükür'lhimmet bilinseler şâyandır.

Ümid ederim ki halkımız âsâr-ı cedideye olan rağbetlerini -Tarih-i hukuk-ı beyneldüel- hakkında da bi diriğ tutmazlar. Hizmet-i te'lifîyesinden dolayı Hakkı Beyefendi birâderimizi ve himmet-i tabi'esinden dolayı Karabet ve Kasbâr efendileri tebrik ederim.

Menemenlizâde Tahir

Nevresidkân-ı şiirimiz içinde temyiz eden Mehmet Celâl Beyefendi birâderimiz -söylediklerim- ünvânıyla bir mecmû'a-yı eşâr neşr ettiklerini memnûniyetle işitmiştik. Risâleyi mutâla'a ettikten sonra ise memnuniyetimiz tenâkus değil tezâyid eyledi. Bu gibi âsâr ile tezyin ettiği için âlem-i matbu'at da memnûn olsa şâyandır.

Geçen nüshada (intihâr) kelimesi sehven (intihâz) suret-i garbiyesinden yazılmış olmakla tashih olunur.

İhtâr

Beşir Fuad Beyefendi ile olan bahsimizin mâb'adı bu nüshada derc edilemedi. Anın gerek mâb'adı ve gerek hâtımesi gelecek nüshaya derc edileceğini va'd ederiz. Mâb'ideli olarak neşr etmekte bulunduğumuz fıkra dahi yıkanda hıtâm bulacağından Klod Gö tercümesinin aşağısı neşr olunmağa başlanacaktır. Bir hikâyeyi ikmâl etmekten başka birisine başladığımızdan dolayı erbâb-ı mutâ'la'anın afvlerini rica ederiz. Bu hareketimiz bir lüzûm üzerine olduğu cihetle ümit ederiz ki taleb ettiğimiz afva nâil oluruz.

Birinci sene, Numara 33

19 Eylül sene 1302

GAYRET

Atûfetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin bir mektûplarından alınıp mâkbeli otuz birinci nüshaya derc edilen fıkranın mâb'adı

Vaktiyle Gayret'te Avrupa'nın her türlü terakkiyatını kabûl edeceğiniz ve Allah, billah, tallah Frenk olmayacağı denilmişti. Frenk olmamak fikrinde İslâmın esrârı evvelkinden yüz kat ziyâdedir, bu gün biz Latin harfini halka gösterirsek vaktiyle Setri pantolon göstermekten daha ziyâde bir mûmânata ducâr oluruz. Herkesin Frenk olmak ihtizâzından görmeyeceğimiz mûmân'atlar uğramayacağımız belâlar kalmaz. Hatta Frenk harfiyle ders okumağı yazmağı mülukumuzda Rumlar, ermeniler de kabul etmez. Çünkü Rum'un, Ermeni'nin harfleri elbette Latin harflerinden bin kat daha mükemmeldir. Maksad hurûfun tebdiline ihtiyâç görülmek meselesinde idi. O mesele sâbit olursa bize lazım olan ya Rum ya Ermeni harfini kabul etmektir. Öyle sekiz buçuk harfli Frenk elifbâsını kabul etmek değil mamâfih yukarıda da söylediğim gibi bizim hurûfun şimdiki İngilizce kadar Osmanlıca'yı yazmağa sâlih olacak surette pek cüz'i tebdillerle islâhı kâbil bulunduğunu ne vakit olsa isbâta hazırım. Bu iki

Mekteb-i harbiye yetiştirdiği adamlar ve husûsıyla o yetiştirdiği adamların bu muhaberede gösterdikleri fevkalade gayretler cihetiyle vatanımızı tezyin eden merâkîd-ı evliyâ ve şüheda gibi teveccüh-i umumiye layık add olunmuş bir mübarek mevki'dir. Andan çıkanlar doğru yalan her ne ise akâyid-i İslâmiyeye veya daha sahîh itibâriyle bizim abâlî, cübbeli köylülerimizin fikr-i diyânetine dokunacak bir meslek ihtiyâr ederlerse vatanın hiçbir yerde ümid-i necâtı kalmaz o cihetle Lâtîn hurûfını tervice kalkışmak bize göre hata ise harbiyelilere göre küfrân-ı vatandır. Bu üç.

Sen evvelki mektubunda tertib ettiğin kıyâs-ı fâside bu defaki kağıdında bir de safsata ilâve etmişsin. Okumak yazmak bilmek tahsil-i ma'ârif mübde olmadığını ben iddia etmedim. Hatta ıslâh-ı hurûfu bile teshil-i tahsil için kabul eyledim. Ma'mafih beni zorluyorsun. Söyleyeceğimi okumak yazmak bilmek tahsil-i funûna

mübda bile geldi. Tahsil-i fûnûn edecek adam mektebe girdiği gibi biltâbi' ona okumak yazmak öğretirler. Okumak yazmak bilen adam da mektebe gidip de tahsil-i fûnûna mecbur değildir. İşte hepimiz okumak yazmak biliyoruz. Hepimiz köylüler kadar cahiliz, çünkü içimizde köylüden ziyâde hesâbını tutmağa muktedir bir adam göremiyorum. Saf ya da gözümle gördüm bir çoban elindeki sopasını yere değerek irtifâ' aldı. Ben hala bir reb' tahtası veya seksanet ile irtifâ' olmağa muktedir değilim. Yalnız ben mi? (.....) Beyefendi de muktedir değildir. Velez ona muktedir olmuşuz nabzımıza bakıp da dakikada kaç defa nabzân ettiğini hekimlerimizden başka kimse bilmez. Kendi kendimize bir meyl alamayız. Kendi kendimize İstanbul'da yanan evimizin kaç arşın olduğunu ölçemeyiz. Kendi kendimize elimizdeki kibrit nasıl yanarsa bıyığımızı yakmaz anı bilemeyiz. Kendi kendimize bir şiddetli zelzelede hayatımızı kurtarmağa muktedir değiliz. Kendi kendimize yağmurdan ağaç altına kaçır da yıldırıma uğrarız. Mebâdi-yi ma'rifet bu fezâil mi olacak ? İlh

FUAD BEYEFENDİYE MUKÂBELEDEN MÂB'AD

Ben Hugo, Emile Zola gibi bir roman yazabilir, fakat Emile Zola, Hugo gibi bir roman yazamaz demiştim. Bunu kabul etmiyorsunuz. Hugo'nun o yolda bir eser meydana getiremeyeceğine dair olan i'tirâfını meydana koyuyorsunuz. İşi insâf ile muhâkeme edelim : Zola gibi eser yazabilmek için ne lazımdır ? Evvelâ zekâ sâniyen taharri ve tedkik sâlisen hüsn-i tasvir ve ifâde değil mi ? Hugo'nun zekâsını inkâr edebilir misiniz ? Ya'ni Zola'yı nisbetle gabi bir adam olduğu iddia olunabilir mi ? Hüsn-i tasvir ve ifâde hususunda Zola'yı rûchâni de ca-yı tereddüd değildir. Geride bir taharri ve tedkik meselesi kalır ki Hugo'ya izhâr-ı acz ettiren de bunun müşkilâtıdır. Eğer o büyük edib de Zola gibi meselâ senelerle bir taş ocağında bulunan amelenin ahvâlini tedkik etmek müşkilâtını ihtiyâr etse ve yalnız romancılığa mahsus olmayup umur-ı siyâsiyeye dahi masrûf olan avukatı içinden bu tedkik hususunda bir kısm-ı efrâzına muvafık olabilirse ve husûsıyla tecviz de eyleseydi öyle bir eser meydana getirememesine ne ma'ni kalırdı. Halbuki lemisarebles'i yazılabilmek için lazım olan şeylerin bir kısmı Emile Zola'da yoktur. Zirâ yukarıda

saydığım şeylerden başka misarebles de bir belâgat-ı fevkalade bir tesir harkü'lamesâl vardır ki Zola onu yapmağa muktedir değildir.

Siz diyorsunuz ki les misarebles'in havi olduğu belâgatı bir tarafa bırakalım da ikisini de birer roman olarak muhakeme ve mukâyese edelim. Ben ise yazdığım makâlemde "Velhasıl şunu demek isterim ki le misarebles'i bir roman değil bir fikrin tervici için yazılmış şâirâne bir makâle add etmeli de Emile Zola'nın romanlarıyla ondan sonra mukâyese eylemelidir.

Şiir ile fennin mukâyesine gelerek ve dangala kabakçı gibi nâbehal olan teşbihât-ı bî lüzûmı bir tarafa bırakarak derim ki : "Şiir fenne mu'âdil veyâ faiktir iddiasında bulunacağınıza ihtimâl verememiştim" Cümlesini benim hangi sözüme mukâbil olarak irâd edersiniz ? Ben şiiri ne zaman nerede fenne tercih etmişim ? Kornei ile Nevton'u ve ati nisbet ettiğim zaman şâirin ikinci derecede kalacağını itiraf ederim. Fakat bundan ifrâd edilmemelidir dedim. Bu cümlede sizin anlamak istediğiniz meal var mıdır ?

Filhakika bazı şiirânenin de Klod, Bernâhlara felâhlara nisbet edilemeyeceğini söyledim. Fakat bunda da şiire değil, kuvve-yi belâgatın fikr-i hamiyet hususunda isti'mâl edilmesiyle hasıl olan netâyic-i hüsnaya rûchân vermek istedim. Siserun gibi Demustin gibi Perikas gibi Volter gibi Victor Hugo gibi udebâ-yı hamiyetin ettikleri hizmeti söylemeğe çalıştım. Burada maksad umumi değil Hugo'nun şahsına mahsus idi. Bunu da siz pek âlâ anladınız. Anladığınız halde şiiri ali'ül-umum fenne tercih ettiğime nasıl kâil olduğunuz bilemem ?

Siz falan adamı akademiye kabul etmediler de Hugo'yu kabul ettiler demişdiniz. Ben de zata mahsus olmak üzere o mutâla'atı yazmıştım.

Ben açık bir yerde temâşa-yı tabi'atın vereceği küşâyış ile daha güzel yazarsınız demiştim, siz açık yerde bulunmanın te'sirâtını teşrih etmişsiniz. O bendenizce zaten ma'lum idi. Fakat ihtimal ki makâlenizi okuyanlar içinde onu bilmeyenler de vardır. Cemiyet-i beşeriyeye hizmet bahsinde siz de bir ufak hizmet ibraz etmişsiniz. Pek âlâ ! Fakat bununla benim müddeâm ibtâl olunuyor mu ya? Tesir ne cihetle olursa olsun inşirâh ile daha güzel iş görüleceği ve insan çalışmağa olan mecburiyeti kadar fikrinde inbisât hasıl etmekte. Şiirde inbisât bahş ehzan olan

şeylerden biridir. Bunu inkâr etmediğinize bakılırsa tasdik ettiğiniz anlaşılıyor. O halde bu bahs de ittifak edildi demek olmaz mı ?

Şu da var ki teşrihiniz nakısdır çünkü açık yerde bulunacak müeserler yalnız hava ile şemsten ibaret değildir. Manzûr olan mahlin letâfeti de o müeserler idâdında bulunur. Güzelliğin tesiri olmasa muhabbetin vücûdu olmazdı.

Makâle-yi cevâbiyenizin mukâbelesi burada bitti. Şimdi birâz başka şeye dair söyleyeceğim.

Biz bir bahs açtık. Arada birde mücâdele çıktı. Mâlûmunuzdur ki bir adamla hem bahs hem cedel edilmez. Ben size birâderâne bir ihtarda bulundum. Siz anı techil anlayarak beni techile kalkıştınız. Buna karşı biltabi' sükût edemem. Gerçi eserde yazdığım mukâbeleye (Mukâbele ve sükût) demiş isem de bar-ı techil altında kalmağa tecviz edemem.

Gürültüyü ben çıkarmadım. Yetmiş bin beyitli hicviyeyi yazan siz idiniz. Binânaleyh mücadelenin def'i de size düşer. Bana düşmez. Bir daha Gayret'te âsâr da velev başka imzâ ile olsun aleyhimde bir şey görürsem sana hücûm ederim yolunda tehditlerle techilinize cevâb vermedikce duramam. Çünkü

Sizde kalem var ise bende de var bir kalem.

Binânaleyh mücâdelemiz hıtam buluncaya kadar ben bahsi kesiyorum. Müşâtemât-ı müstesna olarak ne yolda lisân kullanırsanız o yolda cevâb alacağınızı emin olun birâder.

Menemenlizâde Tahir

MUKÂBELE

Beşir Fuad Beyefendi Hugo ünvanıyla neşr ettiği kitab hakkında bundan bir mutâla'a etmişti. İsteddiği mutala'ayı yazarak Gayret'le neşr ettim. Bir zaman sonra kendisi de bana cevap verdi. O sırada Gayret'e M.C. imzâsıyla bir manzûme geldi ki ali'ülumum şiir-i fenni taraftarâne hitâben yazılmış bir şey idi. Anın muhatabı kendileri değildi. Edilen iltimas üzerine muhalifi sebebiyle neşr ediyoruz diyerek risâleye kabul ettim. Bundan o kadar gazaplanmışlar ki yetmiş bin beyitli bir hicviye ünvanıyla beş altı sütunluk bir makâle yazdılar. İçinde bana da bir çok ta'rizler vardı. Ben de bu makâlede nefsim âid cihetlerine cevâp vermiş ve Fuad Beyefendiyi "Mademki edebiyâta karışmak ve bazı kavâidine itiraz etmek istiyorsunuz bir

edebiyât kitâbı alın okuyun kavâid-i edebiye içinde Beyenmediğiniz şeyler varsa onlara itiraz edin. İsteyenler size o zaman müdâfa'a ederler" demiştim. Bilmem Fuad Beyefendi fende zannettikleri gibi edebiyâtta da kendilerini üstad-ı kâlemî zannederlermiş ne imiş. Bu sözümde evvelkinden ziyâde hiddetlenmişler. (Bum bum) gibi çocukça bir takım yaygaralarla bir makâle daha yazdılar. Bunda ise bana sen elifbâ okurken ben şunu gördüm. Bunu okudum yok bilmem sana şöyle ders veririm böyle cevâp yazarım gibi tehditlere kalkışmışlar zararı yok ben böyle cevâplara kat'iyen ehemmiyet vermem. Çünkü bu sözlerin ne kadar ehemmiyeti olacağını okuyanlar taktir ederler, ancak makâlenin oldukça ehemmiyetlice bir iki noktası vardır ki onları sened-i ittihâz ederek benim cehâletime hükm ediyorlar. Onlara dâir beyân-ı mutâla'a etmek ve onların benim mi yoksa kendilerinin mi cehâletine sened olacağını göstermek isterim.

Je soulevrai'yi "Devrimden alıkordum" diye lisânımıza nakl etmekte ki tercüme hatâsından sarf-ı nazar şu ibâreden (Milâttan 202 sene sahihi 212 senedir) mukaddem vefât eden Arşimed 1473 sene-yi milâdiyesinde doğan Kopernik'in keşf ve tesis ettiği meslek (yahud mevkib) şemsiye agâh idi)

Anlaşıyor ki böyle vuku'ât-ı tarihiyeyi alet evset etmek aliul husus mekâteb-i aliyede ikmâl-i tahsil etmiş bir zât için afv olunmaz hatâlardan add olunabilirse de Tahir Beyefendi bu hususta zevk-i selim-i şâirâenisini kendisine siper ederek bunlar tarih ile mulâtefe-yi şâirânedir bizlere müsâgıdır filân diyerek işi geçiştirmek ister amma halk ne der ?

Halk ne diyor bilir misiniz ? Diyor ki filhakika mekâtib-i âliyede tahsil etmek bir adam için vukuat-ı tarihiyeyi alet uset etmek (Eğer etti ise) afv olunmaz hatâlardandır. Fakat hâta zannettiği bir şeyi sahiha çabalar ve hususiyle karşısındakini techil etmek gibi bir şeye yeltenirken kendisi daha büyük bir hataya düşerek tarih-i fenne kat'a vukufu olmadığını meydana koymak da Beşir Fuad Beyefendi gibi bir gazetenin kısm-ı fenniyesini taht nezâretinde bulundurmağa çalışan bir adam için hiç afv olunmayacak hatalardandır. Hatanızın da nerede olduğunu göstereyim :

Erbâb-ı vukufun ma'lûmudur ki kürre-yi arz ile beraber icrâm-ı sâire şems etrâfında sair ve dâir oldukları Arşimed'in tarih-i vefâtından sekiz yüz doksan dört

sene mukdem vefât eden Pisagor tarafından dermeyân edilmiş bir dâva idi. Sonra Aristo bu mezhebe mu'arız ve aksini müddeâ olduğu cihetle evvelki mezheb ibtâl edilerek bir zaman Aristo mesleği tervic edilmiştir. Şu halde şüpheye mahal var mıdır ki Arşimed gibi âlim onun kadar muhibb-i fen bir adam Pisagor'un öyle bir mezhebi bulunduğundan gâfil olsun yine mümkün değildir ki müstagrak-ı deha olan kuvve-yi muhakemesi o mesleğin sevâb ve berikinin hata olduğunu anlayarak kendisi de Pisagor mesleğine salık olsun da böyle bir söz böylesün

Burası isbât olundu ki Arşimed'e kaldırırdım yerine devrinden alikordum dedirtmek o kadar ehemmiyetli ve zannettiğiniz gibi tarihi alet-i uset edecek bir hatâ değilmiş yalnız Arşimid'in öyle söyleyip söylemediği meselesi kalır zât-ı âliniz birkaç beyti bir iki şâir ağzından yanlış işiterek hıfz buyurduğunuz ve bir kitâbınızın mukaddemesinde mahfûzunuz vechle ya'ni hâta olarak irâd etmeniz üzerine bir taraftan edilen itiraza bunun esas meseleye teallük eder bir ciheti yoktur diye cevâb verdiğiniz gibi ben de bunun esas bahse dokunur bir yeri Arşimed ister öyle söylemiş ister böyle söylemiş olsun benim hatırımda öyle kalmış idi derim mâdem ki devrinden alikordum demekle tarih-i alet-i uset edilmeyeceği isbât edildi öyle söylemeyüp böyle söylemenin şiir ve edebiyatı islâha yeltenen bir adamın bir şiiri kitâbının mukaddemesinde vezinsiz irâd edecek mertebe şiire adem-i vukufunu gösterir bir hatâda bulunmasına nisbet kabul etmeyecek kadar hafif bir şeydir.

Edebiyât kitaplarıyla iştigâli tavsiye ettiğim gibi biraz da kâmûs ile tevaggülü tavsiye etsem bilmem ki yine darılır mısınız, yoksa hayr hahâne bir ihtâr olarak mı telâkki edersiniz ?

İstiğrâk aliülîtlâk dolmak ma'nâsınadır mecâz olarak tefekkürât ve tasavvurât içine dolmağa dahi istiğrâk denilür ki Meditation kelimesi bunun mukâbelidir. Extase kelimesi ise lisânımızda vecd ta'biriyle tercüme olunur. Hal-i vecde gelen bir adam bir hayret-i sırfe içinde bulunur bu halde bulunan bir adam ise yazmağa, söylemeğe, düşünmeğe vakit bulamaz ki şiir yapabilsün.

—Hem Kemâl Beyefendi “Tabiat-i hezâin-i bedâyi'ni umûmen saçsa yine şair hiç birisini göremez” diyorlardı. Halbuki erbâb-ı fen tefekküre daldıkları vakt tabi'atın umum-ı hezâih-i bedâinden istiğnâ göstermiyorlar.- diyorsunuz. Ne garib safsata !!.....Kemâl Bey bir şâir nazar-ı dikkatini bir noktaya hasr ederse

tabi'at.....İlh) demişti. Bu cümlemin (Hasr ederse) kelimesine kadar olan kısmını hazf ettikten sonra kendi istedikleri gibi tefsir etmelerine ne demeli ? Şâir de nazar-ı dikkatini bir noktaya hasr ediyor. Alem de ikisi de o nokta hakkında tetkikâta girişiyorlar. Ancak icrâ ettikleri tetkikâtta nokta-yı nazarları başka.....Meselâ birisi o noktanın kendisinde hasıl ettiği tesir-i hissiyi tevliid ettiği efkâr-ı aliyeyi izhâr ettiği kelimât-ı sâkitâneiyi tefekkür ve mutâla'a eder. Ona müteferri olarak yazacağı şiirin cidden müesir-i vicdân bir hâle gelebilmesi için ne yolda tasviri iktizâ edeceğini düşünür bir iki ma'lûmâtını ferziyyâtını o noktaya tatbika çalışır. Şimdi bu düşünmeler arasında nokta-yı nazarların başka olmasından gayri bir fark var mıdır ? Newton ağaç altında bulunduğu zaman kendi efkâr ve mutâla'atına dalmıştı. Buna tefekkür değil istiğrâk derler. Çünkü tefekkür kelimesi herkesin meselâ sizin hakkınızda da isti'mâl edilir de Fuad Beyefendi falan şeyi düşünür derler. Newton'un düşünmesi ile sizin düşünmenizin arasında dağlarca fark bulunduğu halde nasıl olabilir ki şu iki hali tasvir için kullanarak kelimelerin bir farkı bulunmasın. İşte Fuad Beyefendi! Bu sebeptendir ki öyle düşüncelere istiğrâk derler. Ekstaz mukabili de vücuttur.

Kalp kelimesinden dolayı şairlerle asıl eğlenen ben değilim (Yohand) der bana karşı Hugo'nun âlimlik taslamayacağı bedâhettedir diyorsun. Binânaleyh doğrudur mu dedim ki böyle bir mukâbeleye mahall olsun hatta makâlemde bu fikirde bulunmadığımı siyak' u sebâk anlatup dururken ihtiyât olarak bir hile-yi mahsusua ile izâh bile etmiştim de maksadım Hugo kullanmakla mutlaka doğrudur diyorum zannedilmesin. Belki Hugo'nun kullandığı bir şeyde elbette bir sebab-i edebi vardır. Onu taharri edin demiştim. Hugo'nun Yohand kadar âlim olup olmadığını bilmem fakat Yohand'ın Hugo kadar edib-i edib olmadığını ve hususuyla kara cahil dediğiniz Hugo'nun sizden beş on derece daha âlim olduğunu pek a'lâ bilirim. Leyus, Kozan'e câhil diyor fakat Kozen'e de sorunuz bakalım Leyus'e ne söylüyor. Leyus burhâni denilen mezheb felsefe müntesiblerinden Kozen Elheyun sözüyle tercüme edilen münselikin-i hikmet-i efrâdından birer filosof. Elbette birbirlerine câhil derler ebleh derler. Sizin gibi benim gibi adamlara ise öyle ulemâyâ karşı hürmet etmekten başka bir şey yakışmaz.

(Mâb'adı var)

İhtâr

Otuz üçüncü nüshanın birkaç hafta tehir-i intişârından dolayı istifâ-yı kusur ederiz.

Geçen nüshada bir iki sehv var idi ki esnâ-yı tashihte nazara tesâdüf edemediklerinden ileri gelmiştir :

Altıncı sahifenin nihayetinde münderc manzûmenin başında (Bir şâir-i hicviye gû) yazılacak iken (hicûye gû) suret-i garibesinde yazılmış.

Bir ufak muhaverecik ünvânlı manzûmenin dördüncü mısra'ında (bimhâbâ) (bihabâ) suretinde kalmış.

Tarih-i Hukuk-i beyneldüel serlevhâlî fıkra da (hakkında da bîdirig tutmazlar) denilmiş sahihi ise (bîdiriğ tutarlar) olacak idi. Mahşer ünvânlı manzûmenin birinci bendinde

Duyulmaz oldu ne leh-i safâna nâle-yi âh

mısraında (ne) lafzı dizilmemiştir. Bir iki yerde de (hafif) kelimesi () ile (hafif) yazılmıştır ki galattır.

(E.M) şirket-i mertebiye matba'ası

SONUÇ

Tanzimat edebiyatının II. döneminde Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde farklı düşünceleri ve farklı dünya görüşleri olan edebiyat adamları yetişmiştir. Bunlar o dönemin fikir, sanat ve edebiyat dergilerinde yazı yazmışlardır. Görüş ve düşüncelerini belirtme imkanı bulmuşlardır. Bu dergilerin tektip olması elbette düşünülemezdi. Batıdan girmeye başlayan fikir akımları bu dergilerde kendilerine yer edinmeye çalışıyordu. Üzerinde durduğumuz ve tanıtmaya çalıştığımız Gayret Dergisi de bunlardan biri idi. Bugün Osmanlıca okur-yazar sayısının azaldığı bilinen bir gerçektir. Gayret Dergisi'nin kütüphanelerde tozlu raflar arasında kalmasına gönlümüz razı olamazdı.

Gayret Dergisi'nin kurucusu Menemenlizâde Tahir ki Osmanlı Edebiyatı adlı eseriyle tanınmıştır. Çıkardığı Gayret Dergisi'nde (1886) yenilikçi yazarlara yer vermiştir. Dergisinde bu yazarların yazılarını yayınlamıştır.

Gayret Dergisi, sanat ve edebiyat sahasında çalışacak araştırmacıların başvuracakları bir kaynaktır. Biz seçme metinler yerine 33 sayı çıkan derginin bütün muhteviyatını edebi tahlillere tabi tutmadan -ki bu ayrı bir araştırma konusudur- edebiyat dünyasına sunmaya gayret ettik. Bu gayret, dergi üzerinde çalışacaklara yardımcı olabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Erzurum'da doğudum. İlk öğrenimimi Erzurum'da orta öğrenimimi İstanbul'da tamamladım. 1993'te Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdim. 1997 yılında mezun oldum. Aynı yıl Erzurum'un Şenkaya ilçesinde Türk Dili ve edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladım.

Halen aynı görevimi sürdürmekteyim.